DE FEBRIBUS THEORIA. AUTHORE IOANNE MANELPHO ... AD ILLUSTRISSIMUM...

Giovanni Battista Coccini

DE FEBRIBVS THEORIA.

AVTHORE
IOANNE MANELPHO
ERETANO SABINO
Medico Romano Collegiato.

AD ILLVSTRISSIMVM ET REVERENDISS. D.D.
IOANNEM BAPTISTAM LENIVM
S.R.E. CARD. AMPLISSIMVM.

ROMAE, Sumptibus Ioannis Manelphi. MDCXXV.
Ex Typographia Andreæ Phæi. *Superiorum permissu.*

Imprimatur si videbitur Reuerendiss. Pat. Sac. Pal. Apost.

A. Episc. Hieracien.

Ex Commissione Reuerendissimi Patris Magistri Sacri Palatij Fratris Nicolai Rodulfij, ego Tiberius à Fonte vidi hunc librum qui inscribitur DE FEBRIBVS THEORIA, Doctissimi Viri Ioannis Manelphi Eretani Sabini, & in eo nihil inueni, quod Sanctæ Romanæ Ecclesiæ repugnet, nec quod sit contra bonos mores, immo dignissimum iudico quod typis mandetur.

Ego Tiberius à Fonte manu propria.

Imprimatur, Fr. Vincentius Martinellus Mag. & Reuerendiss. P. F. Nicolai Rodulfii Ord. Præd. Sacri Pal. Apost. Magistri Socius.

ILLVSTRISS. ET REVERENDISS. D. D.

IO. BAPTISTAE LENIO

S. R. E. CARD. AMPLISSIMO

Ioannes Manelphus F.

AVdeo hunc Librum Theoriæ febriũ amplitudini tuæ offerre Princeps Illustrissime, tuoq; patrocinio munitum in lucem edere: cum neq; me illi firmiorem tutelam comparare posse, neque vlli magis, quam tibi deberi certo sciam. tot enim tantisque me beneficijs cumulasti, vt si quis fructus existit ex me, ab illorum veluti irrigatione natus, soli tibi sit referendus acceptus. Inter cœtera verò tua in me merita, illud non vulgare est, quod nuper inter magnæ aulæ tuæ domesticos sum adlectus, & non minore sanè benignitate, quam animi magnitudine, quæ fuerunt semper in te, vnà cum generis claritate coniuncta. A maiorum enim tuorum inclytæ huius Vrbis Ro

mæ

mæ Senatorũ laudibus nihil deflectis: Sed bono nomini, optimisque operibus semper insistens, nunc pius, ac religiosus in Deum, nunc facilis, ac misericors in pauperes enites; ergà omnes denique vt iuris amator, cœterarumque virtutum singulare exemplar nostra ętate refulges. Vndè meritò sanctę recordationis Paulus Papa Quintus (nitente etiam magno Scipione Card. Burghesio tui Sobrino) in numerum S. R. E. Cardinalium te cooptauit, elegitque. Mox gliscente fama tuorum rectè factorum, Archipresbyterum Lateranensem, & Ferrarię Ciuitatis Episcopum declarauit. Quod munus quanta animi solertia, quantaque charitate obeas, testes amplissimi sunt Ferrarienses, qui apertè vbique prædicant, quod de Platone dixisse fertur Aristotel.

Nulla ferent talem secla futura virum.

Sed quid opus alienis testimonijs?

Nocte dieq; tuum gestas in pectore testem,

vt ait Iuuenalis: liceatq; mihi vsurpare illud Tibulli:

Nec tua chartis intexere quisquam
Facta queat dictis, vt non maiora supersint.

Denique præcor, vt ait ille:

Hic quoq; sit gratus paruus liber, vt tibi
Possim alios, aliosque memor componere versus.

Vale.

IOANNIS
MANELPHI ERETANI SABINI,
MEDICI ET PHILOS. ROMANI.

Liber Primus.

DE FEBRE IN COMMVNI.

PROEMIVM.

VT Deos suos ad benefaciendum venerabantur olim Romani, ità etiam morbos ad minus nocendum colebant: Vnde Valerius Maximus tria inquit Romæ erant templa febris, quorum adhùc vnum in Palatio, alterum in area Marianorum monumentorum, tertium in summa parte Vicilongi extat. Quod nulla alia de causa magis febri quam alijs morbis actum ipse reor, nisi quoniam febre nullus alius reperitur affectus maior, magisque communis; nam viris, mulieribus, pueris, senioribus, cunctis denique animalibus viuentibus accidunt febres cum Hippocrate: Et Isaac Israelita nequissimum omnium morborum febrem asserebat. Cum ergò medicinæ speculationem conficere meum sit in præsenti institutum, ab eadem quoque febre incipiendum duxi: illumque ordinem seruabo quem Philosophi, coeterique medici sectati fuere. De febre nimirum vniuersaliter in hoc primo

Val. Max. li. 2. c. 5. Plin. li. 2. c. 7.

Hipp. li. de flatib.

Isaac. in lib. febrium.

quod editur volumine, Deo exindè fauente de eadem magis in particulari à nobis agetur.

CAPVT PRIMVM.

De nomine febris.

QVOD primò de febre in communi agendo nobis exarandum se obuiam facit, ipsius nomen est: à quo scilicet, & vnde dicatur. Et quidem latinum est nomen febris à feruendo deductum, cum nos feruere, calere faciat, vel quid huiusmodi. Apud Græcos autem (& Hippocratem præsertim) plura alia nomina sortita fuit: namq; θέρμη nempè calor dicitur, aliàs verò πῦρ, vel πυρετός. θέρμη sanè dictio per se calorem significat apud omnes græcos, magis autem particulariter loquendo interdum Hippocrat. non quemcumq; calorem, at febrilem, intellexit, sub eodem nomine. Si θέρμη, nempè febris,

Hipp. 2. epid. sect. 4.

in Epid. habetur, non à bile fiat, neque à pituita, sed aut à lassitudine, aut aliàs febriat. Aristippo (legitur

Hipp. 5. epid. & 7. in histor. Andreæ ante pleiaden, Aristocratis, Charitis.

etiam in ijsdem Epid.) in supernum ventrem sagitta percusso, dolor vehemens, breui ardebat, paulò post venter velut in voluulis, θέρμη, sitis, & in septimum mortuus est:

Tametsi autem θέρμη dictio manifestissimè apud Hipp. sæpè sæpius febrem significet, id nihilominus perpetuò intelligendum non affirmarem: cum calor sinè febre nonnumquam dari valeat; necnon etiam pro θέρμη calorem vt calorem, non tamen febrem semper intellexit Hippocrates; præsertim verò in historia Leophorbidę 7. epid. recensitæ. Febricitanti huic, legitur, decimasexta horror accessit, vigesima prima rigor, & sudor, & febris desijt, verum calor adhuc superat tenuis. Calor igitur sinè febre esse potest, neque semper

per

per ſub nomine θέρμη', vel caloris, febrem intellexit Hippocrat.

Alia nomina febris πυρ, vel πυρετός erant, & ἀπὸ τοῦ πυρός denominationem habentia. Grauis author Galen. in com. epid. dictione πυρ aliquid amplius apud Hipp. intelligendum edocuit, nempè vehementiſſimam febrem: ſcimus autem, inquit Gal. in eodem lib. ex Hippocrate πῦρ, ſiuè ignem latinè, intelligi febrem valdè igneam. Sed profectò quamquam πυρ attica vox ex ſe ignem gręcè ſignificet, nihilominus legenti mihi Hipp. differentia nulla viſa fuit inter dicta duo nomina: quinimò è contrà promiſcuè accepta ſępè ſæpius in eodem leguntur Hipp. πῦρ, & πυρετὸς. Malum eſt excrementum alui, & graue olens, habetur in lib. de morb. mulierum, καὶ πῦρ ἔλαβεν σφοδρὸν, & febris vehemens latinè. Si πυρ vehementem, fortemque febrem ſignificat Hippocr. ad quid igitur σφοδρὸν adiungitur? καὶ πυρ ὀχυ βληχρόν alibi legitur; πῦρ ὀξὺ, & huiuſmodi alia, manifeſtè demonſtrantia πῦρ, & πυρετὸς nomina idem prorſus ſignificare apud Hippocratem; nempè quamcumque febrem, prout adiectiua nomina eiſdem verbis adiunguntur.

Gal com. 1. li. epid. ægro 2.

Galen. 1. epid. ægro 4. 6. 7. 8. 10. lib. 3. ægro 2. 3. & alibi.

Hipp. 1. de morb. mulier. com. 4. t. 23.

Hipp. de morbis mul. vide Oeconomiam Phoeſij. Idē tenet. Herotian. in Onomaſtico.

CAPVT SECVNDVM.

Quid ſit febris.

OMNIS demonſtrationis principium eſt ipſum quid eſt per Ariſt. in lib. de anima. Quid autem eſt febrium exarando Auctores cuncti vel idem dixere, aut ſaltim ab altero alter ipſorum parum diſcrepauit. Inter cœteros Gal. & Auic. grauiſſimi ab Hipp. decantati medicinæ doctores, in febrium definitione porrigenda, viſi fuere inter ſe maximoperè conformes. Namque febris aiebat Gal. con-

Ariſt. de anima cap. 1.

Gal. 1. acut. t. 18. 1. aph. 1. 2. meth. c. 76.

uersio est natiui coloris ad igneum, & alibi, calorem ipsum dicebat febrem, qui adeò auctus sit, vt eius occasione corpus laboret, neque probè fungi actione possit.

Auic. fen. 1. 4.c. Auicenna, calor extraneus est febris, edocebat, accensus in corde, & procedens ab eo mediantibus spiritu, & sanguine per arterias, & venas in totum corpus, & inflammatur in eo inflammatione, quæ nocet operationibus naturalibus.

Sed calorem præter naturam nemo est qui inficiatur febrem. Quod verò contenditur à nonnullis, est, *Gal. lib. de diff. sympt. c. 1 & alibi.* vtrum febris sympthoma sit vel morbus. Gal. etenim id quod adhuc fit, nec est nisi dum fit, actionem, vel pathos nominauit; id verò quod per tempus aliquod permanere potest, sanitatem, vel morbum; sed sic est quod febris semper fit, cum vt calor ex se numquam non augeatur. Ergo etiam febris minimè morbus, at sympthoma, vel pathos appellanda venit. Ideoque *Trincauell. ep. med. li. 1.* Trincauellius cũ aliquibus alijs neotericorum, respectu illius partis facta est febris, loquebatur, in qua ipsa accenditur; aliarum verò in ordine, in fieri dici debet.

Quidquid autem de his sit, leuis hæc quæstio, & potius scholastica, quàm vtilis, facillimè decernitur, si dicamus febrem esse morbum, quoniam ad eiusdem morbi formalitatem nihil aliud requiratur, quam vt aliquid adsit primò, & per se lędens actiones, quod in febre negari non potest. Quidquid enim hominibus molestiam infert, ac tristitiam, hoc morbus appellatur per *Hipp. lib. de flatib.* Hippocratem: in vno autem, vel duobus, tribusue calor adsit in corpore gradibus, ad medicos nihil facit; haud quidem gradus pro essentia morbi dimetientes, sed præsentiam lædentis rei tantummodo respicientes.

Omissa inquam hac sophistica quæstione, quod scitu magis dignum, circà febris essentiam, mihi esse videtur,

tur, est. Vtrum calida solum ipsa sit febris an etiam sicca simul?

Pro hac dubitatione, febrem esse calidam solum argumento sunt, quia Gal. cum de febrium differentia, sæpe numero febrem hecticam sine siccitate esse loquutus fuit. In meth. calorem ipsum qui adeo auctus sit, vt eius occasione corpus laboret, nec probe fungi occasione possit, permitte (inquit) volenti appellare febrem: siquidem omnes homines, qui ità sit calidus absque dubio febricitare dicunt: nullam hic siccitatis mentionem fœcit Gal. in febribus. *Gal. 1. de diff. feb. c. 1.* *Gal. 2. meth. c. vltimo.*

Præter Gal. videtur in eodem corriuasse quoque Hipp. cum in Epid. ex febribus, legatur, aliæ sunt tactu mordaces, aliæ humidæ, aliæ verò alio modo. *Hipp. 6. epid. ref. Gal. 1. de diff. feb. 1.*

His autem omnibus nihil obstantibus, febrem inchoatiuè calidam solum: cum vero in suo reperitur esse perfecto, calidam & siccam per se, ego dicerem. Idque colligitur primò ex nomine ipsius græco πῦρ, quod ignem significat: ignis autem ex se non autem per accidens calidus, & siccus est. In aph. victus humidus, legitur, febricitantibus omnibus confert, præsertim verò pueris, & alijs qui tali vict u vti consueuere. Quod si, dicebat amplius Gal. contraria contrariorum remedia sunt, sanè febris peculiare remedium, vt virtute cum refrigerante, tum etiam humectante sit oportet; id namque febris naturæ, quæ calida, & sicca est contrarium erit. Quid clarius? ex natura sua inquit Gal. calidæ & siccæ febres sunt. *Gal. lib. de fract. com. 3. t. 8.* *Hipp. 1. aph. 16.* *Gal. 1. acut com. 1. t. 18.*

Neque obstant quæ superius in contrarium adhibebantur: siquidem sæpènumero febrem hecticam sine siccitate cum dixit Gal. non quidem de propria, sed accidentali intelligendum, vt etiam idem asserendum est, cum Hipp. humidas febres appellabat. Et quamquam præterea solummodò calidam alibi eandem febrem di-

xerit Gal. non tamen ſiccitatem excluſiſſe ibidem dicerem, verum ſuppoſuiſſe potius.

CAPVT TERTIVM.

Quotuplex ſit febris.

Gal. 1. de diff. feb. c. 1.

Hip. 6. epid. 1 Auic. lib. 4. fen. 1. tract. 1. c. 1.

DE febrium differentia ſcripſere plures Medici; inter cœteros Doctiſſimus Gal. duos conſtituit de hac re libros, in quibus, breuiter, quemadmodum inquit ex Hippocr. tria ſunt quę noſtrum corpus conſtituunt, continentia ſcilicet, contenta, & impetum facientia, ſiue partes, humores, vel ſpiritus: ita etiam tria ſunt febrium genera à quibus corpora conflictantur; aliæ nimirum ſpirituum ſunt, in iiſdemque principaliter accenduntur, alię humorum, aliæ denique ſolidarum partium febres ſunt; ſpirituum ephemeras, in humoribus humorales, partiumque hecticas idem Gal. appellauit. Exemplis deindè, eodemque in loco huiuſmodi perſpicua efficiuntur, & ab ephemera exordiens, in exemplum follis adducitur calidum aerem in ſe attrahens: profectò ab eodem aere ipſe follis calefit, cum ex ſe calefactus non ſupponatur. ſimiliter & ephemera, inquit Gal. primordia ſumit, calefactis videlicet ab ipſis ſpiritibus, ſolidas partes deindè calefacientibus. In exemplum hecticę febris calefacta olla in medium ponebatur, in qua frigidam ſi fortè fortuna reponi contingat aquam, ab ipſa olla ſtatim calefit; ità item & in hectica, percalefactæ incenſęq; ſolidę partes reliquo corpori aſſiduò calorem ſuppeditantes ſunt. Secus autem in humoralibus euenit febribus, quippe cum vaſa illicò calefiant ſi calida impleātur, ſic etiam calidis refertum corpus humoribus neceſſariò calorem adipiſcitur, & humoralis proindè naſcitur febris.

Huiuſmodi

Huiuſmodi inſuper humorum febrem idem Gal. in plures partes ſegregauit, cum plures etiam ſint humorum ſpecies apud omnes Auctores, bilis, videlicet, pituita, melancolia, & ſanguis: Vndè humorales eędem febres, vel bilioſæ ſunt, vel pituitoſæ, vel melancholicæ, vel ſanguineæ. Bilioſæ per eundem Gal. tertio quoq; die inſurgunt: pituitoſæ quotidiè. Quarto quolibet die melancholicę, & denique vna exacerbatione à principio vſque ad finem ſanguineæ febres conſtantes ſunt.

Quæcumque amplius febres in tertijs exacerbantur diebus tertianę appellantur, quotidianę quotidiè, vt quartanæ quarto omni die recurrentes, & eędē, inſuper, tertianæ, quartanæ, vel quotidianæ febres, rurſum diuiduntur ab eodem Gal. ibidem, in continuas, & intermittentes. *Gal. 2. de dif. feb. c. 2. 8. & alibi.*

Sanguineæ poſtremò quandoquidem vnico modò vſq; ad finem paroxiſmo valent, continentes, vel συνοχοι græcè nuncupantur. Et quoniam ſanguis tum pręterea putridus, aut non putridus, verum tantummodo excalefactus interdum febres efficere valet: propterea eaſdem ſanguineas febres aut putridas, vel ſinè putredine, & παρακμαστικας, ἐπακμαστικας, vel ἀκμαστικας, ſiuè ὁμοτονας in ijſdem libris Gal. enunciabat: nimirum aut ſemper decreſcentes ſunt ſanguineæ febres, vel augeſcentes, & denique eodem modo ſemper, & quandocumque ſe habentes.

Et hæc ſunt quæ in lib. Gal. de feb. differentia legiſſe memini: quibus omnibus tametſi doctiſſimè dictis, in aduerſum nihilominus quæ inferri valeant multa non deſunt. Et paulò altius orationem meam ipſe repetens, Galen. principale, primumque genus febrium ſpirituum eſſe affirmabat: atque has ephemeras etiam appellari, quoniam per vnum ſolummodò diem permaneant, diēq; græci ἡμέραν dicant. verum ex quo id habeat

beat Gal. fortaſsè aliquis dicet. Nulla quidem alia reſponſio erit, niſi quoniam veluti in ſubiecto denſiori magis viuit, diutiuſque perdurat ignis, quam in rariori: ità pariter febres cum citò decernuntur, rariorem ſubſtantiam obſediſſe dicendum eſt. cumque iiſdem ſpiritibus nihil in corpore ſubtilius, vel rarius adſit, ideò in his, minimè verò in alijs, ephemeras febres etiam ſubiectari pronunciandum eſt.

Et profectò rariorem ſubſtantiam breuiſſimo temporis interuallo per ſe retinere, vel ſubiectare calorem nulli dubium eſt, cum experientia ipſa idem doceat. Sed nihilominus in tanto tempore præcisè terminari febrem debere, nec etiam affirmari valet, præſertim verò in corporibus noſtris, in quibus deſinentia febris non modò quidem ratione ſubiecti euenit, verum etiam & aliorum, ipſiuſque maximè ratione uirtutis febricitãtis omnes affectiones cum expellentis, tum etiam valetudini reducentis: Cum autem virtus vnius ab aliorum virtute maximè differat cum Hippocr. quandò differt, inquit, corpus à corpore, natura à natura, virtus à virtute, & quæ ſequuntur alia. Ergò nec etiam dici valeat ſpirituum febrem, ſiuè ephemeram in tanto tempore præcisè terminari debere, ſed in vno magis, in altero verò minus, vel minori temporis interuallo eadem febris permanere poteſt, & etiam vltrà diem, vel dies.

Hipp 1. de morb. & lib. de flat.

Prætereà nihil obſtat calorem in humoribus reſidentem etiam per vnum diem ſolummodo perdurare, & à corpore febrientis profligari valere, cum etiam & in eodem vnico die, vel minori fortaſsè temporis intercapedine, quinimò in inſtanti ferè diſcraſia corporibus noſtris impartiri valeat, & contrariorum eadem ſit ratio & diſciplina per omnes Philoſophos: dicebam ferè in inſtanti, ſiquidem ira, timor, dolor, omneſque alij ſimiles

miles animi affectus idem ostendunt: atque nonnullis hydrops copioso haustu aquę frigidæ confestim illapsus fuit, inquiunt prætereà Coel. Aurel. & Aret. Et sic denominatione sumpta à duratione, etiam in humoribus, nec solum in spiritibus ephemera febris dari valet.

Coel. lib. 3. tard. 8 Aret. lib. 4. cap. 1. tard. pass

Alterum genus febrium Gal. humoralium asserebat, nec non etiam tertianas appellauit, quartanas, quotidianas, & synochos: An autem & hæ eędem febres in alijs partibus subiectato calore conflari valeant? Vocabat etiam idem Gal. has febres putridas, sed vtrum huiusmodi sinè putredine interdum fiant? de hac re inferius dicetur.

Hipp. 7. epid. de Eunucho, & lib. de inter. affect.

Quartanam, insuper, tertianam, & quotidianam, in continuas diuisit Gal. vel intermittentes. Et sanè intermittentes febres numerò plures esse nemo est qui in inficias ducat, sed mirum est continuam quartanam, continuam quotidianam, vel tertianam in Hipp. nusquam legi. In epid. continuę, legitur, febres omnino numquam intermittebant, sed inuadebant omnes more febris naturam tertianæ referentis: mos igitur fuit Hippocr. continuas febres dicere in modum tertianæ, quartanæ, quotidianæ, non verò continuas tertianas, quartanas, quotidianas, & similiter.

Hipp. 1. epid. sect. 2. t. 42. & alibi.

Putridas febres, vel humorales deindè, ità item fieri Galen. edocebat, quemadmodum in olla accidit ab aqua si calida impleatur; calefactis nimirum humoribus, & partes etiam continentes calefieri necesse est. Igitur, dicet aliquis, in humoribus febris adest putrida, non autem in partibus; & nihilominus partes febricitare intelliguntur, non verò humores, quià videlicet non humorum, sed partium facultates sint, quæ à febris morbo conflictantur.

Sed de his quidquid sit. Si ideò febris humoralis nuncupatur, quoniam factus calor in humoribus subiectetur,

ctetur, quare & vrinaria etiam non dicatur febris, stercoraria, lactearia, seminaria, & huiusmodi? cum ijsdem in partibus accendi, vel factus calor etiam atq; etiam assignari valeat?

Humorales quartanæ, vel tertianæ nomine insigniuit eodem in loco Gal. aut quotidianæ, vel synochi. Ad quod igitur genus quinctanæ referentur, septimanę, nonanæ, & similes aliæ febres? *Gal. 1. de diff. feb. & alibi.*

Respondebit fortasse aliquis, & has ad humorales referri, quas erroneas etiam nonnulli appellant. *Gal. 3. in 1. epid. 1.*

Sed humores quatuor esse consequenter dici valet; bilis videlicet, pituita, sanguis, & melancolia. In bile tertiana accenditur cum Gal. superius, in melancolia quartana, in pituita quotidiana ἀμφημερινὰ græcè dicta, in sanguine postremò synochus, vel continens febris: quapropter errantes febres, sicuti & quinctanæ, septimanæ, coeteræq; alię, ad humorales referri non valebunt. *Gal. 1. de dif. feb. 1. & alibi. Gal. ii. eodem c. 7.*

Quamquam verò quatuor solummodò sint humores, nihilominus erroneas febres ad humorales referri etiam contendent plurimi, cum errantes febres diuersorum humorum soboles sint ex Gal. alibi: secundum quod nam enim in dies humores putrefiunt, mouentur, vel dominatu præmunt, errantes quoq; febres efficiuntur. *Gal. 1. epid. sect. 2. com. tex. 21.*

Cunctis his planè datis, haud verò concessis (cum errantes febres interdum nulla prorsus existant in ijsdem corporibus mutatione patrata; lotia nimirum, & reliqua omnia excrementa eadem sunt, neq; à prioribus aliorum dierum dissimilia) quid modò ad quintanam respondeatur, septimanam, nonanam, & huiusmodi alias, longa temporis intercapedine, haudque erraticè, sed composito modo proficiscentes? Quid etiam ad febrem Antipatri poetæ Sidonij? Hic, vt Plin. *Plin. li. 7 cap. 51. Val. Max. c. 6. 7.*

recen-

recenset, omnibus annis vno tantummodò die quo genitus erat febri implicabatur: cumque ad vltimam ætatem perueniſſet, natali ſuo certo illo circuitu morbi conſumptus eſt.

Vidi febrem annualem, inquit Thom. à Veiga, imò febrem in die natali ęgri perpetuò inuadentem, vidi etiã aſſuetum in anno ſemel febrire per tres dies non amplius. *Lib. 2. de diff. feb.*

Amatus Luſitanus, virum quendam, inquit nouimus, qui ſingulis annis eo die, quo in lucem exiuit paroxiſmo euidente ſatis corripiebatur, reliquo verò in tempore rectè valebat. *Amat. Luſit. ſchol. ad cur. cent. 7.*

Ioannes Architectus, aiebat Beniuenius, ſingulis annis ſtato die, hoc eſt quo natus fuerat, febre implicabatur, quæ ex putreſcente bile genita ſuum circuitum ſeruans, quartum, & decimum non tranſgrediebatur diem: donec ſenio confectus, & eadem qua ex more complicitus febri, natali ſuo die vi morbi proſtratus, naturæ conceſſit. *Beniuen. cap. 84. abdit.*

Quidam Magiſter Iacobus Vero de firmo, Gentile referente, pluribus annis vna die, & hora habuit vnum paroxiſmum febris ſemel in anno. *Gent. com ad Auic. refert ſchenobius in obſeruat.*

Et ſupradictus Thomas à Veiga, vidi, ſubiunxit, qui nono quoq; die patiebatur per triduum acceſſionem quotidiè, in quo circuitu durauit per menſes. *Veiga adc. 4. lib. 2. de diff. feb. Gal.*

Achias Adoleſcens (referebat etiam Amat. Luſitanus) per multum temporis febre octona detentus fuit, quam eandem febrem Petrus Salius, cum in equite nobili, tum etiam in muliere quinquagenaria poſtremò conſpexiſſe teſtatur. *Amat. Luſit. curat. 75. cent. 7. Salius c. 12. ad Altomar. practic.*

Et noſtris quoque temporibus vir clarus, & Reuerendiſſimus D.D. Io: Ludouicus Paſſolinus ſignię ciuitatis Epiſcopus, de Menſe Aprilis, eadem ſemper die, febre corripiebatur.

Quid

Quid equidem ad has, vel ſimiles alias febres nunc reſpondeatur? Profectò huiuſmodi ad erroneas, vel humorales nequaquam reducentur; vel ſi reducantur neceſsè erit affirmare in humore vno plures, aut in omnibus omnes, vel plures ſubiectari valere, necnon etiam febres.

Gal.l.de diff. febr.in meth. & alibi.

Tertio loco Gal. aliam febrem nomine hecticam dixit, & eandem ità pariter nomen ſuum nanciſci declarabat, quemadmodum ſi in olla calefacta portio aquæ inijceretur, quæ ab ipſa olla confeſtim excaleſcat, ita item in hectica febre euenire docuit, calefactis nimirum corporum partibus, cunctos humores ab ijſdem contentos etiam calefieri, & febrem hecticam in eſſe poni. Diuiditur verò hæc febris hectica tripliciter: namque vel primæ, vel ſecundæ, vel tertiæ conſumuntur in eadem humiditates, ſiq; tertiæ conſumptæ ſunt humiditates, maraſmoides appellantur, & incurabiles ſunt per eundem Gal.

Hipp 2. aph. 35. 5. aph. 65.

Huiuſmodi autem Gal. dicta etiã ſi aſſerantur, mirum quidem eſt, dicet aliquis, hanc tertiam febris ſpeciem ab Hippocr. nunquam recordari ἐκτετηκότες legitur in eodem Hipp. quam dictionem conſumptis declararunt interpætes, at conſumptio non vnius modò febris accidens eſt, ſed cunctarum, vel plurium, vt experientia colligitur, atque præſertim acutarum, in quibus oculi concaui, nares acutæ, tempora collapſa, & alia huiuſmodi obſeruabat Hipp. Sed de Galen. diff. quidquid ſit, cunctorum parens medicorum Hippocr. haud ab vno, ſed à pluribus febrium differentias hauriebatur, illiſq; præſertim, quæ alterum ab altero, clariuſque differre faciunt; cuiuſmodi ex Ariſt. ſenſibilia ſunt quibus differunt corpora à ſe inuicem, vt grauitas, leuitas, durities, mollities, ſonus, ſilentium, albedo, nigredo, dulcedo, amaritudo, humiditas, raritas, calor, frigus,

Hipp. oc. primo progn.

Ariſt. 7. phyſ. t. ij.

gus, & cœtera talia, horumque media. In epid. eiusdem Hippocr. & alibi, ex febribus, legitur, aliæ sunt tactu mordaces, vel resurgentes, aliæ acutæ, sed quæ manu succumbunt, aliæ statim exardentes, quædam pusillæ, & siccæ, quædam salsuginem quandam præ se ferentes, quædam phlegmatibus plenæ, aspectui graues, nonnullæ ad tactum humectæ, nonnullæ valdè rubeç, aliquæ valdè croceæ, aliæ liuidæ, aliæ ardentes, aliæ diurnæ, vel nocturnæ, nonnullæ semitertianæ, aliç exactæ tertianæ, quartanæ, & erroneæ, aliæ aestiuæ, aliæ anxię, & inconstantes, aliæ malignæ, aliæ quintanæ, septimanæ, nonanæ, aliæ singultientes, interficientes, & huiusmodi.

Hipp. 6. epid. & 1. sect. 2. t. 15. 7. epid. in hist. Menonis ibidem sect. 8. 2. prorrhict. com. 2. tex. 20 41 de morb. & alibi.

His autem omnibus cum ex Hippocr. tum etiam ex Gal. de feb. diff. recensitis, quadrupliciter in febribus perpendi posse differentias ego dicerem: quoad formam: scilicet quoad accidentia, quo ad subiecta, & quoad caussas: febris, enunciabatur superius, calor est præter naturam primò, & per se lædens actiones, ipse inquam calor cuiuscumque febris forma est; cumque calor vt calor ab alio non differat calore; igitur febres, & quatenus calores, vna febris erunt omnes: differentiam verò habebunt secundum magis, & minus: vtq; vna cœterarum calidior, & minus calida erit.

Secundò accidentia febres concomitantia innumerabilia sunt, ergò ratione accidentium, dicerem, etiam febres innumerabiles affirmandæ sunt, iuxtà illa Senecæ ad Lucilium, innumerabilia sunt febrium genera, & quę sequuntur.

Sene. epist. 95. ad Lucil.

Tertiò quamquam Gal. vel esse in corde febrem, dixerit, vel in partibus principalioribus; & Hipp. vterum, vel ventrem febricitare nonnumquam; nihilominus subiectum febris adequatum totum corpus esse, nemo est qui iure sibi ipsi diffidere valeat; Hippocr. enim, Ga-

Gal. 5. epid. 2. com. 6. Hipp. lib. de nat. mul. 1. de morb. mulier. com. 4. t. 13. & 1. de morb.

Galen. Auic. coeterique omnes medici id asserunt?

Neque etiam obstat actualiter febricitantibus nonnullas partes interdum corporis frigidas reperiri: siquidem totum corpus subiectum esse ipsius febris non ità affirmatur, vt pariter omnes simul etiam partes eiusdem calefactæ sint, verum satis est plurimas ipsarum ità se habere, vel saltim principaliores: febricula enim, asserebat Coel. Aurel. feruor est in omnibus, siuè plurimis corporis partibus. Et sic, adequatum febris subiectum perpendentibus nobis, vna febris erit quæcumq; inadæquatum verò multiplex, prout multæ, multiplicesque etiam esse valeant partes in quibus febres accendi, vel subiectari poterunt.

Coel. Aurel. 2. acut. c. 3.

Quartò, & vltimò se se obuiam faciunt febres vt à causis, quarum non vna, vel duo, siuè tres, vel quatuor, sed plures à nobis describentur. Igitur febrium species quoad causas consideratæ perplures quoque erunt. Quæ autem, & quales sint febrium causæ, inferius disputabimus.

CAPVT QVARTVM.

De causis febrium.

IN morbis à causis pendentibus primum causæ prospiciendum est, deindè ipsi morbo incumbendum, dicebat Hippocr. Atque Galen. in omnibus morbis, in quibus effectrix causa adhùc manet, ab hac inchoanda curatio est: quandoquidem eadem causa permanente morborum reliquias cumulatè perfici, impossibile omninò fit. Curaturus itaque febres, de ipsarum quoq; causis transigendum mihi propono.

Hipp. lib. de loc. in homine tex. 42. 1. epid. tex. 32.

Et ex Hippocr. exordia sumens, inuenio ipsum varijs modis fuisse loquutum. Siquidem ex bile tantummodò

modò proficiſci febres interdum edocuerit. alibi à bile, & pituita. alibi denique à flatibus, & ſimilibus alijs.

Hippocrati aetate, & fama ſecundus Diocles fuit, ea quæ (nos admonens) obſcurisſima ſunt, ab ijs debere percipere, quæ conſpicimus. vndè cum videamus, inquit, quod inflammationes, abſceſſus, & vulnera, febris conſequatur, ſi febris oriatur, licet aliquid iſtorum fieri non cernamus, credendum tamen eſt, intus aliquid eiuſmodi fuiſſe factum. At ſententia hęc perquā vniuerſalis, & quamquam ex parte vera, nihilominus totaliter haud confirmanda videtur: cum citrà inflammationes, præter vllos abſceſſus, & vulnera, febricitantes mortuos, & pluries diſſectos certiſſimum ſit fuiſſe inuentos.

Diocl. epiſt. refert Gal. li. de hiſt. philoſ.

Poſt Dioclem Eraſiſtratus fuit, motionemq; ſanguinis febrem affirmans vaſa ſpiritus ſubintrantis nullo febrientis aſſenſu factam: quemadmodum enim, cum nullis agitatur mare ventis quieſcit, cum verò aliquo vento commouetur vndique fluctuat, ſic etiam & ſanguis in corpore, cum excitatur in vaſa prorumpit ſpiritus, vbi excalefactus totum deindè incendit, Eraſiſtratus contendebat. quam pariter opinionem tanquam experimentis, vel rationibus omninò carentem, qui recipiat medicorum non inuenitur.

Refer. Galen. ibid. & lib. de nat. hum. c. 2. t. 16.

Eraſiſtratum Aſclepiades deindè ſequutus fuit, quem Plin. in ſuis natural. diuinis laudibus illuſtrauit. Primordia corporis de hoc loquitur Aurel. primò conſtituerat atomos Aſclepiades, corpuſcula intellectu cognita, ſinè vlla qualitate ſolita, atque ex initio comitata, æternum mouentia, quæ inuicem occurentia mutuis ictibus in infinita. Partium fragmenta ſoluantur, magnitudine, atque ſchemate differentia: quę mutuo eundo ſibi adiecta, vel coniuncta omnino faciant ſenſibilia,

Plin. natur. hiſt. li. 26. c. 3 & li. 7. c. 37. Coel. Aurel. l. acut. c. 14.

vim

vim in se met mutationis habentia, aut per magnitudinem sui, aut per multitudinem, aut schema, aut per ordinem: fieri etiam vias ex complexione corpusculorum, intellectu sensas, atque schemate differentes, per quas succorum ductus solito meatu percurrens, si nullo fuerit impedimento retentus, sanitas maneat: impeditus vero statione corpusculorum, morbos efficiat. Vndè typum quotidianum maiorum corpusculorum statione fieri asseuerat. tertianum verò minorum statione corpusculorum. item quartanum minutissimorum. Et hec quidem de causis febrium Asclepiadis sententia est. quam tum Gal. tum Coelius recensitus, tum etiam cuncti non recipiunt Medici: cum supradicta corpuscula, vel Democrati atoma, tanquam mera immaginatio, velutique chimęra quædam apud sapientiores habeantur.

Gal lib. de trē. & palpit.

Diuinus autem Plato cum aliquibus alijs antiquiorum, quod ignis excessu, affirmabat, potissimum corpus laborans, continuos æstus, & febres efficit, aeris excessu quotidianas, aquæ vero tertianas, eò quod aqua segnior sit, quam ignis, & aer: terrę autem elementum quartum, cum sit horum tardissimum quadruplici temporis circuitu purgatum quartanas febres molitum vix discedit. Si humor alius alio copiosior fuerit, febris ex hoc homini oboritur, inquit etiam author libri quarti de morbis. Vndè ratio febris vniuersa, cum his, in humorum quantitate consistit, non verò qualitate. Sed Galen. hictericorum modò exemplo hanc reijcit opinionem; in quibus tametsi bilis perpetuò redundet, nihilominus non febricitant.

Galen. lib. de Hipp. & Plat. placit. & li de nat. hum. comment. tex. 22.

Gal. li. 2. de diff feb. c. 1.

Atheneus cunctas febres à putredine oriri contendebat: deque eodem, suisque sectatoribus Gal. ità loquitur. Isti sunt magni viri, atque in febrium contemplatione minimè contemnendi; cum ipsis quinimò magna ex parte ipse consensio, nisi quod eas, quę ephemeræ nuncu-

Galen. refert Athen. opin c. 5. lib. de diff. feb.

nuncupantur excipio: neqꝫ enim videntur mihi hæ humorum ſequi putredinem: namque ex ira, & inſolatu vtique præter naturam calor exoriri poteſt, non tamen putrefactio ſequatur neceſſe eſt.

Quidam verò concluſioni viarum cauſam febrium aſcribi debere pronunciarunt. Apollophanes Eraſiſtrati ſectator magni tumoris in corde cauſa: Nos vero inquit Coel. Aurel. & ſolutione fieri febres accipimus, hoc eſt raritate viarum, vt & ipſis eſt conſequens. Coel. Aurel. 2. acut. c. 33.

Profectò concluſione, vel raritate viarum nonnunquam fieri febres, in inficias duci non valet. Sed quaſcumque febres altero ex his perpetuò fieri, potius dicitur, quam probetur. Quemadmodum eſtò interdum tumores in corde magnos enaſci (quamquam difficile, cum res ſolida ſit cor per Hippocr. neque dolore facile corripiatur, nec vllus alius in eo morbus oboriatur) huiuſmodi verò tumores perpetuò febres efficere, neque ab alijs cauſis eaſdem conflari, ſectione cadauerum non conſtat. Hipp. 4. de morb.

Conſequenter his opinio Gal. nunc accedit, & veluti ſuperioribus enunciatum fuit, febres in tres partes etiam diuidentis: in eam ſcilicet quæ in ſpiritibus, in eam quę in humoribus, & in eam quæ in partibus accenditur: Neque amplius vnico modo eaſdem generari affirmantis, cum non vnus ſit generationis, vel auctionis modus caliditatis: namque propter motum gignitur, aut propter putrefactionem, aut quia alteri caliditati conſueſcit, aut propter ſuppreſſionem calidi effluuij, aut propter permixtionem calidæ ſubſtantiæ, tanquam de fonte quodam ebullientis, aut genitæ ſcilicet ad noſtrum ſenſum, aut augentis caliditatem, omneſque febrium cauſas in prædictos modos reuocari neceſſe eſt, inquit idem Gal. Gal. 1. de diff. febr. cap. 3. de cauſ. morb. c. 2.

Primam febrem, quæ in ſpiritibus accendi dicitur

 vocarunt

Gal. 1. de dif. feb. c. 1. vocarunt græci ἐφημερον, & Galen. à nullo alio esse suum adipisci inquit, quam ex symplici spirituum incalefactione. Sed quid ad Athenæum respondeatur, asserentem (vt paulo antè) etiam ephemeras à putredine fieri posse ?

Gal. de diff. feb. cap. 7. & alibi. Eandem febrem ephemeram hoc peculiare etiam habere docuit Galen. vt causę procatharticæ semper ipsam pręcedant. Quid autem obstat, dicet aliquis, quin etiã à causis intrinsecis eadem febris non oriatur ?

Omissa febre ephemera, alia febris dicebatur accendi in humoribus, vnde humoralis appellata est. Hanc Galen. ab humorum putredine ortum ducere asserebat. Sed vtrum humores calefacti solum, & non putridi eandem moliri valeant ? Sanè id inficiari difficile est.

Gal. 1. de dif. feb. c. 6. Humoralium febrium causam proximam, & immediatam Galen. putredinem dixit, eodemque modo intrà venas putrifieri humores in his febribus, vt in inflammationibus, vel alijs collectionibus. Quis autem ex medicinæ professoribus intrà venas tales humores, *Gal. ibid.* itaque putrefactos respexerit ? Natura superante in inflammationibus optimum fit pus conspectui album, leue, & æquale, inquit Galen. Ergò sequeretur quod etiam in febribus natura superante, intrà venas, optimum fieret pus album, leue, & æquale, quod experimentis nõ colligitur. siquidem neque in venis dissectis, neque in sanguine extracto, vel alijs huiusmodi, pus album, leue, & æquale, vnquam mihi visum fuit.

Galen. idem, dices, febrientium natura superante in vrinis, inquit, aliquid adest, quod puri proportione respondet, nempe sedimentum, quod etiam album esse debet, leue, & æquale.

Proculdubiò sedimentum in vrinis inficiari non potest. Sed vtrum loco puris adsit difficile est probare, cum etiam peroptimè valentium lotia interdum sedi-

mento non careant. Vrina inquit Coel. Aurel. habet naturaliter nubeculas: atque sedimentum, nubeculam, siue eneorema, vel nephelin græcè, idem sunt apud Gal. & solum loci ratione differunt. *Coel. Aurel. 1. cronic. c. 6.*

Quartanam febrem, dicebat etiam Galen. tertianam, & quotidianam, si continuę sint, è putrefactis humoribus intrà venas fieri: nimirum à putrefacta bile tertianam, à putrefacta solum melancolia quatanam, & sic de singulis. Quis autem ex hominibus vnum sibi persuadeat putrefieri, vel putrefactum esse intrà venas humorum alijs omnibus omninò illæsis? cum omnes humores adeò simul permixti sint, vt in quacumque parte sanguineæ massæ, ferè dici possit, hic reperitur omnis humor, huiusmodi sanè nec etiam imaginatio capere potest; quod à putrido tangitur, putrescat & ipsum necesse est. Et Poeta concinit, Morbida facta pecus totum corrumpit ouile. Quis reliquos quęso humores intrà venas existentes inputres efficit? quis in febre quotidiana (sua natura longa per Hippocr. & Galen.) quis in quartana longissina, putredinem intercludat aliorum humorum? Mœcenas Augusto carissimus (refert Plin.) toto vitæ suę curriculo detentus fuit continua febre. Et meo tempore Patritius quidam Romanus de Mazzatostis propè montem Quirinalem cum febre continua in modum duarum tertianarum se exacerbescente, peruenit ad qinquennium vsque, & ex eadem postremò obijt. An etiam in his non omnes, vel plures, sed vnus modò humorum putrefactus erat? profectò id mihi difficile persuadeam, nisi dicatur intellexisse Galen. hic prædominium humorum, videlicet febrem continuam quotidianam ex pituita fieri, quia pituita putrescat, exépli gratiâ, in alijs humoribus etiam putridis habeat prædominium, non tamen quia omnes in hac febre non putrefiant homores. *Gal. 2. de dif. feb. c. 11. & vltim.* *Hipp. 1. epid. constit. 2. Gal. 1. ad glauc. cap. 8.* *Plin. lib. 7. c. 51. Val. Max. li. 1. c. vlt.* *vide Gal. 1. de diff. feb. c. 2.*

Sed quatenus etiam id voluerit Gal. humorales præterea quas dicunt febres ab humoribus semper constitui putrefactis, fortasse Gal. non exhibebit aliquis?

Collige. Gal. id ab Hippocr. lib de genitura, & alibi. Insuper quæstio esse potest in sententia Galeni circa periodos, vel causas periodorum, nimirum inquit ipse Galen. periodos fieri tales, vel tales propter naturam ipsorum humorum ad talem, vel talem motum, & tertianam exempli gratiâ moueri de tertio in tertium, quia bilis eiusdem causâ etiam de tertio in tertium moueri apta est natura sua, quartanam de quarto in quartum fieri, quia melancolicus humor de quarto in quartum mouetur, & sic de reliquis.

Hæc.resp.coll. ex Gal 1 de diff. feb. c. 3. 5. 14. Sed vnde hoc habeatur quærat aliquis? Resp. Gal. id primò fuisse ratione assequutum, & bilem de tertio in tertium moueri sancitum fuit, quotidie pituitam, vel de quarto in quartum melancoliam: quoniam pituitæ multa est in corpore copia: bilis autem non semper actu moueri prompta existit, at de tertio in tertium; melancolia verò cum adsit in minori copia, propterea antequam à natura præparetur, vel ad motum apta reddatur, quartus dies expectandus est: Et hac ratione à quantitate humoris deducta, vsus etiam fuit

Auicenn. Auic. cum de periodis febrium agebat.

Secundò bilem de tertio in tertium moueri, quotidie pituitam, vel de quarto in quartum melancoliam,

Galen. 1. ad glauc. c. 6. 7. experientia fuisse assequutum inquit Galen. cum excrementa semper biliosa in tertiana laborantibus excernantur, pituitosa in quotidiana, vel melancolica in quartana.

Verum quid si dicatur quod neque rationes, nec etiam experientiæ valeant in medium allatæ?

Hipp. 2. de morb. Et primò legimus in Hippocr. secundo de morbis, quod si bile infestatur homo, febris ipsum corripit quotidie.

Secun-

Secundò si prædictæ Galeni valerent rationes, sequeretur humorales febres ab humoribus non quatenus tales, vel tales sunt oriri, verum vt quanti sunt, vel copiosiores, paroxismos habere. Et si à pituita, exempli gratia, quotidiana enascitur, quoniam semper moueri intra corpus pituita eadem apta existit; ab vno eodemque humore (positâ tamen quantitate) omnes febres, omnesque periodi exorirentur. Atque ita non natura, sed quantitate, vel per accidens, hanc vel illam febrem, hi vel alij humores excitarent. Plin. in natural. refert Crassum numquam risisse, quia fortasse melancolico scatebat humore: & Eraclitus semper lugebat in Aeliano legitur. An igitur febre ēt quotidiana corripi semper ijdem valebant, ob multum ipsorum melancolicum humorem? Sed quid amplius, bilis in ictericis abundans eādē pariter febrem quotidianam efficere valeret, iuxta Galen. rationem superius allatam.

Plin. lib. 7. c. 19.

Ael. li. 8. Var. hist.

Secundò experimenta dicta falsa sunt dicet aliquis: cum vna eademque in febre varia excrementa fuisse in Hippocr. sæpissimè legatur, atque præsertim in histor. illius, qui in Dealcis horto decumbebat: cui aliàs melancolica, aliàs biliosa, aliàs denique pituitosa excrementa fuerunt. Theandri vxor, inquit idem Hippocr. pituita alba prædita, acuta febre corripitur; cur non quotidiana quæ longa esse solet, & à pituita cum Gal. oritur? Marcellus Donatus quendam refert tertianarium cui quotidiè vomitus erat pituitæ, & nonnumquā ad tantam quantitatem, vt pondus accederet ad tres libras. Illustrissimus, & Reuerendissimus D.D. Federicus Sfortia de anno 1621. quartanarius autumnalis, in accessionibus ferè semper biliosas patiebatur vomitiones. Helidæus, refert Schenchius, secuit in hospitali Bononiensi virum quendam, qui febre quartana, qua diù conflictatus fuerat, tandem mortuus erat,

Hipp. 3. epid. ægro 3.

Hipp. 4. epid.

Marcell. Donat. hist. mirabil. lib. 4. c. 3.

repetit postea quam autem cadauer istud aperuit in corde, venis, & quasi omnibus membris frusta magna, longa, alba, pituitosa. An quartana hic à pituita fieret? Vidit Helidæus diligentissimus pituitam, non verò melancoliam causam febris superioribus decantatam; & velle affirmare quod non videtur, inficiari è contrà quod non lucescit pyrrhonicum est: Medicus est artifex sensatus, & quæ sensus docet credere debemus: haud autem falsis rationibus, à quibus facillimè hallucinamur. Quis æquidem non videt ex pragmaticis in vna eademque febri vrinas, purgamenta per secessum, vel alia huiusmodi, non semper eadem, at multiplicia esse?

Et quatenus allata superius experimenta vera essent, non tamen sequitur consequentia, tertianam, exempli gratià, à bile fieri ex eo quià biliosa in ea conspiciantur excrementa: siquidem febris interdum bilem efficit, non tamen ex bile febris, etiam si respiciatur. *Gal in lib. de art. com. 2. t. 10.* Mirandum profectò non est, inquit Galen. si in acutissimis febribus sincera biliosa gignantur in corpore, cum & adeps, & caro mollis, & recenter concreta colliquescat ex huiusmodi febribus, sanguisque torreatur. *Hipp. 1. de morb. cum de tuberculo in pulmone.* Exuritur enim à febre sanguis, inquit Hippocr. & ideò in febribus biliosa videntur.

Sed dices, si quoniam sanguis exuritur biliosa generantur in febribus; sequeretur etiam quod in omni febre biliosa excrementa respicerentur.

Profectò audeam hanc affirmare conclusionem, vt plurimum vero, & in febre satis magna, vel perseuerante; tum quià experientia ipsa hoc idem ostendit, tum etiam quia adsciuit idem Hippocr. in lib. epid. in quibus miratus sum aliquandò in omni febre, & cuiuscumque speciei biliosa excrementa obseruata fuisse, sed non mirum cum talia à febre torrefaciente fiant, vt Galenus paulò suprà edocebat.

In febribus prætereà intermittentibus humores in carnoſo genere putrefieri Galen. docebat. An verò & ſi humor in carnoſo genere putrefactus, continuas, valeat nihilominus efficere febres? Experientia id comprobat clariſſimè in inguinum tumoribus à quibus omnes febres malæ, præter diarias, inquit Hippocrat. Conſtat nec non etiam in alijs inflammationibus, in quibus tametſi putrefacti adſint in carnoſo genere humores, nihilominus continuas efficiunt febres. Neque dicas in talibus etiam intrà venas putrefactos fuiſſe humores. Siquidem vt id gratis affirmatur, ità etiam gratis negari valet.

Gal. 2. de diff. feb cap. 3. & alibi.

Hipp. 4. aph. 55.

Inter febres humorales meminit quoque Galen. σύνοχον, & hunc ὁμότονον, ἀναβατικὸν, vel παρακμαστικὸν eſſe docuit, videlicet eodem modo ſemper ſe habentem, aut ſemper ſe augeſcentem, vel denique à principio vſque ad finem paulatim decreſcentem. Et ſanè à principio vſque ad finem, eodemq; modo ſemper dari poſſe febrem quis credat niſi viderit? cum febres pugna quedam naturæ dicantur inferius: atque dimicationem dari poſſe inter duo ſibi maximè infenſa, eodemque modo ſemper ſe habentia, creditù difficilè eſt: cum philoſophicè loquendo omne agens agendo repatiatur: patiuntur enim, inquit Ariſtot. & agunt contraria à ſe inuicem, & corruptiua inuicem ſunt. Igitur in omni actione, vel augumentum, vel decrementum exiſtit, & ex febribus vel augeſcentes ipſæ erunt, vel decreſcentes, non tamen perpetuò eædem exiſtentes.

Ariſt. 4. de generat. anim. c. 2. 3. phyſ t. 8. 16. & alibi.

Synochum eundem aut putridum, vel imputridum eſſe Galen. idem docebat, atque non putridum à ſolo ſanguine ferueſcente fieri, putridum verò tum à ſanguine putrefacto, tum etiam ab alijs humoribus item putrefactis. Sed quæ cauſa eſt vt non à bile,

coeterisque non putrefactis, at feruescentibus humoribus etiam sine putredine synochi fieri possint? quæ quidem maior est de sanguine ratio, quam alijs de humoribus? An quia non possunt etiam efferuescere alij humores absque eo quod putrefiant? Sanè bilem calefieri posse, & symplici eiusdem calefactione accendi

Auer. in coll. febrem, si rectè memini, docuit Auer. Igitur etiam de alijs humoribus idem dici poterit.

Tertio loco sequitur febris hectica, cuius causæ

Gal. 1. de dif. feb. c. 9. omnia illa sunt apud Gal. quæ partes calidas, & exiccatas reddere valent: vt ira, longum ieiunium, vlcus, febris præcedens, & alia his similia. Et hæc quoad Galenum.

Non desunt autem, inquit Trall. qui in vniuersum

Trall. lib. 12. cap. 1. febrem numquam à putredine fieri pronunciarunt: at in venis humores ardescere, non putrefieri. Si etenim à putredine, inquiunt, febres proficiscerentur, cur tandem non etiam lumbrici, aut aliæ quædam bestiæ in vasis, si putrefactio est, gigni cernuntur, quemadmodum in ventre, alijsque particulis?

Hæc opinio experimentis non correspondet, febres à putrefactione oriri aliquãdò ostendentibus. Animalia

Plin. lib. 26. c. 13. generantur, inquit Plin. corpus exesura: Animalia, inquam, cuiusmodi vermes sunt, quos intrà venas, & in sanguine ipso, intrà pericardium, in ventriculis ipsius cordis, vel similibus alijs partibus, interdum de-

Schench. lib. 1. obs. med. lib. 3. & alibi. prehensos refert Schenchius. Et profectò quibuscumq; à febre interemptis si aliqua præstaretur diligentia, fortasse non modò vermes, sed alia magis præter naturam intrà vasa cadauerum inuenirentur.

Trall. ibidem. Nonnulli verò medicorum subiunxit Trall. nullam prorsus in venis putredinem fieri, sed magis in ventre existimarunt: eiusque rei fidem faciunt tum ex vermibus qui in eo generantur, tum ex recrementis subductis,

quæ

quæ & malum odorem, & ad putredinem nihilominus inclinationem repreſentent: Indicant hoc etiam vomitus qui crebrò tam perfectè febres exciderunt, vt æger non amplius malam acceſſionem ſit expertus,iam alios rurſus à febre liberatos ex vna, & ſola ſorbitione, vel iniectione conſpexiſſe. Vndè, dicet aliquis, putrefactio in venis minimè, ſed in ventre fit in putridis febribus.

Hanc ſententiam recenter, & doctiſſimè,Ceſalpinus impugnauit. Neque verum eſt foetorem ſemper olere febricitantes, atq; lumbricos, vel alia ſimilia animalia videri. Cliſteribus etiam ægri, & vomitibus iudicantur,vtiq;Igitur in inteſtinis febres enaſcuntur, conſequentia non valet: cum abſceſſu, ſudore, mictionibus, coeteriſque alijs leuentur febrientes, & nihilominus in veſſica, articulis, parte carnoſa, vel alijs ſimilibus locis, febres ſemper oriri non dicimus. *Ceſalp. 2. art. med.*

Sed dices,rigores inquit Hippocr. in ventre ſuperiori magis fiũt,febres autem in inferiori.Igitur non in venis, ſed in ventre fit putrefactio humorum. *Hip 6. epid.*

Reſpondetur Hippocr. reſpectiuè loquutum fuiſſe, ſuperioris videlicet reſpectu ventris, in hoc rigores magis, in illo autem calores, vel febres enaſcuntur: & ratio eſt, inquit Valleſ. quoniam ventriculus longè acutioris eſt ſenſus, & inteſtina remiſſioris caloris: hæc ergò parata ſunt ad putreſcentiam (cum præcipuè ſint naturalia receptacula excrementorum)ille ad dolorem, & mordicationis ſenſum: cum igitur ſentientium partium irritatio rigorem, & putredo febrem faciat, ſit ventriculus paratior ad rigores, & inteſtina ad febres. *Vall. 6. epid. ſect. 5. t. 30.*

Sed præter hos recenſitos de febrium cauſis, alij etiam fuere, alteriuſque ſententiæ. Fernelius humores putrefieri in febribus concedit,at ſemper in venis:in carnoſo autem genere, vt Galen. docuit, nequaquam, *Fernel. c. de intermitt. feb. materia.*

ſed

sed putrefactos semper à venis effundi pro febre intermittente fienda.

Cesalpin. loco dicto. Hanc sententiam adsciuit Cesalpinus, sed contrà sic Galen. sectator insurget. Si humores intermittentem febrem efficientes prius in venis putrefacti exhiberentur, sequeretur continuas febres, intermittentes semper præcedere, quia causa necessaria necessariò agit; quid enim, dicet idem, qui facturi sunt febres intermittentes intrà venas putrefacti humores, tunc temporis moliuntur? otiari dici non potest; ergò febrem efficerent continuam semper antè intermittentem, quod experimentis non correspondet.

Fernel. ibid. Galen. ad glauc.c.5. Idem prætereà Fernelius cum Iacobo Syluio, & auctoritate etiam Galeni, varietatem febrium varijs visceribus ascribebat: nimirum quartanam febrem in liene fieri, quoniam & ibidem quoque melancolia residet, tertianam in hepate, quià folliculus fellis ibidem adsit; quotidianam in ventriculo, quià numquam hic pituita caret.

Trincau. in ep.lib. 1. Hanc opinionem reiecit Trincauell. optimè, & experientia febrium ex bubonibus, alijsque collectionibus, febres interdum fieri constat, nullo ex visceribus dictis malè affecto.

Trall. loc. suprà citat. Ioub. in paradox. Sed de Fernelio quidquid sit, Saluftius Saluianus neotericus author (cuius sententiæ antè ipsum alios quoque fuisse, recenset suprà Trall.) febres, inquit, quas putridas appellamus, non ab humorum putredine fiunt, sed ab eorundem præternaturali tantum excalefactione: Et si contingat vt ab humorum putredine fiant, huiusmodi febres pestilentes sunt.

Profectò humorum excalefactionem in febribus adesse negari non potest, sed qua ratione calefiant? quo etiam modo Saluiane excalefactio simplex periodos efficit, febriumque repetitiones? inexplicata hæc derelin-

relinquenda non erant, & ſicuti gratis putredinem in febribus etiam non peſtilentibus interdum inficiaris, ità ſymplex excalefactio denegari tibi poteſt.

Sed quæ tandem erunt cauſæ febrium? Cum Ariſt. in phyſicis omnium rerum cauſæ quatuor ſint; efficiens, materialis, formalis, atque finalis, Cauſa efficiens febrium diuiditur in eam quæ extrinſecè afficit, atque illam quæ inxtrinſecè agit. Primam græci quoque procatarthicam dixere; cuiuſmodi aer, cibus & potus, motus & quies, ſomnus & vigilia, aliæque huiuſmodi ſunt res non naturales appellatæ.

Sed omiſſis nunc cauſis procatarthicis, quæ nam ſunt cauſæ intrinſecè febres efficientes? Vtrum cauſa febrium intrinſeca, & immediata vnicus ſanguis affirmari veleat? Profectò non contemnenda opinio hæc, & antequam ad vlteriora me feram, ſcias benigniſſime lector, ſanguinem in corpore eſſe rem omnium naturalium pretioſiſſimam; in tantum vt non modò corporis, verum etiam & animi actiones ab aliquibus eidem tribuantur. Audiamus in hoc loquentem Hippocr. Inter omnia quæ in corpore ſunt nihil magis ad prudentiam confert quam ſanguis: cuius etiam prauitas, vt animus moereat, perturbeturque, & malum accerſat. De eodem intelligebat, cum in hoc anima, loquebatur alibi idem Hippocr. mens, prudentia, augmentum, motus, immutatio, permutatio, ſomnus, vigilia, hic omnia per omnia gubernat, & hæc, & illa numquam quieſcens. Diogenes, Critias, Cleantes, Chriſippus, Zeno, & quidam alij animam hominis in ſanguinem, vel ipſius ſpiritum retulerunt. Ariſtot. animi mores à ſanguine proficiſci docebat: Vndè militaris animaduerſio fuit, inquit Gell. iubere ignominiæ cauſa militi venam ſoluere, & ſanguinem dimitti: quaſi moribus haud ſani viderentur homines qui delinquerent. Audiamus

etiam

[Margin notes: Sanguis (handwritten) — Hipp. lib. de flat. & virg. — Hipp. 1. de diata. — Gal. refert 1. de Hipp. & Plat placit. — Ariſt. lib. de part. animal. — A. Gell. li. 10. cap. 8.]

Plin. lib. 11. c. 38. etiam Plinium: sanguis quibus multus, & pinguis iracundia, magna, & in eo vitalitatis portio, emissus spiritum trahit secum, & tamen tactum non sentit: animalium fortiora quibus sanguis crassior, sapientiora quibus tenuior, timidiora quibus minimus: at quibus nullus habetia. Et inferius: Vim sanguinis, subdit, ad minima momenta mutari; non modò tantum in ore suffusa materia, verum ad singulos animi habitus, pudore, ira, metu, palloris pluribus modis: item ruboris: alius enim iræ, & alius verecundiæ, nam & in metu refugere, & nusquam esse certum est. Multisque non transfluere transfossis, quod homini tantum euenit, nam quæ mutari diximus, calorem alienum accipiunt quodam repercussu, homo solus in se mutat, morbi omnes, morsque sanguinem absumunt. In Leuitico, Anima omnis carnis in sanguine eius est, legitur. *Leuit. c. 17.* Vita siquidem, inquit Lemnius, atque animantis cuiusque spiritus in sanguine subsistit, eoque alitur, ac fouetur, vt elichnij flamma affuso oleo. Huiusmodi, & alia plura de sanguine leguntur; quibus omnibus etiam omissis, iam sanctissima Mater Ecclesia, & optimè, sanciuit, atque ità etiam pro veritate credendum est, animam non esse sanguinem, nec quid naturale, sed spiritum quendam immaterialem, incorruptibilem, & ex nihilo à summo Deo creatum, ad nostri corporis in hoc orbe patrocinium, & conseruationem. Quidquid inquam superiores dixerint magni viri, satis est nobis, sanguinem ità in corpore reperiri, cum Galeno, vt anima eodem vtatur ad omnes functiones tanquam principalissimo instrumento; & sic vitam dicebat Arist. ipsiusque animæ statum, non posse nisi quodam cum calido, idest, sanguine permanere. Auic. sanguinem vitæ thesaurum dixit: nimirum in eodem cunctorum existit vita. Et denique Poeta concinens, vitam cum sanguine

Lemnius 1. de occult. nat. mir. c. 9.

Galen. 5. de sympth. caus. cap. 4.
Arist. lib. de spirat. c. 10.
Auic. lib. 1. fen. 4. c. 20. li. 3 fen. 16. tractat. 5 c. 1.

sanguine fedit, inquit. Cum itaque sanguis tam pretiosa res sit, adeò nobile & principale naturæ instrumentum, probabile est quoque eundem calefactum sinè medio febrem accendere; cunctæ siquidem facultates in corpore existentes febrientibus afficiuntur: Ergò mediante aliquo, dicendum est, quod eisdem etiam facultatibus inseruiat. Sed huiusmodi nihil est aliud in corpore præter sanguinem. Igitur sanguis etiam est à quò febres immediatè nascuntur.

Quod autem solus sanguis sit, qui omnibus seruit in corpore facultatibus res, est clarissima (intelligendo tamen sub hoc nomine sanguinis in præsenti arterialem, siuè eius partem subtiliorem, quam antiqui φωτινον appellauere; Ab huiusmodi siquidem sanguine res omnes naturales in corporibus nostris efficiuntur: quinimò & animi quoque actiones aliquo modò adiuuantur, vt communis est opinio. Anima inquit enim Aristoteles calido vtitur, & idem calor ad exequenda officia omnium maximè vim obtinet.

Soranus in Isagog. c. ij.

Arist. lib. de comm. mota cap. 6.

Sed dices quo modò, & à quo sanguis calefit dictus?

Planè calefit omnis sanguis à corde, quod duos habet, cum Hippocr. ventriculos (quamquam Aristot. tres deindè posuerit) discretos, neque communicantes, densos, interna sui parte apertos, & velut subcorrosos, magisque sinistrum, quam dextrum; nam insitus à natura ignis non est in dextro, subiungit Hippocrat. & roboris caloris custodiendi gratià, crassius intus constrictus est sinister ventriculus. A corde igitur, etiam in febribus, sanguinem calefieri affirmabimus, & huiusmodi ratione quam in præsenti declarabo.

Hipp. lib. de corde.

Arist. lib. de somn. & vig.

Existente intra corpus aliqua re præter naturam, vt putà humore corrupto, vel alterato, vlcere, vulnere, veneno, obstructione, vel alijs huiusmodi, quæ

corporis

corporis functionibus obnoxia sint (quæ etiam mediatæ causæ intrinsecæ, vel antecedentes à nobis, vel alijs nuncupantur) natura eadem tanquam sibi noxia expellere cupit, & sanguine supradicto in arterijs contento veluti principalissimo instrumento vtitur. Retrahitur inquam à facultatibus hic sanguis ad cor, ibique constringitur, vel parumper retinetur, vt calidior fiat, atque robustior: spiritus enim detentus robur facit per Arist. in paruis naturalibus. Ideo sanè cum à somno, exempli gratia, expergiscuntur homines, calidiores, validioresque sunt, quam anteà; quoniam ex retractione per somnum facta sanguis à corde calidior factus est. Sic igitur, & febrientibus accidit; acquiritur nempè à sanguine, vel spiritu, in corde calor, & fortior fit, fortior factus spiritus ab eodem corde procedit, vel potius dimittitur (vt illud nempè quod in corpore stabulatur noxium melius etiam expellatur) dimissus, per totum, vel plurimas corporis partes diffunditur, atque eas partes quò peruenerit adeò calefacit, exiccatque, vt etiam febricitare asserantur; & ita febris generatur, vel accessio fit eiusdem.

Lib. de somn. & vig.

Si autem res præter naturam intrà corpus existens, facultatibus, earumque functionibus obnoxia, parua fit, leuis, & naturæ præceptis obediens; sanguis maiori illo suo nuper adepto calore, facultatibus corporis occurrendo, eandem de facili protrusam reddit, corpusque sanatur. Vt è contrà exhibito casu rem dictam præter naturam, & corporis functionibus obnoxiam, grauem esse, nec naturæ parentem: tunc sanguis iterum ad cor retrahitur, pluries à corde magis calefit, pluries cum facultatibus ergà quod noxium insurgit vt magis, magisque corpus, & non naturaliter quoque calefaciens, tandem vita ipsa destituatur.

Deficit verò vita eadem ratione, quam Hipp. descri-

bebat,

bebat. Anima hominis, inquiens, semper producitur vsque ad mortem (subiectiuè animam hominis hic intelligit Hippocrates) si verò efferbuerit, vnà cum morbo etiam sanguis corpus depascitur. Et alibi, conniuentque venæ in corpore omnes vt potè sanguine ex ipsis à febre exusto. Et quicumque à febre ardente moriuntur, omnes præ siccitate moriuntur, & resiccantur primum quidem extremæ ipsorum partes, manus, ac pedes, deindè partes sicciores. Vbi autem humiditas à corpore fuerit penitus exusta, ac resiccata, sanguis quidem congelatur penitus, ac perfrigeratur: reliquum verò corpus exiccatur, & sic homo moritur. Sanguis igitur, vel spiritus vitalis, suis maximis, atque repetitis calefactionibus humidum consumit, corpusque exiccat, quo deindè siccato impeditur concoctio, cum hæc in humido celebretur, deficiente concoctione corpus non nutritur, sanguis, & spiritus non augetur, deficit cordi, vel ipsius calori alimentum, deficit postremò vita ipsa; vita inquam, quæ veluti ignis est, & simul cum pabulo viuit, vel extinguitur: nos etenim tamdiu viuimus, quamdiu alimur docebat Arist.

Hipp. 6 epid. sect. 5. & 4. de morb.
Hipp. 1. de morb. de tuberculo in pulmone.
Ibidem de febre ardente agens.
Arist. 2. metheor. c. 2.

Quod autem retrahente se se sanguine ad cor febris generetur, patet primò ex contractione arteriarum, vel systole maiori, quæ omnium conspicitur in principio febrium; subeunt, & quiescunt in hoc tempore venę, inquit Celsus; quià videlicet retrahuntur spiritus ad arcem suam cordis, vt magis calefiant, vel euaslescant; & postmodum exeundo per corpus, cum re præter naturam acriter pugnent. Vndè etiam Plato, sanguis, dictitabat, per omnia membra circumfertur, & ad cor tanquam satellites ad arcem recurrit.

Cels. lib. 3. c. 6
Plato in Thimæo refert Galen. lib de format fœt.

Secundò sanguis in omnibus alijs retractionibus ad cor semper calidior euadit, vt somnus, timor, dolor, ira, & similes alij animi affectus idem ostendunt. Ergo etiam

in

in febribus eadem ratione calefieri dicendum est.

Tertiò difficilis, tussiculosa, & calidior est in principio febrium ægrotis respiratio: & nulla sanè alia ratione, nisi quoniam cor, eiusque vicinia magis calefiant, & ex retractione sanguinis supradicta ad easdem partes, vt iam iam dicebatur.

Neque dicas in hoc casu cor affici à vaporibus ex parte affecta eleuatis, siquidem id dicitur, non tamen ostenditur; quid enim est quod vapores adeò ordinatè eleuat? per quas vias transeunt iidem vapores, vt prius non sentiantur à febriente? non relinquendus est sensus pro imaginatione; sensu ipso constat cor affici in febribus, ad illudque sanguinem recurrere, qui posteà calidior factus, corporis partes repens, magis atque magis calefacit, & febrientes reddit.

Campeggien: Ds. Et ex his lucescat pariter quomodo fiant periodi febrium: qui nihil aliud sunt quam pugna naturæ, vel facultatum, cum re præter naturam, corporique infensa: non autem per se sunt periodi ipsorum, vt creditur, humorum motus, morborumque inuasiones. Cum etenim magis atque magis natura ab aliqua re morbosa, nempe à causa mediata corpus infestante, sollicitatur: tunc frequentius sanguis ad arcem cordis retrahitur, frequentius fiunt, quæ dicuntur inuasiones, vel febrium paroxismi. E contrà verò accidit si leuiter natura infestetur.

Non obstat etiam quod febrium quæ dicuntur accessiones adeò fiant ordinatè nonnumquam; quinimò id fauet sententię nostrę: namque si inuasio febris, vel accessio ab ipsa febre vt morbo fieret, vel humoribus corruptis, vt dicitur; sanè ordinata non fieret: cum iidem morbi, vel humores causæ febrium periodicarum dicti, tanquam res præter naturam, ordine, vel

Arist. 3. coeli tex. 24. regula maximè careant per Arist. At verò quoniam à natura,

natura, vel facultatibus gubernantibus (iuxta nostram sententiam) accessiones fiunt febrium: ideò etiam ordinatissimè nonnumquam accidunt. Facultates quandoquidem corporis, quotiescumque validæ sunt, suis à natura statutis, ordinatisque temporibus mouent: vt è contrà inordinatè, cum imbecilles sunt, necessitas vrget, cogit, vel huiusmodi. Exempla de hac re habemus plura, atque præsertim in asthmaticis respiratio, si grauetur, non fit regulata. Claudi, vel tenelluli pueri, ordinatam non ferunt ambulationem: quià videlicet facultates inseruientes non adhuc valentes sunt, vtque imbecilles motum regulare non possunt. Idem denique accidit in pulsatione arteriarum inæquali; malè profectò se se habentibus earundem facultatibus, pulsus inæquales, inordinati, vel intermittentes efficiuntur (atque propterea etiam vt pessima signa, huiusmodi à medicis recipiuntur) eadem igitur ratione in febribus, ipsorumque periodis, inordinatio conspicitur: natura videlicet non valente, vel coacta, vt asserebam, earundem febrium motus, vel periodos quià regulare non potest.

Sed perpulchra, & non leuis etiam nunc oritur dubitatio: siquidem accessiones febrium tertianariæ fiunt vt plurimum, quartanariæ, quotidianariæ, vel huiusmodi, queritur ergò cur id accidat, si eædem à natura fiunt omnes? quæ maior est ratio vt huiusmodi fiant in diebus, quam alijs temporibus?

Sanè huic petitioni satisfecit, sententia mea, Hipp. cum humores in sano homine tertia die exire docuit, & alibi; In paribus diebus, inquit, corpus de ventriculo trahit, in imparibus verò dimittit; qua de causa fit vt febris in imparibus quoque diebus dimittat. Febris inquit Hipp. in imparibus diebus dimmittit, quià (ego dicerem) accessio, vel paroxismus quædam est euacuatio, *Hipp. 4. de morb. & in acut.*

cutio, vel rei febrem efficientis dimisſio, à natura mediantibus ſpiritibus calidioribus factis celebrata, & quod ſibi noxium eſt protrudere conante (Et eadem causa eſt, per Hippocratem, vt criſes in diebus exacerbationum magis fiant, quam alijs temporibus: aliæque omnes euacuationes in paroxiſmi die magis etiam proſpiciantur; quoniam, ſcilicet, natura, tunc temporis, quæ ſibi noxia ſunt, vel ſuis operationibus, excernit, expellitque) Vndè motus tertianarius, ſequitur, magis etiam naturalis eſt quam alij: propè hunc quartanarius, quotidianarius, vel huiuſmodi alius, prout numero tertianario magis, vel minus propinquus erit. Tertianariæ inſuper acceſsiones, quartanariæ, vel ſimiles eadem ratione frequentius videntur, quam aliæ: inditum ſiquidem eſt naturæ ab initio, iiſdemque diebus mouere magis quam in alijs. Et cum Pœta concinens.

Hipp. loc. dicto id aſſerit.

Virg. 1. Georgicor.

Continuò has leges æternaque fœdera certis. Impoſuit natura diebus.

Ariſt. 2. de generat. & corrupt.

Cunctis viuentibus, inquit etiam Ariſt. poſuit natura ſuos terminos motus, magnitudinis, vel durationis. Eadem eſt ratio amplius vt tertianariæ circuitiones febrium, meliores, breuioriſque iudicationis à medicis recipiantur; è contrà mali moris, vel diuturnas indicant alijs in diebus ſe ſe exacerbeſcentes febres Hippocr. Gal. & alii communiter: Alij ſiquidem motus præter tertianarios minus naturales ſunt in corporibus noſtris, & eo etiam minus quantum à tertianario recedunt. Et ſic, tertius autem dies decretorius eſt, fortaſsè Ariſt. in probl. propterea etiam dicebat. Homerus in Iliad. Liberationes à morbo fiunt impari dierum numero, hoc eſt tertia quolibet die, & denique Hipp. maximè imparem numerum vereri oportet, nam hi dies in alterutram partem inclinare faciunt.

Hipp. in hiſt. Phyliſci & 1. epid. ſect. 2. conſt. 3. Gal. 4 aph. 36. Ariſt. 26. ſect. probl. 15. Hom. 1. Iliad.

Hipp. in acut. & 4. de morb.

Sed

Sed huiuſmodi nunc omiſſis periodis, vel paroxiſmis græce, conſtat cauſam efficientem febrium immediatam ipſum ſanguinem, vel ſpiritum vitalem eſſe à corde magis calefactum, & reliquis corporum partibus diſtributum.

Cauſæ verò mediatæ, & antecedentes appellatæ plures ſunt apud me: humores vt puta corrupti, vel alterati, vlcera, vulnera, flatus, tumores, venena, & alia ſimilia naturæ functionibus obnoxia: quęq; cauſæ eſſe valent, vt arteriarum ſanguis excaleſcat eodem modo, & forma quibus ſuperius enunciabamus:

Subiectum, vel cauſa materialis in qua febris, ſi de totali intelligatur, totum eſt corpus vt alibi declarauimus, ſi verò de particulari non vna ſed plures ſunt febrium cauſæ particulares: præſertim verò cor quod primò calefit, vel febricitat: cum Ariſtot. verò pulmo, his verbis, Febrium principium à pulmone ducitur. *Ariſt. probl. 4. ſect. 34.*

Tertio loco enumerabatur cauſa formalis, illa videlicet quę rei dat eſſe, & quam Ariſt. ſpeciem rei appellabat. Quod verò febrem in eſſe ponit ipſemet calor eſt præter naturam appellatus, & vel in totum, vel plures corporis partes diſtributus. *Ariſt. 2. phiſ. tex. com. 26. et 1. phyſ. com. vlt.*

Vltima cauſa dicebatur finalis, atque hanc vtrum habeant febres, breuiter reſpondetur, non habere febres vt febres ſunt, ſed naturam, ſiue facultates eiuſdem naturæ inſtrumenta, omneſque febres conflantia, vt ſuperius, dictum eſt, & alibi infra melius declarabitur.

CAPVT QVINTVM.

Vbi arguitur aduersus sententiam Authoris circà causas febrium.

ADVERSVS ea quæ superiori capite dicta sunt, studiosus sic primò dicet. Sanguis, ex Hippocr. natura non est calidus, neq; enim alia aliqua aqua. Igitur non potest esse causa febris calidissimæ rei, vt superiori capite dictum fuit.

Hipp. lib. de corde.

Huic argumento respondet primò idem Hippocr. in lib. de morbis, cum sanguinem bile calidiorem esse docuit. Secundò Arist. & Celsus, illum sanguinem natura frigidum affirmarunt, qui in venis reperitur, non autem in arterijs, & à quo febres immediatè fiunt, sanguis videlicet arterialis, vel eiusdem pars subtilior, è sinistro cordis ventriculo per arterias effluens, febres in esse ponit: cum idem omnium rerum, etiam bilis ipsius, res calidissima intrà hominem ab Hippocrat. dicatur.

Lib. de morb. in calce.

Arist. 2. de partib. animai c 3. Cels. li. 4. c. 3.

Hipp. lib. de principijs.

Quod autem arterialis sanguis sit, vel eiusdem pars subtilior, febres efficiens; patet vlterius ex decoloratione, quam patiuntur febrientes in ipso præsertim principio febrium, cum spiritus ijdem retracti sunt. Colorum namque mutationes corde astringente venas, ac laxante fiunt, inquit idem Hippocrates; laxante quidem rubicundi colores fiunt, & benè colorati, ac pellucidi: constringente verò virides cum pallore, & liuidi, licet etiam tales euarient iuxtà præsentes in vnoquoque colores.

Hipp. lib. de nat. ossium.

In principijs earundem febriũ exteriora egrorum, vel frigescunt, vel tepidiora semper fiunt: & eadem prorsus ratione dicta: arteriæ nimirum constringuntur, contra-

contrahunturque ſpiritus, à quibus omnis calor in corpore diſtribuebatur. Sanguis igitur nimium excalefactus arteriarum eſt ſolus, vel eiuſdem pars ſubtilior, à qua febres immediatè naſcuntur.

Verum quà ratione ſanguis calefiat à corde dices?

Superiori capite iam fuit id explicatum ſatis. Ignis igitur (inquit etiam Hipp.) penitiſſimè ad intima obturatus, plurimus eſt, & maximum exitum facit; concluſio igitur arteriarum, & cordis ventriculi, eſt in cauſa vt ſpiritus calidiores fiant, vt enim ignis diffuſus minus calidus, vnitus verò, & in corde concluſus calidior euadit, magiſque calefacit: ſic etiam ſpiritus ad intima cordis retracti calidiores efficiuntur, & febrem faciunt. *Hipp. 1. de diata.*

Præterea calefit ſanguis in corde ratione motus: motus enim caloris cauſa eſt per Ariſtot. hic; motus in principio febrium etiam celerior obſeruatur in ægris: Motum namque cordis, & arteriarum licet Galen. ideò fieri dixerit, vt diaſtole calor vitalis refrigeraretur: Syſtole verò ſi quid fuliginis, à ſuccorum aduſtione in ventriculis cordis, vel ipſis arterijs contractum eſſet, id è veſtigio excerneretur: tamen, quibuſdam cum antiquiorum potiorem cauſam putamus eſſe caloris cum generationem, tum etiam conſeruationem: vt ſanguis in corde, & arterijs contentus aſſiduò motu cum calefiat, tum etiam calefactus conſeruetur, proptereà arteriæ, & cor mouentur. Et ſic in ſe exercentibus, exempli gratia, pulſus maiores, frequentioreſq; adoriuntur: quoniam ſcilicet in exercitio multo opus eſt calore: proptereà venæ citius pulſant, magiſque mouentur: nempè vt calor augeatur in ijſdem arterijs, atq; partibus ſe exercentibus non deficiat. *Ariſt. 2. coeli 42. & alibi. Gal. li. de vſu pulſ. & primo de eorumd. cauſ.* *Galen. 8. de Hippocrat. & Plat placit.*

Sed dices pulſus accidentalis eſt (inquit Ariſt.) nec *Ariſtot. lib. de ſpiratione.*

 finem

finem habere videtur ob quem fuerit institutus, & à calore vehementer in humidum agente necesse est quę in flatum resoluuntur partes ob versationem bullas excitare: ità pulsum quoque fieri in animali par est. Non, enim finis gratia, subiungit ibidem Aristoteles, pulsus efficitur, sed actionis necessitatem sequitur; caloris videlicet ipsius in humidum. Et Ruffus Ephesius, humoris incalescentis flatuosam elationem eundem pulsum asserebat.

Ruff. ephes. c. 8. de humani corp. appel.

Ex altera verò parte fortuitæ res nec semper, nec magna ex parte incidunt per eundem Arist. Nullus profectò ordo pulsandi adesset in arterijs, & corde, si pulsationes dictę non à facultate quadam vitali fierent, sed per accidens ex ipso ebullienti solum sanguine. Id sanè verisimile non est: cum dicta sanguinis ebullitio, quam Arist. ponit, vniformiter non possit esse in qualibet parte arteriarum, sed in corde magis vbi est fons caloris, dicenda esset, deindè in partibus cordi eidem vicinioribus, mox in minus propinquis, in remotis, vel remotissimis denique: nullibi inquam, arteriarum pulsus esset æqualis; sed in vna parte maior, in altera minor; & sic prout cordi magis alienæ, vel propinquæ partes, minus, vel magis etiam arteriæ pulsarent, atque in omni ferè parte pulsus differentes denique ab alijs essent, & nullibi corporis arteriarum motus secundum se responderent, quod experientia non constat.

Arist. lib. de præsensione per somn.

Neque obstat quod Arist. alibi pulsus dixerit eundem non seruare tenorem, & æqualitatem ad partes longè inter se disitas: siquidem, vt iam iam dicebamus, si pulsus ab ebullitione sanguinis fieret, non ad partes longè inter se disitas, sed in quacumque ferè arteriarum parte diuersus esset. Igitur vel non est dissimilis pulsatio in arterijs, aut si est, huiusmodi in extremis partium reperietur; nimirum frequentius, pul-

Arist. lib. de spiratione.

sent

ſent arteriæ externæ, quia frigidioribus ſint in partibus: & vel patrocinio præſentium ſpirituum, vel eorundem recenti cumulatione, celeriter, atque celeriter moueantur.

Non igitur ebullitione ſanguinis in arterijs celebratur pulſus, ſed quia in corde, & arterijs vis quedam indita eſt, à qua pulſationes eædem emanant: quarum opera poſtmodum in ſpiritibus detentis calor, cum augetur, cum etiam conſeruatur.

Neque obſtat etiam, quod ab aſſumpto alimento, exempli gratia, alterentur eædem arteriæ: ſiquidem non id accidit, propter ſanguinis ebullitionem, at è contrà pulſant arteriæ vt calor adaugeatur, & proximi alimenti coctioni ſufficiens ſit.

In febribus etiam exiſtente aliqua magna re præter naturam intrà corpus, maiores febres oriuntur, maiores, frequentioreſque pulſus (In acutiſſimis febribus, inquit Hippocr. pulſus maximi fiunt) ſcilicet, vt calor in ſanguine arteriarum eualeſcat, & facultati expulſiuè ſufficiens ſit. Cuiuſmodi in timore etiam accidit, pulſus hic frequentiores quoque celebrantur; quoniam ad vitæ patrocinium calore opus eſt naturę: arma ſiquidem naturæ ſpiritus ſunt, ſiuè calor (ſpiritus, & calor idem erant Zenoni) & ſic ad eundem calorem augendum in timore dicto arteriæ magis pulſant, frequentiuſque moueantur.

Hipp. 4. epid.

Ref. Ruff. ephes. c. 36. lib. de hum. corp. appellat.

Facultas itaque vitalis cordi, & arterijs à natura indita, eſt quæ pulſus efficit, atque ſyſtoles, cum etiam diaſtoles facultatibus vitalibus mediantibus celebrantur; ſyſtoles nimirum ab attractrice, & retentrice; diaſtoles verò ab expultrice ſolum. Atque amplius tunc temporis ευτονον fieri quoque enunciarem, quandocumque corpora maiori quoque excalefactione indigent: ſyſtole namque concluſus ſanguis maximo-

Sententia hæc Praxagoræ & Phylotim ref. a Gal. lib. de tremore & 6. Hipp. et Plat. de placit.

pere etiam excalefaciat necesse est: vt è contrà eo temporis diastole vtuntur arteriæ, cum partes maiori, vel noua excalefactione indigent. Et ideo in temporibus frigidis, exempli gratià, vel frigidis in regionibus, systoles diastole maior est: in regione autem, vel temporibus calidis, systoles diastole minor inquit etiam Galenus.

Gal l.b. intro duct. in pulsus.

Dicebatur secundò in precedenti capite retractionem spirituum ad cor ideò fieri in febribus, vt ijdem spiritus eualescant, calidiores nempè efficiantur, & res præter naturam in corpore existentes postmodum detrudere, vel profligare valeant. Si id est vt spiritus eualescant in principio febrium propter retractionem ad cor, cur ergò febrientes imbecilles euadunt? omnis vis corporea in spiritibus reperitur: sique spiritus valentes sunt in febrientibus, & vires quoque valentiores esse deberent, dicet aliquis.

Gal 2. aph 29

Respondetur cum Galeno, quod virtus animalis defatigata est in febrium consistentia, vitalis, & naturalis è contrà fortes persistunt, & nemini etiam dubium, quãdoq; febricitantes valetiores esse in ipso paroxismo, quam eodem transacto: conspicitur id frequentissimè, & Hipp. robur, inquit, signum est recidiuæ: quia, dicerem, in hoc casu, spiritus à iudicatione febris relinquuntur calidi, & ab eorundem calore robur exoritur, futuræ signum ab Hipp. recidiuæ dictum. Et quamquam cunctas febres sequatur vltimò debilitas, id nihilominus haud facit quod spiritus in principio febrium non eualescant propter retractionem sæpius dictam, robustioresque efficiantur: siquidem imbecilles euadunt febrientes ex alijs rationibus: Nempè quia in certamine naturæ cum re præter naturam in febre patrato plures spiritus deperduntur: Secundò quià nimium spiritus diffunduntur ipsa febre totum corpus preoccupante;

Hipp. lib. de iudic. circà medium.

Et

Et Tertiò consumitur alimentum caloris à pluri calore in spiritibus adepto: Vndè cum partes nouo non reparentur alimento, imbecilliores etiam euadant necessè est. Non deficerent aliæ rationes, sed accedamus ad alia.

Tertiò febrem oriri dicebatur quotiescumq; aliquid functionibus corporis obnoxium sit, hoc autem repugnat plurimis experimentis, siquidem infinitæ dantur affectiones, & magnæ, cuiusmodi dolores capitis sunt, coli, ventriculi, & similes aliæ; ac tamen sinè febre videntur millies, quarè igitur sanguis, & in his etiam ad cor non refugit, cur febres non oriuntur?

Quotiescumque, responderem, parti quæ afficitur sufficiens virtus adest, vt per se, vel sinè alterius auxilio, quod corpori præter naturam inest, expellere possit, sanè sanguis ad cor non refugit; quandoquidem natura nihil frustrà faciens haud videt necessitatem alterius, nouique auxilij. Si autem è contrà partes corporis affectæ à se ipsis, suaque propria virtute morborum causas profligare non valuerint, in eo quippè casu sanguis ad cor retrahitur, & febres oriuntur. Vndè non mirum si interdum dolores, aliæque similes nascuntur in corporibus, sinè febre, affectiones, nimirum magnitudo, & contumacia causarum, vel aliud simile sit, quod febres oriri cogat: non verò ad cunctos affectus detrudendos sanguinem retrahi, & magis calefieri necessè sit semper. Et ex his colligitur etiam affectus præter naturam à febre concomitatos periculosiores esse, quam sinè febre (quamquam solo signo febrium non semper periculosæ designentur affectiones cum Coelio Aureliano.) *Coel. Aurel li. 2. acut. c. 33. cum de cardiaca.*

Sed quid de hidrope asseratur, qui morbus absq; febre sæpissimè conspicitur?

Hidropem sinè febre dari quamquam controuerti valeret,

valeret, nihilominus exhibeatur. Sed in principijs id erit, non autem progressu temporis. Et si fortasse nonnullis immunes à febre interdum verè hidropici videantur, huiusmodi accidit, quoniam hidropicorum febres obscuræ sunt; cum frigiditas aquæ eorundem, caliditttem sanguinis in corde etiam non valdè calido adeptam refrangat, redarguatque. Ab aqua non valdè fortis ferbris oboritur dicebat Hipp. nam igni non bonum alimentum aqua præbet.

Hipp. 4. de morb.

Præterea febrem ex retractione sanguinis ad cor superius enasci dicebatur, in ira verò sanguis ad cor retrahitur semper, vt in timore, dolore, somno, vel alijs similibus, ac tamen ira, & huiusmodi alia febres non sunt.

Aristot. 1. de anima 1.16.

Respondetur quod ira secundum Arist. accensio est sanguinis circa cor, vtique non negatur; sed non tanta dicerem fit retractio in ira, & alijs dictis, vt cum febris facienda est; & quatenus etiam magna fiat in ira retractio, timore, dolore, & alijs, etiam febres excitari necesse est. Beniuenius inter cœteros, ex timore flammæ à quadam sepultura exurgentis, quendam refert incidisse in febrem ephemeram. Et ego qui sæpius quibusdam melancholicis forte fortuna medicinam feci, sæpissimè memini ex timore eosdem veluti febricitasse: nimirum præ timore ijsdem venæ pulsabant, & calor augebatur.

Beniuen. c. 61

Hippocrates iterum dices, febrem hoc pacto accendi memorat. Febris ab his fit, cum bilis, aut pituita in aliqua parte calefacta fuerit, totum reliquum corpus ab his calescit, & vocatur hoc febris, calescit autem bilis, & pituita intrinsecus quidem à cibis, & potibus, à quibus etiam nutritur, ac augetur, calescit enim in visu, & auditu, verum minus ab his. Calor itaque per Hipp. generatur in corpore à causis morbificis,

Hipp. lib. 1. de morb.

morbificis, qui rursus corpus vniuersum pertingit, & febris fit. Siquidem quid si dicatur non esse necessarium cor primò calefieri in febre? Sed potius quocumque in loco febrilis causa stabuletur, ex eo etiam diffundatur calor per vniuersum corpus?

Respondetur, bile vel pituita calefactis in aliqua parte accendi febrem nos haud inficiari; & per calefactionem partis post partem. id autem non accidet nisi semel, vel bis, aut paulò plus. Sed periodi, febriumq; reuersiones à quo fiant? num accessu recenter materiei ad focum putredinis, vel partem affectam vt dicitur? profectò huic etiam assentirer, sed quo modo saluetur ordo quarumdam febrium? infinitæ celebrantur euacuationes, aliæque reuulsiones, & nihilominus quotidiè insurgunt febres nonnunquam, horaque semper eadem. Quo modo humores aliò euocati affectam partem ità regulariter petant? Quid de febribus quartanis, septimanis, annuanis, & alijs superius recensitis dicatis? Cur etiam aliqua non percipiatur tristis sensatio humorum ad partem affectam se se conferentium? fortasse percipi dices, & obstructo valdè, liene, exempli gratia, semper in accessione febris, vel dolor, vel aliqua alia tristis sensatio in eadem parte, sentitur. Huiusmodi autem symptoma non accessu humorum ad partem affectam causatum fuisse ego nunc dicam; at potius concursu spirituum obstructionem supradictam præter naturalem fugare conantium: & ex pugna naturæ cum re præternaturali tristis sensatio illa exorietur.

Venena, etiam dices, febres efficiunt, venena eadem primò & maximè cordi obsunt. Cur igitur magnæ non oriantur à veneno febres, sed paruæ potius, cum principaliter cor afficiatur? An igitur verum non sit, quod febres eædē retrahente se se sanguine ad cor fiant?

Respon-

Respondetur venena vt venena sunt, & quatenus à tota substantia agunt (siquidem hæc propriè venena) sanè cor primò, & principaliter petunt: cumque in hoc casu cor idem principaliter laboret, verisimile est arterialem sanguinem ad se maximè, vel maximè retrahere, vndè cordis eiusdem dolores, frigidi sudores, partium extremarum algores, vel alia huiusmodi deindè sequuntur; maximè inquam spiritus ad cor, venenis officientibus, retrahuntur: febres ideoq; mites, tenues, & imbecilles apparent, quià videlicet calor ad interiora recucurrit. Non fortes, vel magnæ febres fiunt, etiam possumus dicere, à venenis; quia venenis iisdem hoc proprium est vt spiritus corrumpant, suaq; qualitate naturę humanę contraria, extinguant innatum calorem. Vndè calore hoc eodem innato, à contrario corrumpente minori reddito, febres haud magnæ, sed mites, & imbecilles videantur etiam necesse est: Et hę propriè febres malignæ sunt. Igitur retractione dicta sanguinis ad cor, & aliàs, febres enascuntur.

Sed à quo fiat huiusmodi retractio?

Profectò supradictam sanguinis arterialis, vel spirituum retractionem, vitalibus facultatibus mediantibus, ipsa anima quasi iubente fieri ego dicerem. Anima siquidem est in corpore vt Rex in Regno inquit Arist. & Hipp. anima hominis, corporis partes perreptans, domum suam gubernat, & omnes corporis actiones ipsa perficit.

Gal. lib. de natural. facultat. substătia.

Arist. de motu animal. c. 7.
Hipp. lib. de insomnijs.

Sed cum anima in corporibus nostris ad conseruationem ipsorum præcipuè posita sit; quà igitur ratione iubente anima, nunc dicemus, spirituum retractiones fieri, necnon etiam febres procreari?

Eadem profectò ratione, affirmarem, qua aluii profluuia, inflammationes, & alij huiusmodi abscessus interdum fieri solent: qui vtique iubente anima, & facul-

cultatibus expellentibus accidunt, & nihilominus per se morbi sunt, necisque auctores. Fiunt abscessus, dicebat Hipp. & adeò magni, nonnunquam, vt à natura sufferri non possint: quamquam ex altera parte ab anima iubente, bonum pro fine habente, & eiusdem facultatibus celebrentur. Eadem igitur ratione & febres accidunt, anima, inquam, iubente, bonum per se intendente, tametsi malæ sint corporibus nostris, & sępè sæpius eorundem corruptrices. *Hipp. 1. epid. sect. 2. t. 34. & seq.*

Quòd autem etsi res præter naturam, ab anima tamen supradicta ratione fiant febres, inter alios adsciuit diuinus Plato; omnia bona, & mala ab anima in corpus fluere asserens: bona quidem per se, mala verò per accidens ab anima in corpus fluunt. Sed quid opus auctoritate Platonis? Saniora vt plurimum esse corpora hominum febribus euasis, quam antea, sensu ipso constat. *Plat. in Charmide.*

Phauorinus Gelliò referente, febrem quartis diebus recurrentem laudauit, & Hipp. quartana liberat à magnis morbis edocuit, vbi Gal. non tantum quartanam, *Gell. lib. 17. c. 13.* *Hipp. 6. epid. sect. 6.*

nus conducere

,à quò magnum

circà hypocon- *Aph. 40.*

cedens dolorem

iungit, incidere

natura sanare

em fac, nimirum *Hipp. 2. epid. sect. 5. t. 8.*

quià ignis causas *Cels. lib. 3. c. 9.*

Hipp. sed non *Hipp. li. de loc.*

ugere morbum, *in homine.*

e priuantur, si *Hipp. 2 epid. sect. 5. t. 14.*

sinè

sine febre sint, sanguinem mittito. Si enim febris superueniat, inquit Vallesius, ea sola satis est ad morbi solutionem: cum tamen ex venarum repletione, & interceptione ob mutescentia illa ortum ducat.

Vall. in com.

In Coacis, Lippienti viro, legitur, febre superueniente Lippitudinis exolutio. Sin minus coecitatis, aut mortis, aut vtriusque periculum est. Duretus in com. superueniente febre, inquit, non quidem per propagationẽ causæ ophtalmicæ, sed propriè per generationem.

Aph. 5. Quintò aph. si ebrius quispiam repentè obmutuerit distentis neruis moritur, nisi febre corripiatur; hic febris intendit sanare ebrietatem.

Aph. 7. In eodem libro. A quartanis capti non admodum conuulsionibus capiuntur. Gal. in com. concoctionem caloris febrilis ope fieri inquit.

Aph. 51. Sextò aph. Quicumque sani dolore capitis repentè capiuntur, & statim muti fiunt, & stertunt, in septem diebus pereunt, nisi febris apprehenderit.

Aph. 52. Septimò Aph. Quibus hepar vehementer dolet, febris superueniens soluit dolorem; an ex causa calida tametsi fiat, cum genericè hic de dolore loquatur Hipp?

Hipp. 2. aph. 47. Dum pus fit, dolores, ac febres fiunt magis quam confecto, docebat idem Hipp. An quia febris facit pus, vt etiam Gal. in com. innuit?

Hipp. 2. aph. 13. Quibuscumq; crisis fit, ijs nox grauis ante accessionem. An quia febris, siue calor augetur, intendens natura cum eodem vincere morbum?

Galen. 2. de dieb. criticis & alibi. Morbi acuti citò transeunt sua tempora legitur in Gal. An ex continua febre cum causis morbificis decertante id accidat?

Hipp in hist. propria. In Epid. de Phylisco, visus est esse sine febre, inquit Hip. ac tamen mortuus vltimò legitur. An illa febris absentia ex natura labefactata, & quia amplius spiritus calefacere pro expellendis causis morbificis non valeret,

vide-

videretur? Et eadem fortaſsè cauſa eſt, vt morientes interdum ſinè febre videantur. Ex eodem quoq; oritur illud quod mortis melioramentum vulgus appellant.

Cur etiam fortes febres, validioreſque calores in exitu variolarum, & morbillorum fiant? quià natura bonum intendens eadem febre vtitur ad eoſdem detrudendos.

Cur etiam in ſtatu fiunt coctiones, ſi verum eſt quod Gal: edocuit? nimirum calor febrilis vehementior fit ex natura bonum pro ſcopo habente. *Gal. lib de criſibus 8. & 9. com. aph. 12. & 22. lib. 1.*

Quieſcere in ſtatu melius eſt etiam, ne videlicet motu natura diſtrahatur ab hac febris operatione. In ſtatu fiunt quoque criſes, & iudicatoriæ euacuationes, quià poſterior eſt tunc temporis natura ex vi caloris febrilis; qui etiam calor colliquans humores, magiſque fluxiles reddens, in cauſa eſt, vt facultates melius, atq; melius in ſtatu dicto febris expellant. Morbo conſiſtente ſuperfluum eſt etiam euacuare per eundem Gal. quià vis animalis tunc temporis defatigata eſt, licet quam maximè duæ aliæ, vitalis vt putà, & naturalis, fortes perſiſtant, id inquam accidit, quoniam ſpiritus in febre calidiores redditi ſunt à natura, vel anima retrahente, bonum tamen per ſe intelligente, vt iam affirmabamus. *Gal. 2. aph. 19 Schēcb. 5. obſ. med. 41.*

Et Schenchius à febre quartana virginem giganteam factam fuiſſe recenſet, quamquam alias antea valetudinaria degeret: quià inquit veluti arbores tabeſcunt, ſi vitioſo humore ſurculus aliquis corrumpatur, amputatus verò vigorem denuò expandunt, ita etiam à febre quartana corpus virginis ſupradictæ expurgatum, mundatumque, factum eſt poſtmodum, vt auctum, & benè quoque nutritum fuerit, huic ſimilia dicit etiam Lemnius lib. de occultis naturæ miraculis, cum cauſam augmenti in pueris à febre quærit; *Lib 2. c. 14.*

In

In mulieribus denique post partum tertia die accidunt febres, communiter lactis appellate. Sed vtrum lac in præsenti febres afficiat, an verò febris medio lac ad mammas protrudat natura? Et in fluxionibus articulorum, vel ad alias partes, fiunt sæpè sæpius febres: non quia sanè materia fluens easdem semper efficiat; siquidem fit febris interdum à natura, & eadem vtitur ad expulsionem materiei ab internis ad externa, siuè à nobilioribus partibus ad ignobiliores, vt in podagra præsertim accidit.

Cum autem febris adeò vtilis sit, tantaq; bona faciat in corporibus nostris, ad quid igitur curatur à medicis aliquis dicet?

Huc semper te opperij lector, & melius profectò esset nullam exhibere curationem nonnullis febribus interdum dico, quam exhibere: cum scilicet mites, naturam suam seruantes, boniq; moris, vel simili modo febres sunt, curatione non indigent; aut si aliquod genus præsidiorum exercendum in huiusmodi, blande sit, leue, non generosum, eademque ratione, quam alibi enunciauimus: nimirum curantur febres per se sanabiles, ne in alteram speciem degenerent, peioremque formam adipiscantur: quamquam etenim natura febre vtatur ad illius profligationem quod sibi noxium est, & valens quoque per se sit longitudine temporis: nihilominus potest medicus, quinimò debet nonnumquam eidem naturæ auxilio esse, & præsidijs medicis minuendo causam, vel rem operationibus naturæ obnoxiam, fit vt illud quod remanet melius deindè, vel citius etiam concitetur, protrudaturque. Vel febres curandæ sunt aliquando (dicerem) ad eorundem impetus obtusionem: Adeò siquidem violenter nonnumquam febre natura mouet, vt moderamine

aliquo,

aliquo, vel impetus obtusione indigeat: Vnde Hipp. medicinam asserebat esse morbos ab ægris in totum tollere, morborum vehementes impetus obtundere, & eorum qui à morbis victi sunt curationem non aggredi. Hippocrat. lib. de arte.

Sed omissis huiusmodi omnibus, compertum est millies apud eundem Hipp. febres fieri ab humoribus. Vnde aliæ causæ frustrà superius assignatæ fuere, dicet aliquis.

Et sanè quatenus humores quatuor elementa repræsentant à quibus omnia naturaliter fiunt, vtiq; virtualiter cunctarum febrium causæ maximè affirmandi sunt. Si autem vt mixta substantialiter, neque simplicia corpora sunt perpendantur, cunctarum febrium causæ nequaquam dicendi sunt humores.

Vel Hipp. dicemus, omnium febrium causas humores dixisse, non tamen alia cuncta inficiatum fuisse.

Si febres, præterea dices, ab ipsa retractione spirituum fiunt, et anima iubente, bonumque per se intelligente (metaphoricè intelligente intelligas) vt supra, sequeretur omnes febres, omnesque periodos ab vna eademque causa proficisci valere; neque vllas adesse alicui febri, vel quoad periodos, per se causas proprias.

Profectò ita est, respondetur, ad hanc, vel illam febrem efficiendam, ad hunc, vel illum paroxismum, se habent indifferenter prædictæ causæ; faciunt verò talem, vel talem, prout magis, vel minus naturæ functionibus obsunt, prout vires ægrorum magis, vel minus valent, & cætera talia in corporibus adsunt; non tamen quia huic febri, vel periodo, hæ causæ peculiares sint, illi verò aliæ, & huiusmodi.

Sed dices in epid. ab Hipp. plures recensentur temporum constitutiones, in quibus hæ, vel aliæ febres magis oriebantur. In aph. si verò aquilonius, & siccus Hipp. 3. aph.

Arist. 1. probl. in princ. conatur reddere rationem huius aph. & aliorum similium.

Hipp. 3. aph. 16. 14. lib. de aere, aquis, et loc.

(intelligitur autumnus) ijs qui naturam habent humidiorem, & mulieribus confert: reliquis autem lippitudines siccæ, & febres acutæ fiunt. Ibidem: Morbi in pluuiarum multitudine magna ex parte fiunt febres longæ. Autumno plurimi aestiui morbi fiunt, vt febres quartanæ, & huiusmodi. Igitur febribus proprijssimæ causæ sunt, cum & tempora, & aetates, & propriæ quoque constitutiones eisdem ab Hippocr. tribuantur.

Resp. supradictis in constitutionibus ideò quidem effici tales, vel tales febres: quoniam corpora ab ijsdem constitutionibus redduntur magis disposita ad tales, vel tales etiam: generantur scilicet qualitates in corporibus, quæ disponunt facultates ad talem, vel talem magis faciendum motum febrium, non tamen hæ vel aliæ febres nascuntur, quoniam propriæ causæ ad hanc, vel illam febrem magis efficiendam generentur. Fiunt enim dictarum febrium motus, non ab humoribus (vt nonnullorum fuit opinio) siquidem humores vt res in corporibus inanimatæ, nullum habent neq; nolo neq velle circa motum; sed huius causæ propriè sunt facultates iam dictæ hoc vel illo motu, atque prout dispositę sunt humores antedictos concitantes.

Hipp. 3. aph. 21. huius aph. Arist. conatur reddere rationem sect. 1. probl. 29.

Et sic, in æstate (adducebatur aph.) nonnulli horum (videlicet prædictorum morborum) & febres continuæ fiunt, ardentes, tertianæ, quartanæ, vel huiusmodi: Non quidem hæc loquebatur Hipp. quoniam æstate propriæ causæ generarentur ad predictas febres efficiendas magis dispositæ, quam ad alias. Sed vt solummodò doceret aestatem indifferenter se habere ad plures affectus; æstatem videlicet, corpora, & earundem facultates disponere, vt continuo, vel tertia qualibet die febres moueant.

In pluuiarum multitudine febres longæ fiunt (dicebatur;

batur etiam superius) transeat; Autumno febres quartanæ item exhibeatur. Eodemq; autumno sicco, & aquilonio existente febres acutæ fiunt, etiam si concedatur: nihilominus febres proprias causas habere, non sequitur, Sed potius ex dispositione corporum supradicta, tales, vel tales febres enasci dicendum est.

Siq; id nomine causarum propriarum febrium intelligatur, tandem concedemus etiam; dantur scilicet causæ propriæ ad motus febrium, quatenus qualitates, vel etiam humores, in corporibus animalium generantur, à quibus facultates vitales supradictæ disponuntur ad hunc vel illum motum, ad hanc, vel illam febrem magis etiam efficiendam, non tamen humores ex necessitate hunc motum febrilem, hanc præcisè & non aliam febrem excitare dicendum est: cum plures simul conditiones ad periodos efficiendum requirantur: nimirum anni tempus, aetas, victus, robur: & multa alia similia dispositiuè concurrentia.

Autumno, loquebatur etiam Hipp. in aph. (plurimi aestiui morbi fiunt, & febres quartanæ, & erraticæ; ac tamen autumno aestiui humores non generantur. *Hip.3.aph.22* Et non dicas (vt à multis affirmatur) generari autumno febres aestiuas, quoniam aestiui humores iam procreati adsint, æstatis proximè præteritę: siquidem id gratis asseritur; & si verum esset, in omni tempore, vel anni parte, non modo proprij nascerentur morbi, sed etiam proximè præteritæ. Vndè hieme, exempli gratia, non solum morbi laterales fierent, pulmonis inflammationes, grauedines, atque raucedines, tusses, dolores pectoris, laterum, lumborum, & capitis, vertigines, & apoplexiæ, qui omnes morbi ex Hippocr. hiemi tribuuntur; verum, & quartanæ febres, erraticæ, lienes, *Hip.3.aph.23* aquę intercutem, tabes, stillicidia vrinæ, difficultates intestinorum, leuitates intestinorum, coxendicum do-

valeret, nihilominus exhibeatur. Sed in principijs id erit, non autem progressu temporis. Et si fortasse nonnullis immunes à febre interdum verè hidropici videantur, huiusmodi accidit, quoniam hidropicorum febres obscuræ sunt; cum frigiditas aquæ eorundem, caliditttem sanguinis in corde etiam non valdè calido adeptam refrangat, redarguatque. Ab aqua non valdè fortis ferbris oboritur dicebat Hipp. nam igni non bonum alimentum aqua præbet.

Hipp. 4. de morb.

Præterea febrem ex retractione sanguinis ad cor superius enasci dicebatur, in ira verò sanguis ad cor retrahitur semper, vt in timore, dolore, somno, vel alijs similibus, ac tamen ira, & huiusmodi alia febres non sunt.

Aristot. 1. de anima t. 16.

Respondetur quod ira secundum Arist. accensio est sanguinis circa cor, vtique non negatur; sed non tanta dicerem fit retractio in ira, & alijs dictis, vt cum febris facienda est; & quatenus etiam magna fiat in ira retractio, timore, dolore, & alijs, etiam febres excitari necesse est. Beniuenius inter cœteros, ex timore flammæ à quadam sepultura exurgentis, quendam refert incidisse in febrem ephemeram. Et ego qui sæpius quibusdam melancholicis forte fortuna medicinam feci, sæpissimè memini ex timore eosdem veluti febricitasse: nimirum præ timore ijsdem venæ pulsabant, & calor augebatur.

Beniuen. c. 61

Hippocrates iterum dices, febrem hoc pacto accendi memorat. Febris ab his fit, cum bilis, aut pituita in aliqua parte calefacta fuerit, totum reliquum corpus ab his calefcit, & vocatur hoc febris, calescit autem bilis, & pituita intrinsecus quidem à cibis, & potibus, à quibus etiam nutritur, ac augetur, calescit enim in visu, & auditu, verum minus ab his. Calor itaque per Hipp. generatur in corpore à causis morbificis,

Hipp. lib. 1. de morb.

morbificis, qui rursus corpus vniuersum pertingit, & febris fit. Siquidem quid si dicatur non esse necessarium cor primò calefieri in febre? Sed potius quocumque in loco febrilis causa stabuletur, ex eo etiam diffundatur calor per vniuersum corpus?

Respondetur, bile vel pituita calefactis in aliqua parte accendi febrem nos haud inficiari; & per calefactionem partis post partem. id autem non accidet nisi semel, vel bis, aut paulò plus. Sed periodi, febriumq; reuersiones à quo fiant? num accessu recenter materiei ad focum putredinis, vel partem affectam vt dicitur? profectò huic etiam assentirer, sed quo modo saluetur ordo quarumdam febrium? infinitæ celebrantur euacuationes, aliæque reuulsiones, & nihilominus quotidiè insurgunt febres nonnunquam, horaque semper eadem. Quo modo humores aliò euocati affectam partem ità regulariter petant? Quid de febribus quartanis, septimanis, annuanis, & alijs superius recensitis dicatis? Cur etiam aliqua non percipiatur tristis sensatio humorum ad partem affectam se se conferentium? fortasse percipi dices, & obstructo valdè, liene, exempli gratia, semper in accessione febris, vel dolor, vel aliqua alia tristis sensatio in eadem parte, sentitur. Huiusmodi autem sympthoma non accessu humorum ad partem affectam causatum fuisse ego nunc dicam; at potius concursu spirituum obstructionem supradictam præter naturalem fugare conantium: & ex pugna naturæ cum re præternaturali tristis sensatio illa exorietur.

Venena, etiam dices, febres efficiunt, venena eadem primò & maximè cordi obsunt. Cur igitur magnæ non oriantur à veneno febres, sed paruæ potius, cum principaliter cor afficiatur? An igitur verum non sit, quod febres eædē retrahente se se sanguine ad cor fiant?

Respon-

Respondetur venena vt venena sunt, & quatenus à tota substantia agunt (siquidem hæc propriè venena) sanè cor primò, & principaliter petunt: cumque in hoc casu cor idem principaliter laboret, verisimile est arterialem sanguinem ad se maximè, vel maxime retrahere, vndè cordis eiusdem dolores, frigidi sudores, partium extremarum algores, vel alia huiusmodi deindè sequuntur; maximè inquam spiritus ad cor, venenis officientibus, retrahuntur: febres ideoq; mites, tenues, & imbecilles apparent, quià videlicet calor ad interiora recucurrit. Non fortes, vel magnæ febres fiunt, etiam possumus dicere, à venenis; quià venenis ijsdem hoc proprium est vt spiritus corrumpant, suaq; qualitate naturę humanę contraria, extinguant innatum calorem. Vndè calore hoc eodem innato, à contrario corrumpente minori reddito, febres haud magnæ, sed mites, & imbecilles videantur etiam necesse est: Et hę propriè febres malignæ sunt. Igitur retractione dicta sanguinis ad cor, & aliàs, febres enascuntur.

Sed à quò fiat huiusmodi retractio?

Profectò supradictam sanguinis arterialis, vel spirituum retractionem, vitalibus facultatibus mediantibus, ipsa anima quasi iubente fieri ego dicerem. Anima siquidem est in corpore vt Rex in Regno inquit Arist. & Hipp. anima hominis, corporis partes perreptans, domum suam gubernat, & omnes corporis actiones ipsa perficit.

Gal. lib. de natural. facult. tat. substãtia.
Arist. de motu animal. c. 7.
Hipp. lib. de insomnijs.

Sed cum anima in corporibus nostris ad conseruationem ipsorum præcipuè posita sit; quà igitur ratione iubente anima, nunc dicemus, spirituum retractiones fieri, necnon etiam febres procreari?

Eadem profectò ratione, affirmarem, qua alui profluuia, inflammationes, & alij huiusmodi abscessus interdum fieri solent: qui vtique iubente anima, & facul-

cultatibus expellentibus accidunt, & nihilominus per se morbi sunt, necisque auctores. Fiunt abscessus, dicebat Hipp. & adeò magni, nonnumquam, vt à natura sufferri non possint: quamquam ex altera parte ab anima iubente, bonum pro fine habente, & eiusdem facultatibus celebrentur. Eadem igitur ratione & febres accidunt, anima, inquam, iubente, bonum per se intendente, tametsi malæ sint corporibus nostris, & sępè sæpius eorundem corruptrices. Hipp. 1. epid. sect. 2. t. 34. & seq.

Quòd autem etsi res præter naturam, ab anima tamen supradicta ratione fiant febres, inter alios adsciuit diuinus Plato; omnia bona, & mala ab anima in corpus fluere asserens: bona quidem per se, mala verò per accidens ab anima in corpus fluunt. Sed quid opus auctoritate Platonis? Saniora vt plurimum esse corpora hominum febribus euasis, quam antea, sensu ipso constat. Plat. in Charmide.

Phauorinus Gelliò referente, febrem quartis diebus recurrentem laudauit, & Hipp. quartana liberat à magnis morbis edocuit, vbi Gal. non tantum quartanam, commentatus fuit, sed omne febris genus conducere aduersus frigidum, crassumque succum, à quò magnum morbum fieri ipse putauit. Gell. lib. 17. c. 13. Hipp. 6. epid. sect. 6.

Sexto Aph. Quibus dolor, legitur, circà hypocondium fit, sinè phlegmone, ijs febris succedens dolorem soluit. Gal. in com. febrilis calor, subiungit, incidere habet, extenuare, atq; dissoluere, & natura sanare aptus est obstructionem. Aph. 40.

In Epid. si puerperis spasmus fiat, ignem fac, nimirum aliquandò ignem inducere bonum est, quia ignis causas morbificas consumit. Vndè Celsus ex Hipp. sed non inutilis quandoq; consilij est interdum augere morbum, vel nouare, & febres accendere. Hipp. 2. epid. sect. 5. t. 6. Cels. lib. 3. c. 9. Hipp. li. de loc. in homine.

In ijsdem Epid. Hipp. qui repentè voce priuantur, si sinè Hipp. 2 epid. sect. 5. t. 14.

sine febre sint, sanguinem mittito. Si enim febris superueniat, inquit Vallesius, ea sola satis est ad morbi solutionem: cum tamen ex venarum repletione, & interceptione ob mutescentia illa ortum ducat.

Vall.in com.

In Coacis, Lippienti viro, legitur, febre superueniente Lippitudinis exolutio. Sin minus coecitatis, aut mortis, aut vtriusque periculum est. Duretus in com. superueniente febre, inquit, non quidem per propagationē causæ ophtalmicæ, sed propriè per generationem.

Aph.5. Quintò aph. si ebrius quispiam repente obmutuerit distentis neruis moritur, nisi febre corripiatur; hic febris intendit sanare ebrietatem.

Aph.7. In eodem libro. A quartanis capti non admodum conuulsionibus capiuntur. Gal. in com. concoctionem caloris febrilis opē fieri inquit.

Aph.51. Sexto aph. Quicunque sani dolore capitis repentè capiuntur, & statim muti fiunt, & stertunt, in septem diebus pereunt, nisi febris apprehenderit.

Aph.52. Septimò Aph. Quibus hepar vehementer dolet, febris superueniens soluit dolorem; an ex causa calida tametsi fiat, cum genericè hic de dolore loquatur Hipp?

Hipp. 2. aph. 47. Dum pus fit, dolores, ac febres fiunt magis quam confecto, docebat idem Hipp. An quia febris facit pus, vt etiam Gal. in com. innuit?

Hipp. 2. aph. 13. Quibuscunque crisis fit, ijs nox grauis ante accessionem. An quia febris, siue calor augetur, intendens natura cum eodem vincere morbum?

Morbi acuti citò transeunt sua tempora legitur in Gal. An ex continua febre cum causis morbificis decertante id accidat?

Galen. 1. de dieb. criticis & alibi.

Hipp in hist. propria. In Epid. de Phylisco, visus est esse sine febre, inquit Hip. ac tamen mortuus vltimò legitur. An illa febris absentia ex natura labefactata, & quia amplius spiritus calefacere pro expellendis causis morbificis non valeret,

vide-

videretur? Et eadem fortaſſè cauſa eſt, vt morientes interdum ſine febre videantur. Ex eodem quoq; oritur illud quod mortis melioramentum vulgus appellant.

Cur etiam fortes febres, validioreſque calores in exitu variolarum, & morbillorum fiant? quià natura bonum intendens eadem febre vtitur ad eoſdem detrudendos.

Cur etiam in ſtatu fiunt coctiones, ſi verum eſt quod Gal: edocuit? nimirum calor febrilis vehementior fit ex natura bonum pro ſcopo habente. *Gal. lib. de cri ſibus 8. & 9. com. aph. 12. & 22. lib. 1.*

Quieſcere in ſtatu melius eſt etiam, ne videlicet motu natura diſtrahatur ab hac febris operatione. In ſtatu fiunt quoque criſes, & iudicatoriæ euacuationes, quià poſterior eſt tunc temporis natura ex vi caloris febrilis: qui etiam calor colliquans humores, magiſque fluxiles reddens, in cauſa eſt, vt facultates melius, atq; melius in ſtatu dicto febris expellant. Morbo conſiſtente ſuperfluum eſt etiam euacuare per eundem Gal. quià vis animalis tunc temporis defatigata eſt, licet quam maximè duæ aliæ, vitalis vt putà, & naturalis, fortes perſiſtant, id inquam accidit, quoniam ſpiritus in febre calidiores redditi ſunt à natura, vel anima retrahente, bonum tamen per ſe intelligente, vt iam affirmabamus. *Gal. 2. aph. 19 Schéch. 5. obſ. med. 41.*

Et Schenchius à febre quartana virginem giganteam factam fuiſſe recenſet, quamquam alias antea valetudinaria degeret: quià inquit veluti arbores tabeſcunt, ſi vitioſo humore ſurculus aliquis corrumpatur, amputatus verò vigorem denuò expandunt, ita etiam à febre quartana corpus virginis ſupradictæ expurgatum, mundatumque, factum eſt poſtmodum, vt auctum, & benè quoque nutritum fuerit, huic ſimilia dicit etiam Lemnius lib. de occultis naturæ miraculis, cum cauſam augmenti in pueris à febre quærit; *Lib. 2. c. 14.*

In

In mulieribus denique post partum tertia die accidunt febres, communiter lactis appellatę. Sed vtrum lac in præsenti febres afficiat, an verò febris medio lac ad mammas protrudat natura? Et in fluxionibus articulorum, vel ad alias partes, fiunt sæpe sæpius febres: non quia sanè materia fluens easdem semper efficiat; siquidem fit febris interdum à natura, & eadem vtitur ad expulsionem materiei ab internis ad externa, siuè à nobilioribus partibus ad ignobiliores, vt in podagra præsertim accidit.

Cum autem febris adeò vtilis sit, tantaq; bona faciat in corporibus nostris, ad quid igitur curatur à medicis aliquis dicet?

Huc semper te opperij lector, & melius profectò esset nullam exhibere curationem nonnullis febribus interdum dico, quam exhibere: cum scilicet mites, naturam suam seruantes, boniq; moris, vel simili modo febres sunt, curatione non indigent; aut si aliquod genus præsidiorum exercendum in huiusmodi, blande sit, leue, non generosum, eademque ratione, quam alibi enunciauimus: nimirum curantur febres per se sanabiles, ne in alteram speciem degenerent, peioremque formam adipiscantur: quamquam etenim natura febre vtatur ad illius profligationem quod sibi noxium est, & valens quoque per se sit longitudine temporis: nihilominus potest medicus, quinimò debet nonnumquam eidem naturæ auxilio esse, & præsidijs medicis minuendo causam, vel rem operationibus naturæ obnoxiam, fit vt illud quod remanet melius deindè, vel citius etiam concitetur, protrudaturque. Vel febres curandæ sunt aliquando (dicerem) ad earundem impetus obtusionem: Adeò siquidem violenter nonnumquam febre natura mouet, vt moderamine aliquo,

aliquo, vel impetus obtusione indigeat: Vnde Hipp. medicinam asserebat esse morbos ab ægris in totum tollere, morborum vehementes impetus obtundere, & eorum qui à morbis victi sunt curationem non aggredi. *Hippocrat. lib. de arte.*

Sed omissis huiusmodi omnibus, compertum est millies apud eundem Hipp. febres fieri ab humoribus. Vnde aliæ causæ frustrà superius assignatæ fuere, dicet aliquis.

Et sanè quatenus humores quatuor elementa repræsentant à quibus omnia naturaliter fiunt, vtiq; virtualiter cunctarum febrium causæ maximè affirmandi sunt. Si autem vt mixta substantialiter, neque simplicia corpora sunt perpendantur, cunctarum febrium causæ nequaquam dicendi sunt humores.

Vel Hipp. dicemus, omnium febrium causas humores dixisse, non tamen alia cuncta inficiatum fuisse.

Si febres, præterea dices, ab ipsa retractione spirituum fiunt, et animâ iubente, bonumque per se intelligente (metaphoricè intelligente intelligas) vt supra, sequeretur omnes febres, omnesque periodos ab vna eademque causa proficisci valere; neque vllas adesse alicui febri, vel quoad periodos, per se causas proprias.

Profectò ità est, respondetur, ad hanc, vel illam febrem efficiendam, ad hunc, vel illum paroxismum, se habent indifferenter prędictæ causæ; faciunt verò talem, vel talem, prout magis, vel minus naturæ functionibus obsunt, prout vires ægrorum magis, vel minus valent, & cœtera talia in corporibus adsunt; non tamen quia huic febri, vel periodo, hæ causæ peculiares sint, illi verò aliæ, & huiusmodi.

Sed dices in epid. ab Hipp. plures recensentur temporum constitutiones, in quibus hæ, vel aliæ febres magis oriebantur. In aph. si verò aquilonius, & siccus *Hipp. 3. aph.*

Arist. 1. probl. in princ. conatur reddere rationem huius aph. & aliorum similium. Hipp. 3. aph. 16. 14. lib. de aere, aquis, et loc.

(intelligitur autumnus) ijs qui naturam habent humidiorem, & mulieribus confert: reliquis autem lippitudines siccæ, & febres acutæ fiunt. Ibidem: Morbi in pluuiarum multitudine magna ex parte fiunt febres longæ. Autumno plurimi aestiui morbi fiunt, vt febres quartanæ, & huiusmodi. Igitur febribus proprijssimæ causæ sunt, cum & tempora, & aetates, & propriæ quoque constitutiones eisdem ab Hippocr. tribuantur.

Resp. supradictis in constitutionibus ideò quidem effici tales, vel tales febres: quoniam corpora ab ijsdem constitutionibus redduntur magis disposita ad tales, vel tales etiam: generantur scilicet qualitates in corporibus, quæ disponunt facultates ad talem, vel talem magis faciendum motum febrium, non tamen hæ vel aliæ febres nascuntur, quoniam propriæ causæ ad hanc, vel illam febrem magis efficiendam generentur. Fiunt enim dictarum febrium motus, non ab humoribus (vt nonnullorum fuit opinio) siquidem humores vt res in corporibus inanimatæ, nullum habent neq; nolo neq velle circa motum; sed huius causæ propriè sunt facultates iam dictæ hoc vel illo motu, atque prout dispositę sunt humores antedictos concitantes.

Hipp. 3. aph. 21. huius aph. Arist. conatur reddere rationem sect. 1. probl. 29.

Et sic, in æstate (adducebatur aph.) nonnulli horum (videlicet prædictorum morborum) & febres continuæ fiunt, ardentes, tertianæ, quartanæ, vel huiusmodi: Non quidem hæc loquebatur Hipp. quoniam æstate propriæ causæ generarentur ad predictas febres efficiendas magis dispositæ, quam ad alias. Sed vt solummodo doceret aestatem indifferenter se habere ad plures affectus; æstatem videlicet, corpora, & eorundem facultates disponere, vt continuo, vel tertia quali-bet die febres moueant.

In pluuiarum multitudine febres longæ fiunt (dicebatur;

batur etiam superius) transeat; Autumno febres quartanæ item exhibeatur. Eodemq; autumno sicco, & aquilonio existente febres acutæ fiunt, etiam si concedatur: nihilominus febres proprias causas habere, non sequitur, Sed potius ex dispositione corporum supradicta, tales, vel tales febres enasci dicendum est.

Siq; id nomine causarum propriarum febrium intelligatur, tandem concedemus etiam; dantur scilicet causæ propriæ ad motus febrium, quatenus qualitates, vel etiam humores, in corporibus animalium generantur, à quibus facultates vitales supradictæ disponuntur ad hunc vel illum motum, ad hanc, vel illam febrem magis etiam efficiendam, non tamen humores ex necessitate hunc motum febrilem, hanc præcisè & non aliam febrem excitare dicendum est: cum plures simul conditiones ad periodos efficiendum requirantur: nimirum anni tempus, aetas, victus, robur: & multa alia similia dispositiuè concurrentia.

Autumno, loquebatur etiam Hipp. in aph. (plurimi aestiui morbi fiunt, & febres quartanæ, & erraticæ; ac tamen autumno aestiui humores non generantur. Et non dicas (vt à multis affirmatur) generari autumno febres aestiuas, quoniam aestiui humores iam procreati adsint, æstatis proximè præteritæ: siquidem id gratis asseritur; & si verum esset, in omni tempore, vel anni parte, non modo proprij nascerentur morbi, sed etiam proximè præteritæ. Vndè hieme, exempli gratia, non solum morbi laterales fierent, pulmonis inflammationes, grauedines, atque raucedines, tusses, dolores pectoris, laterum, lumborum, & capitis, vertigines, & apoplexiæ, qui omnes morbi ex Hippocr. hiemi tribuuntur; verum, & quartanæ febres, erraticæ, lienes, aquæ intercutem, tabes, stillicidia vrinæ, difficultates intestinorum, leuitates intestinorum, coxendicum dolores, Hip.3.aph.22 Hip.3.aph.23

lores, anginæ, aſthmata, voluuli, morbi comitiales, furores, melancoliæ, & ſimiles alij autumno proprij.
Hipp. ibid. ac tamen huiuſmodi ab eodem Hipp. hieme fieri nequaquam recenſetur.

Hip. 3. aph. 20 Vere inquit ibidem Hipp. furores fiunt, morbi melancolici, comitiales, profluuia ſanguinis, anginæ, grauedines, raucedines, lepræ, tuſſes, impetigines, vitiligines, puſtulæ vlceroſæ plurimæ, tubercula, & articulorum dolores, nullos tamen hiemi proprios morbos, & vere fieri hic dixit Hipp.

Neque dicas Hippocratem hoc tacitè intellexiſſe; vno videlicet anni tempore non modò proprios, verùm etiam, & præteritæ ætatis morbos fieri. Videlicet
3. Aph. 21. æſtate (dicebat Hipp.) nonnulli horum morborum fiunt, hoc eſt veris. Et de autumno ſubiunxit, plurimi aeſtiui morbi fiunt. Ergò hieme etiam autumnales morbi fiunt, & vere hiemales, apud Hippocratem, ſequela negatur. Siquidem maximè erat Hipp. claritatis amator, ſique huiuſmodi in mente habuiſſet, ſilentio non reticuiſſet, enunciaſſet planè de hieme, & vere, vt de autumno, & aeſtate loquutus fuerat.

Ideòque autumno plurimi aeſtiui morbi fiunt, dicebatur ſuperius, non quia inquam humores aeſtiui præterita aeſtate geniti eodem tempore adſint: ſed quoniam, alijs concurrentibus, corpora animalium, & hominum, præſertim, tempore autumni ad morbos plurimos aeſtatis diſpoſita etiam ſunt, vt ſuperius affirmabatur.

Autumno, & hieme febres ardentes magis fiunt, quam aeſtate, docuit Ariſtot. quoniam calor pulſus à
Ariſtot. probl. 29. ſect. 1. frigore introrſus ſe contrahit. In frigidiſſimis terris fiunt
Ariſt. probl. 3. & 7. ſect. 14. ardores eadem ratione, et fortiores, inquit alibi, viri ſunt qui gelida incolunt loca, imbecilles verò qui feruida.

G Gran-

Grandioribus, dicebat etiam Hipp. in aph. & iam accedentibus ad pubertatem plurima ex his, & febres diuturnæ magis fiunt. An quia aetati propè pubertatem generantur causæ propriæ longarum febrium? humores nempè crassi, & viscidi, qui potissimum Galeno propriæ causę sunt longarum febrium? vtique hac ratione, huic aetati fieri longas febres affirmari non potest; cum tales humores in senibus procreentur potius, quam in pubertate existentibus hominibus. Deindè huiusmodi in aetate fiunt febres longæ, inquit Hipp. πυρετοὶ χρόνιοι græcè, quo nomine haud vna solummodò, sed omnes longæ febres accedunt apud Hipp. eundem, vt putà quotidianæ, quartanæ, quinctanæ, & similes; quartanas autem (in Galeni tamen doctrina) superioribus à melancolia fieri docebatur, qui humor tantum abest vt pubertati sit proprius, nempè tali in ætate pubertatis generetur, vt potius è contra non fiat; cum huiusmodi ætas calida, & humida per se sit: humor verò melancolicus frigidus, & siccus. Non igitur cum Galeno febres longæ hac in aetate fiunt, quià humores, vel causæ propriæ earundem generentur. Hip. 3. aph. 27 Gal. de caus. febrium.

Vltra hanc aetatem, nempe in consistentia, febres ardentes fiunt, docebat idem Hipp. An quià verò humores generentur ardentibus proprij? nequaquam affirmarem: cum humores qui febres efficiunt ardentes, præsertim biliosi sint per Gal. alibi, huiusmodi verò humores iuuenibus magis proprij sunt, & in iuuentute magis etiam generantur, quam in consistentia. Igitur supradicta ratione febres ardentes in consistentia minimè fiunt, sed alia quam diximus. Hip. 3. aph. 30

In aquilonio autumno, frigido nempè, & sicco, febres acutæ fiunt, per eundem quoque Hipp. in Aph. Reddens rationem in probl. Arist. quoniam, in quit, in Hip. 3. aph. 14 Arist. probl. 11. & sect. 14 probl. 3.

 frigido,

frigido, & ficco tempore celebratur antiperiſtatis, calor videlicet ad interiora corporis retrahitur: ſanguis calidior euadit, & ſic etiam acuta febris denique oritur, citò, & cum periculo ſua tempora percurrens.

In pluuiarum multitudine, è contrà, febres longæ fiunt, legitur in iiſdem aph. Gal. in com. quia, inquit, plures humiditates non niſi longo tempore conſequuntur.

Hip. 3. aph. 16

Vt autem humiditates longas efficiunt febres: ità etiam ſiccitates acutas per eundem Hipp. in aph. An quia bilis, in ſiccitatibus, calidus, & ſiccus generatur humor? Non adæquata hec ratio & ſemper affirmarem: ſiquidem in ſiccitatibus αὐχμοῖσι græcè dixit Hippocr. quæ ſiccitates tam à calido, quam etiam à frigido comitari poſſunt, & qui dicit omne, neminem excludit ſententia eſt.

Hip. 3 aph. 7.

Prima igitur ratio eſt (ipſe dicerem) quod in ſiccitatibus febres acutæ fiant; quoniam ſanguis febres efficiens eò temporis ſiccior eſt, ſiccitas autem lima caloris dicitur, & ſanguinem calidiorem factum magis atq; magis actiuum reddit.

Secundò, cum corpora in ſiccitatibus ſalubriora fiūt (namq; Hipp. in aph. ſiccitates imbribus ſalubriores inquit, & alibi, ſiccitas exiccat partes, ſanguinem, & fibras eius, & robur inducit) corpora ſalubriora fortiora etiam ſunt. Vndè fortiori pariter morbo corripi neceſsè eſt per Hipp. in lib. de morb. & Ariſt. in probl. exemplo Athletarum comprobauit.

Hip. 3. aph. 15

Hippocr. 3 de morb. cum de pleuritide, & lib. de nat. hominis. Ariſt. probl. 28. ſect. 1.

Tertiò ſiccitates partes conſtringunt, vt omnes experimento habemus; conſtrictione dicta ſpiritus ad interiora currunt, atque deforis haud effundi valentes, magis etiam excalefcunt. Et ſic non leues, eoſdem, at acutas febres conflare neceſsè eſt etiam. Non igitur acutæ febres in ſiccitatibus fiunt, quoniam proprij humores

mores, vel propriæ causæ eo temporis adsint; sed vt sæpius dicebamus, fiunt hæ, vel illæ febres, ex diuersis corporum dispositionibus. Quarum dispositionum causas, vtique in aliquibus proprias indicauimus; in omnibus autem declarare tum difficile, tum etiam impossibile est, latent siquidem multa in maiestate naturæ, & nobis mortalibus obscurissima sunt, enunciauit Hipp. vt potè non omninò per veritatem corroboratos, atq; Alex. in probl. temerarium putat de vnaquaq; re velle causam reddere. Ideoq; Poeta. *Hippocrat. in ep. Crateua.*

Fœlix qui potuit rerum cognoscere causas.

Ex abundantia curiositatis, quoniam de causis hic agitur, cur ex timore, interdum, nonnulli accessionem febris euadunt. declarandum proponitur.

Cur etiam vir quidam tertianam euasit postpositione horarum, vt Schenchius refert. *Schench. in suis med. obseru.*

Cur vini meraci potu, instante paroxismo, vel bolo theriacali; aut simili alia re nonnumquam reualescant febre affecti.

Et denique Antipatro Poetæ superius recensito, & alijs, diebus suis natalibus, quolibet in anno, cur febres efficerentur?

Ob timorem accessionem febris euadere nonnullos inquit Vallesi. quoniam timore cietur alius succorum impetus vehementior motu paroxismi, ex quo natura obliuiscitur motus illius contueri. Quia anima, ego dicerem, totius corporis gubernatrix ad causam timoris conuertitur, relinquens accessionem febris faciendam. Præterea timore calefacti spiritus, leuiorem causam febris facillimè detrudunt. Dicebam leuiorem causam, quoniam si fortè fortuna magna sit febris causa, fortis, & contumax, tametsi impetu timoris vnus, vel plures effugiantur febrium paroxismi, nihilominus redibunt postmodum, vt sæpe vidisse contigit. *Vall. 2. epid. sect. 4.*

Eadem fortaſsè caliditatis ratione in ſanguine tradita, cum meri potio, tum etiam bolus theriacalis prædictus, vel aliud ſimile, febrem euadere faciunt.

Poſtpoſitione amplius horarum ſanatus fuit tertianarius, quia melancolicus fortaſſe ille erat; & febris illa à deprauata imaginatione ortum deducebat, vt Schenchius innuit: Ideò prohibita dicta imaginatione ob mutatas horas; facillimè etiam, & ilicò ſanatus refertur vir ille tertiana conflictatus.

Denique Antipatro Poetæ Sidonio, & alijs, febres in quolibet anno, diebuſque ſuis natalibus accidiſſe reſponderem, ex naturæ quadam conſuetudine: quocumque anno, ſiquidem, & in die ſuo natali, conſuetum ſibi fœcerat natura Antipatri cum febre à corpore expellere quod ſibi noxium per annum cumulauerat: & ideò quolibet anno febre corripiebatur vt ſupra Antipater. Magna res eſt cuique conſuetudo, dicebat Ariſt. & in naturæ habitum fermè abſoluitur.

Ariſt. probl. 1. ſect. 28.

Et hæc ſunt lectores preclariſſimi, quæ de cauſis febrium vobis edenda habuis quæ omnia æqui boniq; pariter conſulatis exoro; & ſi quibus inſuper noſtræ hæ, arridebunt nouæ opiniones ſummoperè placebit; ſin-minus, profectò nihil inde nobis moleſti: conſcij nimirum tot eſſe ſententias, quot capita hominum ſunt; Et cum Horatio melius concinens.

Hor. l. 2. ſerm. ſatyr. 1.

Millia quot capitum veniunt, totidem ſtudiorum.
Mille hominum ſpecies, & rerum diſcolor vſus:
Velle ſuum cuiq; eſt, nec voto viuitur vno.

Cauſis inuentis deinde curationem moliri difficilè non erit, cum huiuſmodi remotione præſertim earundem cauſarum celebretur. Primum, videlicet (de febribus agendo) cauſæ procatharticæ prohibendæ ſunt, mox mediatæ, vel antecedentes: cuiuſmodi humores alterati, vel putrefacti ſuperius enunciabantur, obſtru-

ctio,

ctio, vulnus, vlcus, & huiusmodi alia functionibus corporis impedimento esse valentia. Quibus omnibus postremò ablatis, tollentur etiam & febres, vel sanguinis, totiusque corporis consequenter excalefactiones. Sed quibus, & quo modo supradictæ causæ detrudi valeant, hoc opus, hic labor est, huiusmodi declarare conabimur inferius, cum de curatione febrium in communi agetur. Quę insuper curatio, quandoquidē sine signis peragi non valet: ideò antèquam ad alia progrediamur, de ijsdem signis in communi agendum est.

CAPVT SEXTVM.

De signis febrium in communi.

CVIVSCVMQVE morbi signorum genera duo tantummodò esse, cunctorum vnus est sensus medicorum: dignostica, scilicet, necnon etiam prognostica: dignostica inquam, à noscendo dicta, & quatenus affectuum cognitionem nobis ostendunt, non quidem de vno solum, at de pluribus alijs, & inter se maximè differentibus dici possunt. Cuiusmodi in febribus de quibus in præsenti nobis est sermo, de causis earundem dignostica signa queri possunt, de forma, vel alijs similibus. Et si febres iuxtà formas tantummodò nunc perpendamus, sanè dignostica signa nulla alia erunt præter illa quę à Coel. Aurel. in acutis recensentur: cum febrium signum, inquit, feruorem plurimum ponunt, & immutationem pulsus in vehementia, nisi ex aliqua hæc manifesta fuerint causa. Corn. Cels. Rom. medicus: At protinus, affirmabat, etiam scire licet non febricitare eum cuius venę naturaliter ordinatæ sunt, teporque talis

Coel. Aurel. li. 1. acut. c. 14.

Cels. lib. 3. c. 6.

lis est, qualis esse sanis solet. Coniunctiuè igitur, & tepor præter naturam, cum etiam vehemens pulsatio, dignostica signa sunt cuiuscumque febris, vt febris est, Coniunctiuè, inquam, cum vnaquæque febris prædictis ex duobus concomitetur, nec vlla è contra affirmari valeat febris, quæ aut calore solum præternaturali, vel sola venarum, vehementi pulsatione constet. Vndè doctissimus semper, & suprà omnes diligentissimus Hipp. in hist. Leophorbidæ, febricitanti huic, inquit, decima sexta horror accessit, vigesima prima rigor, & sudor, & febris desijt: verum calor adhuc suberat tenuis. Ita quod calor exhiberi potest in corporibus nostris, atque magis etiam quam natura expostulet, absque eo quod febris reperiatur: veluti etiam venarum vehemens pulsatio. Venis maximè, credimus fallacissimæ rei, legitur in Celso: quià sæpè istę lentiores, celerioresque sunt, & ætate, & sexu, & corporum natura, & plerumque satis sano corpore si stomachus infirmus est, nonnumquam etiam incipiente febre subeunt, & quiescunt, vt imbecillus is videri possit, cui facilè laturo grauis instat accessio. Contrà eas sæpè concitat, & resoluit sol, & balneum, & exercitatio, & metus, & ira, & quilibet alius animi affectus.

Hipp. 7. epid. & lib. de loc. in homine.

Cels lib. 3. c. 6.

Si autem dignostica signa quoad causas expetantur, sanè perplura hæc sunt, cum etiam plures causas febrium superioribus dediderim. Summatim verò calida, sicca, frigida, humida, vel aliud quid præter naturam ex his quatuor conflatum, dignostica signa causarum febrium appellari valent. Quæ omnia cum genericè Gal. lib. de temperam. de humoribus, & alibi, recenterquè Fernelius, vel alij etiam optimè exarauerint: vtque longius in ijsdem recensendis nec etiam me conferam, & cum thedio lectorum, in præsenti ad eosdem

me

me remittam; relinquens particularia signa febrium, me explanaturum, cum de febribus in particulari fortasse agetur, nunc vero ad prognostica accedens.

Morbos dignoscimus, inquit Hipp. edocti ex communi omnium natura, & ex vniuscuiusque propria, ex morbo, & ægroto, ex his quæ offeruntur, ex eo qui offert: Ex his enim & breuiores, & grauiores redduntur: ex tota, & particulari constitutione cœlestium, & ex vniuscuiusque regionis, ex victu, ex consuetudine, ex vitæ studijs, ex ætate cuiusque, sermonibus, moribus, taciturnitate, cogitationibus, somnis, vigilijs, insomnijs quibusdam, & quando, vellicationibus, pruritibus, lacrymis, exacerbationibus, secessibus, vrinis, sputis, vomitibus, & quæ ex quibus, in quos successiones morborum: & qui abscessus ad perniciem, & ad iudicationem: sudor, rigor, frigiditas, tussis, sternutationes, singultus, spiritus, ructus, flatus silentes, strepentes, sanguinis eruptiones, hemorrhoides. Ex his autem, & quæ per hæc fiunt, considerandum est. Sunt quidem hæc subiungit Galen. præsagiendi præcepta, quibus author tradit communia proposita, à quibus sumenda sint præsagia. Cum autem, vt dicebatur, de prognosticis in ordine ad febres in communi sit nobis in præsenti sermo futurus, iisdem quoque præceptis vtemur.

Hipp. 1. epid. sect. 3. tex. 1.

PRO-

PROGNOSTICA EX COMMVNI

Omnium natura.

ET ab ijs quæ in principio superioris textus Hipp. edocebat, incipientibus nobis, sumenda sunt præsagia ex communi omnium natura. Omnium verò naturam Gal. in comm. omnium hominum intelligebat: Cum etenim omnium hominum ante nos haud cognoscamus propriam naturam, quinimò inopinantes quandoque ad ignotos accersimur: propterea ante omnia, cunctorum quoque hominum naturam sibi Medicus addiscere debet. Sic etenim quid in febribus prædicendum sit, facillimè exinde assequetur: Namque prout magis, vel minus ex communi natura alienabuntur ægri, eò etiam magis, vel minus de salute verendum erit. Omnium hominum, non quidem vt hominum, ego amplius dicerem: verum vt naturalium, vt sanabilium, natura quid futurum in febribus indicat: Communis autem vt sanabilium natura hominum secundum plurima se habet: siquidem natura, exempli gratia, omnes homines quatuor constant elementis. temperamento calidi sunt, & humidi, plurimis constituuntur partibus, quæ nominatim ab Auctoribus, nerui appellantur, venæ, arteriæ, sanguis, spiritus, caro, pinguedo, chartilago, vngues, ossa, humores, medullæ, pili, funiculi. Natura insuper tribus facultatibus muniti sunt homines; vitali, vtputà, animali, & naturali: & iuxta eorundem facultates, actiones quoque celebrantur: vel inquam naturales

Theod. Prisc. li. 4. ad Euseb. filiũ. Ruffus eph. de par bum. corp. ap pel.

Cælius lib. 3. antiq. lect. c 21.

rales sunt actiones cunctorum hominum, vel animales, aut vitales. Animales in capite resident, vitales in corde; origo autem naturalium ab ipso hepathe proficiscitur. Harum igitur omnium rerum scientiæ conscius sibimet esse debet Medicus, ad hoc vt præsagia benè tradantur. Quandoquidem prout magis, vel minus à naturali statu sese eadem aliena fient, magis, vel minus mali prædicendum erit: sique multum, multus morbus tunc asserendus; si parum è contra, paruus, si valde multum læthale est, cum Hipp. in aph. Naturaliter verò se habentibus cunctis his, vel alijs similibus, nunquam de malo dubitandum erit. *Hipp. 7. aph. vltim.*

Ex cuiusque propria natura.

EX cuiusque propria natura subinde legitur in Hippocrat. Facilius, inquit Galen. in eodem commentario, prognostica sumuntur ex propria cuiusque natura, quam à communi; ideoque in iisdem febribus, quorumcumque pariter febricitantium propriæ naturæ respiciendæ sunt. Cum etiam Hipp. Differt corpus à corpore, & natura à natura loqueretur. Et alibi, Naturarum aliæ quidem ad hyemem, aliæ verò ad æstatem benè vel malè se habent. Et in morbis minus periclitantur, quorum naturæ morbus magis congruit, quàm è contra. *Hip. li. de fl. 11.* *Hip. 3. aph. 2.* *Hip. 2. aph. 34*

Ex Morbo.

DE diebus indicatorijs, exactè, inquit Hipp. perdiscere oportet vnamquamque temporum constitutionem, & quemque morbum, & qui morbus sit bonus, & qui periculosus, aut in constitutione, aut in morbo: & qui morbus longus sit, & lethalis, & qui *Hipp. lib. de dieb. indicat.*

longus

longus & non perniciosus ad vitam, & qui acutus & lethalis, & qui acutus & superesse sinens.

Hip.1.aph.12 Accessiones insuper, & morbi dispositiones, καταστάσιες græcè, morbi indicabunt, & circuituum successiua incrementa, & quæ sequuntur. Ex quibus Galen. in comment. Pluribus enim, inquit, planum tibi factum est in lib. de iudicijs, & in comm. in aphor. Subitò tertianam exquisitam iudicari, quartanam esse diuturnam, vtramque verò à periculo remotam. Ita quod ex febribus in vniuersali, aliæ per se sanabiles, aliæ per se læthales, aliæ verò dubiæ sunt; vt aliarum aliç longæ, aliæ breues, & huiusmodi. Sed de his alio loco fortasse, cum prognostica particulariter de quibuscumq; febribus afferentur. Ex febribus igitur ipsis etiam febres indicantur, præcipuè verò ijsdem cõmuniter grassantibus: cum etenim eadem febre plures tunc temporis afficiuntur homines, quomodocumque sese egerit in pluribus, ita etiam & in reliquis futuram fore prædiças.

Ex ægroto.

QVa inquam ratione ab ægrotis præsagiri contingit? Nulla sanè alia responderem, cum Gal. in commen. nisi quatenus ijdem ægrotantes Medicis confitentur cum præterita, tum etiam & præsentia facinora. Obseruare oportet ægrotorum quoque

Hipp. lib. de decentiornatu. peccata, docebat alibi Hipp. per quæ multi sæpe mentiti sunt in assumendis his, quæ ingerenda exhibentur, postquam exosas potiones non accipientes, aut pharmacis datis, aut alia curatione adhibita perempti sunt. Exactissimè igitur febricitantes interrogandi sunt, vt ab ijsdem præsagia recolligantur quoq;

Ex

Ex his quæ offeruntur.

IN quouis morbo bene ſe habere ad ea quæ offeruntur bonum eſt, ſicuti è contra malum legitur in Hipp. Malum, profectò, veluti multis euenit primi Epid. febricitantibus. Faſtidia cibi quoque erant omnibus ægris tertij Epid. atque propterea cuncti etiam ex hac luce ferè diſceſſerunt. Quandoquidem cum eodem Hipp. alias, cibi faſtidium febricitantibus magnum eſt malum. Atque Parius in Thaſo, Hermocrates ad nouum murum, mulier decumbens apud frigidam, & alij ſimiles, idem cum interitu manifeſtiſſimè experti fuere. Qicumque igitur febricitantes alimenta maximoperè faſtidiunt, ex morbo haud pariter benè euadunt, atque non faſtidientes, necnon etiam ex cibo melius ſe habentes, vel proficiſcentes. Et ſic ex ijs etiam quæ offeruntur in febribus, prognoſtica exhauriuntur. Ex ijs quæ offeruntur, inquam, cuiuſmodi Dealcis vxori in Leio decumbenti accidit; cui potus percurrebant, neque conſiſtebant, & vigeſimaprima die obijt.

Hip. 2. aph. 33
Hipp. 1. epid. conſt. 2.
Hipp. 3. epid. ſect. 2.
Hipp. ibid.
Aegroti lib. 3. epid.
Aegrota li. 3. epid.

Qui in potibus, præterea, ſubſtrepunt, docebat alibi Hipp. atque ſubmurmurant in ſiccis, & qui difficulter deglutiunt ſpiritu tuſſiente, pernicioſè habent in acutis: Quemadmodum Cydis filio accidit, Chartadi, Theandrique vxori, 7. Epid. recenſitis. Et ratio eſt ſententia mea, tum quia taliter ægrotantes mente deficiunt, veluti in Dealcis vxore ſuperius allata idem inquit Hippocr. tum etiam quia affirmarem, gutturis, ventriculique facultates animales deſinere eſſe iam incipiunt: moriuntur nimirum deglutientes partes, ideoq; talis deglutitio febricitantibus pernicioſa eſt.

Hipp. in conc.

Illa inſuper quæ offeruntur, quandoquidem præter

cibum,

frigido, & sicco tempore celebratur antiperistasis, calor videlicet ad interiora corporis retrahitur: sanguis calidior euadit, & sic etiam acuta febris denique oritur, citò, & cum periculo sua tempora percurrens.

Hip. 3. aph. 16 In pluuiarum multitudine, è contrà, febres longæ fiunt, legitur in ijsdem aph. Gal. in com. quia, inquit, plures humiditates non nisi longo tempore consequuntur.

Hip. 3 aph. 7. Vt autem humiditates longas efficiunt febres: ità etiam siccitates acutas per eundem Hipp. in aph. An quià bilis, in siccitatibus, calidus, & siccus generatur humor? Non adæquata hec ratio & semper, affirmarem: siquidem in siccitatibus αὐχμῶσι græcè dixit Hippocr. quæ siccitates tam à calido, quàm etiam à frigido comitari possunt, & qui dicit omne, neminem excludit sententia est.

Prima igitur ratio est (ipse dicerem) quod in siccitatibus febres acutæ fiant; quoniam sanguis febres efficiens eò temporis siccior est, siccitas autem lima caloris dicitur, & sanguinem calidiorem factum magis atq; magis actiuum reddit.

Hip. 3. aph. 15 Secundò, cum corpora in siccitatibus salubriora sint (namq; Hipp. in aph. siccitates imbribus salubriores inquit, & alibi, siccitas exiccat partes, sanguinem, & fibras eius, & robur inducit) corpora salubriora fortiora etiam sunt. Vndè fortiori pariter morbo corripi necesse est per Hipp. in lib. de morb. & Arist. in probl. exemplo Athletarum comprobauit.

Hippocr. 3 de morb. cum de pleuritide, & lib de nat. hominis. Arist. probl. 38. sect. 1. Tertiò siccitates partes constringunt, vt omnes experimento habemus; constrictione dicta spiritus ad interiora currunt, atque deforis haud effundi valentes, magis etiam excalescunt. Et sic non leues, eosdem, at acutas febres conflare necesse est etiam. Non igitur acutæ febres in siccitatibus fiunt, quoniam proprij humores

mores, vel propriæ causæ eo temporis adsint; sed vt sæpius dicebamus, fiunt hæ, vel illæ febres, ex diuersis corporum dispositionibus. Quarum dispositionum causas, vtique in aliquibus proprias indicauimus; in omnibus autem declarare tum difficile, tum etiam impossibile est, latent siquidem multa in maiestate naturæ, & nobis mortalibus obscurissima sunt, enunciatuit Hipp. vt potè non omninò per veritatem corroboratos, atq; Alex. in probl. temerarium putat de vnaquaq; re velle causam reddere. Ideoq; Poeta. Hippocrat. in ep. Crateua.

Fœlix qui potuit rerum cognoscere causas.

Ex abundantia curiositatis, quoniam de causis hic agitur, cur ex timore, interdum, nonnulli accessionem febris euadunt. declarandum proponitur.

Cur etiam vir quidam tertianam euasit postpositione horarum, vt Schenchius refert. Schench. in suis med. obseruat.

Cur vini meraci potu, instante paroxismo, vel bolo theriacali; aut simili alia re nonnumquam restalescant febre affecti.

Et denique Antipatro Poetæ superius recensito, & alijs, diebus suis natalibus, quolibet in anno, cur febres efficerentur?

Ob timorem accessionem febris euadere nonnullos inquit Valles. quoniam timore cietur alius succorum impetus vehementior motu paroxismi, ex quo natura obliuiscitur motus illius conficeri. Quia anima, ego dicerem, totius corporis gubernatrix ad causam timoris conuertitur, relinquens accessionem febris faciendam. Præterea timore calefacti spiritus, leuiorem causam febris facillimè detrudunt. Dicebam leuiorem causam, quoniam si fortè fortuna magna sit febris causa, fortis, & contumax, tamets imperu timoris vnus, vel plures effugiantur febrium paroxismi, nihilominus redibunt postmodum, vt sæpè vidisse contigit. Vall. 2. epid. sect. 4.

Eadem fortaſse caliditatis ratione in ſanguine tradita, cum meri potio, tum etiam bolus theriacalis prædictus, vel aliud ſimile, febrem euadere faciunt.

Poſtpoſitione amplius horarum ſanatus fuit tertianarius, quia melancolicus fortaſſe ille erat; & febris illa à deprauata imaginatione ortum deducebat, vt Schenchius innuit: Ideò prohibita dicta imaginatione ob mutatas horas; facillimè etiam, & ilicò ſanatus refertur vir ille tertiana conflictatus.

Denique Antipatro Poetæ Sidonio, & alijs, febres in quolibet anno, diebuſque ſuis natalibus accidiſſe reſponderem, ex naturæ quadam conſuetudine: quocumque anno, ſiquidem, & in die ſuo natali, conſuetum ſibi fœcerat natura Antipatri cum febre à corpore expellere quod ſibi noxium per annum cumulauerat: & ideò quolibet anno febre corripiebatur vt ſuprà Antipater. Magna res eſt cuique conſuetudo, dicebat
Ariſt. probl. 1. ſect. 28. Ariſt. & in naturæ habitum fermè abſoluitur.

Et hæc ſunt lectores preclariſſimi, quæ de cauſis febrium vobis edenda habuis quæ omnia æqui boniq; pariter conſulatis exoro; & ſi quibus inſuper noſtræ hæ arridebunt nouæ opiniones ſummoperè placebit; ſin minus, profectò nihil inde nobis moleſti: conſcij nimirum tot eſſe ſententias, quot capita hominum
Hor. l. 2. ſerm. ſatyr. 1. ſunt; Et cum Horatio melius concinens.

Millia quotcapitum veniunt, totidem ſtudiorum.
Mille hominum ſpecies, & rerum diſcolor vſus:
Velle ſuum cuiq; eſt, nec voto viuitur vno.

Cauſis inuentis deinde curationem moliri difficilè non erit, cum huiuſmodi remotione præſertim earundem cauſarum celebretur. Primum, videlicet (de febribus agendo) cauſæ procatarcticæ prohibendæ ſunt, mox mediatæ, vel antecedentes: cuiuſmodi humores alterati, vel putrefacti ſuperius enunciabantur, obſtructio,

ctio, vulnus, ulcus, & huiusmodi alia functionibus corporis impedimento esse valentia. Quibus omnibus postremò ablatis, tollentur etiam & febres, vel sanguinis, totiusque corporis consequenter excalefactiones. Sed quibus, & quo modo supradictæ causæ detrudi valeant, hoc opus, hic labor est, huiusmodi declarare conabimur inferius, cum de curatione febrium in communi agetur. Quę insuper curatio, quandoquidē sine signis peragi non valet: ideò antèquam ad alia progrediamur, de iisdem signis in communi agendum est.

CAPVT SEXTVM.

De signis febrium in communi.

CVIVSCVMQVE morbi signorum genera duo tantummodò esse, cunctorum vnus est sensus medicorum: dignostica, scilicet, necnon etiam prognostica: dignostica inquam, à noscendo dicta, & quatenus affectuum cognitionem nobis ostendunt, non quidem de vno solum, at de pluribus alijs, & inter se maximè differentibus dici possunt. Cuiusmodi in febribus de quibus in præsenti nobis est sermo, de causis earundem dignostica signa queri possunt, de forma, vel alijs similibus. Et si febres iuxtà formas tantummodò nunc perpendamus, sanè dignostica signa nulla alia erunt præter illa quę à Coel. Aurel. in acutis recensentur: cum febrium signum, inquit, feruorem plurimum ponunt, & immutationem pulsus in vehementia, nisi ex aliqua hæc manifesta fuerint causa. Corn. Cels. Rom. medicus: At protinus, affirmabat, etiam scire licet non febricitare eum cuius venę naturaliter ordinatæ sunt, teporque talis

Coel. Aurel. li. 1. acut. c. 14.

Cels. lib. 3. c. 6.

lis est, qualis esse sanis solet. Coniunctiuè igitur, & tepor præter naturam, cum etiam vehemens pulsatio, dignostica signa sunt cuiuscumque febris, vt febris est. Coniunctiuè, inquam, cum vnaquæque febris prædictis ex duobus concomitetur, nec vlla è contra affirmari valeat febris, quæ aut calore solum præternaturali, vel sola venarum, vehementi pulsatione constet. Vndè doctissimus semper, & supra omnes diligentissimus Hipp. in hist. Leophorbidæ, febricitanti huic, inquit, decima sexta horror accessit, vigesima prima rigor, & sudor, & febris desijt: verum calor adhuc suberat tenuis. Ita quod calor exhiberi potest in corporibus nostris, atque magis etiam quam natura expostulet, absque eo quod febris reperiatur: veluti etiam venarum vehemens pulsatio. Venis maximè, credimus fallacissimæ rei, legitur in Celso: quia sepè istę lentiores, celerioresque sunt, & ætate, & sexu, & corporum natura, & plerumque satis sano corpore si stomachus infirmus est, nonnumquam etiam incipiente febre subeunt, & quiescunt, vt imbecillus is videri possit, cui facilè laturo grauis instat accessio. Contrà eas sæpè concitat, & resoluit sol, & balneum, & exercitatio, & metus, & ira, & quilibet alius animi affectus.

Hipp. 7. epid. & lib. de loc. in homine.

Cels. lib. 3. c. 6.

Si autem dignostica signa quoad causas expetantur, sanè perplura hæc sunt, cum etiam plures causas febrium superioribus dediderim. Summatim verò calida, sicca, frigida, humida, vel aliud quid præter naturam ex his quatuor conflatum, dignostica signa causarum febrium appellari valent. Quæ omnia cum generice Gal. lib. de temperam. de humoribus, & alibi; recenterque Fernelius, vel alij etiam optimè exarauerint: vtque longius in ijsdem recensendis nec etiam me conferam, & cum thedio lectorum, in præsenti ad eosdem

me

me remittam; relinquens particularia signa febrium, me explanaturum, cum de febribus in particulari fortassè agetur, nunc verò ad prognostica accedens.

Morbos dignoscimus, inquit Hipp. edocti ex communi omnium natura, & ex vniuscuiusque propria, ex morbo, & ægroto, ex his quæ offeruntur, ex eo qui offert: Ex his enim & breuiores, & grauiores redduntur: ex tota, & particulari constitutione cœlestium, & ex vniuscuiusque regionis, ex victu, ex consuetudine, ex vitæ studijs, ex ætate cuiusque, sermonibus, moribus, taciturnitate, cogitationibus, somnis, vigilijs, insomnijs quibusdam, & quando, vellicationibus, pruritibus, lacrymis, exacerbationibus, secessibus, vrinis, sputis, vomitibus, & quæ ex quibus, in quos successiones morborum: & qui abscessus ad perniciem, & ad iudicationem: sudor, rigor, frigiditas, tussis, sternutationes, singultus, spiritus, ructus, flatus silentes, strepentes, sanguinis eruptiones, hemorrhoides. Ex his autem, & quæ per hæc fiunt, considerandum est. Sunt quidem hæc subiungit Galen. præsagiendi præcepta, quibus author tradit communia proposita, à quibus sumenda sint præsagia. Cum autem, vt dicebatur, de prognosticis in ordine ad febres in communi sit nobis in præsenti sermo futurus, iisdem quoque præceptis vtemur. *Hipp. 1. epid. sect. 3. tex. 1.*

PRO-

PROGNOSTICA EX COMMVNI

Omnium natura.

ET ab ijs quæ in principio superioris textus Hipp. edocebat, incipientibus nobis ; sumenda sunt præsagia ex communi omnium natura. Omnium verò naturam Gal. in comm. omnium hominum intelligebat : Cum etenim omnium hominum ante nos haud cognoscamus propriam naturam, quinimò inopinantes quandoque ad ignotos accersimur : propterea ante omnia, cunctorum quoque hominum naturam sibi Medicus addiscere debet. Sic etenim quid in febribus prædicendum sit, facillimè exin assequetur : Namque prout magis, vel minus ex communi natura alienabuntur ægri ; eò etiam magis, vel minus de salute verendum erit. Omnium hominum, non quidem vt hominum, ego amplius dicerem : verum vt naturalium, vt sanabilium, natura quid futurum in febribus indicat. Communis autem vt sanabilium natura hominum secundum plurima se habet: siquidem natura, exempli gratia, omnes homines quatuor constant elementis. temperamento calidi sunt, & humidi, plurimis constituuntur partibus, quæ nominatim ab Auctoribus, nervi appellantur. venæ, arteriæ, sanguis, spiritus, caro, pinguedo, chartilago, vngues, ossa, humores, medullæ, pili, funiculi. Natura insuper tribus facultatibus muniti sunt homines ; vitali, vtputà, animali, & naturali : & iuxta eorundem facultates, actiones quoque celebrantur: vel inquam naturales

Theod. Prisc. li. 4. ad Eufeb. filiũ. Ruffus eph. de par bum. corp. ap pel.

Cælius lib. 3. antiq. lect. c. 21.

rales sunt actiones cunctorum hominum, vel animales, aut vitales. Animales in capite resident, vitales in corde; origo autem naturalium ab ipso hepathe proficiscitur. Harum igitur omnium rerum scientiæ conscius sibimet esse debet Medicus, ad hoc vt præsagia benè tradantur. Quandoquidem prout magis, vel minus à naturali statu sese eadem aliena fient, magis, vel minus mali prædicendum erit: sique multum, multus morbus tunc asserendus; si parum è contra, paruus, si valde multum læthale est, cum Hipp. in aph. Naturaliter verò se habentibus cunctis his, vel alijs similibus, nunquam de malo dubitandum erit. *Hipp. 7. aph. vltim.*

Ex cuiusque propria natura.

EX cuiusque propria natura subinde legitur in Hippocrat. Facilius, inquit Galen. in eodem commentario, prognostica sumuntur ex propria cuiusque natura, quam à communi; ideoque in ijsdem febribus, quorumcumque pariter febricitantium propriæ naturæ respiciendæ sunt. Cum etiam Hipp. Differt corpus à corpore, & natura à natura loqueretur. Et alibi, Naturarum aliæ quidem ad hyemem, aliæ verò ad æstatem benè vel malè se habent. Et in morbis minus periclitantur, quorum naturæ morbus magis congruit, quàm è contra. *Hip.li.de fl.11.* *Hip. 3. aph. 2.* *Hip. 2. aph. 34*

Ex Morbo.

DE diebus iudicatorijs, exactè, inquit Hipp. perdiscere oportet vnamquamque temporum constitutionem, & quemque morbum, & qui morbus sit bonus, & qui periculosus, aut in constitutione, aut in morbo: & qui morbus longus sit, & lethalis, & qui *Hipp. lib. de dieb. iudicat.*

longus

longus & non perniciosus ad vitam, & qui acutus & lethalis, & qui acutus & superesse sinens.

Hip.1.aph.12 Accessiones insuper, & morbi dispositiones, καταστάσιας grecè, morbi indicabunt, & circuituum successiua incrementa, & quæ sequuntur. Ex quibus Galen. in comment. Pluribus enim, inquit, plantim tibi factum est in lib. de iudicijs, & in comm. in aphor. Subitò tertianam exquisitam iudicari, quartanam esse diuturnam, vtramque verò à periculo remotam. Ita quod ex febribus in vniuersali, aliæ per se sanabiles, aliæ per se læthales, aliæ verò dubiæ sunt; vt aliarum aliæ longæ, aliæ breues, & huiusmodi. Sed de his alio loco fortassè, cum prognostica particulariter de quibuscumq; febribus afferentur. Ex febribus igitur ipsis etiam febres indicantur, præcipuè verò iisdem comuniter grassantibus: cum etenim eadem febre plures tunc temporis afficiuntur homines, quomodocumque sese egerit in pluribus, ita etiam & in reliquis futuram fore prædicas.

Ex ægroto.

QVa inquam ratione ab ægrotis præsagiri contingit? Nulla sanè alia responderem, cum Gal. in commen. nisi quatenus ijdem ægrotantes Medicis confitentur cum præterita, tum etiam & præsentia facinora. Obseruare oportet ægrotorum quoque peccata, docebat alibi Hipp. per quæ multi sæpe mentiti sunt in assumendis his, quæ ingerenda exhibentur, postquam exosas potiones non accipientes, aut pharmacis datis, aut alia curatione adhibita perempti sunt. Exactissimè igitur febricitantes interrogandi sunt, vt ab ijsdem præsagia recolligantur quoq;

Hipp. lib.de decētiornatu.

Ex

Ex his quæ offeruntur.

IN quouis morbo bene ſe habere ad ea quæ offeruntur bonum eſt, ſicuti è contra malum legitur in Hipp. Malum, profectò, veluti multis euenit primi Epid. febricitantibus. Faſtidia cibi quoque erant omnibus ægris tertij Epid. atque propterea cuncti etiam ex hac luce ferè diſceſſerunt. Quandoquidem cum eodem Hipp. alias, cibi faſtidium febricitantibus magnum eſt malum. Atque Parius in Thaſo, Hermocrates ad nouum murum, mulier decumbens apud frigidam, & alij ſimiles, idem cum interitu manifeſtiſſimè experti fuere. Qicumque igitur febricitantes alimenta maximoperè faſtidiunt, ex morbo haud pariter benè euadunt, atque non faſtidientes, necnon etiam ex cibo melius ſe habentes, vel proficiſcentes. Et ſic ex ijs etiam quæ offeruntur in febribus, prognoſtica exhauriuntur. Ex ijs quæ offeruntur, inquam, cuiuſmodi Dealcis vxori in Leio decumbenti accidit; cui potus percurrebant, neque conſiſtebant, & vigeſimaprima die obijt.

Hip. 2. aph. 33
Hipp. 1. epid. conſt. 2.
Hipp. 3. epid. ſect. 2.
Hipp. ibid.
Aegroti lib. 3. epid.
Aegrota li. 3. epid.

Qui in potibus, præterea, ſubſtrepunt, docebat alibi Hipp. atque ſubmurmurant in ſiccis, & qui difficulter deglutiunt ſpiritu tuſſiente, pernicioſè habent in acutis: Quemadmodum Cydis filio accidit, Chartadi, Theandrique vxori, 7. Epid. recenſitis. Et ratio eſt ſententia mea, tum quia taliter ægrotantes mente deficiunt, veluti in Dealcis vxore ſuperius allata idem inquit Hippocr. tum etiam quia affirmarem, gutturis, ventriculique facultates animales deſinere eſſe iam incipiunt: moriuntur nimirum deglutientes partes, ideoq; talis deglutitio febricitantibus pernicioſa eſt.

Hipp. in coac.

Illa inſuper quæ offeruntur, quandoquidem præter

cibum,

cibum, vel potum, etiam plura alia febricitantibus esse possunt, vt puta medicamenta & similia. Ideò ab ijsdem quoque medicamentis opportunè oblatis, si febres non remittantur, indicio esse affirmarem, in fortiori gradû potentiæ suæ morbum reperiri, necnon etiam naturam eiusdem viribus iam succumbere, vt è contrà, si ex pharmacis benè exhibitis, eædem aliquo pacto diminuantur, febres, indicium est optimum, cum naturam non dominari, sed morbo præualere ostendatur.

Ex eo qui offertur.

Hip. 1. aph 1. LVcem sanè maximam tradere nobis valent, febricitantium assistentes, circa ea quæ ægrotis accedunt: Vnde Hipp. in aph. Non solum seipsum Medicum præstare oportet opportuna facientem; sed & ęgrum, assistentes, & exteriora: assistentes, inquam, perquam plurima referre valent, ex quibus Medici in febribus præsagiant.

Ex tota, & particulari constitutione cœlestium, & vniuscuiusque regionis.

COelestium Galen. in commen. cum alijs pluribus, aeris interpretatur. Ita quod vt in febribus veram prognosim exhibere valeamus, totam aeris constitutionem perscrutari debemus: Vtrum scilicet, ad frigidum, vel calidum, ad humidum, vel siccum totus aer sese vergat: quandoquidem alium terminum in siccitatibus, alium verò in humiditatibus, vel huiuscemodi constitutionibus, febres, de quibus agimus, reportabunt. In siccitatibus febres acutæ fiunt, legitur Hip. 3. aph. 7. in aph. & si annus magna ex parte talis fuerit, qualem

fecerit

fecerit constitutionem, tales plurimum morbos expectare oportet. In constantibus temporibus morbi constantes, & boni iudicij fiunt: in inconstantibus autem è contra inconstantes, & mali iudicij. Ex tota igitur aeris constitutione præsagia capiuntur. Hip. 3. aph. 8.

Sicuti etiam & ex particulari, cum ex morbis alij ad alia tempora, bene vel male se habeant. In temporibus etiam affirmabat Hippocr. quando eadem die modò calor, modò frigus fit, autumnales morbos expectare oportet. Hip. 3. aph 3. Hip. 3. aph 4.

Autumno morbi acutissimi, & exitiales magna ex parte fiunt, ver verò saluberrimum, & minus exitiale. Hip. 3. aph. 9.

Sed quoad febres, si hyems sicca, & aquilonia fuerit, dictitabat etiam Hipp. Ver verò pluuiosum, & australe, necesse est æstate febres acutas fieri. qemadmodum si autumnus aquilonius sit, & siccus, etiam febres acutas expectare oportet. Hipp. 3. aph. 11. 12. 13. 14

Morbi insuper magna ex parte febres longæ fiunt: æstate verò febres continuæ, ardentes, tertianæ, quartanæ, autumno autem febres quartanæ, erraticæ, vel similes aliæ. Hipp. 3. aph. 16. 21.

In quadam particulari constitutione, mulieres, inquit Hippocr. non similiter à tussi afflictæ sunt, verum paucæ febricitarunt, & ex his valde paucæ ad peripneumoniam deuenerunt, atque hæ seniores, & omnes superstites euaserunt. Causabat autem hoc fieri, eo quod non similiter vt viri prodirent. Hipp. 6. epid. sect. 7. Vide Plin lib. 7. c. 50. Liu 1. decad. Agath. l. 5. hist. peregr.

At anginæ subiungit ibidem, liberis duabus oboriebantur, atque hæ mansuetissimi moris: abundantius autem famulas corripiebant, quibus & valentissimæ fiebant, ipsasq. celerrimè peribant. Ex quibus omnibus manifesto apparet, ad febrium prædictionem, etiam cœli particularem constitutionem obseruandam esse. veluti clarius Hippocrat. idem ostendet, cuicumque

E epid.

epid. libros legendo, obseruare non se pigebit.

Et ex vniuscuiusque etiam regionis constitutione superius affirmabatur ex Hipp. Atque ex Gal. super hunc textum, ad futurorum in morbis prædictionem, loci forma maximopere facit: vt lib. de aere, aquis, & locis Hipp. etiam demonstrabat.

In ijsdem Epid. libris, ægroti cum describuntur, in Thaso, legitur, in Cranone, in Laryssa, in Abderis, in Cizico, in Meliboea, in Perintho, in Aeno. Aelide, in Orniadis, Athenis, in Pheris, in Omilo, in Delo, in Polla, in Candia, in Olyntho, in Syro, in Salamine, & similibus. Per hæc, inquam, loca peregrinatus fuerat Hipp. & in ijsdem quoque locis cuncta librorum Epid. obseruauerat. Vnde libri dicti ἐπιδημιῶν Græcè inscribuntur, ab Epidimia quæ peregrinationem quoque significat. Vniuscuiusque igitur constitutio regionis etiam quid in febribus prædicendum sit, ostendit.

Ex victu.

Aegroti, 3. & 4. lib. epid. IN Thaso Phylistes ex potationibus acutè febricitauit, recenset Hippocr. Cherionem qui decumbebat apud Demenetum ex potu febris corripuit.

Nicodemum & adolescentem in Meliboea ex venere, & potu.

Apollonius in Abderis intempestiuè bubalinam edit, ac bibit, ideoq; incalescit. post hæc lacte vtitur cocto, & crudo, multo, caprino, ac ouillo, & victu malo: proinde omnium læsiones magnæ sequutæ sunt.

Parius qui centesima, & vigesima die obijt, edulijs multis, & vitiosis vtebatur.

Eurianactis filia ex gustato botro in delirium incidit. Quia, inquam, & victus quo vsi fuerint febricitantes maximè demonstrat quid in ijsdem futurum sit: propterea

pterea, & eorundem victus qui in epid. reperiuntur, multoties referre voluit Hippocr. Et sic ex victu etiam affirmabatur.

Ex consuetudine.

QVæ ex longo tempore consueta sunt, & si deteriora sint, insuetis tamen minus molestare solent. Hipp. in aphor. edocebat. Vnde in Progn. Dentium stridor etiam legitur, perniciosus est, quibus non & sanis familiaris fuerit. Est decubitus, inquit etiam Hipp. ille optimus, qui à sanorum consuetudine non variat. Sicut è contra, non laudatur decubitus quo braccia, ceruix, & crura extenduntur.

Hip.2.aph.50 Hip. 1 progn. 24 1.progn.et in coacis. Hip. 1.progn. 16.17.18.19. 20.21.22.23.

Id verò grauius est, si se ipsum æger continere non valens, ad pedes subinde delabitur. Vbi pedes nudat neq; ijs calor subest. Vbi bracchia, ceruicem, & crura inæqualiter dispergit, ac nudat, mali morbi, angorisque signum est.

Perniciosum est etiam, vbi hyans quis assiduè dormit. aut vbi supinus iacet cruribus vehementer contortis, complicatisque.

Si pronus iaceat æger, qui per bonam valetudinem sic dormire non consueuit: aut delirium, aut ventris dolorem portendit.

Vbi denique residere vult æger in ipso morbi vigore, malum quidem indicium est, in omnibus acutis affectibus: sed longè pessimum pulmonibus laborantibus.

Hæc quidem omnia de decubitu, ideò quidem vt affirmabatur, malum indicant, quoniam non consueta sunt. si autem consuetudini respondeant, non mala. Vnde consuetudo etiam præsagire facit in febribus.

Ex vitæ studiis.

Gal. in comm. DEmonstrant quoque præsagia vitæ studia. Cuncta nimirum illa, cum Galen. quæ obeunt homines, aut vtilitate adducti, vel necessitate, siue nauigent, siue terram colant, ædificent, fabricentur, venentur, & huiusmodi alia faciant.

Hipp. 3 epid. In ijsdem Epid. libris Hippocr. adolescentem inquit, qui decumbebat in mendacium foro, febris corripuit ex lassitudinibus, laboribus, & cursibus insolitis: nulla inquam alia ratione, nisi quoniam studia vitæ ad earundem febrium præsagitionem etiam atq; etiam faciant.

Ex ætate.

Hip. 2. aph. 34 IDeoque in aph. minus in morbis periclitantur homines, quorum ætati, legitur, magis congruit morbus, quam nulli istorum congruat.

Hip. 2. aph. 25 27. 29. 30. Et alibi. Cum dentire autem incipiunt homines, febres fiunt.

Sicuti grandioribus, & accedentibus ad pubertatem, febres diuturnæ magis, atque iuuenibus febres acutæ: vltraq; hanc ætatem febres ardentes, & similia fiunt. Sex tò insuper epid. ætatem ab ætate discernere oportet,

Aegroti. 3. & 4 epid. Hipp. idem edocebat. Et cuiusdam mulieris historiam exarando, quæ decumbebat in mendacium foro, Aetas, inquit, huic erat circa annum decimumseptimum: quemadmodum de adolescentulo primum delato, ad finem historiæ, paucos, refert. hic annos habebat propemodum viginti.

Ex sermonibus.

EX sermonibus non consuetis, videlicet, quando si æger suo modo loquatur, quo solebat antea integra valetudine, nihil mali expectandum, inquit Gal. in commentario. Si verò è contra accidat malum, cum sermones huiusmodi aliquam ostendant mentis læsionem.

Dicebam verò ex sermonibus non consuetis dubitandum esse, quia tametsi tales, vt plurimum infœliciter prædicant, nihilominus cum iisdem febricitantes interdum quoque sanantur, vt mulieri in Thaso accidit propè Pyladæ ædes in Leio decumbenti. Cui quamquā prima die sermones multi fuissent, tertia tamen perbenè iudicatur. *Aegrota, 3. li. epid. sect. 3.*

E contra verò Apollonio in Abderis febricitanti, clamores multi, multique sermones adfuere, & die decimaquarta obijt. *Aeger. 3. lib. epid.*

Sileno etiam refert Hipp. sermones multi, risus, cantus, continere se non poterat, perijt nihilominus etiam ipse. Ita quod sermones non consueti febricitantibus maiori ex parte malum ostendunt.

Ex moribus cuiusque.

DEclarat hæc verba Hippocr. in coacis, & primò prorrhitt. quando ex moderato, inquit, ferox responsio, malum.

In Cyzico mulier, fertur, ab initio taciturna, ac tetrica, scilicet austera, vt græca sonant verba, necnon etiam inobediens, quæ tandem diem suum maximè obijt. *Aegrota, 3. li. epid.*

Pluries obseruaui, cum in viris, tum in mulieribus

 benè

benè morigeratis, atque pudicis, quæ cum nimis liberæ essent in ijs ostendendis, quæ prius maxima cum diligentia latitabant, semper ferè in ægritudinibus suis malum finem consequutæ fuere. Vt è contra modestissimi quidam viri, cum in obscœna verbis, vel facto prorumperent, maiora mala ipsis deinde insequuta fuere.

Ex taciturnitate.

PRæterea taciturnitas etiam in morbis, siue febribus, quid futurum sit demonstrat. Vnde Euryanactis filia nihil effabatur, & periit, cum Hipp. *Aegroti, 1. & 3 lib. epid.*

Quemadmodum in Cyzico mulier ab initio taciturna, ita item naturæ concessit, cum Dealcis vxore, & alijs similibus. Nulla autem ratione taciturnitates in febribus malæ sunt, nisi quoniam vel amissam virtutem ostendunt, vel neruorum resolutionem, vel mentis quandam offensionem. Ideoq; mentis emotiones taciturnæ, in eo qui voce priuatus non est, perniciosæ sunt, idem Hipp. edocebat. *Hipp. coacis.*

Taciturnitates igitur in febribus malę sunt, dummodo tamen extrinsecus haud exoriantur: in quo casu licet bonę affirmari non valeant, nihilominus nequaquam adeò perniciosas affirmarem.

Ex cogitationibus.

EX cogitationibus autem ęgrorum, non verò medicinam facientium etiam affirmarem. Et eadem vtique ratione, quam de alijs superioribus adducebamus. quò videlicet huiuscemodi cogitationes à naturalibus recedunt; si parum paruus est morbus, si multum multus, si valdè multum lęthale est, Hipp. de na-

turalibus

turalibus operationibus, in aphor. vt suprà communiter edocebat. *Hipp. 7. aph. vlt.*

Ex somnis, & vigiliis.

SOmnus atque vigilia vtrumque si modum excesserit malum; malum, inquam, non autem lethale affirmauit Hipp. quoniam cum multis vigilijs moriuntur quandoque ęgrotantes, vt sanè Phylisco, & Sileno contigit. Sed nihilominus cum iisdem sanantur etiam; cuiusmodi Herophon fuit tertius ęger epid. Hippocr. *Hip. 2. aph. 3.* *Aegroti 1. lib. epid.*

In quo morbo somnus laborem facit mortale, in quo iuuat non mortale, in aph. idem Hipp. edocebat. Ad quę notandum est, laborem πόνον gręcè appellari: πόνος autem genericè lęsionem significat, quam quidem lęsionem, multipliciter etiam assumptam in eundem Hippocr. legendo inueni. Cuiusmodi in historia Epicratis vxoris πόνον pro dolore accepit, quando δευτέρῃ, asserebat, μετὰ τόκον ἔλαβε πυρετὸς ὀξὺς, καρδίης πόνος, καὶ γυναικείων, videlicet, postridie à partu febris acuta eam inuasit, cordis dolor, & muliebrium partium. *Hip. 2. aph. 1.* *Aegra 5. 1. lib. epidim.*

In historia verò Pythionis, qui suprà Heracleum templum decumbebat, ex laboribus, legitur, ἐν πόνῳ. græcè, rigor magnus, & febris corripuit. Ergo πόνον per eundem Hipp. etiam laborem significat. *Pythio 3. epid. sect. 3. agr. 3.*

Quemadmodum aliàs exacerbationem: Vnde in historia Parij in Thaso ad finem, ὖρα διὰ τέλεος κακὰ, dicitur, κωματώδεα τὰ πλεῖστα μετὰ πόνων. hoc est, vrinę autem perpetuò malę. sopores plurimi per exacerbationes, non autem cum doloribus, vt Latinus ait interpres: quandoquidem in hoc recensito Pario, cum ab Hipp. historia construeretur, nulli recensentur sub- *Parius agen 1. 3. sect.*

lati labores. *πόνοι*, itaque, etiam exacerbationes signi-
ficant. Ideoq. in Pythione supradicto, *ἐν ἀρτίῃσιν οἱ*
Virgo in Laryssa ægra 12. 3. lib. epidim. sect. 3. *πόνοι τούτῳ* legebatur. atque Virgini in Laryssa, *οἱ πόνοι ἐν ἀρτίῃσι*. scilicet & in paribus exacerbationes, non autem dolores huiuscemodi fiebant. Cum autem supradicta dictio *πόνος* etiam exacerbationem significet, an poterimus quoque affirmare, in quo morbo somnus exacerbationem facit, mortale est, in quo verò iuuat,
Celsus in hoc aph. legit laborem. non mortale? Ergò in quacumque etiam febre somnus exacerbationem facit, mortale dici poterit, vt è contra si iuuet, non mortale. Sed qua ratione? quoniam, affirmarem, in somno multis alijs ab operationibus natura vacat; ita quod cum in hoc pariter à morbo superetur per exacerbationem, signum est pessimum: natura nimirum victa est, & in morbi viribus iam ex toto detrusa, ex quo mortale est, vt perbene Hipp. asserebat, si à somno febres exacerbentur. Quemadmodum simillima ratione nequaquam mortale est, quinimò è contra, prodest somnus in febribus exacerbationem haud inducens.

In somno autem ad præsagiendum non quidem effectus solummodò, verum etiam & plura alia perpendebat Hippocr. Vnde in Coacis, Somnus turbulentus in acutis quibusdam conuulsionem significat: è contra verò minimè turbulentus, sed profundus etiam iudicationem firmam demonstrat.

Hip. in prorrhis. Atque ibidem & alibi, turbulentæ, asserebatur, cum ferocia à somno excitationes mentem emouentes malæ sunt, itemque conuulsoriæ, tum aliàs, tum cum sudoribus. Sed & somno nunc omisso, cum plura de hoc alibi sim loquuturus: Prognostica desumuntur etiam.

Ex

Ex insomnijs.

Circa insomnia verò ad illa in præsenti me remittam, quæ idem Hipp. in libello proprio edocebat. Insomnia, videlicet, quæcumque mens hominis in noctem per somnum offert de diurnis actionibus, & reddit quo modo facta sunt, & quæ seria, ac iusta in re per diem facta sunt, aut de quibus consilium initum est. hæc homini bona sunt, sanitatem enim significant, propterea quod anima in diurnis consilijs perseuerat, neque repletione, neque euacuatione, neque aliqua alia forinsecus allapsa re victa.

De huiusmodi obiter insomnijs, nequaquam verò de omnibus communiter alloquutum esse Petronium Arbitrum, affirmarem, quando *Petronius Arbiter in fragmentis.*

Somnia, inquit, quæ mentes lædunt volitantibus vmbris,
Non delubra Deum, nec ab ætere numina mittunt,
Sed sibi quisq; facit. nam cum prostrata sopore.
Languent membra, quies, & mens sine pondere ludit.
Quidquid luce fuit, tenebris agit, oppida bello
Qui quatit, & fortis miserandas sæuit in vrbes.
Tela videt, versasq; acies, & funera Regum,
Atque exundantes profuso sanguine campos.
Qui causas orare solent, legesq; forumque,
Et pauido cernunt inclusum corde Tribunal.
Condit auarus opes, defossumq; inuenit aurum.
Venator saltus canibus quatit, eripit vndis.
Aut præmit euersam periturus nauita puppim.
Scribit amatori meretrix, dat adultera munus.
Et canis in somnis leporis vestigia latrat.
In noctis spatio miserorum vulnera durant.

Sed quidquid de somnijs Petronius intendat, & de quibus, absit pro nunc oratio: satis est autem scire, quod insomnia bona sunt, quotiescumque de veris, *Arist. 4. hist. anim. Plin. lib. 11. c. 75.*

ac

ac bene actis à febricitantibus fiunt.

Et cum Arist. & Plin. adesse somnia, quibus amplius nequaquam fuerant, etiam malum est. Somnia, inquam, præter naturam, atque de illis dicerem, quæ superioribus descriptis diuersa sunt.

Hipp. 4. epid. Malum, itaque, est somniare, non tamen mortale: quandoquidem Critias in Epid. ab Hipp. refertur, qui in febribus ab insomnijs vexabatur, cessauit tamen ipse eadem somniare, vnà cum iudicatione. Ergò & insomnia quoq; prosunt ad præsagationem.

Ex vellicationibus, & pruritibus.

SI conferenter accidant vellicationes, & pruritus, indicio sunt alicuius bonæ iudicationis, cum Hipp. 1. aph. 2. Hipp. in aph. cum de excretionibus, si confert, & facile ferunt, asserebat.

Ex lacrymis.

DE lacrymis edidimus iam paruum libellum, ideoque eadem repetendo conterendum hic non est tempus. Scire tamen pro nunc sufficiat, lacrymas spontaneas nequaquam indicare malum, vt inuoluntariæ è contra pessimæ sunt, cum Hipp. in aph. in epid. & alibi.

Hip. 4. aphor. 52. & 6. epid.

Ab exacerbationibus.

DE exacerbationibus suppono primum quæcumq; Marsilius Cagnatus Doctor meus edidit, super aph. septenorum quartus est index: in quo loco quartum ad indicandum præcipuam obtinere facultatem affirmabat. quibuscumque nimirum eadem die quarta

praua

praua signa eueniunt, non modò septimam, vt communis est opinio, indicari, sed omne morbi tempus, vt è contra, si bona quarta dies, bonum etiam morbi finem nos expectaturos. Pro confirmatione eiusdem sententię, habemus in Hippocr. plura exempla. atque præsertim in epid. Phyliscus, Pythio in Thaso, & similes alij recensentur. Vnde alio loco idem Hipp. in febre continua loquebatur, si quis quarta die, & septima affligatur, & vndecima haud iudicatus fuerit, plerumque perit. Non modo inquam in febre continua, verum etiam, & in quacumque febre quartus dies bonum, vel malum ostendit. bonum videlicet, quandò Mulieri, quę decumbebat in littore, vox reuertitur quarta die, & ideò nequaquam occidit, tametsi multa pręcessissent sympthomata aliàs perniciosa. Quartus itaque dies ad prędicendum pręcipuam obtinet facultatem. Neque verò obstat quod Metoni quarta die licet omnia exacerbata fuissent, nihilominus quinta iudicatus perlegatur: quoniam cum suspicione recidiuę id accidit, vt in eadem historia elucescit.

Phyliscus æger, 1. lib. epid. Pythio. 3. lib. Hipp. lib. de iudicat.

Mulier ægr. 1. lib. epid.

Meton. æger. 7. 1. li. epid.

Hanc prętereà eandem vim pręsagiendi, in febribus pręsertim, & secundus etiam dies obtinet sententia mea: quinimò in libris epidem. plures aduerti adnotatos febricitantes ex secunda die indicatos, quam ex quarta. Secunda itaque die si febres exacerbentur eadem sequuntur mala, atque in ijs relatis, qui in quarta exacerbationes pertulere. Manifestum est idem cum ijsdem Hipp. epid.

Phylisco nimirum secunda die omnia exacerbata sunt, & perijt ibidem legitur. Sileno, & Erasino secunda die febris exacerbata, & pariter interiere. Phylistes in Thaso, adolescentulus qui habitabat in Mendacium foro, mulier apud Pantimedem, mulier quæ habitabat in Mendacium foro, Caluus in Laryssa, Nicodemus in Abderis,

Phyliscus, Silenus, & Erasinus ægri, 1. lib. epid.

Aegri, 3. lib. epid.

In exacerbationibus, consequenter, sunt etiam cogitandi dies iudicatorij: quandoquidem si in talibus eædem accidant, malum est cum eodem Hipp. Vnde cuidam homini duodecimo loco primi epid. septima die cuncta exacerbata sunt, & perijt, in epid. recensetur. Pario in Thaso septima die omnia exacerbata sunt, & etiam perijt. Sicuti eundem quoque finem adolescens quidam in Mœlibæa habuit, cui omnia in febre decimaquarta die exacerbata referuntur. *Parius, & adolescens ex Mœlibæa ægroti, 3. lib. epid.*

In iudicatorijs diebus febres se exacerbescentes peiores euadebant illis febricitantibus, qui ab eodem Hipp. 1. epid. describebantur. Ideoque, insuper, vel longas, vel læthales iudicationes consequebantur: iuxta illa tam sæpe decantata, iudicatoria non indicantia partim læthalia sunt, partim verò difficilis iudicationis. Cœterum de ijsdem exacerbationibus agendo, ad principia, docet Hipp. considerandæ sunt exacerbationes, & an citius redeant, & continuitas, & quæ sequuntur. An citius redeant, videlicet, quoniam huiusmodi magis periculosæ, quam è contra. atque præsertim in illa particulari febre in aph. descripta. Vbi, quibuscumque fiunt febres, quacumq; hora febris dimiserit, si eadem hora cras occupauerit, iudicium sequitur difficile, idem Hippocr. affirmabat. Si eadem scilicet qua dimisit febris hodierna, eadem hora, inquam, qua dimisit, si cras incipiat, intelligendum est, iudicium vtique difficile sequitur. *Hipp. 1. epid. const. 3.* *Hipp. 1. epid. sect. 1.* *Hipp. 4 epid.* *Hip. 4. aph. 43*

Et continuitas etiam supradicto 4. Epid. obseruanda est in febribus cum eodem Hipp. Quoniam febres continuæ maiori ex parte periculosiores intermittentibus. Ita quod ad principia nostræ loquutionis redeuntes, exacerbationes quid in febribus prædicendum sit, etiam atque etiam demonstrant.

Ex

Ex secessibus.

IN secessibus plura sunt quę obseruanda sese obuiam faciunt. Atque primò colores, quandoquidem inter eosdem secessus, alij quidem nigri sunt. Cuiusmodi in Sileno referuntur, in Herophonte, in Mælidia quę decumbebat iuxta Iunonis templum, in eo qui in Dealcis horto habitabat, in Leophorbida, & alijs similibus: in quibus omnibus proculdubiò mali fuere nigri secessus. quoniam & si præter Silenum nulli alij interijsse dicantur, reliqui nihilominus cum difficultate iudicati referuntur.

Aegroti li. 1. 3 & 7. epid.

Mali itaq; sunt nigri secessus, quinimò pessimi cum eodē Hipp. in aph. quando deiectiones nigrę, sanguineæ, sponteque procedentes, siue cum febre, vel sine febre, pessimæ sunt, asserebat. Pessimæ, inquam, non verò perpetuò læthales, vt lib. de iudicat. 2. progn. & alibi tales appellabat.

Hip. 4. aph. 21

2. Progn. 12.

Deinde ijdem secessus referuntur quoque ab Hipp. rubicundi, vel subrubri. & rubicundos valde alui secessus in omnibus morbis malos etiam dixit in Prorrhit. Subrubros autem non adeò malos, vt in Metone apparuit, cum ijsdem 5. die iudicato.

Hipp. in prorrhit.

Leguntur etiam in epid. libris, secessus pallidi, quemadmodum in historia adolescentis ex Meliboea qui perijt, aut virginis in Laryssa cum ijsdem iudicatæ. Vnde minimè læthales, neq; pessimos, sed malos cum Hipp. in progn. eosdem vocabimus.

Hip. 2. progn. 20. 21.

Vltrà colores autem secessuum, examinandæ quoq; accedunt substantiæ. namque si eædem in synceras desinentes sint, exacerbatoriæ dicuntur in prorrhit. atque præsertim in morbo diuturno per aph. sententias. Quinimò in vniuersum, secessus meri, & in febribus præser-

7. aph. 6.

tim,

tim, maiori ex parte mali sunt: quemadmodum in Sileno superioribus recensito patuit, in altera muliere apud Pantimedem, in Pythione in Thaso, in Apollonio in Abderis, & alijs similibus, cum interitu iudicatis. necnon etiam in muliere decumbente in littore, cui difficilè, atque in Cherione, cui cum recidiua iudicatio tandem accessit. *Aegroti, 1. & 7. lib. epid.* *Mulier, 1. lib. epid. Cherion. 3. lib. epid.*

Dicuntur prætereà ijdem secessus leues, pingues, tenues, spumosi, crudi, aquosi, biliosi, liquidi, & similes.

Leues cum eodem Hipp. in progn. mortiferi sunt. atq; cum ijsdem Silenus 1. Epid. interijt. *Hip. 2 progn. 11.*

Tenuium idem Hippocr. in pluribus meminit Epid. ægrotis, ex quibus nonnulli decessere, reliqui verò ad valetudinem reducti sunt, ita quod huiusmodi periculosi etiam.

Quemadmodum secessus etiam spumosi cum Hipp. in progn. vnde cum ijsdem Silenus obijt, atque in Dealcis horto vir decumbens difficilè iudicationem adeptus fuit. *Hip. 2. progn. 10.*

Crudi insuper secessus fuerunt in Muliere apud Pantimedem, quę septima die huius lucis vsum amisit. Ergo etiam tales nequaquam periculo vacabunt.

Aquosi pariter secessus obseruantur ex eodem Hipp. in hist. Mulieris in Thaso, adolescentis in Meliboea, atq; Heroptolemi vxoris. qui omnes vtique etiam ex vita discesserunt, excepta virgine Laryssea septima die iudicata. Ideoq; secessus aquosi cum Hipp. in progn. periculosi sunt. *Hip. 2. progn.*

Aquosi autem secessus non modò quoad substãtiam, cum dicuntur, intelligendi sunt, verum etiam quoad qualitatem siue colorem. Aquosi nimirum secessus sunt, & substantia, atque colore ad aquæ similitudinem accedentes. Vnde in historia Hermoptholemi vxo-

ris,

ris, secessus, leguntur, ab initio fului, postea verò aquosi fuere.

Biliosi, & liquidi tandem recensebantur secessus, atque cum illis summum diem obierunt Appollonius in Abderis, & Pythio in Thaso: iudicati è contrà referuntur Meton. atque difficile mulier, quæ in Littore decumbebat. Cum his autem, nempè liquidis secessibus, Nicolai concubina 7. epid. recensita fuit, quæ etiam & ab hominibus migrauit. Atque propterea doctissimus Hipp. in progn. liquidos secessus periculosos decantabat. Liquidi autem dicuntur secessus ad differentiam tenuiorum, cum omnes tenues vtique etiam liquidi sint, non tamen è contrà omnes liquidi tenues appellari valeant.

In totum verò de huiusmodi huc vsque relatis secessibus, tanquam nonnaturalibus omnes malos appellabimus, & eo magis, quatenus à naturali statu magis etiam alienabuntur, iuxtà illa Hipp. in aph. si parum, paruus est morbus, si multum multus, si valdè multum læthale est, vt superioribus pluribus dictum fuit. Est autem naturalis excretio, cum pluries recordato Hipp. densa, subfulua, & non graueolens.

Hipp. 7. aph. vlt.

Hipp. li. de iudic. et 2 progn. 17.

Paul. li. 2. c. 3

Excretio naturalis ex aluo, inquit Paul. mollis esse debet, coherens, leuiter russa simul, & conuenienter spissa, non nimis fœtida, madens, quæ nec strideat, nec crebrò, & paulatim excernatur: sed mollis sit, æqualis, compacta, & formata. vnoque verbo, naturalis illa est excretio, quæ eodem modo excernitur, quo in secunda valetudine excerni solebat.

Si igitur secessus superioribus recensiti, nequaquam anteà ab ipsis febricitantibus excerni solebant, omnes mali, vel mala indicabunt: dummodò tamen criticè non excernantur, in quo casu, quicumque secessus, & qualescumq; etiam fuerint, boni, atque perfectissimi appellandi

appellandi erunt. Ideoque in aph. excretiones, legi- Hip.4.aph.47
tur, in febribus non intermittentibus, liuidæ. cruentæ, fœtidę, & biliosę, omnes malæ. Sed si benè exeunt, siue per alui excretionem, siue per vrinas, bonæ sunt.

Præter supradictas verò secessuum species, meminit idem Hippocr. in ijsdem pariter epid. secessuum grauiter olentium, necnon etiam malè olentium. grauiter olentium, inquam, & malè olentium, quandoquidem huiuscemodi duo apud Hipp. quamquam confundantur, vt plurimum, & pro eodem accipiantur, interdum tamen differre videntur; atque præsertim in lib. de locis in homine, cum de vteris impletis agitur, sic loquitur. Si quidem descenderit solum (de vtero intelligit Hip.) & illini possit vtere quocumque libet ex male olentium genere, τῶν κακοδμων græcè legitur, aut cedro, aut allij intrito, myttoto gręcis appellato, aut aliquo alio, τῶν βαρυτέρων, καὶ κακὸν ὀζομένων, graue, & male olentium scilicet. Grauiter olere, fortiter, vel valde olere significare ego dicerem; ideoque graue, & male olentium simul asserebat nunc Hipp. quoniam scilicet huiusmodi duo simul & semel esse vtique valeant; cum vel de bono, vel malo odore, grauiter olere etiam dici possit. Male autem, in aduersum, semper malum significet odorem. Cum igitur nimis fœtidi fœtore suo erunt hominibus secessus, graue olentes appellantur, δυσώδεα etiam græcè aliàs ab Hip- Melidiæ, 1 epid. vlt.
pocr. quemadmodum in historijs Melidiæ, necnon etiam 3. lib. eius qui in Dealcis horto decumbebat, διαχωρήματα δυσώδεα recenset Hipp. idē. Secessus, inquam, graueolentes ijdem vel mali, vel boni esse possunt, prout malè, vel benè à natura excernuntur. Vnde ex ambobus ęgrotis iamiam relatis cum secessibus graueolentibus nullus perijt; quoniam fortasse criticè,

 vel

vel iudicatoriè ſeceſſus graueolentes eiſdem excernebantur. Vt è contra in Nicolai concubina ſanè contrarium euenit, ὑποχώρησις κακώδης παρὰ πάντα τὸν χρόνον, huic accidit: Excretio videlicet male olens per omne tempus, & occidit. In totum autem male olentes excretiones, & ſecundum ſe conſideratæ, graue olentibus ſemper peiores. Ec ſic maleolentes igitur, necnon etiam graue olentes ſeceſſus, cum inter ſe differunt, tum etiam in febribus obſeruandi ſunt, ad earundem præſagitionem. Veluti etiam ſeceſſus mordaces in Melidia ſupradicta apparentes. Seceſſus combuſti in Phylini vxore, & Hermocrate, omnibus ex hac luce demigratis.

Nicolai concubina, 7. epid.

Phylini vxor, 3. epid.

Seceſſus pariter vel pauci, vel multi ſunt. Multi, inquam, ſeceſſus ſympthomaticè aduenientes mali ſunt: Quinimo de ijſdem adnotandum eſt in hiſt. epid. cum multis ſeceſſibus plures fuiſſe ęgros qui interitum, quam ſalutem petierunt. Nimirum Hermocrates qui habitabat ad nouum murum, Mulier apud Pantimedem, altera mulier in Thaſo decumbens, Apollonius in Thaſo decumbens, Apollonius in Abderis, adoleſcens in Meliboea, Nicolai concubina, & alij ſimiles cum multis ſeceſſibus obierunt.

Vnde idem Hipp. aliàs, ventres turbatos in febribus vt malos referebat.

Hipp. 1. epid. conſt. 2.

Atq; morbo ad iudicationem tendente alui egeſtionem denſari oportet. Denſari autem, inquit, verum non valde, atque præter naturam denſari debet aluus in febribus. cum ipſemet Hipp. alio loco, Febricitanti dixerit, aluus reſiccata malum. Sicuti & in progn. aluus exigua mala eſt.

Hipp. 1. de morb.

Hip. 2. progn.

Aluus itaq; nequaquam valde pauca excernere debet, quoniam vniuerſali cum regula, omnia pauca mala ſunt. Atque pauca excrementa mala fuere eidem

Pythioni

Pythioni in Thaſo, qui perijt. quamquam, vt paulò ante affirmabamus, pauca excrementa non adeò mala ſint in febribus, atque multa: cum iiſdem Herophon tertius æger 1. epid. Mulier quæ decumbebat in littore, Cherion apud Demenetum, & cæteri ſimiles valetudini reſtituti fuerint.

Sed præter paucitatem, vel multitudinem, iiſdem in febribus perpendebat Hipp. etiam ſeceſſuum varietatem, his verbis: Alui egeſtiones variæ, diuturniores quidem ſunt nigris, & alijs læthalibus egeſtionibus, nihilo verò minus pernicioſæ, ſicut in Apollonio in Abderis accidit, 3. epid. recenſito: Varietas autem excrementorum, non modò intelligitur ſi vna die plura ſimul excrementa excernantur; verum etiam ſi vna die hæc, altera verò illa, vt idem innuit ibidem Hipp. *Hip. 2. progn. 31 li. de dieb. iudicat.*

Si varia itaque ſint excrementa in febribus, mala ſunt, & ſi pauca, vel multa appareant: quandoquidem vt perdocte etiam alibi adnotabat Hippocrat. Deiectiones non multitudine ſunt æſtimandæ, ſed ſi talia deijciantur, qualia conueniunt, & ægri facilè tolerant. *Hip. 1. aph. 23.*

Et quoniam cum ſeceſſibus lumbrici etiam nonnunquam excerni ſolent. propterea 2. progn. Lumbricos, ait idem Hippocr. cum excrementis ſub fine morbi deſcendiſſe, nihil nocet. cum excrementis ait nota: necnon etiam ſub fine morbi, quoniam temporibus alijs mali ſunt: quemadmodum cuidam accidit 12. ægroto 1. epidim. cui ſeptima die lumbrici cum ſeceſſu egreſſi fuere, & perijt. Et ſic ſeceſſus etiam febricitantium, ad earundem febrium prædictionem faciunt. *Hip. 2 progn. 18. & lib. de iudicat.*

Ex vrinis.

EX vrinis, inquit Hipp. in acutis, coniectare oportet id quod futurum est. Atque huiusmodi duplici etiam capite nobis discutiendę sese obuiam faciunt. quoad contenta, videlicet, necnon etiam quoad continentia.

Hippocrat. 2. progn. 16. & lib. de iudicat. Quo ad contenta, inquam, vrina illa optima in progn. appellatur, in qua per totum morbi curriculum, album residet, leue, & æquale, hæc nimirum securitatem, breuemque morbum ostendit, vt è contra, contrarium etiam, eodem sine contento vrina demonstrabit. *Hipp. ibid.* Ideoque in eodem loco idem Hipp. nubecularum positum, asserebat, supremumque locum, an infimum teneant obseruare oportet: nam quæ in ima parte constituuntur cum coloribus, quos supra proposui, bonæ sunt, laudabilesque. cum autem sursum attolluntur malæ. quia præsertim suspensa sublimia deliria significant. Apertissimè id in Pythione *Hip. in aph. & aibi.* in Thaso verificatur, qui sublimibus cum nubeculis delirans factus est, & decima interijt, necnon etiam *Aegrot. 3. lib. epid.* Heropytho in Abderis, qui etiam delirus, atque difficile etiam centesima, & vigesima die perfectè iudicatur.

Hip. 4. aph. 71 Deindè, quibus in febribus, edocebat Hippocr. in aphor. septima die fit crisis, ijs imbecula in vrina quarta die rubra, & alia ex ratione. videlicet in Coacis legitur, dummodò alia iuxtà rationem existant. Nubecula igitur, in vrina rubra, quarta die apparens, futuram crisim ostendit.

Hip. 2. progn. 27. In progn. subrubra vrina legitur, in qua subrubrū, leueq; residet, quamquam morbum diuturniorem, eundem tamen salubriorem fore declarat.

Hip. 7. ap. 32. Et in aphor. quibuscumque febricitantibus in vrinis sedi-

sedimina fiunt, veluti farina crassior, longam ægritudinem fore significat: vnde cum hac ille qui in Dealcis horto decumbebat 40. die. atque difficile iudicatur.

Sed præter longitudinem huiusce modi sedimentum farinæ crassiori simile, demonstrat quoque periculum cum eodem Hipp. in progn. atque clarissimè etiam in Sileno sæpius recordato, cum interitu verificatur. Hipp. 2 progn. 18.

Peior verò, inquit ibidem Hippocrates, est vrina laminosa, quamquam longè maius periculum illa portendit vrina, in qua tanquam furfura quædam resideant. Si amplius in vrinis contenta genituræ similia fuerint, mala etiam portendunt; cum & ijsdem cum vrinis, Phyliscus 1. epid. necnon etiam Phylistes 3. etiam epid. delirantes fuerint, tum etiam decesserint. Hip. ibid.

In ijsdem similiter contentis vrinarum, ab eodem Hipp. perpenduntur quoque formæ: quando in Phylisco, & Erasino 1. epid. ægris, quique occiderunt. atq; in Muliere propè ædes Pyladæ in Leio decumbente, quæq; difficillimè, & admirante Hipp. sine recidiua iudicata est. Innatantia, inquit idem Hipp. vrinæ istorum rotunda deferebant. Aegrota libri 3. epid.

Et alio loco, cuiusmodi in eodem Phylisco, vel Clazomenio, qui difficilè deinde iudicatur, Innatantia legitur, diuulsa, vel dispersa erant in vrinis: vndè postmodum in aph. Quibus in febribus proclamatur, vrinæ diuulsæ sunt, ijs turbatio fortis in corpore fit. Diuulsæ autem vrinæ propriè quoad contenta intelliguntur: atque tales in febribus præsertim, malæ sunt, affirmabatur. Clazom. Aeger. 1. lib. epid. Hip. 7. aphor. vlt.

Veluti etiam & valdè densæ, & conturbatæ subsidentiæ, quales Poliphanto 7. epid. cum interitu apparuerunt.

Vrinæ insuper illæ, in quibus innatantia non subsidebant, vt plurimum malæ recensebantur in ijsdem

epid. libris. quando talibus cum vrinis Philiscus alibi relatus, & Hermocrates 3. epid. cum obitu adnotati legantur. atque Mulier propè Pyladæ ædes in Leio, cũ iisdem vrinis difficillimè iudicata refertur.

Hipp. 1. prorrhi. et 1. epid. const. 1. Ideoque in Prorrhit. ab eodem Hipp. vrinæ non confidentes, valdéq; innatantes, emotionem mentis significant. atque alibi, cum febribus continuis pessimæ sunt, affirmabatur.

Quemadmodum verò vrinæ non subsidentes malæ feruntur ab Hipp. in præsenti: ita etiam è contra multam subsidentiam habentes, potius bonæ sunt, quam aliàs: cum vrina multam subsidentiam habens à mentis emotione liberet, qualis erat Dexippo, 6. lib. epid. Hipp 6. epid. sect. 6.

Præter huiusmodi autem, quæ hucusq; retulimus perpenduntur etiam in contentis colores ipsorum. Vnde si album, leue sit, & æquale quod in vrinis continetur, cum Hipp. superius, bonum est. sicuti è contrà malum, si nigrum, quale Sileno. vel liuidum appareat, cuiusmodi in illo fuit, qui in Dealcis horto decumbebat, vel 3. epid. recensetur. cui quidem viscosa amplius talis erat subsidentia. Igitur nec etiam tales subsidentiæ in febribus laudabuntur quandocunque contingant: eisdem tamen rationibus, cum quibus & secessus etiam superioribus damnabamus. videlicet sympthomaticè, non verò criticè iisdem aduenientibus. Hippocrat. 2. progn. 19.

Secundò in febribus vrinæ accipiuntur vt continentes. atque etiam tales vel rubræ sunt, vel subrubræ, aut albæ, vel nigræ, vel cineritiæ, vel pingues, vel oleosæ, vel turbidæ, vel crassæ, vel tenues, vel aquosæ, & crudæ, vel pellucidæ, vel æruginosæ, vel multæ, vel paucæ, vel semper similes, aut variæ, & huiusmodi.

Subrubra primum vrina longiorem, tutioremq; morbum significat cum Hippocr. in progn. necnon etiam in Hip. 2. progn.

in epid. Epicratis vxoris historiam recensente.

Rubra verò maius in sanguine cum incendium ostendat, neque etiam morbum tutiorem promittit. cum prætereà Hermocrates, & Poliphantus in Abderis, cum eadem vrina rubra, licet crassa, interijsse referantur.

Tertiò vel albæ, vel nigræ vrinæ enumerabantur. atq; albæ in progn. malum denunciant, cum Hipp. & in pueris præsertim.

In aph. Quibuscumque legitur, vrinæ albæ sunt, & perspicuæ malæ, vt plurimum verò in delirantibus apparent. Malæ, inquam, in febribus vrinæ albæ sunt: ideoq; Parius in Thaso longo temporis tractu, atque Pericles in Abderis, cum iisdem vrinis difficilè iudicati referuntur.

Hip. 2.progn. 32. 33. Hip. 4 aph. 74

Aegr. 3. l. epid.

Quamquam verò albæ vrinæ nequaquam bonæ sint: nigræ nihilominus cum eodem Hippocr. magis perniciosè: cum iisdem decesserint Phyliscus, Silenus, & Erasinus 1. epid. Herophon, adoloscentulus qui habitabat in Mendacium foro, mulier in Thaso decumbens, Pythion eodem in Thaso, atque mulier in Cyzico 3. lib. epid. ægrotantes, Heropythus in Abderis, ac tandem mulier in Thaso prope ædes Pyladæ in Leio difficilè iudicantur. Licet etiam in hac vltima, fortasse vrinę nigræ fuerunt: quoniam circa iudicationem & multi erant quoque menses.

Hip 2. progn. 22.

Heroph. 6. 1. epid.

Post nigras verò vrinas, consequenter cineritias enumerabamus: in quibus cum Theodori vxor, atq; Menon 7. lib. Egroti, vltimum diem obierint, dicemus & has etiam cum alijs, superioribus malas esse. quinimò peiores plurimis, quando cineritij colores multam quoque præteritam ostendant in venis adustionem.

Pingues insuper vrinæ, necnon etiam oleosæ dictitabantur. Atque huiusmodi tametsi quodammodò inter se non dissimiles videantur, differunt nihilominus

in aliquo: cum & pingues vrinæ esse valeant, non tamen oleosæ, hoc est colorem etiam olei referentes.

De pinguibus autem vrinis, neque leuiter nos debet terrere, loquebatur Hipp. in progn, vrina illa, cui pinguendo telis araneorum similis innatat: quippè quæ hominem tabe consumi significat.

Hip. 1. progn. 35.

De oleosis autem, nempè vrinis illis, quę & ad colorem, necnon etiam ad substantiam olei similitudinem referunt. De his, inquam, habemus historias 1. epid. Dromeadæ vxoris. cuiusdam alterius hominis: atque in 3. item Epid. leguntur Parius in Thaso, Pythio in eodem Thaso, mulier in Cyzico, ac tandem adolescens ex Meliboea. Quibus omnibus deliria primum, mox verò ad finem interitus aduenere. Itaq; tum pingues vrinæ, maximè vero oleosę pessimę sunt.

Sunt etiam non bonæ vrinę turbidę, siue crassę: quę duo licet maiori ex parte simul coincidant, nihilominus inter se maximè differunt. cum & vrinę turbidę esse valeant absque eo quod sint crassę: & è contrà, crassę etiam dari possunt vrinę, quamquam turbidę non sint. Vnde in historia pręsertim Epicratis vxoris, vigesimaprima, inquit idem Hipp. vrinæ turbidę crassę. Si ambo videlicet nomina nunc relata idem significarent, vtique dictionem crassę addere non fuisset opus, nulla igitur alia ratione addidit Hipp. nisi quoniam crassę & turbidę vrinę inter se differunt.

De turbidis autem, & crassis simul vrinis, quibus vrinę, docebat Hippocr. sunt perturbatę, quales iumentorum, ijs dolor capitis vel adest, vel aderit. quemadmodum in Philini, vel Dromeadę vxoribus euenit. Quibus dolores capitis iam aderant, atq; propterea in vrinis color, inquit, & crassitudo similis, qualis est in vrinis iumentorum.

Hip. 4. aph. 70

Sed dubitabit aliquis circa hanc sententiam, quibus

vri-

vrinę ſunt perturbatę quales iumentorum: an dictio ſcilicet quales;ſuper colorem,an verò ſuper ſubſtantiam ipſarum vrinarum cadat?

Cui dubitationi breuiter ſatisfecit idem Hipp. ſententia mea, in hiſtoria Poliphanti 7. lib. Epid. Vrina inquiens, huic febricitanti rubicunda prodijt conturbata, velut iumenti. Ergò vrina poteſt eſſe qualis iumentorum etiam ſine colore. & per conſequens dictio qualis in aphor. ſuper ſubſtantiam cadit ſolummodò, non verò cumulatiuè colore adiuncto. cum etiam & non vnus tantum ſit color equini lotij, ſed interdum ſubruber, nunc ſubflauus, alias aquoſus conſpiciatur, vel alterius coloris. Hic Poliphas tus perijt vehementib. cũ conuulſionib.

Sed quid amplius circa hanc quęſtionem? quibus vrinę ſunt perturbatę quales iumentorum, dictio quales dicit relationem ad pręcedentia verba, videlicet perturbatæ. Ergo ſuper turbationem etiam cadere dicendum eſt, non autem in colorem, veluti ſciſcitabatur. Pręter dolores capitis, vrina eadem craſſa & turbida, ſolet interdum conuulſiones indicare, vel interitus, vt in Eualcidę famula idem Hippocr. 7. Epid. adnotabat. Quinimò cum talibus vrinis interitum acceſſiſſe refertur in pluribus Epid. ęgris. pręcipuè verò in Phylino, Epicratis vxore, & nonnullis alijs continuè febricitantibus, alio loco ab Hipp. recenſitis. Hipp. 1. epid. conſt. 2.

Craſſę igitur, turbideq. vrinæ malę ſunt, & eò magis malę ſi depoſitę non ſubſideant: veluti in eadem Dromeadę vxore adueniebant, vel in Hermocrate vigeſima & ſeptima die mortuo.

Quibus in febribus, inquit etiam Hipp. in aph. ſperatur abſceſſus futurus ad articulos, eos liberat ab abſceſſu vrina multa, craſſa, & alba, qualis in laſſitudinoſis febribus quibuſdam incipit fieri quarta die, qualis etiã fuit Archigenis familiari, vt idẽ Hip. in epid. retulit. Hip. 4. aph. 74 Hipp. 6. epid. ſect. 4.

Sed

Sed dices, paulò superius vrinæ albæ non laudabantur. quà igitur ratione ab abscessibus liberant,vt Hipp. in aph. docuit?

Respondetur documentum hoc aphoristicum esse particulare, & conditionatum: quamquam in totum, atq; per se, vrinæ albæ malæ sint, cum plurimas etiam ostendant cruditates, angustiamq; vasorum, vel caloris imbecillitatem, ideoq; malæ enunciabantur.

Vel tenues, vel aquosæ, vel crudæ, vel pellucidæ, deinde affirmabamus vrinæ sunt. tenues videlicet vrinæ sunt, quæcumq; subtilissimis inspiciantur conflatæ partibus.

Vt aquosę, colore,& substantia ad aquam similitudinem habentes.

Crudę insuper asseruntur vrinę,quę inconcoctę sunt, nebulisq; carentes:

Pellucidæ tandem vrinæ appellantur, quæ multum luminis in se repræsentant.

Tenues igitur, aquosæ, crudæ, vel pellucidę vrinę sunt, atque inter se maximè differentes. Cum tenues vrinæ ostendi valeant, quæ nequaquam crudæ, pellucidę, vel aquosę, verum rubræ sint, vel nigræ. vt in adolescente in Mendacium foro decumbente apparuerunt, in muliere in Thaso, & similibus. qui omnes cum nigris vrinis, atq; tenuibus ab Hipp. in epid. referuntur.

Valent quoque ostendi vrinę crudę, sine contentis, vt puta, quę nec etiam aquosę sint, tenues, vel pellucidę.

Aquosę insuper inspici possunt vrinę, absq; eo tamen quod necessariò pellucidę sint, vel crudę.

Veluti postremò vrinę pellucidę sunt, & absque eo etiam quod aquosæ, vel crudę existant.

Ergò tenues, aquosę, crudę, vel pellucidę vrinæ nequaquam

quaquam vnum, & idem sunt, verum inter se maximopere differentes, vt affirmabamus.

Iuxta Hippocr. verò in progn. tenues, & aquosę vrinę perniciosę sunt. namque Phylini, & Epicratis vxores, ille qui in Dealcis horto decumbebat, Phylistes, Euryanactis filia, adolescens in Mendacium foro, alter adolescens apud Pantimedem, Heropythus, Nicodemus, Mulier in Thaso propè ędes Pyladę, Apollonius in Abderis, mulier in Cyzico, adolescens in Meliboea, & similes alij, cum tenuibus vrinis, obierunt diem suum. Hip. 2.progn. 32.33.

Cum aquosis autem, vel dilutis, quod idem est, animam efflauerunt in Cyzico mulier, & adolescens in Meliboea.

Tenues verò vrinę, atque crudę deterrimę sunt, & in pueris pręsertim, vt Hippocr. in progn. edocebat, & ratio est sententia mea, quoniam pueris vrinę, cum Hipp. ibidem, natura crassę sunt. Ergò si tenues malę, quia non naturales. & eò amplius peiores, quãto etiam tenuiores obseruabuntur. Hip. 2.progn. Hip.4.aph.72

Quibus in febribus, docebat idem Hipp. vrinę albę sunt, atq; pellucidæ malę; delirium siquidem portendunt: cuiusmodi Phylistidi in Thaso euenit, vel Phylino. Aegr. 1.& 3. epid.

Crudę tandem vrinę, omni videlicet nubecula carentes, malę sunt etiam, pręsertim verò in morbi progressu: siquidem concoctricem facultatem penitus abolitam fuisse ab ijsdem declaratur. Ideoq; pessimè etiam se habebant omnes illi, qui primo epid.const.2.referuntur. necnon etiam Theodori vxor, & Menon. 7. lib. epid.ęgrotantes, cum ijsdem crudis vrinis diem suum obierunt.

In prorrhit. meminerat amplius Hipp. vrinarum ęruginosarum, atq; has vt malas etiam recensebat.

Vel

Vel multæ, vel paucæ etiam sunt vrinæ. Paucæ, inquam, vel multæ pro potus ingesti ratione perpenduntur ex Hipp. in epid. Vrinæ, inquiens, de quibusdam febricitantibus prodeuntes, multæ quidem erant non pro potus ingesti ratione, sed multum excedentes, & quæ sequuntur.

Hipp 3. epid.

Caluo in Laryssa, loquebatur idem Hipp. vrinarum non bonarum copia prodibat, & perijt. non bonarum scilicet, quoniam præcupuè non criticè, at symptomaticè fiebant. Cuiusmodi in muliere fuerunt, quæ decumbebat in Mendacium foro, in altera muliere in Thaso, in Polyphanto in Abderis, & cæteris huiusmodi cum multis vrinis perniciosè iudicatis.

Quo verò ad paucas vrinas, iam alibi vniuersaliter affirmabatur, quod omnia pauca mala sunt: & ita etiam virgo in Laryssa, Apollonius in Abderis, adolescens ex Meliboea, ac tandem, cuncti ferè ægrotantes in 3. const. 1. epid. experti fuere: eorumdemque magna pars vitam cum interitu commutauerunt.

Vel semper similes, vel variæ vrinæ etiam dicuntur. Vnde pluries cum allegato Hipp. vrinarum varietas diuturnitatem morbi significat.

Hipp li. de iudic. & alibi.

Vrinæ variæ fuerunt in Cleonactide, necnon etiam in illo, qui in Dealcis horto decumbebat, quorum pariter morbi cum longitudine finem attigere.

Sed dices Phyliscus in epid. cum vrinis varijs sexta die obiuit. Erasinus cum ijsdem quinta die. Ergò lotij varietas nequaquam ostendit in morbis longitudinem.

Verum an varietas lotij ostendat longitudinem in illis tantummodò febribus, in quibus valetudo futura esse possit? Quandoquidem morituris vrinæ variæ semper ferè obseruantur, & circa vltima ipsorum tempora præsertim. Aut dicamus hoc accidere, quod cum vrinis varijs febres longæ sint, vt plurimum, nequaquam

verò

verò ſemper, cunctiſque febricitantibus.

Præter huiuſmodi verò hucuſque adnotata, in vrinis Hipp. obſeruabat ſtillas.

Hipp. 1. prorrhit.

Si paucę nimirum veluti ſtillæ in vrinis apparent, malum eſt inquiens.

Malum inſuper, quinimò pernicioſum, docebat alio loco, quandocumque eædem vrinæ malum tradant odorem.

Hip. 2. progn. 32.

Atque in Prorrhit. vrinarum, legitur. in acutis ex perfrigeratione interceptiones peſſimæ.

Hipp 1. prorrhit. & in coacis.

Ex rigore ſuppreſſæ malæ, & conuulſoriæ ſunt.

Poſtremò in iiſdem prorrhit. Vrinæ, docetur ex eodē Hippocrate, quæ minguntur à non recordantibus, nec commonefactis, pernicioſæ ſunt. vt in Muliere illa patuit, quæ decumbebat in mendacium foro; octaua die vrinam minxit multam, aceruatam inſcia, & perijt. Ergò vrinę etiam demonſtrant febres, & in iiſdem quid futurum ſit.

Hipp. 1. prorrhit.

Ex ſputis.

FVnguntur quoq; eodem officio ſputa, de quibus ſcreatio frequens, legitur, ſi ſanè, & aliud quoddam ſignum adfuerit, phrenetica ſunt.

Hipp. 1. prorrhit. & 6. epidim. ſect. 3. 6.

Et aliàs ſputa rotunda delirium ſignificant, vt in Pleno patuit, & illi in Plinthio.

Pythioni 3. epid. ſputa varia ſubrubra adnotantur, & difficile etiam iudicatur.

Duodecimo ęgroto 1. epid. à ſomno ſputatio, vt idem inquit Hipp. & perijt.

Sputa itaque etiam ipſa aliquid futuri demonſtrant, de quibus cum copioſè in progn. Hipp. egerit, ad eadem me remittens, breuitatis cauſa, hęc pauca mihi dicta ſufficiant. cum etiam illa prognoſticorum propriè in

pulmo-

pulmone affectis magis valeant: nequaquam verò vniuersaliter in febribus, de quibus agere nunc intendimus.

Ex *vomitibus*.

MVltis modis considerandi sese offerunt vomitus. Primò autem & principaliter, vel de multa sunt, vel pauca materia.

Hip. 1. prorrhit. Vomitiones exiguę malę sunt ex Hipp. in prorrhit. & exemplo manifestum fecerunt duodecimus ęger 1. lib. epid. Mulier quę decumbebat in Mendacium foro, Parius in Thaso, & cęteri similes, cuncti planè mortui ęgrotantes.

Malę itaque sunt paucę vomitiones. Ergo è contra multę meliores erunt; atque pręsertim si criticis in diebus enascantur: veluti in muliere illa manifestum fuit in littore habitante: quę tametsi trimestri grauida, decimaquarta tamen die ex vomitu multarum biliosarum maximè sanatur.

Vltra paucitatem verò, necnon etiam multitudinem, perpendi debent ijdem vomitus etiam alijs rationibus. Atque primò meminit Hipp. in ijsdem epid. lib. vomituum ęruginosorum, quos virosos vocant aliquando interpretes. Cuiusmodi in muliere, quę habitabat in Mendacium foro, vbi vndecima die, inquit Latinus interpres, vomuit virosa, biliosa, ἰώδεα legitur gręcè, hoc est ęruginosa interpretarer. Aeruginosi autem vomitus fuere pręsertim in muliere, quę habitabat in Mendacium foro, atque in Pario in Thaso, qui perierunt. vt in illo, qui habitabat in Dealcis hortò quadragesima die, & difficilè iudicato.

Ex quibus ęruginosę vomitiones, vt plurimum malę sunt, atque in doloribus capitis cum surditate, & vigilijs

gilijs insaniam citò afferunt, cum Hipp. in prorrhit. *Hip. 1. prorr-hit.*

Meminit secundò Hipp. in ijsdem supradictis epid. libris, vomituum nigrorum: qui etiam in duodecimo ægroto 1. lib. epid. vel in muliere decumbente in Mendacium foro, interitum demonstrarunt. Vnde in Coacis, & 4. etiam aphor. fortasse, si atra bilis in principio morbi, sursum, vel deorsum prodierit, lethale est legitur. *Hip. 4. aph.*

Tertio in aliquibus alijs refert idem Hipp. vomitiones biliosas, vel flauas, atque huiusmodi aliquando bonæ, interdum verò malę accesserunt. prout videlicet, cum tolerantia, vel conferentia, & criticis in diebus celebratę fuere.

Sinceri etiam vomitus, alibi ex Hippocr. recordabantur. atque præsertim in prorrhit. vomitus meraci, anxiosi, mali sunt, affirmabatur. *Hip. 1. prorr-hit.*

Malæ inquam sunt etiam vomitiones meracæ, vt meracæ: licet alia ex parte Nicolai filius, & Andrea ante pleiaden, meracis cum vomitibus ad sanitatem deuenerint. Ita quod affirmari fortasse etiam valuerit; non adeò malas esse sinceras vomitiones, atque secessus sinceri sunt superioribus declarati. *Aegri, 5. & 7. lib. epid.*

Recensentur quoque ab Hipp. vomitus fœtentes, sic etenim in præsenti δυσώδεα interpretarer. Quibus cum vomitibus ex hac luce migrauit mulier quędam in Mendacium foro decumbens.

Vomitus cum varietate mali sunt, tum aliàs, tum si proprius inter se prodeant, in prorrhit legitur.

Ex vomitu nauseabundo oborta clangorosa vox, oculi puluillum incumbentem habentes, insaniam portendunt: ibidem. Atque in epid. Hermozigę vxori hunc vomitum accidisse, refertur.

In febre tractus velut à vomitu, in screationem desinentes mali sunt, cum Hipp. in Coacis.

Que-

Hip. 7. aph. 3. Quemadmodum in aph. a vomitu singultus, & oculorum rubor, malum, etiam dicitur.

Et quoniam præter superius recensita, sæpe sepius cum eodem vomitu animalia etiam prodeunt; cuiusmodi lumbrici sunt præcipue. Sciendum est cum eodem Hippocr. superius cum de secessu agebatur, huiusmodi cum vomitu excerni malum esse, & circà principia febris præsertim, in fine autem non adeò malum. Vnde Theandri vxor 4. lib. epid. circa vigesimum diem lumbricos euomit, ac sanitati nihilominus perfectè reducitur.

Et quæ, ex quibus, in quos successiones morborum.

Considerandum est ad bene presagiendum, inquit Vallesius in hoc textu Hippocr. quæ affectiones, ex quibus affectionibus fiant. in quæ, hoc est in mortem, vel vtilitatem. Ita quod in febribus considerandum est ex ijsdem febribus, quæ affectiones fiant, vel succedant. Quę autem ex febribus affectiones fiunt, vel ijsdem pariter succedunt, sanè plures sunt: Hipp. autem pręcipuè infrascripta hæc recensuit: nimirum.

Morbum regium, mentis turbationem, mentis emotionem, delirium, insaniam, obliuionem, soporem, surditatem, tinnitum, & aurium sonitum, vertiginem, exsolutionem, suffocationem, conuulsionem, & resolutionem, dolorem, pręcordiorum affectiones, iactationem, anxietatem, desperationem, molestiam, conturbationem, fractionem, lassitudinem, iram, tristitiam, mentem melancolicam, timorem, palpitationem, tremorem, papulas, vlcera, cutis colores, & alios affectus, linguę affectus, oculorum affectus, & cętera huiusmodi. Circà hęc omnia animaduertendum est à Medicis, ad hoc vt pręsagia rectè fiant in febribus.

Pro-

Prognoſtica ex morbo regio.

CIrcà ea quæ ex febribus fiunt, vel iiſdem febribus ſuccedunt, primò loco morbus regius enumerabatur. De quo Hippocrat. in aphor. & alibi ſic ait. Quibus in febribus morbus regius ante diem ſeptimum accidit, malum. Malum, inquam, quandoquidem Hermocrati 3. epid. qui habitabat ad nouum murum, ſexta die icteritia ſucceſſit, & vigeſimaſeptima etiam mors. Hip. 4. aph. 62 & in coacis.

Dicebat autem malum hic Hippocrat. icteritiam in febribus ante ſeptimam euenire. quia cum eadem, licet de rarò, ſanantur quoque ægrotantes. Vnde idem Hippocr. 1. epid. conſtit. 2. Quibuſdam refert morbus regius ſexta die accidit; verum his purgatio per veſicam, aut aluus turbata profuit, aut larga ſanguinis eruptio. Velut Heraclides, qui decumbebat apud Ariſtocydem, vigeſima die etiam iudicatus, cum ſanguinis eruptionem habuerit. E contra verò Phanagoræ ſeruus, cum nihil tale habuerit, expleuit dies ſuos. Ita quod malus erit morbus Regius ſexta die, ſi videlicet purgatio per veſicam non ſuccedat, aut aluus turbata, vel larga ſanguinis eruptio.

Phyliſtidæ Heraclidæ vxori 7. lib. epidim. tertia die color ad morbi regij modum permutatur, & ſanus fit. An quia ad morbi regij modum, inquit Hippocr. non eſſet propriè morbus regius, atque propterea etiam iudicata refertur?

Quibus in febribus docebat idem Hipp. in aphor. & alibi. Morbus regius ſeptimo, vel nono, vel vndecimo, vel decimoquarto ſuperuenerit, bonum: niſi dextrum hypocondrium obduruerit. ſi verò non, non bonum. Ratio eſt ex Galen. ſententia, ſi rectè memini, quoniam Hip. 4. aph. 64 lib. de iudic. et in coacis. Gal. in comm.

 obdu-

obdurato dextro hypocondrio, inditium est icteritiam exoriri ab alio morbo, vt putà inflammatione iecoris, ideoque non bonum. Si verò nulla adsit in epathe duricies, argumentum erit eandem icteritiam primordia sua a transmissione humoris biliosi educere, ab interioribus ad exteriora. atque ita cum similis motus, crisis quædam sit, vel iudicationis species, bonus etiam erit morbus regius in supradictis relatis diebus.

Prognostica a mentis turbatione, emotione, delyrio, & insania.

SEcundo loco enumerabantur mentis turbatio, mentis emotio, delirium, & insania. Et sanè mentis turbationem adnotauit Hippocr. in adolescente, qui habitabat in Mendacium foro, & in Virgine in Abderis, quandò τὰ τῆς γνώμης ταραχώδεα. atq; ex his primus ab hac luce migrauit. Secunda verò cum recidiuis iudicata refertur. Ergò turbatio mentis in febribus mala est.

Turbationem præterea mentis esse dicerem quotiescumque æger extra mentem non adhuc totaliter existit. benè vtputa ratiocinatur, verum turbulenter. Cum nempè æger vt consuetus erat, verba nequaquam accipit, non promptè, at difficilè valeat declarare quidquid vult, vel similia; tunc sanè æger mente turbatus est.

Arist. lib. de somn. & vigilia. Mentis emotio obseruatur ab Hippocr. in pluribus ægris; videlicet in Cherione apud Demenetum, in muliere apud Pantimedem, in Muliere decumbente in foro Mendacium, in Pario in Thaso, in Muliere in Thaso, in Caluo in Laryssa, in Heropytho in Abderis, in Nicodemo item in Abderis, in virgine Laryssea, ac tandem in adolescente ex Meliboea, qui sensim mente

motus

motus eſt, παρέκρουσεν ἐξεμάνη græcè, multum deinde delirauit, atq; vigeſima inſanijt, vt Hipp. recenſet.

Ergo mentis emotio à delirio vtiq; differt: necnon etiam inſania, & mentis turbatione; quinimò huiuſmodi vltima, multò quoq; peiorem eſſe affirmarem: ſicuti & ſuperius recenſiti, cum interitu maior pars teſtatum fecere.

πολλὰ παρέλεγεν, hoc eſt multum delirauit, altero loco de Adoleſcente in Meliboea ſuperius ab Hippocrate recenſebatur, quemadmodum & vigeſima idem ἐξεμάνη, videlicet inſanijt, Latinus interpretatur.

Delirium verò, atque inſaniã in hoc etiam à mentis emotione differre affirmarem, quod nimirum mentis emotio nihil eſt aliud, quam aliquando, in nonnullis, vel agendo, aut loquendo præter rationem errare: cum hoc tamen, quod ſi de iiſdem aduertatur, ab eodem cognoſci error etiam valeat: neque in falſa imaginatione continuò, verum tranſeunter ſolum, & modicum per tempus mens emotus exiſtat. quod nequaquam in delirio accidit, in quo falſa imaginantes ægri, adeò perſiſtunt in ſua imaginatione, vt aliter perſuaderi nec etiam valeant; quinimò per temporis ſpatia delirantes ex falſis allucinantur phantaſmatibus.

Differt autem hoc delirium ab inſania; quoniam deliratio circa vnum eſſe poteſt, vel plura, in reliquis per benè ratiocinantur ęgri. Inſaniam verò in omnibus, vel pluribus cum aliqui mente oberrant, ipſe dici etiam affirmarem. atque huiuſcemodi, cum febre, tandem à phrenitide non differre. vnde eodem de adoleſcente, vigeſimaquarta, inquit ibidem Hippocrates, mortuus eſt phreniticus. Dicebam verò cum febre ſuperius, quandoquidem & ſine febre etiam inſania eſſe valet, atque tunc propriè mania, vel furor appellatur, vt cum febre phrenitis.

Quemadmodum verò in eadem historia eiusdem adolescentis post mentis emotionem, delirium adnotatur, deinde verò insania, vel phrenitis: ita pariter delirium mentis emotione quoque peius affirmarem, sicuti, & phernitidem longè pessimam. Ratio est autem, sententia mea, quoniam instrumenta animæ intellectrici inseruientia, magis alterata sunt in insania, quam in delyrio, mentis emotione, & turbatione. Siquidem intellectus operationes ita ex Aristotele describuntur. Primò, videlicet, sensus extrinseci sunt, qui species sensibilium extrinsecus aduenientes recipiunt. Has easdem species ad communem sensum transmittunt. mox imaginationi eædem proponuntur. ab imaginatione tandem, intellectui repræsentantur, vel parti animæ ratiocinantis: intellectus agens easdem illustrat, vtque veras, vel falsas, siue bonas, vel malas, sua prima operatione dignoscit; si q; bonas, cognouerit, voluntas excitatur, vel appetitus intellectiuus prosequutionis, qui postmodum imperans facultati animali sibi subiectæ, operationes ad illius libitum exercentur, & ita progrediuntur intellectus operationes. His autem sic se habentibus; accedamus nunc ad mentis affectus supradictos. Recipit exempli gratia sensus oculi alicuius febricitantis, Francisci speciem. Quia autem oculus febricitat, feruent in eodem spiritus, & omnes humores turbati sunt: ideoque turbulenter Francisci species recipitur: quidquid enim recipitur, per modum recipientis recipitur, sententia est.

Aristot. in lib. de anima, & alibi.

Exemplum pro hac re in Aristot. legitur de aqua turbida: si quis, inquiens, turbidæ aquæ se exponat, sanè ipsiusmet species nisi turbida in aqua non recipitur: ita pariter febricitantis oculo turbato quandocumq; Fraciscus exponatur, turbidus respicietur Franciscus

ciſcus idem. Eadem Franciſci turbida ſpecies mox imaginationi febrientis ſi proponatur, quoniam eadem ratione ſpecies imaginantur, qua imaginatio a ſenſibus recipit, etiam turbida imaginabitur. Deferatur amplius intellectui, vel ratiocinatrici parti, ratiocinabitur etiam vt turbida: namque ſpecies eo modo ab intellectu exarantur, quo ab imaginatione recipit. Si ergò turbidæ ſpecies eidem proponantur, vt etiam turbidas circa eaſdem ratiocinabitur, & ſic denique mentis turbatio fit.

Mentis emotio eadem ferè accidit ratione, non ſolum inquam turbida, ſed falſa penitus imaginationi opponatur Franciſci ſpecies, falſa etiam imaginatio fiet. Exempli gratia. Corpus album reſpiciatur cum ſpecillis viridibus, inæqualibus, vel huiuſmodi. Sanè in ſenſu oculi idem corpus non vt album, ſed vt viride, vt inæquale, vel aliter reſpicietur: quoniam ex albo ad ad viride à medio viridi permutatur; eodemque modo imaginabitur, intelligetur, vel ratiocinatio circa idem fiet. ita igitur in febricitantibus accidit: quandocumq; ſpecies quæ videntur, & ad pupillam trāſmittuntur, mox ad imaginantis partem, & denique ratiocinatricem petunt facultatem: ſi, inquam, huiuſcemodi ſpecies à medijs, vel ipſa parte recipiente potius tranſmutentur (nempè quia ſpiritus, & humores dictarum partium nigriores ſunt) nigriores etiam fiēt ſpecies. Si, inquam, ità accidat, profectò mentis emotio fiet; adeò, videlicet, ex vero animus concitabitur, vt aliter ſpecies intelligat, quam ſunt.

Delirium inſuper eadem ratione fiet. in hoc tamen differet à mentis emotione: quoniam quiſquis delirans etiam mente motus ſit; non autem è contra mente motus delirans. Declaro: Si permutantia ſpecies

intelligibiles, vt iamiam declarabamus, per accidens, aut per consensum, & transennam, vt dicitur, in partibus adsint: per accidens, & per modicum temporis mens errabit. Cuiusmodi in febrium accessione sæpè sæpius accidit, in qua ob humorum agitationem, in parte imaginante, vel intelligente, interdum ægri nec benè imaginantur, neque probè intelligunt. Postmodum declinante paroxismo, & humoribus quiescentibus è contrà, & bona fit imaginatio, & optima ratiocinatio.

Hic inquam mentis error per modicum temporis, mentis emotio appellabitur.

Quod si è contra haud per accidens, sed per essentiam, adsint in partibus imaginatiuæ & intellectiuæ, atque diu etiam immorentur species permutantia supradictas, per essentiam quoque eueniet mentis error, diuq. persistet, necnon etiam delirium vocabitur.

Postremò si non diù, at semper, & assiduò, humores corrupti adsint, spiritusque labefactati, vel alias species intentionales permutantia, etiam semper erit mentis error, vel delirium continuum, quod ratione continuitatis insania appellatur.

Differt autem insania a delirio, & mentis emotione, quoniam scilicet delirium respectu mentis emotionis magis duret, respectu verò insaniæ minus: namque delirantes interdum non delirantes sunt, neque continuò vt in insania. Vnico inquam verbo, mentis emotio, delirium, & insania, non differunt nisi secundum magis, & minus. nimirum affectio maior insania est, deinde delirium, tertiò mentis emotio, quarto, & vltimo mentis turbatio omnium minimè afficit. Ideoq; secundum magis, & minus, magis, minusque portendunt, demonstrant, indicant, vel minantur potius supradictæ mentis affectiones.

Clar-

Claruerunt huiuſcemodi in iiſdem epid. libris: vbi ex illis qui delirarunt plurimi obierunt, reliqui verò ad iudicationem difficilè, vel cum longitudine peruenere. vt ex inſanientibus ibidem recenſitis, omnes mortui perleguntur.

In vniuerſum verò de delirijs, quæ cum riſu fiunt non adeò mala ſunt, atq; cum ſtudio, vel melancholico modo quæ fiant, Hippocrat. in aph. & alibi affirmabat. *Hip.6.aph 53. & 1.prorrhit.*

Veluti in iiſdem prorrhit. delirare circa neceſſaria, & cum debilitate, peſſimum eſt.

Atque in Coacis, Deliria cum ſopore conuulſoria ſunt.

Quare autem mentis turbatio, eiuſdemque emotio, delirium, atque inſania in febribus mala ſint, vt alibi dicebamus: Ratio eſt, ſententia mea, quoniam partes quæ afficiuntur nobiliores ſunt: nempè animi ſedes, vel domicilium.

Ad prædictas denique, & vſque adhuc recenſitas mentis affectiones, tanquam ipſarum prognoſtica ſigna, ea omnia reducerem, quæ Hippocr. de manuum geſticulatione affirmabat, quando in acutis etiam febribus, ſi quis manus faciei admouerit, vt inde quidpiam ſuperuacuè venetur, aut feſtucas carpat, aut à veſte floccos, aut à pariete paleas auellat, omnes hæ malæ, læthaleſque ſunt. *Hip. 1.progn. 16.*

Dealcis vxor ab eodem Hippocr. refertur, quæ ex mœrore febricitans, manibus palpabat, vellebat, ſcalpebat, pilos legebat, & vigeſima die obijt.

Theodori etiam vxor manum plerumque ad parietem, aut ſtragula habebat, floccos carpebat, & pariter interijt.

Ex obliuione.

IN febribus accidere solent sæpe sæpius obliuiones, atque hæ malæ sunt vt plurimum. Vnde Apollonius in Abderis cum obliuione perijt, in Hipp. legitur, Obliuio, inquam, in febribus mala est; præsertim verò si cum rigore accedat, vel circa earundem febrium exacerbationes, cum eodem Hipp. in Prorrhit. & alibi.

Hip 1. prorrh. et 3. epid. sect. 3. in constitut. feb. ardentiũ.

Ex sopore.

SAnè cum sopore, quamquam & vix etiam iudicati referantur Melidia iuxta Iunonis templum, ille qui in dealcis horto decũbebat, mulier in Thaso prope ædes Pyladæ, necnon etiam Leophorbida 7. epid. Cum eodem nihilominus obierunt diem suum omnes alij. Cuiusmodi Epicratis vel Dromeadæ vxores, Mulier in littore decumbens, Hermocrates, mulier apud Pantimedem, altera mulier in Mendacium foro, Parius in Thaso, mulier in Thaso, Pythion, Menon, Olimpiadæ vxor. atque tandem 3. epid. sect. 3. in constit. febrium ardentium, sopores mali fuere.

Hip. in coac. Ideoque Hipp. in Coacis, sopor vbiq; malus affirmabat: præsertim verò in febribus ex præcordiorum dolore.

Hip. 1. prorrh. Vt in prorrhit. quibus sopor fit, spumosis prodeuntibus, his febris exacerbatur.

Sopores itaque in febribus mali sunt: & ratio est sententia mea, quia sopor arguit primas partes sentientes affici. adeò quidem grauari ex causa morbifica signum est, vt nihil ferè magis dici possit. & quoniam primæ sentientes partes nobilissimę sunt in corporibus nostris.

Ideò periculum valde etiam ostendunt sopores.

Ex surditate.

QVamquam surditas haud læthalis interdum legatur in epid. ægrotis, veluti in Herophonte, Epicratis in vxore, in Clazomenio, in virgine Laryssæa, atque in Heropytho in Abderis. nihilominus ab eodem Hippocr. aliàs maiori ex parte mala censetur. Vnde in prorrhit. Coacisque, Surditas in acutis, ac turbulentis consequens, mala. mala etiam in longis, si tamen adiungitur alibi, Febris nequaquam soluatur: in quo casu etiam insanire necesse est. *Hip. 1. prorrh. & coac.* *Hip. lib. de iudicat.*

Sed quare mala surditas si febris non soluatur? Quoniam, responderem, surditas in febribus superueniens est abscessus aliquando, & iudicatio quædam: nempe transmissio causæ morbificæ ab intrinsecis capitis vasis, ad ipsam aurem, ad ipsum auditus organum. Qui inquam abscessus ad ignobiliorem partem, siue iudicatio, quandocumque rectè fiat bonum est: sin minus è contra malum, iuxta alia alibi decantata; iudicatorium vt puta non iudicans, aut mortem significat, vel morbi difficilem iudicationem. Et ideò Clazomenius etiam supradictus cum surditate longo tempore sanatus fortasse refertur. Heropythus centesima & vigesima die: sicut virgo in Abderis cum recidiuis tandem ad valetudinem peruenit. Hermocraten verò qui habitabat ad nouum murum, Phylistes in Thaso, mulier in Cyzico, virgo alia in Laryssa, & alij similes, cum surditate ex hac luce maximè discesserunt.

Sed vt aliquid etiam ex meis obseruationibus liceat hic adducere: surditatem vidi magis in fœminis, quam in viris superuenire. atque in illis minus etiam periculosam, quam in his. quinimò amplius, qui cum surditate

tate febricitarunt, cùm longitudine ſemper iudicati fuere, & caſu etiam capillorum in conualeſcentia accedente.

Ex tinnitu, aurium ſonitu, & vertigine.

Hip. 1. proœrb. TInnitus, & aurium ſonitus cum Hipp. in acutis læthales ſunt. afficitur enim caput, corporis partium nobilis, principaliſque.

Vertigo in ægritudinibus lib. epid. Hipp. nequaquam ex me obſeruata fuit. Sed in Coacis, febres vertiginoſæ, legitur, & cum voluulis, & ſine voluulis pernicioſæ ſunt.

Ex animi defectibus, & ſuffocationibus.

ANimi defectus ab auctoribus medicinæ, atque communiter, multipliciter appellantur. Cuiuſmodi λειποθυμία, λειποψυχία, ἔκλυσις, atq; συγκόπωσις. λειποθυμία nomen eſt compoſitum à verbo græco λείπω, quod Latinè ſonat liquo, ſeu deficio, & θυμὸ, Latinè animus: deliquium videlicet, vel defectio animi ſignificat. veluti λειποψυχία, ex verbo item λείπω, & ψυχὴ, quæ non animus, ſed anima Latinè dicitur. Ita quod lipothymiam defectionem animi, lipopſichiam verò defectionem animæ nonnulli intelligunt. & ſic aliquo etiam modo differre volunt huiuſcemodi duo nomina; quatenus animus ab anima etiam differre dicitur ab alijs.

S. Aug. de ſpiritu & anima cap. 34. Namque S. Auguſtinus de ſpiritu, & anima, Ex multiplici, inquit effectu, & diuerſis operationibus, anima varias habet appellationes. Siquidem cum corpus animat, vitaque imbuit, anima dicitur, dum vult animus; dum ſcientia ornata eſt, ac iudicandi puritiam exercet, mens: dum recolit, ac reminiſcitur memoria.

ria. dum ratiocinatur, ac singula discernit ratio, dum contemplationi insistit spiritus; dum deniq; sentiendi vim obtinet, sensus. Ex quibus lipopsichia, poterit ab aliquo fortasse dici, quatenus anima deficit in operationibus vitalibus. Lipothimia verò, in quantum non vt anima, vel vt vitalis tantummodo, sed vt animus deficit, nempè virtus vitalis cum facultate etiam eligendi afficitur. Sed vt per benè Donatus ab Altomari in suis morbis aiebat, cum alijs etiam: Dicerem apud Medicos huiuscemodi duo idem significare, vt è contra nomine ἔκλυσις, minimè idem cum iam relatis intelligitur verbis, at aliquid aliud cum Hipp. in aph. A tuberculi introrsum ruptione, ἔκλυσις, inquit Hipp. & λειποψυχίη fit, ἔκλυσις igitur differt à lipopsichia, & lipothimia. Interpretes huiusmodi ἔκλυσιν exolutionem interpretati fuere; declinationem apud Græcos communiter idem nomen significat: atque fortasse ita interpræstari nec etiam erit à ratione alienum. A tuberculi, igitur, introrsum eruptione, animi defectus affirmari valuerit, vomitus & declinatio. Sed cuius declinatio? Vel tuberculi nempè, vel ægroti potius dicerem.

Donat. ab Altomari c. de syncope.

Hip. 7. aph. 8.

Aliud nomen συγκόπης erat, atque hanc maiorem quoque esse affectionem, quam lipothimia, & aliæ dictæ, in vniuersum cončti affirmant. Gal. præsertim 1. ad Galuc. à lipothimia, inquit, syncopes initium ducit, vt quæ ideò syncopem præcedat lipothimia, quoniam eadem mitior sit affectus.

Sed de distinctione prædictorum nominũ quidquid sit; Hipp. 3. epid. sect. 3. in constitut. Febrium ardentium, circa exacerbationes exolutio mala, docebat. Mala, inquam, non verò læthalis: quoniam cum hac iudicatur Andræan ante Pleiaden 7. epidim. recensitus.

Ex

Ex rigore cum capitis dolore exolutiones perniciosę sunt, in coacis legitur.

Cum lipothimijs autem, siue lipopsichijs in eodem 7. epid. Sanati recensentur Cleocidis, atq; Theoclis cognata, mortuus tamen Chartades.

Arist. lib. de somn et vigil. De huiusmodi verò historijs quidquid etiam sit, quoniam animæ defectus cum Aristotele, nihil est aliud quam sensuum imbecillitas: ideò semper malum, in febribus præsertim, iudicandum fore ab hoc dicerem.

Quibuscumque, amplius, in febribus deliquia animi absque manifesta occasione acciderunt, ego semper ferè obseruaui vel mortem, vel difficilem iudicationem, vel denique longitudinem superueniße. Animum sanè aduertant Medicinæ Professores huiuscemodi symptomati, & cum eodem semper dubitare mirum in modum proderit.

Quemadmodum pariter, & suffocationibus respiciant; quandò eædem in acutis, atque ægris attenuatis, perniciosæ sint, cum Hipp. in Coacis.

4. aph. 35. Si à febre habito tumore non existente in faucibus, suffocatio repente superueniat, & vix deuorare poßit, læthale est, in aph. legitur. Ergo animi defectus atque suffocationes ad febrium præsagitionem etiam facient.

Ex conuulsionibus, & resolutionibus.

Altero loco inter illa, quæ febribus superueniunt, conuulsiones dicebantur, vel resolutiones. De conuulsionibus habemus primò documẽtum generale *Hip. 2. aph. 26* in aph. quando febrem conuulsioni superuenire melius *H p. lib. de iu dic. et in coac.* est, quam febri conuulsionem: quidquid alibi in Hipp. legatur.

Iisdem cum conuulsionibus perijsse legitur, Phylini, atque Dromeadæ vxores, Philistidem in Thaso, mulierem

lierem in Thaso apud frigidam decumbentem, mulierem in Cyzico, Cydis filium, cui labia semper in motu erant, velut qui loqui vellet, & alios similes. Mulier solummodò, quæ decumbebat in littore cum conuulsionibus difficile iudicatur, & pluribus cum recidiuis: Et Mulier altera in Thaso apud Pyladæ ædes, atq; Phylistides Heraclidę vxor. Malæ itaq; sunt conuulsiones in febribus superuenientes, atq; pręsertim in acutis cum eodem Hippocr. in aph. Hip. 4. aph. 66

Particulariter verò magis loquendo. Si labrum, docebat idem Hipp. aut palpebra, aut nasus peruertatur, iam debili existente ægro mors proxima est. Hip. 4. aph. 49 et 1. prognost.

Aures contractæ in iisdem progn. atque Coacis, periculosæ sunt. Hip. 1. progn. 4.

Ex oculis, si alter altero minor fiat, quod est species conuulsionis, inditium est pessimum. quemadmodum me obseruasse semel tantummodo memini in quodam Guglielmo nobili Germano. Huic, inquam, nobili adolescentulo, apud Romanum Seminarium literarum causa degenti: accessit febris continua in modum duarum tertianarum; Circa decimamseptimam diem sinister oculus minor dextro factus fuit, & vigesima perijt. Hip. 1. progn. 4. tex. 13.

Cutis etiam circà frontem dura, & intenta, species conuulsionis est, atque cum eodem Hippocr. ibidem pessimè demonstrat. Eandem sanè cutim obseruaui in eodem Guglielmo prærecensito. Quinimò eidem cum caput magnum esset, circa interitum euasit aliquo modo minus, & eiusdem fortasse conuulsionis gratia. Hipp. ibid. tex. 10.

Nares acutæ, oculi concaui, vel tempora collapsa, sunt pariter conuulsionis species; & mala signa sunt in febribus, vt febribus. Dicebam verò vt febribus, quoniam huiusmodi ex vigilijs nasci valent, ab inedia, & forti ventris resolutione. Ex quibus si prædicta eueniant, Hip. 1. progn. 8.

niant, vno die, noctéq; finiuntur. Si autem diutius perseuerent, scire licet ægrum morti proximum esse, cum eodem Hipp.

Hip. 1. progn. tex. 11.

Hip. 3. epid.

Mulieri, quæ habitabat apud Pantimedem quarta die dexter oculus distortus fuit, ac perijt. Ergo conuulsiones qualescumq; fuerint in febribus periculosæ sunt. Species conuulsionis sunt etiam, si oculi vix conuertantur, quemadmodum Theodori vxori erant 7. epid.

Oculi etiam demissi ad infernam palpebram magis incumbentes, rigidè, & stupidè intuentes in eadem erant, & propterea occidit.

Hipp. 1. prorrhit.

De resolutionibus autem, sic loquebatur Hipp. in prorrhit. Quibus exolutis huiusmodi repente fiunt, ac diutinè insuper febrierunt, perniciosæ sunt.

Ex doloribus.

Hip. 3. progn. 13. & 1. prorrhit.

CVm dolores plures attingant corporis partes, diuersa etiam in febribus indicare solent. Atque à capite incipientibus nobis 3. progn. Hippocr. Capitis in febre, asserebat, vehementes, perpetuique dolores, accedente læthalium notarum aliqua, valde sunt perniciosi, si verò nullo tali signo apparente diem vigesimum dolor excesserit, neque febris conquiescat, ex naribus sanguinis fluorem, aut in partibus inferioribus abscessum expectabimus. Similiter dolori etiam recenti sanguinis profusio ex naribus, aut suppuratio superuenire solet: præcipuè si dolor, & tempora, & frontem infestauerit.

De eodem capitis dolore fecit mentionem Hipp. in pluribus epid. ægrotis, ex quibus nonnulli sanati fuerunt, reliqui verò in perniciem incidere. Nunquam igitur boni sunt capitis dolores, atque præsertim soporosi, à quibus etiam conuulsiones indicantur.

Idem

Idem præterea Hipp. 3. progn. dicto, Auris dolor acutus, inquit, cum febre non intermittente, vehementique, graue periculum minatur: namque & mentem turbat, & hominem rapit. *Hip. in coac. Hipp. 3 progn. 15.*

Colli etiam dolor in prorrhit. malum quidem portendit in omni febre: pessimus autem est his, quibus timor est vt insaniant. De huiusmodi autem colli doloribus fecit mentionem idem Hipp. in pluribus historijs epid. atque vt plurimum in ijsdem, mali etiam obseruati fuere. *Hip. 1. prorrh.*

In febribus deinde oriuntur quibusdam dolores cordis, cum quibus interierunt Philini vxor, mulier quę decumbebat in mendacium foro, atque Chartades 7. epid. æger. Quemadmodum difficile iudicati referuntur, Nicodemus in Abderis, necnon etiam Epicratis vxor. Malum itaque portendunt etiam cordis dolores.

Malum quoq; & ventriculi, cum quo Chartades supradictus diem obijt suum.

Ventriculus autem, vtpote pluribus compositus, ita etiam & plures dolores perpeti valet: namque in fundo, in medio, & in ore ipsius dolores aggrediuntur. Huiuscemodi oris ventriculi dolor secundum aliquos Cardimona passio vocatur, apud Græcos Cardiogmos. Hanc passionem Cardiogmon, inquit Coelius Aurel. in lib. 2. acut. cap. 35. necessariò sequitur dolor oris ventriculi, quem plurimi idiotæ cordis dolorem vocauere. Cardiogmos docet Gal. est morsus oris ventriculi, siue dolor; vocatur autem ita ex Hipp. quoniam penes Græcos os ventriculi cor appellabatur. aut dicamus dolorem hunc oris ventriculi propterea dici Cardiogmon, quoniam in hac affectione cor pati videatur. Hippocr. 4. de morbis, Cardiogmos, inquit, in folliculo fellis fit; in folliculo fellis, inquam, quoniam & ibidem bilis sit, ex qua ventriculi os mordicetur, dolorque

eiusdem,

eiusdem, vel Cardimona passio enascatur.

Hip. 1. prorrh. & coac. Dolent quoque febricitantibus inguina, qui etiam dolores cum Hipp. in prorrhit. diuturnitatem portendunt.

Et in Coacis, sedis dolor læthalis inquit est idem Hipp. in longis perniciosis morbis.

Dolores omnium postremò recensentur in epid. historijs, cum quibus perijt duodecimus æger 1. lib. epid. Atque Nicodemus difficilè iudicatur. Ergo vt de alijs affirmabamus, etiam huiusce modi mali sunt dolores.

Ex affectibus præcordiorum.

PRæcordiorum affectiones, quarum meminit Hippocrat. præsertim distentio, & eleuatio sunt, tumor, dolor, ardor, pulsatio, & similia. Distentio, inquam, differt ab eleuatione: quandoquidem præcordia eleuata esse possunt, & non distenta: vt è contrà distenta, & nequaquam eleuata, atque tandem eleuata, & distenta simul.

Cum eleuatione solum occisi referuntur in lib. epid. Clazomenius, Theodori vxor, Theodori filius, Menon, & Apollonius in Abderis. Sed hic morti occasionem dedit ob inordinatum victum, vt in historia legitur. Ergo præcordiorum eleuatio in febribus, cum etiam non naturalis, nequaquam bona effari debet.

Præcordijs ijsdem cum distentis, & minimè eleuatis, eodem loco Hippocr. recensuit obijsse Silenum, Hermocratem, Phylistidem in Thaso, adolescentem in mendacium foro decumbentem, & adolescentem ex Meliboea. iudicantur solummodò Herophon. & ille, qui in Dealcis horto erat. Vnde præcordiorum distentio mala est etiam, & periculum declarat.

Cum distentione præterea, necnon etiam eleuatio-

ne

ne simul, obijsse legimus Erasinum cui præcordia omni tempore sublimia, ac distenta fuere: sanatum verò nullum, si rectè meminimus. Ita quod distentio & eleuatio simul præcordiorum etiam malæ erunt: quinimò ægrotis & maius quoque periculum portendent.

Tumores insuper in iisdem febricitantium præcordijs, interdum enasci solent: de quibus Hipp. in lib. de iudicat. sic loquebatur: In præcordijs tumores molles, & doloris exortes, atque ad contactum cedentes, diuturniores quidem iudicationes faciunt, quemadmodum in muliere accidit in littore decumbente, vel in Clazomenio 1. lib. epid.

Succedunt etiam febribus præcordiorum dolores, vel ardores, vt dicebamus. Atque de doloribus primum, in febribus edocebat Hippocr. ad præcordium dolores, sine voce, si sudore non soluantur, maligni sunt. Et alibi: In acutis febribus conuulsiones, aut circa viscera dolores fortes malum. Malum, inquam, cum & huiusmodi Dromeadæ vxor, duodecimus æger item primi lib. epid. Apollonius in Abderis obierint, atque Scopus cum Leophorbida difficilè iudicati referantur. Ergò dolores præcordiorum in febribus mali etiam sunt: atque fortasse peiores quam eleuatio, distentio, tumor vt tumor, & cætera huiusmodi. *Hipp. 7. epid.* *In Coac. & 4. aph. 66.* *Scopus 1. lib. epid.* *Leophorbida 7. lib. epid.*

De doloribus autem superuenientibus hic intelligitur, non verò antecedentibus, qui aliàs, cum sæpius allegato Hippocr. maligni sunt, quando febres ex præcordiorum dolore malignæ sunt, edocuerit. Quamquam Gal. in comm. perpetuò id verificari & in omnibus neget. *Hip. 7. aph. 5.* *Hipp. in coac. & 1 prorrh.* *Galen. in 1. prorrh. com. 1. t. 21.*

Quemadmodum de ardoribus, qui relinquuntur in præcordio ardores febre perfrigerata mali sunt, tum aliàs, tum in sudoribus. *Hip. 1. prorrh.*

De pulsatione idem Hipp. in progn. Præcordiorum *Hip. 3. progn. 32.*

venæ inquit, ſi pu ſent, turbationem, aut delirium portendunt. Sed eorum qui ſic affecti ſunt, oculos aſpicere oportet: quippe frequens illorum motus inſaniam comminatur.

In totum verò de præcordijs, atq; inter optima ſigna ſunt, ibidem edocebat Hipp. Vbi ſine vllo ſenſu doloris in vtraque parte æqualiter mollia ſunt; inflammata verò, dolentia, & intenta, & vbi aliter in deſtra, aliter in ſiniſtra parte afficiuntur, ſuſpecta haberi debent.

Hip. 2. progn. 31. & ſeq.

Præcordia tumida, dura, dolentia, ſi in vniuerſum ſic affecta ſunt, maximum malum portendunt. Si verò altera parte dumtaxat, & ſiniſtra, minus periculū eſt.

Cæterum, ſubiungit ibidem Hippocrates, huiuſmodi tumores, in principio quidem proximam mortem denunciant: vbi verò viginti dies exceſſerint, neque quieſcente febre tumore remiſſo, ad ſuppurationem conuertuntur. Atque inter plurimos circuitus, ſanguis è naribus fluens, non mediocri ipſis præſidio eſt, ſed tum ſanguinis eruptio expectari debet, cum interrogati, aut caput dolet, aut oculos caligare fatentur. Id verò iunioribus, videlicet circa quintum & vigeſimum annum, plerumque euenire ſolet.

Ex iactatione, anxietate, deſperatione, moleſtia, conturbatione, fractione, laſſitudine, ira, triſtitia, mente melancolica, timore, palpitatione, tremore.

EX omnibus inquam his, etiam prognoſtica deſumuntur. Atque de iactatione primum agentibus nobis, hanc Hipp. conuulſionem ſignificare docuit. vnde Silenus, adoleſcens in mendacium foro, Caluus in Lariſſa, & alter adoleſcens ex Meliboea, cum iactatione mortui referuntur.

Hip. in coac.

Mala,

Mala, inquam, est in febribus iactatio: præsertim verò si cum anxietate adiungatur, quando aliàs, Qui anxiè se iactantes circa vomitum exacerbantur, malè se habent. Hip. in prorrh.

Anxietas differt à iactatione, & si fortè fortuna cum eadem febricitent ægri, sanè in periculo non leuiori versantur. quemadmodum fuere adolescens in mendacium foro, mulier apud Pantimedem, altera mulier in mendacium foro decumbens, Pythio in Thaso, Caluus in Laryssa, virgo in Abderis, Nicodemus in Abderis, mulier in Cyzico, adolescens ex Meliboea. Cartades, atque tandem omnes illi, qui 3. epid. sect. 3. recensentur ægri. Ex quibus maior pars interiere, reliqui verò cum difficultate euaserunt.

Desperatio adnotatur ab Hipp. in historia Euryanactis filiæ, quam tristitia, inquit, desperata corripiebat, & perijt.

Molestia comitabatur eandem mulierem in mendacium foro, alteram in Thaso apud frigidam decumbentem, Pythionem ibidem, cunctos sanè ab hac luce migratos, præter Heropythum in Abderis, centesima, & vigesima die iudicatum. Ergò molestiæ in febribus, mala etiam signa sunt.

Conturbatio Grecè ταραχὴ appellatur, atq; huiusmodi in febribus mala est, cum eadem vitam expleuerit Apollonius in Abderis, & Caluus in Laryssa.

Fractio verò, & lassitudo nequaquam vnum & idem sunt: cum lassus, & minimè fractus aliquis esse valeat, & è contrà, fractus & non lassus. Fractio, inquam, in febribus mala est etiam, quamquam cum eadem Andrean ante Pleiadem, difficile, & longo tempore iudicatus fuerit.

Lassitudinem verò Hippocr. in Coacis damnauit, ideoque etiam ipsam in præsenti malam iudicabimus.

H 2 Ira,

Ira, insuper, adnotatur ex Hipp. in muliere in Thaso decumbente, quæ perijt, quemadmodum & tristitia, etiam in eadem erat; necnon etiam in virgine in Abderis difficile, & cum recidiuis iudicata.

Tristitia, & mens melancolica inter se maximè differunt: cum aliquis tristis esse valeat, non verò melancolicè delirus. Mulieri in Thaso decumbenti apud frigidam, tristitia erat, inquit Hipp. ira, molestię, mens melancolica, atq; vigesima die perijt. Tristitia igitur, cum etiam & mens melancolica in febribus mala signa sunt.

Quemadmodum timor, cum quo Erasinus, & altera mulier apud Pantimedem dies suos obierunt; necnon etiam in Thaso mulier, difficile cum eadem iudicata refertur. Vnde ex Auicenna, cum timet ęger, time tu, circumfertur.

Auicen.

Palpitationes, vel per totum, vel in corde, vel in manibus ab Hipp. in epid. obseruatas inuenio. Palpitantes, inquam, per totum, voce destituti moriuntur, inquit idem Hipp. in Prorrhit. atq; ijsdem cum palpitationibus Phylini vxor vigesima die mortua legitur.

Palpitatio quid apud Arist. vide in li. de spiratione.

Cum palpitationibus in corde ex hac luce discessit adolescens ex Meliboea. Et denique palpitationes in manibus diuturnæ febris indicia sunt, vel alicuius iudicationis in deterius Hipp. alibi edocebat. Itaq; palpitationes quomodocumq; acceptæ in febribus mala portendunt.

Hip. lib. de iudicat.

Tremores deniq; superius enumerati, septima die fuerunt mulieri in littore decumbenti, & vix iudicatæ. Fuerunt quoq; Pythioni in Thaso etiam vix, vel difficile sanato. Ergo huiusce modi etiam tremores nequaquam bona signa sunt in ijsdem febribus.

Ex

Ex papulis pustulis, & vlceribus.

Papulæ paruæ, & non pro dignitate rationis excretionis morborum, & statim rursus euanescentes malæ sunt: quemadmodum nonnullis in febribus expertæ fuerunt 1. epid. constit. 2. ab Hippocr. recensitis, talesq; fortasse in Sileno erant, qui perijt.

Papulæ octaua die cum sudore subrubræ, Sileno apparuerunt, rotundæ, velutq; vari permanebant, neque abscedebant. Sed vtrum vari, varioli nostri temporis ab Hippocr. intelligerentur? Non abscedebant præterea, subiungit Hipp. quatenus videlicet, abscedant nec nè papulæ in febribus obseruandum sit à Medicis. Et sanè longè meliores abscedentes quoque iudicarem, non abscedentibus; si tamen in criticis diebus, & bene à natura etiam mouerentur. *Vari apud Hipp.*

Anno M. DC. XXIII. Februarij mense, adhuc perseuerante praua quadam constitutione malignarum febrium; honesta quædam mulier in febre experta fuit papulas nigras. mox in die critica superuenientibus menstruis papulæ eædem euaserunt rubræ, breui quoque exin iudicata fuit. Ergo in papularum colore si mutationes fiant, etiam atque etiam obseruandum est. nimirum ijsdem in meliorem colorem permutatis, bonum prædicendum est, vt è contra malum, malum pariter colorem adipiscentibus.

Pustulæ, dictitabat etiam Hipp. in continuis febribus pes totum erumpentes, læthales sunt; si non purulentus abscessus fiat. maximè autem circà aurem his fieri assolet. *Hipp. in coac.*

De vlceribus habemus etiam Hipp. in progn. sic loquentem. Vlcus siue ante, siue in ipso morbo natum est, obseruari debet: namque si moriturus est homo, *Hip. 1. progn. 25.*

aridum, & liuens, aut pallidum, & ſiccum ante mortem apparet.

Hipp. lib. de loc. in homine. Et alio in loco, Cum à morbo quopiam detento, debili iam exiſtenti, liuida vlcuſcula enata fuerint mortale eſt.

Ex colore, & aliis cutis affectibus.

TRes potiſſimum colores ex Hipp. in cute obſeruatos fuiſſe inuenio, liuidum, ſcilicet, rubeum, atq; pellucidum. Liuidus inquam color, adnotatur præſertim in Phyliſco, in Sileno, in Eraſino, in adoleſcente in mendacium foro decumbente,& in altera muliere apud Pantimedem: quibus omnibus extremitates liuidæ fuerunt, atq; omnes etiam perierunt.

Hip. in coacis. Vnde idem Hipp. alio loco, liuores, inquit, in febre fientes, breui mortem affore ſignificant.

Hip. 7. epid. Olimpiadæ vxori corpus mortiferum, & color prauus fuit, in epid. habetur. An verò prauus color idem ſit, atque liuidus? non eſt dubium ſanè, quod omnis liuidus color eſt etiam prauus,& in hac præcipuè Olimpiade vxore (cui corpus mortiferum) color prauus, vel liuidus, vel ſubliuidus fortaſſe erat. Sed leuis quæſtio abſit nunc.

Alter color affirmabatur rubeus: cumque Melidia iuxta Iunonis templum, virgo in Abderis, Theoclis cognata, Philiſtides Heraclidæ vxor, cum hoc rubore in facie ſanati referantur, excepta Olimpiadæ vxore; dicemus in hac parte rubores nequaquam eſſe malos, atque liuores. In facie, inquam, licet non boni rubei colores, nihilominus minus mali portendunt, niſi aliquid aliud huic rubori ſuperaddatur. Cuiuſmodi 1. prorrhit. flammea facies cum ſudore mala eſt, inquit Hippocrat. & benè etiam colorata facies, valdeque tetrica.

cetrica, ac superciliosa perniciem intentat.

Est etiam malignus rubeus color, in Coacis legitur; in illis nempè, qui soporosos habent rigores.

Et ibidem, rubores in manibus, atque pedibus perniciosi sunt.

Febrientibus deniq; quibus rubores sunt in facie, & dolor capitis fortis, & venarum pulsus, his sanguinis fluxio plerumq; contingit.

Tertius color pellucidus recensebatur, de quo sententiam in ijsdem Coacis habemus; quando aures pellucidæ periculosæ sunt, Hipp. edocebat.

In totum verò de quocumq; colore, & vbi in toto corpore mutationes fiunt, si corpus calefiat, vel rursus refrigeretur, vel color alius ab alio oriatur, longitudo morbi significatur, in aph. scriptum reperitur. Hip. 4. aph. 40

Vltrà hos autem, quos hucusq; recensuimus colores; de aliis cutis affectibus, sic loquitur Hipp. in epidim. Hipp 6. epid. sect. 6. Quibus cutes circumtenduntur aridæ, ac duræ, sine sudore moriuntur: quibus laxæ sunt, ac raræ, cum sudore. non quidem intelligitur, quod taliter cutim habentes, prædictis modis interire necessariò debeant: verum, quod dato casu intellexit Hipp. vt huiusmodi obire debeant, talibus morituris, vel cum sudore, vel sine, interitus aduenire debeat.

In eadem cuti febricitantium, ariditas, & circumtensio etiam obseruandæ sunt. Vnde Dealcis vxori in Lerio decumbenti, cutis aridæ circumtentio accidit, & perijt. veluti adolescenti ex Meliboea decima die cutis arida, & circumdistenta erat, atq; insanus deinde occidit.

Plures alij affectus in cute fieri assolent, placuit verò mihi illos tantummodò recensere, de quibus ab Hipp. mentio facta fuit; reliqua in præsenti breuitatis causa omitto, & ad linguam accedo.

Ex lingua affectibus.

Lingua & ipsa etiam in febribus afficitur, quidque futurum sit sæpè sæpius ostendit: præcipuè verò in eadem sitis, vel non sitis accedit. Sitis', inquam, cuius meminit Hipp. in plurimis epid. ægrotis: si nimia fuerit, semper mala censenda est, cum verò non multa, nec etiam multum periculum demonstrat.

Non sitim intelligo, videlicet, quotiescumq; aliquis causam sitis habeat, vt puta magnam febrem, si hic non sitiat malum est, indiciumq; pessimum. Ideoq. Hipp. Sitis, inquit, præter rationem soluta in acutis morbis mala est. Mala est, scilicet, quia in organo gustus facultas sensitiua iam videtur extincta; iamq; anima in illa parte desinere esse incœpit. Hoc idem manifestissimè in Sileno patuit, qui tametsi acutè febricitaret, potum tamen haud suscipiebat.

Hip. 1. prorr. & in coacis.

Euryanactis item filia, febricitabat, & sine siti erat, recenset Hippocrates, nihilque ad gustandum admittebat.

Pythio maximè febricitabat, ac tamen non valde siticulosus adnotatur ab Hippocrate. Obserua quæso Lector Hipp. diligentiam, sitiebat Pythio, quoniam vero sitis haud proportionaliter febri correspondebat: propterea non valde siticulosus, inquit, Pythion erat, quamquam valde à febre conflictatus.

Mulieres libri 7. epid.

Hermoptholemi, atque Euxeni vxores, omnesque tandem ardenter febricitantes 3. epid. constit. 3. minimè sitiebant, & propterea cuncti etiam mortui recensentur. quia vt asserebam non sitire cum causa sitis, indicium est emorientis facultatis, ideoq; mala non sitis interdum, & valde pessimum signum est.

Vltra

Vltrà sitim verò, aut non sitim, in lingua perpenduntur plura alia: cuiusmodi combustio, vel ariditas, asperitas, densitas, inarticulatio, tremor, atque colores fuliginosi, vel nigri, pallidi, albi, floridi, & similia.

Combustio verò linguæ, vel ariditas, idem sunt ferè, cum omne combustum etiam aridum sit oporteat: atque huiuscemodi duo in linguis febricitantium bona signa nequaquam enuncianda sunt. Quanquam ex parte alia neque adeò læthalia, vt non sitire: siquidem combustis cum linguis Epicratis vxor, Thersandri vxor, & Nicodemus in Abderis, iudicati referuntur; licet cum difficultate sanè, vt ex earundem historijs apparet.

Cum linguis aridis, mulier apud Pantimedem, altera mulier in mendacium foro, Pythion in Thaso, & similes alij mortui referuntur.

Cum linguis vero aridis, mulier apud Pantimedem, altera mulier in mendacium foro, Pythion in Thaso, & similes alij mortui referuntur.

Exasperatio, ariditas, atque conbustio coincidunt nonnumquam, vtque plurimum simul reperiuntur. tametsi per se, exasperatio vt exasperatio ex duobus relatis vrique distinguatur. Namque Thersandri vxori, lingua combusta erat (verba Hippocratis propria) & exasperabatur velut grandine multa. Ergo asperitas & combustio, siue ariditas, inter se maximè differunt. *Hip. 4. epid.*

Asperæ, inquam, linguæ sunt, in quibus excrescentia aliqua præter naturam accidat, & ob nimiam spiritus caliditatem, qui respirando transmittitur. quæ etiam caliditas maximam febrem in interioribus existentem demonstrat. Quoniam verò linguæ asperitas id ostendit, ideò nec etiam bona in febribus affirmanda est. Cum præterea Olympiadæ vxor, & Nicolai con- *Mulieres 9. lib. epidim.* *Mulier. 4. lib. epid.*

cubina,

cubina, eadem existente linguæ asperitate, ex vita iam discesserint. Atque Thersandri vxori circa vigesimum diem iudicatio nequaquam perfecta accesserit.

Hip. 1. prorr. hit. Linguæ amplius asperæ, & resiccatæ cum eodem Hipp. aliàs, phreniticæ sunt.

Densitas, & inarticulatio recordantur quoque in iisdem epid. libris, atque cum illa interijt Nicolai concubina: difficile autem cum hac sanatur Andrean ante Pleiadem.

Hip. 1. prorr. hit. Linguæ tremulæ signum sunt mentis non firmæ per eundem Hippocr.

Mulier 7. lib. epid. Quemadmodum fuliginosi, vel nigri colores in iisdē febribus mali etiam dicuntur. quando cum talibus linguæ coloribus vitam cum morte commutauerit Hermopptholemi vxor. & nescio qua ratione cum eadem lingua fuliginosa febricitans virgo in Laryssa iudicata fuerit. casus enimuerò fuit de raro contingentibus.

Aegrota 7. lib. epid. Pallidi, atque albidi colores superioribus consequenter in lingua enumerabantur. Atqui cum eadem lingua alba ex vita discessit Olympiadæ vxor.

Aeger 7. lib. epid. Lingua etiam cum pallore albicans fuit obseruata in Cydis filio, qui interijt, & in Andrea ante Pleiaden difficilè admodum sanato,

Ergo pallor, & albedo cum pallore mala prorsus signa sunt, si in linguis febricitantium apparuerint.

Postremò lingua florida superius quoq; enunciabatur, de qua, cum talis sit planè color ipsius linguæ naturalis, non possumus nisi per quam bonam declarare. Vnde Scopus lib. 2. epidim. æger, etiam atque etiam benè iudicatus, cum lingua florida ab Hippocrat. recensetur.

Ex

Ex affectibus oculorum.

POst linguæ affectus sequuntur denique accidentia oculorum. de quibus tametsi superioribus, atque obiter, nonnullos sermones habuerimus, nihilominus quæ in Hipp. reliqua scripta inueniuntur, hæc sunt.

Si oculi lumen refugiunt, aut quæ in ipsis alba esse debent, rubescunt; aut lippitudo innatans tandem angulis inhæret, vel frequens est oculorum motus, ijque aut nimis subsederunt, vel tumidiores facti sunt; fueritq; aspectus horridus, obscurusque, atque totius faciei color mutatus. hæc omnia signa mala, perniciosaq; putanda sunt. Hip. 1.progn. 13.

Vnde Hermoptholemi vxori in oculo dextro subcruentum quid erat, & naturæ concessit. Hermoptholemi vxor, 7.li. epid.

Cydis filio oculorum frequens motus erat, & ab hac luce migrauit. Aeger, 7.lib. epid.

Theodori vxori delassati erant oculi, difficulter suspiciebat, & circumferebat eos. Eidem deinde oculi demissi ad infernam palpebram magis incumbentes, rigidè, ac stupidè intuentes, & sic etiam diem obijt. Aeger, 7.lib. epid.

Oculorum per somnum suspectiones (in prognosticis etiam legitur) obseruandæ sunt. Vbi enim palpebræ non connectuntur, sed inter has ex albo oculorum aliquid apparet, neque iam fluens aluus, aut medicamenti potio præcessit, presertim si quis non sic dormire consueuerit, prauum hoc signum, læthaleq; admodum est. Hip. 1.progn. 14.

In prorrhit. oculus hebes malus affirmatur, & fixus, & caliginosus. Hip.1.prorrh.

Si non videat æger, iam debilis existens malum, & mors proxima est, ex eodem Hipp. Hip.1.aph.49

Ocu-

Oculus inarescens malus est etiam, velut spuma, & obscuratio oculorum, atque squaliditas mala sunt. Et qui intrinsecus corrugantur, & rigentes, & qui vix conuertuntur, & qui intus conuersi sunt, & quæcumque alia omittuntur. cum Hip. in epid.

Hipp. 6. epid. sect. 1.

In lib. de iudicationibus, oculorum partes, legitur, in principio morbi denigrari necesse est, si inualuerit morbus. Si igitur eædem puræ fiant, perfectam sanitatem demonstrant.

Et deniq; quorum oculi robusti non sunt, his mors breui imminet, Hipp. alibi edocebat.

Hipp. 2. epid. sect. 6.

Ex abscessibus.

OMissis affectibus, qui in febribus, vel ex febribus succedere solent, ex abscessibus etiam prognostica traduntur superioribus ab Hipp. docebatur. Atq; abscessus, loquebatur Gal. vna quædam sub morborum genere species est, ἀπόστασις, vel ἀπόστημα græcè dicitur: quam dictionem Plin. suppurationem interpretatur. Ita quod iuxta hæc Galen. quod vnus tantum affectus abscessus nomine sit appellandus, videtur.

Hip. 1. epid. Gal. in li. Hip. de med. officina Comm. 3. in proem.

Iu alterò loco, idem Galen. Sæpè, inquit, inuenimus Hippocratem non modò vocare apostases, idest abscessus, quę in aliquam corporis partem deponuntur. quinimò super primum etiam epidim. non tantum (asserebat idẽ Gal.) Hip. abscessus quosdã per effluxionem appellauit, verum etiam & cum alius transijt morbus in alium. Ideoque ibidem, quartanæ verò (legitur) multis ab initio ordine quartanæ incoeperunt, quibusdam nec in paucis, ex alijs febribus, & multis abscessus in quartanas fiebant. tex. autem 34. 35. & sequentibus nonnullis; His succedebant abscessus, etiam legitur, aut minores. quam vt prodessent quicquam. & abscessus hi

Galen. 6. epid. sect. 3 t. 39.

Galen. 1. epid. commen. 2. t. 20.

Hip. 1. epid.

hi erant dissenteriæ, tenesmi, lienteriç, & fluxiones alui. Quemadmodum tex. 46. solum verò bonum, affirmabatur, maximumque inter signa; quæ fiebant, quodque multos à maximis periculis vindicauit, hoc fuit, quibus ad Stranguriam diuerterent, & in hoc abscessus fierent. Atque tandem 2. epid. sect. prima, abscessus fiunt, aut per venas, aut per ossa, aut per neruos, aut cutem, vel alias motiones.

Ex quibus omnibus abscessus ad duplex caput reducuntur: vel per decubitum, nempè, fiunt abscessus, vel per effluxum. Abscessus autem per decubitum, tumores, exempli causa sunt, dolores, & huiuscemodi alia in partibus decumbentia.

Atque tumores si concoquantur celeritatem iudicationis, & valetudinis securitatem ostendunt.

Crudi verò, & inconcocti, atque in malos abscessus conuersi, aut iudicationis sublationem, aut dolores, aut diuturnitatem, aut mortem, aut eorundem recidiuas demonstrant, cum Hipp. supradicto. *Hipp. 1. epid. constit. 2.*

Iidem verò tumores in febribus enascuntur sæpe sæpius iuxta aures, et si minimè soluantur, aut nullam de se significationem præbeant, mali sunt cum eodem Hipp. ibidem.

Et alijs in locis, Abscessus, legitur, circa aurem, quibus quidem circa iudicationem fientes non suppurantur, his submotis recidiua fit, iuxta recidiuarum rationem similis circuitui; vt puta Nicolai concubinæ euenit; & in his spes est ad articulos abscessum fieri, aut vrina crassa, qualis est alba in quartanis delassatorijs, liberat ab abscessu. *Hipp. lib. de iudic. & 6. epid. sect. 4.*

Insuper, dolorosi aurium abscessus citrà iudicationem dissipati mali sunt, cum Hippocr. Quemadmodum tumores iuxta aurem in morbis longis praui quoque sunt. *Hip. 1. prorrh. & in Coacis.*

Abscessus

Abſceſſus dolores fuiſſe leguntur ei, qui in Dealcis horto decumbebat, cui quarta die femoris dolor è directo, & quadrageſima iudicatur.

Heropitho in Abderis circa ſexageſimum coxæ dolor fortis fuit, centeſima exin, & vigeſima die iudicatur.

Abſceſſus, inquam, qui iudicatio quædam eſt, ſi in criticis diebus occurrat bonus, ſin verò è contrà malus erit. veluti de omnibus etiam alijs euacuationibus affirmandum eſt.

Hip. 4. aph. 51 In vniuerſum verò de iiſdem abſceſſibus, quæ apud Hipp. ſcripta reperiuntur, huiuſmodi ſunt. Abſceſſus, nimirum, qui ad primas iudicationes non ſoluunt, longitudinem morbi ſignificant, iuxta illam regulam ſæpe ſæpius decantatam, Iudicatorium non iudicans, vel mortem ſignificat, vel morbi difficilem iudicationem.

Hipp. 2. epid. ſect. 1. Abſceſſus etiam, qui infra morbum fiunt, boni ſunt: optimi vero potiſſimum ſunt inferni, & longiſſimè infra ventrem, & remotiſſimi à morbo, & qui per effluxionem fiunt, velut ſanguis è naſo, pus ex aure, ſputum, vrina, quæ per effluxionem fiunt.

Hipp. in coac. In febribus longis, aut tubercula, aut dolores in articulis fiunt &, ſi facti fuerint, non ſunt inutiles.

Hip. ibidem. Quique diutius ſecurè ex febre continua laborant, citra dolorem, aut inflammationem, aut aliam cauſam, his abſceſſus expectandus eſt cum dolore, ac tumore, & magis in infernis partibus. Expectare verò oportet abſceſſus his magis, qui trigeſimum annum egreſſi ſunt, & tunc expectare abſceſſus oportet, vbi viginti dies febris tranſmiſerit. Senioribus autem minus fiunt, & vbi multo tempore febres durant.

Abſceſſus denique, nec maiores, nec minores eſſe debent: quandoquidem, ſi maiores ſint, natura ipſos

ſos ſufferre, vel concoquere haud valuerit: quemadmodum T meneï Neptæ ab Hippocr. recenſitæ accidit: cui ex morbo forti ad digitum abſceſſus decubuit, atq; eundem ad ſuſcipiendum cum non ſufficeret morbum, recurrit, & mortua eſt. Et hæc de abſceſſibus dicta nunc ſuffi ciant. *Hip. 2. epid.*

Ex ſudoribus.

SVdores omnibus morbis communes ſunt, cum Hipp. boni autem celebrantur, ſi tertia die incoeperint, 5. 7. 9. 11. 14. 17. 21. 27. 31. 34. Hi enim ſudores iudicant morbos; qui verò non ita fiunt, laborem ſignificant, aut morbi longitudinem, vel recidiuam. *Hipp. in acut. & 4. aph. 36.*

In hoc autem aphor. animaduertendum eſt primò, Hippocratem dicere ſi incoeperint. incipere ſanè ad alios dies relationem dicit; ita quod ijdem ſudores ſupradictis in diebus enaſcentes, boni ſint cum eodem Hipp. quotieſcumque per alios dies etiam ſequantur. nimirum non illis de ſudoribus hic intelligit, qui vnica tantum vice reſpiciuntur, neque ſequuntur etiam: Siquidem hi ſudores interdum non boni. cuiuſmodi Pario in Thaſo adfuerunt. vndecima nempè die ſudauit modò, & perijt Parius. Chartades ſemel ſudauit, ac tertia die deceſſit. Hermoptholemus nona, Theodori vxor in quinta; & omnes nihilominus naturę conceſſerunt, quia videlicet non fuerunt ſudores incipientes, ſed vnica tantum vice fientes. qui nempè ſudores interdum mali ſunt, vt ægrotis ſuperioribus expertum fuit: interdum verò boni, vt in Pericle in Abderis apparuit. huic nempe quarta die fit ſudor, & eadem quoq; iudicatur, ſine longitudine, abſque labore, & quod obſeruabilius, ſine recidiua etiam. *Chartades 7. lib. epid.*

Si

Si autem quæras, cur interdum sudores quamquam in supra relatis diebus fientes non sunt boni, si vnica tantum vice appareant. è contrà autem perpetuò boni, si tertia, quinta, & alijs dictis diebus incipientes sint, & per consequens etiam sequentes.

Responderem, quia in primis sudoribus, si vnica illa vice in qua fiunt, febres non tollantur, illud valet decantatum alias documentum, iudicatorium non iudicans, vel mortem significat, vel morbi difficilem iudicationem. Ratio est autem quandoquidem natura cum dictis sudoribus pugnam aggreditur aduersus morbum. Cum autem iudicationem non assequitur, indicium est non vicisse, at è contrà fuisse victam: ideoq; vel longitudinem, aut periculum ijdem, interdum vnica vice apparentes sudores, demonstrant.

Qui autem sudores in ijsdem diebus incipiunt, perseuerando deinceps, & iterum sese ostendendo, signa sunt naturā pugnasse cum morbo, & non fuisse victam, sed eundem potius morbum superare incœpisse: vnde sequuntur postmodum, & morbi profligationi cum ijsdem natura incumbit.

Boni igitur sunt tales sudores, & crysim perfectè euenturam demonstrant: veluti in Epicratis vxore manifestum recensetur, cui vndecima die sudor factus fuit, & deinde iudicata est.

Metoni sudor iacœpit quinta die.

Mulieri decumbenti in littore eadem quinta die.

Melidiæ atque Cherioni apud Demenetum incœpit septima.

Mulieri in Thaso tertia die, sicuti & Nicolai filio.

Leophorbidæ postremò die vigesima prima.

His inquam omnibus sudores in diebus citati aphorismi Hipp. incœperunt. & propterea omnes etiam feliciter iudicati leguntur.

Qui

Qui verò sudores non ita fiunt, subiungebat Hipp. laborem significant, morbi longitudinem, vel recidiuam (hic sub nomine laboris etiam mors comprehenditur.)

Laborem videlicet quandoquidem prima die incœpit sudor Phylisco, & Erasino; atq; ambo etiam mortui recensentur postremò.

Secunda die adolescenti, qui habitabat in mendacium foro, Pythioni in Thaso, & vtri naturæ concesserunt.

Sexta die incœpit sudor Sileno, qui vndecima perijt.

Octaua incipit sudor, duodecimo ægroto primi epidim. & cum læthо iudicatur.

Metoni tandem 7. lib. epid. decimasexta sudor fuit, & mortuus est.

Morbi longitudinem sudores quoq; demonstrant in prærelatis diebus aphorismi haud incipientes: vnde illi, qui in Dealcis horto decumbebat, quarta die sudor incœpit, quadragesima exin iudicatur.

Denique ijdem sudores ostendunt recidiuas: cuiusmodi in Herophonte patuit, cui sexta die sudor incœpit, ideoque a iudicatione postmodum recidiuauit. veluti idem virgini in Abderis contigit, cui vigesima die sudor incœperat, necnon etiam Pythodoro octaua die, vt in Hipp. legitur.

Tertius itaque, quintus, septimus, nonus, & alij superius ab Hippocr. in aphor. recensiti, sunt in febribus iudicatorij dies cum sudoribus iudicantes. reliqui autem, & hos vltrà, vel laborem significant, vel morbi longitudinem, aut recidiuam. *Pythodorus 7 lib. epid.*

Sed dices Pythio, qui habitabat iuxta telluris templum decima die sudauit, & iudicatus est. Ergo sudores tametsi prædictis in diebus haud semper longitudi- *Pythio 3. epid.*

nem, vel periculum, aut recidiuam ostendunt?

Respondetur decima die sudasse Pythionem, planè clarum esse. verum non incoepit sudare. Illos autem sudores longitudinem, vel recidiuam, aut laborem significare affirmabamus, qui incipiunt, non verò fiunt, vt superius declarabatur.

Præterea, quoniam febris Pythionis etiam in die pari reliquerat, vtique recidiua etiam necessariò subsequi debuisset, cum Hippocrat. in aphor. non secuta autem visa fuit, tum quia circà sedem abscessus exortus fuit, tum etiam quia vrinæ stillicidium eidem accidit. Ex quo idem Hippocr. ad finem historiæ, probabile est, hunc multitudine vrinarum fuisse sanatum, asserebat.

Hip.4.aph.61

Sed dices iterum. Virgini in Laryssa sexta die sudor multus factus fuit, calidus. per totum; & sine recidiua iudicatam fuisse addidit etiam Hipp. in ipsius historia. Quatenus, videlicet, ipsam non recidiuasse miraretur, responderem.

Nicodemo pariter in Abderis, sudor multus vigesima die factus fuit, vigesimaquarta postmodum cum sudore iudicatur.

Igitur sudores haud semper recidiuam indicant, quamquam in relatis diebus ab Hipp.in aph. non celebrentur.

Respondetur mirabile esse nequaquam, quod Virgini in Laryssa haud recidiua subsequuta fuerit: quoniam ipsi tunc primum menses prodierunt, ex quibus tanquam primò aduenientibus omnis etiam iudicatio molita fuit.

Nicodemus autem estò quod sine recidiua iudicatus fuerit, casus tamen hic particularis est, atque de rarò contingentibus. Quemadmodum aphorismi Hippocratris, non quidem perpetuò, vt plurimum verò,

verò, & ferè ſemper verificantur.

Præter dies autem in quibus ſudores incipiunt, in iiſdem febricitantium ſudoribus perpenduntur nonnulla alia. Si vniuerſalis, vt putà ſudor ſit, vel in aliqua parte; frigidus, an calidus, cæteraque huiuſcemodi.

Et quoad primum, ſudor vniuerſalis fuit obſeruatus ab Hippocr. in Nicolao quinti epidim. qui etiam iudicatus recenſetur. Igitur ſudores vniuerſales maximè commendandi ſunt, vt è contrà, particulares interdum mali leguntur. Cuiuſmodi in Coacis, qui exundant, inquit Hipp. & maximè capite, in morbis acutis, ſubmoleſtè ferentes, malum eſt. *Hipp. in coac. & 1. prorrhit.*

Mali profectò ſunt, quandoquidem Menoni ſudor fuit circa frontem, & ceruicem; & mortuus recenſetur. *Menō. 7. epid.*

Sileno ſudor quoq; erat circa caput, & naturæ conceſſit. quemadmodum Pythioni etiam in Thaſo idem accidit, & ſimilibus alijs.

Mali igitur ſudores interdum circà caput ſunt: præſertim verò ſi iiſdem in diebus haud incipiant, ſuperius ab Hipp. in aph. deſcriptis. Atq; in totum vniuerſales, particularibus, cæteris tamen paribus, meliores ſemper ſudores ſunt.

Frigiditas inſuper in iiſdem conſideratur ſudoribus. Vnde Hippocrat. ſæpè adductus, frigidi ſudores, effabatur, cum acuta febre mortem, cum mitiori verò longitudinem morbi ſignificant. Et ratio eſt per Ariſtot. probl. quoniam omnis ſudor excrementi cuiuſdam ſecretio eſt. parum autem excrementi amplius incaleſcere conſentaneum eſt: plus autem non æquè, ſed minus. Itaque ſudor frigidus excrementi multi indicium eſſe poteſt. Quocircà morbos quoque is facit longiores, vel læthales, fortaſſe addi poteſt. *Hip. 4. aph. & lib. de iudicat.* *Ariſtot ſect. 2. probl. 53.*

Mortem sanè indicarunt frigidi sudores Phylisco, Dromeadæ vxori, alteri mulieri decumbenti iuxta Pantimedem, mulieri decumbenti in mendacium foro, & alijs similibus.

Hip. 1. progn. 19. & lib. de iudicat.

De huiusmodi insuper sudoribus, hæc omnia quæ sequuntur apud Hippocratem scripta reperij. Et primo in prognost. & alibi. Sudores optimi sunt, atque celerrimè febrem sedant, qui in iudicatorijs diebus fiunt, vel oriuntur, febremque perfectè submouent.

Boni quoque sunt, qui per totum corpus fientes morbum facilius ferre faciunt: necnon etiam guttatim, & exhalando fiunt. Qui verò è contrà nihil horum faciunt, incommodi sunt. Vnde sudores, in epid. inquit Hippocr. fiebant nihil alleuantes sed contrario modo damna inferentes, & mali erant.

Hipp. 4. epid. const. 2.

Ad instar milij, & circa collum dumtaxat exorientes sudores mali sunt.

Prætereà, febricitanti sudor superueniens febre non deficiente malum, prolongatur enim morbus, & multam significat humiditatem. in aph. & alibi.

Hip. 4. aph. & lib. de iudic.

Si sudore oborto morbus deficiat, & vrina fulua albam subsidentiam habens conspiciatur, his eadem die recidiua febris fiet. atque hæc quinta die citra periculum iudicatur.

Hip. 1. prorrhe.

Sudantes ex perfrigeratione recalescentes malum, vel exudantes vigiles recalescentes malum.

Et denique, in sudore sputa defluentia febricitanti leuia sunt.

Ex

Ex rigore, & horrore.

EX rigore, vel horrore pariter febres demonstrantur. Rigor autem, & horror in hoc sanè differunt, quod horror paruus est rigor cum Hippocr. in reliquis vnum & idem sunt. *Hipp. lib. 1. de morbis.*

De huiusmodi, inquam, rigoribus hoc ego in epid. libris obseruaui. Quibuscumque, videlicet, febricitantibus in die impari rigores aduenere, cuncti etiam sanitati restituti fuere. è contra verò, quibuscumque in die pari exorti recensetur, ex his plurimi interierunt; reliqui verò aut difficile, vel cum longitudine iudicati sunt, vel cum recidiua.

Rigores in die impari accesserunt mulieri, quæ decumbebat in littore, illi qui in Dealcis horto decumbebat. Cherioni apud Dementum, atque Leophorbidæ, *Leophorbida 7. lib. epid.* Ex quibus nullus naturæ concessit, omnesq; iudicati leguntur.

In die autem pari rigores apparuerunt in Phylini, atque Dromeadæ vxoribus. in duodecimo ægroto primi lib. epid. in muliere apud Pantimedem. in muliere decumbente in Mendacium foro. in Apollonio in Abderis, in muliere in Cyzico, atque Dealcis in vxore. qui etiam omnes obiere: exceptis Nicodemo, & virgine in Abderis: difficile autem iudicatis cum eodem Hippocr.

Cum igitur rigores, vel horrores febricitantibus in die impari contingunt, bonum etiam finem, vt plurimum expectato: sicuti è contrà si in imparibus apparuerint. Dixi autem vt plurimum, quoniam interdum ijdem in impari die occurrentes rigores mali sunt: & eadem sanè ratione, quam suprà de sudoribus afferebamus: quia scilicet iudicatorium non iudicans non-

Hipp. 2. epid. sect. 1. nunquam rigor esse potest atque iudicatoria non iudicantia, aut mortem, aut difficilem morbi solutionem alias indicare ferebamus.

Ratio autem cur in die impari meliores sint rigores, quam in pari: nulla sanè alia apud me est, quam illa in præteritis, cum de exacerbationibus, quæ decantabatur.

Sed omissis diebus, in quibus rigores celebrantur. Rigores inordinati, vel erroneo modo fientes mali sunt: quandoquidem aut mortem ostendunt, vel morbi longitudinem. & profectò ita contigit in illis ægrotantibus, qui ab Hippocr. 1. epidim. constit. 1. recensentur.

Hip. 4. aph. 46 in coac. & 1. prorrhit. Si rigor incidat in febre non intermittente ægro iam debili læthale est per eundem Hippocr. in aph.

Deinde in iisdem Coac. Hipp. sic loquebatur: Qui frequenter exudant, ac insuper rigent, perniciosum hoc est. & in fine suppurationem habere comperiuntur, ventresq; perturbatos.

Rigores multi, torpidi, maligni sunt.

Continui rigores in acutis praui sunt.

Rigor cum distentione neruorum in posteriora, occidit.

Rigores veluti in febre tertiana, si in media ordinata febre exacerbantur, valdè maligni sunt. Si verò contrario conuellentibus modo exacerbentur, cum rigore, & febre, perniciosum est.

Et qui præterea riguerunt ex his vbi vomuerunt meraca, anxij, tremuli, in febre malum.

Qui verò 17. die rigorem habuit, & quarta, ac vigesima insuper riguerit, malignum hoc est.

Horrore denique affecti, & exudantes difficili modo implicantur.

Ex

Ex frigiditate.

Frigiditas vel in toto, vel in partibus esse valet. Inque toto legitur duodecimo ægroto 1. epid. Pario in Thaso, atque mulieri in eodem Thaso decumbenti. quibus & interitus etiam deinde superuenit.

In partibus, atque præsertim in extremitatibus, adnotatæ fuerunt frigiditates in pluribus alijs epid. ægris, cuiusmodi Phylisco, Sileno, Phylini vxori, Erasino, Dromeadæ vxori, duodecimo ægroto 1. lib. epidim. Euryanactis filiæ. Adolescenti in mendacium foro. Alteri mulieri apud Pantimedem, mulieri in mendacium foro decumbenti, Pythioni in Thaso, Caluo in Larysſa, Apollonio in Abderis, mulieri in Cyzico, Dealcis vxori, ac tandem Menoni. Omnibus, inquam, quibus extremitates frigidæ obseruatæ fuere in ægris epid. interitus accessit, excepto illo, qui in Dealcis horto habitabat: quadragesima tamen die, vel difficile iudicato. *Menon 7. lib. epid.*

Cum igitur in toto, tum etiam in partibus frigiditates malæ sint febricitantibus. & eo amplius malas iudicarem, quotiescumque assiduo essent, vel per temporum moras: quemadmodum Euryanactis filiæ accidit, idemque experti fuere omnes febricitantes 3. epid. sect. 3. ab Hipp. recensiti.

Si extremitates frigidæ sint, extra autem stragula detinere æger exoptet, vtique pessimum esse iudicarem indicium. siquidem Menon 7. lib. epid. æger, cum interitu morbum clausit, refertur ab Hippoc.

Frigiditas insuper extremitatum multa, mala fuit omnibus continuè febricitantibus 1. lib. epidim. constit. 2.

Hip. 4. aph. 8. Hip. in aph. Vnde in morbo acuto frigus partium extremarum, malum, asserebat Hipp. in aph.

Et quibus etiam exteriora frigent, interiora verò vruntur, & sitim habent, læthale est. Exteriora extremitates legitur in Coacis. Sed fortasse dictio exteriora hic, omnes alias corporis externas partes significare valuerit.

In ijsdem Coacis, Aures frigidæ periculosæ sunt, inquit Hipp.

Molestè ferre morbum cum perfrigeratione pessimum.

Perfrigeratio cum duritia perniciosa.

Ex perfrigeratione timor, & tristitia præter rationem. in conulsionem finit.

Ex perfrigeratione vrinas intercipi pessimum est.

Posteriorum partium frigiditas, conuulsoria est.

Quiq; ex perfrigeratione sudorosa citò recalescunt, malum.

In Prorrhit. verò, Perfrigerationes ex rigore, asserebat idem Hippoc. non recalescentes malæ sunt.

Hip. 4. aph. 40 Atque postremò in aph. Et vbi in toto corpore mutationes fiunt, si corpus calefiat, vel rursus refrigeretur: longitudo morbi significatur.

Et sic ex frigiditate etiam prognostica desumuntur.

A sanguinis eruptionibus.

Hip. 1. epid. const. 3. IN febribus eruptiones sanguinis si rectè fiant bonæ sunt cum Hippocrat. Si rectè fiant, inquit, hoc est si omnia illa reperiantur, quę in alijs euacuationibus requirit Hippocr. Cuiusmodi, si criticis in diebus celebrentur. cum tolerantia, conferentia, vel alijs similibus.

Accidunt verò sanguinis eruptiones in febribus, præsertim

ſertim è naribus, per ſeceſſum, & hemorrhoidas: atq; fœminis per vteri venas, quæ etiam eruptiones à Medicis communiter menſtrua appellantur.

Ex naribus largæ ſanguinis eruptiones plerumq; liberant, cum Hippocr. Velut Hermagoræ, quod Medici non aduerterunt. Plerumq; dicit Hippocr. quoniam largæ ſanguinis eruptiones, interdum ſymphomaticè ſunt. atque tantum abeſt vt proſint, quod è contrà obſint potius. Periculum, ſcilicet, vel morbi longitudinem tales eruptiones indicant: quemadmodum Heropytho in Abderis euenit, cui quadrageſima die multus ſanguis è naribus fuit; centeſima exin, atque vigeſima die iudicatur. *Hip. 2. epid.*

Vt autem largæ ſanguinis eruptiones è naribus plerumque à febribus liberant: ita etiam paruæ è contrà, non modò liberant, verum maiora plerumq; futura mala demonſtrant. iuxta illud tam ſæpè decantatum, Omnia pauca mala.

In Coacis, ſanguinis ſtillæ puſillæ malæ ſunt, legitur. Malæ ſanè deſcribuntur eædem ſtillæ ſanguinis ab Hippocr. cum de ardentibus febribus in epid. agit. *Hipp. 3. epid. ſect. 3.* necnon etiam in Phyliſco, in Dromeadæ vxore, atque in Thaſo. quibus omnibus, cum interitu exin finis acceſſit.

Malæ igitur ſunt ſtillæ ſanguinis è naſo; atque præſertim ſi in criticis diebus eueniant. Quamquam ex altera parte Scopo alibi receſito, decima die ſanguinis è ſiniſtra nare prodidit, paucus, aquoſus. & nihilominus iudicatus refertur. Caſus profectò ſingularis, & de raro contingentibus. *Scopus æger, 2. epid. ſect. 3.*

Sed præter quantitatem in iiſdem è naribus ſanguinis eruptionibus, obſeruabat quoque Hippocr. nonnullos dies, & quartum præcipuè in epid. lib. his nempe verbis loquens. Quartanæ ſanguinis eruptiones ęgrè iudicant. *Hipp. 2. epid. ſect. 3. & 6. epid. ſect. 2.*

iudicant αἱ τεταρταῖαι, græcè, αἱμοῤῥαγίαι δυσκρίτοι.
Hip. 8. aph. 3. Octauo autem aphor. ὁκόσοισιν, legitur, ἐν τοῖσι πυρετοῖσι τεταρταίοισιν ἐοῦσιν, αἷμα ἐκ τῶν ῥινῶν ῥυῇ, πονηρόν:
Galen. com. 3. epid. sect. 3 ad finem. De τεταρταίοισιν dictione idem Gell. lib. 10. noct. Attic. c. 24. Quibuscumque, videlicet, in quarta die (non autem in febribus quartanis, vt communiter legitur. Siquidem τεταρταίοισιν quartam diem significat, secundum antiquiorem lecturam, quam Galen. in comm. epid. retulit) Quibuscumq; inquam, quarta die sanguis è naribus fluxerit, malum est.

Neque obstat, quod Metoni 7. ægroto, 1. epidim. quarta die febris à dextra nare sanguis defluxerit modicus, & deinde quinta iudicatus fuerit: quandoquidem recidiua facta non est, ad finem historiæ addidit Hippocr. & quasi vellet affirmare recidiua erat facienda, non fuit verò subsequuta. ergò casus particularis est, naturæque miraculum. Sicuti & idem Phylistidi Heraclidæ vxori accidit 7. etiam epidim. Huic inquam, recidiua non accidit, quoniam enunciarem, sanguis erupit sæpè etiam post iudicationem, vt Hipp. ibidem refert.

In febribus itaque quarta die sanguis è naribus semper malus. Et ideo prædictus Hippocr. in Coacis, in febribus ardentibus affirmabat, fluxio sanguinis ex naribus quarta die mala est, si non aliud quid boni coinciderit. verum quinta minus periculosum. & hęc de sanguinis eruptionibus per nares.

Secundo loco sanguinis eruptiones per secessum, & hemorrhoidas fieri assolent, perque secessum Cartadi tertia die subijt sanguinis recentis plusquam congij
Hip. 7. aph. 9. mensura, & perijt. Tam itaque per secessum, quam per hemorrhoidas, si sympthomaticè fiant sanguinis eruptiones malæ; vt è contrà si criticè bonæ sunt.

A sanguinis fluxu delirium, aut etiam conuulsio malum, in aph. legitur.

De menstruis autem purgationibus mensura ipsarum docebat Hipp. duarum eminarum Atticarum esse debet, plus, vel minus. *Hipp. 1. de morb. mul* *Hip. 2. prorrh.*

Et alibi, Interrogare oportet an omnibus mensibus compareant, & an copia satis magna, & an boni coloris sint, & æquales in singulis temporibus, & in ijsdem mensium diebus, sic enim has fieri optimum est.

In aphor. plurimæ verò affectiones, docebat Hipp. pueris iudicantur partim in quadraginta diebus, partim in septem mensibus, partim in septem annis, partim ad pubertatem accedentibus. Quæ verò permanserint pueris affectiones, & non solutæ fuerint circà pubertatem, aut fœmellis circà mensium eruptiones, diuturnæ fieri solent. Quibus omnibus ad verbum astipulati fuere Celsus, necnon etiam Plin. in suis natural. his verbis: Multa genera morborum primò coitu soluuntur, primoq; fœminarum mense, aut si id non contingat, longinqua fiunt, maximèq; comitiales. *Hipp. 3. apho. 28. Cels. l. 2. c. 1* *Plin. li. 28 c 4.* *Hipp 2. epid. sect. 2. & 1.*

Virgo illa siderata in sinistra manu, & crure sinistro, quæq; recensetur ab Hipp. in epid. Virgo etiam in Abderis, quæ decumbebat in sacra via. Dætharsei filia virgo. Mulier denique in Thaso. & aliæ, liberatæ traduntur ex mensibus primum prodeuntibus. Ergo menses prima vice in iuuenculis aduenientes magnarum sunt virium, & febres etiam profligare valuerint: si probè tamen fiant, cum Hipp. atque de alijs etiam euacuationibus superius affirmabamus. *Hipp. ibid.*

Ex Tussi.

ETiam tussis præsagire facit in febribus. Vnde Hippocrat. circà exacerbationem qui tussiunt malignè habent. *Hip. in coacis.*

Euxeni

Aegrota, 7. li. epid. Euxeni vxori tussicula sicca ad modicum tempus febre exacerbari incipiente erat, & naturæ concessit.

In febribus lassitudinem inducentibus tusses siccæ, affirmabat etiam Hippoc. ad articulos decumbunt cum febre, si relinquantur.

Ex flatibus, sternutationibus, singultibus.

Hip. in coac. & progn. IN febribus inflata aluo, flatus non erumpere malum est, Hippocr. decantauit.

Et crepitus cum sonitu peiores, absque sonitu verò meliores.

Hip. 7. aph. 53 De sternutationibus nihil sane obseruatum circa febres particulariter inueni ab Hippocr. cum autem sternutatio euacuatio quædam sit (namque sternutamentum, legitur in aphor. ex capite fit, calefacto cerebro, aut humectato eo quod in capite inani. aer enim intus contentus extra erumpit, sonat autem quoniam per angustum ipsi est exitus) cum inquam sternutatio quędam sit euacuatio, idem affirmandum est, quod superius de alijs dicebatur euacuationibus, nimirum sternutamento rectè fiente bonum: è contrà malum.

Singultus denique superuenit multus mulieri, quæ habitabat in mendacium foro, post vomitum nigrum, Hipp. 7. epid. in fine. multum, & graueolentem, decimaquarta denique mors accessit.

A spiritu.

SPiritus quid in febribus futurum sit, etiam, atque etiam ostendunt. Multiplicis autem differentiæ inuenio apud Hipp. lib. epid. namque magnus legitur, rarus, tenuis, imminutus, subdensus, breuis, stertens, atque sublimis.

Magnus

Magnus & rarus spiritus, fuit adnotatus in Sileno, & in adolescente ex Meliboea, qui duo perierunt. Fuit pariter in Dromeadæ vxore obseruatus, quæ conuulsa interijt, vt in vxore Dealcis in Leio decumbente vigesima prima die, & conuulsa mortua.

Rarus, inquit Hipp. in aph. & alibi, & ex longis interuallis spiritus delirium significat. *Hipp. i i aph. et 1 progn. 27*

Tenuis & imminuta spiratio arguit, sententia mea, iacturam vitalium spirituum. (Exigui enim caloris participes, tenue refrigerationis auxilium desiderant, cum Aristot.) Arguit quoque perquam imbecillem pulmonis facultatem animalem redditam. Ideoq; mala affirmanda est imminuta spiratio: cũ etiam huiusmodi Pythionem in Thaso naturæ cõcessisse in Hipp. legamus. *Arist. lib. de spirat.*

Spiritus subdensus adnotatur ab Hippocr. in Scopo, qui iudicatur. quamquam bona dici non possit spiratio talis, vt pote à naturali statu recedens, non valde verò mala: quoniam hæc minus, non verò multum ab eodem recedit naturali statu. *Scopus, 2. lib. epid. sect. 3.*

Breuispiri fuerunt Dealcis vxor in Leio decumbens, atque Pythio in Thaso, vtri etiam ex hac vita migrati. Ergò spiritus breuis malum portendit, cum respirandi necessitatem, magnumq; calorem in partibus vitalibus adesse ostendat. Arguit pariter imbecillitatem pulmonis, nequaquam scilicet secundum se totum, suamque latitudinem mouere, vel spirare valens. *Idem Aristot. inmuit. lib. de spirat.*

In febribus, ex Aristotele, pulmones duriores efficiuntur (& ex resolutione humidi ab ipso febris calore affirmarem) vnde flatum vitalem obdensum, atque spissum etiam reddunt ægroti. quandoquidem ijdem pulmones non admodum latè aut efferri, aut deprimi queant. Deniq; cum facultatem ita mouendi penitus amiserint, efflantes a vita discedunt. *Arist. ibidem.*

Stertens spiritus fuit obseruatus in historijs Menonis, atque *Aegroti, 7. lib. epid.*

atque Hermoptholemi; qui ambo cum interierint, argumentum est talem ſpiratione per quam eſſe læthalē: tanquam etenim pulmone cum trachea, & alijs vehementer debilitatis, ſpiritus diffractus recipitur, vel tranſmittitur, atque per ſaltus quodammodò: non etenim expellens, attrahens, vel retinens facultates ſpirationi inſeruientes, tunc temporis ſpiritum regulare valent: verum vtpotè imbecillis redditis, vt iam affirmabatur, inordinatè, & ſine regula mouent. Quemadmodum in claudis contingere ſolet, vel puerulis, quorum crura cùm non valeant, ambulationem inordinatam gerunt; ita item ſpirationi partibus inſeruientibus accidit, cum ſtertore ſpirant, quia debiles, & morientes ſunt. Lethalis igitur eſt huiuſmodi ſpiratio; cum etiam, atque vt plurimum morituris eueniat. Id enim quod vulgo catharrus in morituris appellatur, ſupradictus ſpiritus ſtertens eſt.

Olimpiadæ vxor, 7. epid. Sublimis autem ſpiritus fuit in Olympiadæ vxore: ſpiritus nimirum, inquit Hipocr. ſublimis per naſum ferebatur.

Sed hic ſpiritus qualis eſt? Hicque mihi facilè fuit intelligere Hippocr. eum ſublimem vocare ſpiritum, qui altioribus thoracis partibus inſpiratur, Galen. edocuit.

Gal. 4. de loc. aff. c. 7. Ex quibus Gal. ſublimis ſpiritus malus etiam appellandus eſt. Ideoq; cum eodem ſupradicta perijt Olympiadæ vxor.

Hip. 1 progn. 28. De hoc etiam ſpiritu idem Hipp. in progn. Spiritus frequens, enunciabat, aut doloris, vel inflammationis in partibus ſepto tranſuerſo ſuperioribus, indicium eſt.

Hip. ibid. tex. 28. Atque inferius, facilis ſpiratio in acutis morbis, quibus febris copulatur, quiq; intra quadraginta dies iudicari ſolent, magnum habet ad ſalutem momentū.

In

In aphor, denique febricitantibus ſpiritus offendens malum. Spiritus offendens, inquit Gal. in comm. hoc eſt qui in medio ſui interruptus ſubſtiterit. Hip.4.aph.6

Ex his autem, & quæ per hæc fiunt ad finem conſiderandum, ſubiunxit Hipp. in eodem textu ſuperioribus allato. Non videlicet ex his modò: verum etiam & ex alijs præſagia febrium deſumuntur.

Quæ autem vſq; adhuc penès Hipp. examinauimus, vniuerſaliora ſunt, vtq: plurimum contingentia. Et hæc de prognoſticis in ordine ad febres.

Quibus addo primum, quæcumque Hippocr. ad finem prognoſticorum ſubdidit: nempè, Cæterum ſi rectè diſcernere volueris, & morituros, & eos, qui à periculo tuti ſnut, & quis morbus longo, & quis breuiori ſpatio finietur, diſce omnium ſignorum inter ſe collatorum vires, vt ſuprà demonſtrauimus, accuratè iudicare; item ſuperuenientium quoque morborum impetum, ac temporum omnium conditionem, accuratè obſeruare oportet.

Quod etiam ad coniecturas, reliquaque ſigna pertinet, haudquaquam vel ignorandum, vel negligendum eſt: quod quouis anno, & quouis anni tempore, mala ſigna timorem, vtilia verò bonam ſpem denuntiant. Etenim in Libya, & Delo, atq; Scythia propoſita iam ſigna eſſe comprobauimus.

Secundò addo, apud antiquiores varijs modis fuiſſe dies adnumeratos Namque Athenienſes intelligebant diem integrum totum illud ſpatium, quod ab vno Solis occaſu ad alium occaſum extenditur. Babyloni e contra, à Solis exortu incipiebant dies ad alium exortum. Vmbri verò a meridie ad alium meridiem: Et denique Romani ex media nocte, inchoabant dies, ad aliam mediam noctem. Dies igitur naturales apud omnes antiquos, nocte ac die ſimul artificiali, vt dicitur, Gel. noct. Attic. lib. 3 c. 2.

citur, constabant. Sic itaque & nos diem intelligemus illud temporis spatium, quod nocte, ac die artificiali componitur. Et quoniam cum Hipp. dierum supputatio per dies integros celebrari non valet: namq; sicut non constat annus integris mensibus, neque mensis integris diebus; ita pariter neque dies integris horis necesse est etiam perpetuò constare. Vnde si contingat fortè fortuna, quod aliquis vigesima prima hora, exempli gratia, febre corripiatur, vnum diem numerabimus tres illas horas, quæ diei artificiali supersunt, cum tota sequenti nocte. vt etiam dato casu quod aliquis incidat in febrem hora quinta noctis, diem quoq; vocabimus vnum, omnes illas horas, quæ nocti supersunt, cum tota die sequenti artificiali. Non, inquam, necesse est omnes dies integris horis constare. veluti neque menses integris diebus. quandoquidem vtero gessit Faustina, exempli gratia, octo menses integros, atque tres dies noni mensis: accidit modò vt tertio die noni mensis pariat. vtique partus hic nouimestris appellabitur; cum integris diebus menses constare non semper valeant in operationibus naturalibus. Ergò nec etiam dies integris horis necesse est vt construantur. Et sic Franciscus, exempli gratia, hora 23. diei Mercurij ex febre corripitur: diem vnum vocabimus illam reliquam diei horam cum tota sequenti nocte. ita etiam numerabat Hippocrat. in epid. vt melius eximius Doctor Marsilius Cagnatus edocuit super aph. septenorum quartus est index, & quæ sequuntur.

Hip. 3. progn. 5. Hipp. lib. de iudic.

Huiusmodi numerandi mos habetur etiam in sacris literis, si rectè memini, cum de Iona Propheta in Euangelio sic legitur: Vt Ionæ, inquam, corpus tribus diebus, tribusque noctibus in ventre Ceti fuit: sic etiam filius hominis tribus diebus, tribusque noctibus in corde terræ retinebitur. Si quis autem vlterius sacras

litteras

literas ſcrutabitur, inueniet filium hominis Chriſtum Redemptorem noſtrum tribus integris diebus in corde terræ nequaquam fuiſſe.

Tertio dierum ſupputationem in febribus addo faciendam eſſe non à die decubitus, vt placuit nonnullis, verum à die manifeſtæ læſionis, vt in illis duobus fratribus, qui eadem hora ægrotare cœperunt, Hipp. edocuit: cum interdum febricitent homines, & ruſtici præſertim, ac tamen non decumbant; quinimmò Hippocr. in epid. febres enumerabat etiam rectè obambulantibus: his verbis; Diurnæ verò febres quotidianæ, & nocturnæ. & erroneæ multis, & multo tempore permanebant, & rectè obambulantibus. *Hipp. 1. epid. ſect. 1. conſt. 3* *Hipp. 1. epid. ſect. 2. conſt. 2.*

Quartò, in fœminis iam partum quæ in lucem prodiderunt, febres non à die partus ſupputandæ ſunt, verum dies numerandi ab illo die in quo febres incipiunt; atque id, præter quam quod ſuadet ratio, comprobauit etiam Auicenn. & Hippocrat. poſtremò edocuit in lib. epidim. quando in Thaſo mulierem, inquit, decumbentem apud frigidam, a partu filiam cum peperiſſet, & purgatio facta non eſſet, febris acuta tertia die corripuit. Ergò non à primo die partus, ſed à die febris, dies ſupputandi ſunt, vt idem in hiſtorijs etiam vxorum patuit, Epicratis, Phylini, Dromeadæ, vel aliorum ſimilium. *Auic. 1. 4 tractat. 2. c. 1.* *Hipp. 3 epid. ægro 1. ſect. 3.*

Quinto, & denique, ſi quis à te quærat lector, cur plura exhibeantur à medicis præſagia mortis, quam ſalutis? percunctanti cum Plinio reſpondeas: quoniam innumerabilia ſunt mortis ſigna, ſalutis autem, ſecuritatiſque nulla. nimirum vna res modo preter naturalis ſufficiens ſit ad valetudinis deſtructionem: ad conſtitutionem verò plura requirantur. *Plin. l. 7 c 51.*

Finis Libri Primi.

LIBER SECVNDVS DE CVRATIONE FEBRIS IN COMMVNI.

PROOEMIVM.

FEBRE nullum est vulgare magis morbi genus, ac tamen curatur difficilius nihil. Prodicus, & Erodicus, vt refert Hipp. fame multa, circuitibus, cursibus, frictione, & alijs multis laboribus febricitantes curabant, siuè potius interficiebant. Petronius quidam, referente Celso, febricitantem hominem vbi acceperat, multis vestimentis operiebat, vt simul calorem ingentem, sitimque excitaret, deindè vbi paulum remitti cœperat febris, aquam frigidam potui dabat, ac si mouerat sudorem, plus etiam aquæ frigidæ ingerebat, & tum vomere cogebat. Si alterutro modo febre liberauerat, protinus Suillam, & vinum homini dabat; si non liberauerat decoquebat aquam sale adiecto, eamque bibere cogebat, vt vomendo ventrem purgaret. et intrà hæc omnia medicina eius erat: quę non minus grata fuit his, quos Hip. successores non refecerant, quam nunc est his, quos Herophili, vel Erasistrati emuli diù tractos non expedierunt. Sed multa quoque alia curationum genera eundem penes Auctorem reperiuntur: namque aliàs antiquiores. aliter Asclepiades, aliter Erasistratus, aliter Themison quidam, & denique alij aliter quoque febrium curationes moliebantur. Quidam præterea alij Medici totam curandi rationem in amotione corporis reponebant, ab

Cels. li. 3 c. 3. Hipp. 6. epid. com. 3 tex. 31

Cels. lib. 3. c. 9.

Cels. lib. 3. c. 3.

eo statu in quo æger existit: siquidem antiqui morbi, docebat Hippocr. difficilius curantur, quam recentes, verum antiquos recentes primum facere oportet. Et Celsus latinus Hipp. sed est circumspecti quoque hominis, decantauit, & nouare interdum, & augere morbum, & febres accendere: quia curationem, vbi id quod est non recipit, potest recipere quod futurum est. Atque in nonnullis medici cura esse debet, corpus amouere ab eo statu in quo est. Cur morbi quærit etiam Arist. sæpè curari possunt vbi quis aliundè excessit? Equidem nonnulli medici eam artem exercent, vt non nisi per excessum agant vel vini, vel aquæ, vel salsuginis, vel cibi, vel inediæ. An quoniam causæ, quę morbos committunt aduersæ inter se sunt? atque ita efficitur, vt genus alterum duci per excessum alterius in medium possit? Morbum morbo docebat quidam alter, vt clauum clauo retundimus, maloque nodo malum adhibemus cuneum.

Hipp. lib de loc. in homine.

Cels. li. 3. c. 9.

Cels. li. 3. c. 16.

Arist. sect. 1. probl. 2.

Sed Omissis antiquiorum curationibus, nostri temporis medici curationem hac methodo moliuntur. Primis videlicet diebus, consuescunt recentiores, leue pharmacum, minoratiuum dictum febrientibus propinare. atque id nulla etiam alia ratione, nisi ad expurgandas primas vias, ventriculum, nempe, intestina, & meatus quos meseraicos appellant: ad materiam peccantem, si multa est, minorandum, nec non etiam fluxurum humorem, vt dicunt, prohibendum. Medicamentum verò minoratiuum dictum, fabricatur passim è syrupo, vel melle rosato solutiuo, cassia, tamarindis, diacatholicone, & huiusmodi alijs, quæ non eradicando, vt dicunt, purgant, & quæ præcipuè scammoneo carent.

Altero subindè die, habita ratione de maiori, vel

minori

minori afflictione, quæ semper in quacumque medicamentorum exhibitione obseruanda est; præmisso necnon etiam aliquo communi clystere, solet phlebotomia administrari, nisi ab aliquo contraindicetur.

Quacumque die serapia præparantia exhibentur, & vt aiunt, prout humores peccantes sunt. vndè pro bile, exempli gratia, syrupos exhibent cicoriæ, acetosæ, endiuiæ, & aliorum similium. in alijs verò peccantibus humoribus, alij similes propinantur syrupi. Postmodum nonnullis alijs transactis diebus, solent hyrudines hemorrhoidibus applicari, vel cucurbitulæ cum scarificatione, vel sine, prout à natura demonstratur.

Vndecima verò, vel decima quarta transacta die medicamentum offertur, quod purgans, vel eradicatiuum nuncupatur. & huiusmodi ex aliquibus conflatur fortioribus pharmacis, cuiusmodi electuarium de succo rosarum apud pharmacopeos reperitur, diaphinicum, confectio amech, vel alia similia, quæq; vt diximus secundum humorum diuersitatem, diuersa etiam propinantur à medicis.

Purganti pharmaco tandem febricitantis corpore purgato, si morbus non sileat, consuetum est prædicta alterantia medicamenta reiterare, & præsertim cum iuribus. ratio est, quoniam æger ferè viribus destitutus eget cum medicamento aliquali refocillatione. ideoque medicamenta cum alimento permiscentur. alterantur inquam huiusmodi iura herbis, radicibus, seminibus, & alijs. *In alimento medicamentũ bonum Hipp. lib. de alimento.*

Cum verò febricitantis corpus iterum fuerit alteratum, atq; vt dicunt præparatum, denuò purgans pharmacum exhibetur: præcipuè verò catapotium græcè dictum, & in forma pillularum, quæ etiam eradicando purgent. Sed leuiter tàmen; namque corpus ex

morbo labefactatum, magis conflictari non debet, sed cautius agendo, pillulæ supradictæ offeruntur, & paulatim, siuè per epicrasim, vt dicunt, corpus expurgant. ratio autem cur pillulæ hoc temporis propinentur, est quia eædem diutius in ventriculo immorentur, vndè & altioribus etiam ex partibus humores educant, sibi persuadent recentiores. Et sic, & iuribus preparando, & paulatim expurgando, tandem vel sanantur ægri, vel moriuntur.

Multa prætereà alexiteria ægris febricitantibus propinantur. videlicet lapis bezaar, margaritæ, coralliaque vtraq; terra lemnia, radix contrieruæ, scorzonera, rutacapraria, confectio hyacinti, Alchermes, Theriaca, Mitridatum, & huiusmodi. quæ omnia præsertim dantur, ad prohibendam aliquam in febribus futuram prauitatem, vel ad tollendam si iam accesserit.

In quibusdam vessicantia quædam dicta partibus affiguntur, et præcipuè capite febricitantis affecto: quandò, huiusmodi, ex capite humores reuellant, deriuent, vel alijs ex partibus.

Quo verò ad alimenta, vinum nisi purgato, & saltem à primo pharmaco, exhiberi non est vsus.

Pro cibo gallinaceas carnes exhibent, veruecinas, vitulinas, oua, & huiusmodi alia, vtque occasio sese offert.

Inter fructus mala, piraque cocta, pruna, cerasa acida, fragas, & his cunctis similia.

Et intra hæc est præcipuè medicina recentiorum Medicorum, quam summatim in diætam, chirurgiam, & pharmaciam quoque diuiserunt. De diæta igitur, chirurgia, & pharmacia inferius egendum est.

CAPVT.

CAPVT PRIMVM.

D *diæta in ordin ad febres in communi.*

TRià sunt potissimum ad quæ iuniores totam reducunt therapeuticam Medicinam: diæta scilicet, chirurgia, & pharmacià. curaturus febres primò loco de diæta agendum mihi propono. Atque *Διαιτα* nomen est græcum, quod nulla prorsus habita mutatione, fuit etiam ad latinos translatum. idem inquam sub hoc nomine latini, atque græci comprehendunt, & quoscumque apud Auctores nihil est aliud ipsa diæta, nisi modus, ratio, vel quædam viuendi regula, & institutio. Sanciuit id Hipp. in lib. de diæta, Gal. centies, & recenter Gorræus in lib. definitionum medicinalium.

Aduertendum tamen est huiusmodi partem medicinæ, siue diætam, non esse tantummodò ægrorum, vt nonnulli sibi persuadent, verum etiam & cunctorum aliorum: cum recta ratio, vel viuendi regula, tum in ægris seruari debeat, tum etiam & in sanis. Vndè Hip. nō modo de diæta ægrorum egit, sed etiam de diæta secundum tempora, & huiusmodi. quoniam, vt asserebam, diæta communis est omnibus viuentibus. *Hipp. lib. de diæta, & veteri medicina.* In præsenti verò nostra speculatione, sermo erit nobis de diæta febricitantium solummodò, & non aliorum.

Aduertendum secundò dietæ nomen, vt vulgus putant, perpetuò non secum ferre alimentorum diminutionem: quandò, & multis etiam cum alimentis, recta ratio, vel supradicta viuendi institutio seruari possit. Diæta inquiens Hipp. repletione fit, ciborum vacuatione, & potuum. *Hipp 6. epid. sect 8.*

Tertio huiusmodi diæta, vt inquit Gal. non modò

K 4 cibum,

Gal lib de bum com 2. tex. 2. 3. in 3. epid. tex. 9. Gorreus li de fin. medicin. cibum, potumque sub se continet; verum etiam & omnia vitæ instituta. cuiusmodi aer, sunt, exercitia, venus, somnus, vigilia, & summatim omnia illa, quę sex res nonnaturales ab auctoribus enunciantur. Cum autem in præsenti de diæta febricitantium sit intentio nostra pertractare, expedit etiam vt singulatim cunctæ res nonnaturales perpendantur, vt infra agetur.

CAPVT SECVNDVM.

De aere in ordine ad febres in communi.

Hip li. de aere & lib. de flat. vbi vide plur. MOrtalibus vitæ, & morborum ægrotis solus aer est author, docebat Hipp. Et alibi, aer maximus est in omnibus quæ corpori accidunt & author, & Dominus. Ambiens, inquit etiam Gal. is est, sine quo nec tolli morbus, nec teneri sanitas potest. *Gal. 9. meth. 14.* De aere igitur primò agendum est, antequam ad alia progrediamur.

Paul lib. 1. c. 49 Galen. 1. san. tuenda. Laudatissimus, inquit Paulus, aer est, qui exactè purus, is autem nimirum erit, qui non ex stagnorum, aut paludum vapore turbidus exurgit, neque ex profundo quodam specu pestilentem auram exalante prouenit, ità qui ex cloaca quadam magnam ciuitatem expurgante turbidus exit, vitiosus est: quin etiam nebulosus similiter sanitati non facit, quemadmodum item qui in cauo loco altis vndique montibus inclusus nullam auram recipit. Hoc igitur modo aer omni ex æquo ætati nocet, omnique temperaturæ, sicut optimus prodest. At qualitate varians aer, calore dico, frigiditate, siccitate, & humiditate, non similiter vniuersos afficit: etenim temperatis corporibus aer temperatus vtilis, intemperatis, qui contrariam temperiem habuerit, confert.

Sed

Sed dices, si intemperatis corporibus aer qui contrariam temperiem habuerit confert. Ergò febricitantibus intemperie calida & sicca affectis, aer frigidus, & humidus conferret modò, & non alius; & nihilominus ad aerem calidum, & siccum, vel alium similem, interdum ægroti pro valetudine nanciscenda, a medicis transmittuntur.

Respõdetur quod sũpta indicatione à febre vt febris est, vtiq; aer humidus & frigidus febrientibus confert. contraria enim contrariorum remedia sunt, inquit Gal. & pœculiare febris remedium vt virtute tum refrigerante, tum etiam humectante sit oportet. si autem indicationes sumantur ab alijs, vt puta à causa febris, ab ætate, consuetudine, vel alijs, pro diuersitate dictorũ, diuersus etiam aer febricitantibus tribuendus est, nec etiam semper frigidus, & humidus, sed vel calidus & siccus, vel frigidus, & siccus & huiusmodi. *Gal. 1. acuti com. 1. tex. 18*

Præterea, ex anni autem constitutionibus docebat Hipp. in vniuersum siccitates imbribus salubriores. Igitur aer siccus in febribus maximè conuenit, non autem humidus. *Hip. 3. aph. 15*

Resp. Hippocratem siccitates commendasse nunc genericè, non autem ad febres in ordine. & solummodò facta comparatione cum humiditatibus. Vel dicemus eundem Hipp. de sanis intellexisse. conferunt inquam siccitates in sanis magis, quam humiditates: siquidem si vlla ratione accidunt corruptiones in corporibus, id maximè prouenit ex humiditatibus, putrefactionis causis subiectiuè ab Arist. dictis. *Aristot. lib. 4. meteor.*

Sunt imbribus salubriores siccitates quoniam siccitas corpus robustum facit per Hipp. exiccat enim partes, sanguinem, & fibras eius, quibus exiccatis robur deinde accidit (vt superius dicebatur) humiditas è contrà corpora relaxans insalubriora, debilioraq; efficit. *Hip. 2. de dign.* *Hip. 3. aph. 17*

Venti

Auicen. lib. 1. fen. 2. doctr. 2. cap. 8.

Venti meliores ſeptentrionales ſunt, inquit Auic. ſed venti ſeptentrionales ſunt etiam ſicci. Igitur aer ſiccus in febribus melior eſt, iterum dices.

Huic argumento eadem reſponſio valet, quam in præcedenti exhibuimus. aliud nempè eſt genericè loqui, aliud verò particulariter. vtique genericè loquendo tanquam ſicci, ſaniſſimi ſunt venti ſeptentrionales. in ordine verò ad febres interdum non conueniunt, vt etiam de ſiccis conſtitutionibus, & alijs iam iam affirmabamus.

De aere in ordine ad febres etiam agendo, quæritur amplius, an locus maritimus febricitantibus proſit.

Hipp. lib. præcept. in fine. Ariſt. 1. parte probl. 54. Iuſt. li. hiſt. 44

Sanè maritimus locus ad ſanitatem maximè commodus, inquit Hipp. Et Ariſt. mare ob placidas aſpirationes ſalubritatem inſignem facit. vndè nauigantes ſemper coloratiores ſunt, quam in paludibus degentes. Quibus authoritatibus Iuſtinus Hiſtoricus, etiam ſe ſubſcribens, cum de Hiſpaniæ regione, ſic loquebatur. Salubritas cœli per omnem Hiſpaniam, æqualiſque aeris ſpiritus, nulla paludum graui nebula inficitur: huc accedunt marinæ auræ vndique. Ex his omnibus manifeſtum eſt aerem maritimum ſanitati quam maximè conuenire. Vndè etiam febricitantibus laudandus ſequitur.

Hip. 2. de diæta.

Ex altera parte venti ex mare in regiones illabentes ſicciores ſunt, Hipp. edocuit, ergò etiam aer maritimus quodammodò ſiccior erit; cum venti nihil aliud

Quid venti Seneca 5. natural.

ſint quam aeris vnda fluens. Sed ſic eſt quod febris calida, & ſicca eſt affectio. Ergò aer maritimus non conuenit; iuxtà illa propè, contraria contrariorum remedia ſunt.

Huiuſmodi autem hinc indè omiſſis rationibus, maritimi flatus in febribus, vt febribus, non conueniunt, ego reſponderem: ſumpta verò indicatione ab alijs, nempè

nempè à causis, vel alijs similibus, interdum optimi sunt.

Iisdem de ventis maritimis Plin. in vniuersum sic loquebatur; Quibusdam locis afflatus maris noxij sunt, in plurimis ijdem vtiles; quibusdam satis è longinquo aspicere maria iucundum, proprius admouere salis halitum inutile, similis, & fluminum, stagnorumque ratio: nebulis adurunt, at estuantia refrigerant, opacitate, atque etiam rigore gaudent, quæ diximus: quarè experimentis optimè creditur. *Plin.lib.7.c.4*

Sed omissis maritimis flatibus, accedit supradictis dubitatio altera, vtrum in febribus mutare aerem conueniat nec ne? namque pro parte negatiua, mutationes locorum morbos faciunt Hipp. edocebat. Igitur febribus mutatio aeris haud conuenit, insurget aliquis. *Hipp. lib. de octimestri partu.*

Sed ex altera parte idem Hippocr. in morbis longis mutare terras optimum est, edocebat: atque Celsus Hippocr. simulacrum, pessimum coelum astipulatus, fuit, quod ægrum fecit, adeò vt in id quoque genus, quod natura peius est, in hoc statu salubris mutatio sit. ita quod mutatio aeris in febribus etiam atque etiam conuenit. *Hipp. 6. epid. sect. 4 tex. 10. Gal. ibidem. Cels. lib. 2. c. 1.*

Et hac conclusione supposita, tres aliæ dubitationes examinandæ sese nobis offerunt. Primò, vtrum in febribus aerem mutare conueniat in quemcumque. Secundò vtrum in quocumque tempore febris. Tertiò an id faciendum sit in febribus actu, vel potestate longis? Quo ad primum Cornelius Celsus loco superius adducto, videtur velle quod in quemcunque aerem, febricitantibus, mutatio conueniat, his verbis, vt in id quoque genus quod natura peius est (de aere loquitur) salubris mutatio sit. aer verò natura peior ille est, qui à Paulo, & Gal. in præcedentibus recensetur; qui videlicet, ex stagnorum, aut paludum vapore turbidus *Paul. lib. 1. c. 49. Gal. 1. de sanitate tuenda.*

bidus exurgit, qui ex profundo quodam specu pestilentem auram exalante prouenit, qui ex cloaca quadam magnam ciuitatem expurgante turbidus exit, qui etiam in cauo loco altis vndiq; montibus inclusus nullam auram recipit. hoc igitur modo vitiosus aer omni ex æquo ætati nocet, omnique temperature; in hunc tamen aerem etiam faciendam mutationem tanquam salubrem Cornelius Celsus laudabat: dummodò tamen adiungerem, mutatio fieri non valeat in alium aerem; siquidem. Si quis ægrotet, in aliud solum mutatio facienda est, dummodò aer sit contrarius, docebat Galen. vt aer sit contrarius, inquam, non modò aeri propriæ regionis, verum etiam temperaturæ ipsius morbi, nam si is humidus, opus ei erit sicciori aere, ad quem accedat, & sic de alijs.

Galen. 6. epid. sect. 5. tex. 10.

Gal. ibid.

Longè etiam magis, inquit idem Gal. illi qui solum vertit, proderit, si qua morbus à naturali statu recedit, ad aerem eadem mensura in contrarium vergentem fiat migratio. qui enim morbus parum à naturali temperie ad frigidius progressus est, aerem exposcit, qui paulò à mediocri temperie ad calidius declinauerit; qui verò plus pluri in contrarium accessu eget.

Pessimum coelum quod fœcit ægrum, celsus superius enunciabat. An autem hæc de morbis aereis modò intellexerit? ita vt in his morbis qui ab aere emanant, mutatio solum facienda sit? Profectò haud noua opinio hæc est, & idem Celsus in antecedentibus de aere perplura loquutus fuit. Ex tempestatibus, inquiens, optimę ęquales sunt, siue frigidæ, siue calidæ, pessimæ quæ variant maximè, quo fit, vt autumnus plurimos opprimat; nam ferè meridianis calor, nocturnis, atque matutinis, simulque etiam vespertinis frigus est. & paulò inferius, vbi æqualitas autem est, tamen saluberrimi sunt sereni dies, meliores pluuij, quam tantum

ctum nebulosi, aut nubili, optimique hieme, qui omni vento vacant, æstate quibus Fauonij perflăt: si genus aliud ventorum est, salubriores Septentrionales, quam subsolani, vel austri sunt. ac tandem pessimum cœlũ, quod fecit ægrum legitur.

Sed quanquam pessimum cœlum dixerit Celsus, & potius de aereis morbis loquutus fuerit, nihilominus etiam in alijs morbis mutatio aeris conuenit, dummodò tamen is contrarius sit causis morbi, aut alias habeat morbo qualitates contrarias. cum etiam in omnibus morbis aer semper concurrat, vel vt causa principalis, vel vt concausa, & secundario.

Ideo autem mutationem in febribus faciendam esse dicebatur, quoniam, cum Celso, pessimum Cœlum est, quod fœcit ægrum: huiusmodi verò ratio, non magis de febribus longis valet, quam etiam de acutis. Ergò nè in acutis etiam mutatio aeris sit peragenda?

Respondetur, cum ratione supradicta, quia pessimum cœlum quod fœcit ægrum, vtiq; etiam in acutis mutationem aeris conuenire. non fit autem, nec etiam fieri debet: quoniam plura sunt alia huiusmodi mutationem contraindicantia. nempè sæuissima concomitãtur has febres symphthomata, quorum causa conflictatis corporibus, & assiduè concitatis, aliæ mutationes tentandæ non sunt, quia eadem corpora sufferre non valeret. tum etiam acutæ febres citò decernunt, vndè mutatio in his haud celebranda est, cum breue tempus nullam admittat mutationem aeris. ideò non in acutis, sed in longis febribus, cum Hipp. mutare terras optimum est.

Alterum quod secundò loco discutiendum proponebatur, erat, Vtrum mutatio aeris conueniat in quocumque tempore febris? Et quidem cum huiusmodi mutatio in febribus longis proponatur tanquam vnum

ex medicamentis fortiter mouentibus; cumq; eædem in ipsa mutatione sumatur indicationes, atque in omnium aliorum propinatione fortiorum medicamentorum, dicendum est non in omni tempore morbi, verum tunc temporis conuenire, quotiescumq; alia administratur præsidia; nempè circa initia, & fines: cum videlicet cuncta morborum imbecilliora sunt per Hipp. in aph. Circà initia, scilicet, quoniam inchoãtibus morbis si quid tibi videtur mouendum moue, docuit Hipp. cum verò consistunt melius est quietem habere. In statu siquidem corpora febricitantium adeò à morbis conflictata sunt, vt aliam aeris mutationem simul & semel sufferre non valeant, propterea tunc temporis melius est quietem habere Hipp. edocebat.

Hip. 2. aphor. 30.

Hipp. 2. apho. 29.

Tertio vtrum in febribus quomodolibet longis mutatio aeris celebranda sit, hesitabatur?

Namq; morbi alij natura longi sunt; alij potentia, alij verò actu. Morbi natura longi, & qui necessario longitudinem secum ferunt, describuntur ab Hipp. in 1. de morbis. vtputà tabes, dissenteria, podagra, affectiones fluidæ circà articulos, pituita alba, coxendix, vrinæ strangulatus, in senibus nephritis. mulieribus verò fluxus sanguinolentus, hemorrhoides ani, fistulæ. inter febres quartana, quintana, septimana, & hujusmodi, à Coel. Aurel. & Aretæo additi affectus. Morbi verò potentia lõgi, ait Vall. suat morbi acuti, vel peracuti, cum hi ex decidentia longi euadere possint.

Hipp. 1. epid. sect. 3. t. 2. 4. 7. Galen. ad Glauc.

Cœl et Aret. In tardis pass. lib. Val. in princ. 1. epid.

Actu denique morbi longi sunt, qui iam deuenere ad dies morborum longorum, de quibus diebus fortasse alibi.

His autem ità suppositis. Dicerem in morbis, vel febribus natura longis, mutationem aeris conuenire circa initia, & fines. In febribus verò potentia longis, non conuenire nisi cum longi facti sunt.

Et

Et denique in febribus actu longis, earumdem respe ctu febrium sẽper esse mutationem faciendam: quamquam interdum, & per accidens absterreri valeat, cuiusmodi si aliquod superueniat sympthoma, vel aliqua recrudescentia febris, & huiusmodi, ex quibus contrarium indicetur.

De eadem aeris mutatione, postremò vtrum in omni tempore, & quacumque anni parte fieri possit à febricitantibus, dubitatur.

Atque sumpta indicatione à causa febris, vel alio simili, quatenus mutatio fiat in aerem contrarium, vtique semper & quandocumque faciendam, vel fieri posse, ego affirmarem: quatenus autem de nonnullis alijs consideratio habeatur, contrarium asserendum est. Vndè sub cane, æstiuis, vel frigidioribus in temporibus, in longinquas regiones, & huiusmodi, mutationes aeris à febre affectis celebrari non solent. atque optima etiam ratione, vt alibi affirmabatur: nimirum febricitantium corpora, alijs mutationibus simul, & semel, tanquam morbo labefactata, sopponenda non sunt. & hæc de aere in ordine ad febres in communi.

CAPVT TERTIVM.

De alimento in ordine ad febres in communi.

SVB nomine dietæ comprænhendebatur præsertim alimentum, superioribus, quod græcè τροφὴ necnon etiam nuncupatur. Quantum verò huiusmodi alimentum in febrium curatione valeat, in præsenti differere vanissima res esset, cum id per se clarum sit; & Auctores medicinæ de eadem re volumina nobis plenissima reliquerint. Nam & cibos nos alentes medicamenta esse putandum est, Gal 4. de vsu part.c.5.

asse-

Hip. de med. per g. lib. de veteri medicina.
Trall. lib. 2. c. 1.

asserebat Hip. ex cibo omnis vita, & sano, & ex morbo conualescenti, & ægroto. In cibo medicamentum, & huiusmodi. Inter medicandum, inquit Trall. etiam victus rationi, & maximè necessariæ, animum adhibere conuenit. Ità quod de febrium curatione agentibus nobis maximè etiam necessaria erit huiusmodi tractatio de alimento.

Hip. lib. de veteri medicina.

Et vt incipiamus, alimentum ab alendo dictum est, sub se continens tres alias species cum Hipp. nempè cibum, sorbitionem, & potum.

Cibus alimentum est ex fortiori substantia constans Potus ex tenuiori. Sorbitio verò istorum duorum medium continet.

Cibus substantia sicca est. quemadmodum potus substantia humida. Sorbitio deniq; quid tertium ex huiusmodi duobus conflatum. Vndè Hipp. qui cibos, inquit, superare non poterant, sorbitiones inuenere, pauca ex fortibus multa aqua permiscentes, & robur ipsum temperatura & coctura detrahentes.

Hip. lib. de veteri medicina, & affect.

Sed huiusmodi alimentorum tribus speciebus omissis, genericè loquentes, alimentorum administrandi regulas, cum eodem Hipp. experientia ipsa nos docuit. Atque nihil est aliud alimentum τροφὴ græcè dictum, nisi quidquid in substantiam corporis conuerti potest. Quæ autem in corporis substantiam verti possunt, cum alia frigida, alia calida, alia sicca, alia verò humida sint: febribus, vt febres sunt, atquæ calidæ, & siccę affectiones, nulli dubium, quod alimenta frigida, & humida esse debent: Victus enim humidus febricitantibus omnibus confert per Hipp.

Hip. lib. de veteri medicina.
Quid alimentum ex Gorrheo in defin. med.
Qualia alimenta in feb.
Hip. 1. aphor. 16.

Quatenus autem, vt dicebamus, febres plures habent, diuersasq; causas, vel accidentia, & alia connorata, diuersæ etiam qualitatis alimenta requiruntur. Vndè Gal. quibus, inquit, sanguis est admodum melancolicus,

Gal. lib. de cibis boni, & mali succi. c. 7

cus,

cus, humidi, calidique cibi dandi sunt; quibus verò bi liosior, frigidi, & humidi; verum vbi pituitosus existit, cibis tunc opus est, qui calefaciendi, siccandique vires habeant.

Dictorum præterea alimentorum qualitates, debet mensura proportionari, & contrariari qualitatibus cau sarum dictarum febrium.

Neque omnibus vno modo quantum esse debet alimentum, verum ea copia alimenta offerenda sunt, quan tam corpus illius cui offeruntur superare valeat, docebat Hipp. ex quo Gal. inedia, inquit, in valentioribus vtaris viribus, & morbo coctu difficili. largiori autem cibo, vbi vires sunt debiliores, neq; morbus admodum coqui contumax. Cum igitur ex febribus aliæ peracutæ, aliæ acutæ, aliæ verò longæ sint. sic etiam ex alimentis, aliud conuenit, & alia quantitate alimentum febribus peracutis, aliud acutis, aliud denique longis. *Hip.lib.de loc. in homine. Gal.1.ad Glauc.*

Peracutis conuenit victus exquisitè tenuis, vel tenuissimus. vbi enim morbus peracutus est, statim extremos habet labores, & extremè tenuissimo victu vtendum est. *Hip.1.aph.7.*

Acutis, cum eodem Hipp. alimentum tenue conuenit; & sic in ijsdem aph. victus tenuis, & exquisitus, vel tenuissimus, in morbis quidem longis semper, in acutis verò in quibus non conuenit periculosus legitur. Acuti quibus non conuenit victus tenuis, & exquisitus (docebat Gal. in commentario) sunt morbi qui non sunt peracuti, neq; longi. ergò acuti simpliciter sunt, & com muniter dicti. *Hip.1.aph.4.*

In longis denique febribus, alimenta cum neque tenuiora, neque tenuissima conueniant, quæ acutis, & peracutis febribus propinabamus, ideò mediocria exhibenda sunt. Et propterea cum Hipp. coniectare oportet an æger sufficiat cum victu perdurare donec morbus *Hip.1.aph.9.*

L con-

consistat ; & numquid prius ille deficiat, nec possit cũ victu perdurare ; vel morbus anteà deficiat, & hebetescat.

Cunctis insuper febribus eodem tempore nec etiam conuenit alimentum : namq;

Temporibus medicina valet ; data tempore prosunt,
Et data non apto tempore vina nocent.

Hipp. 1. epid. sect. 2. const. temp. 3. Opportunitas rei omnis habet caput, docebat Pindarus. & filia Phylonis recenset Hipp. quia septima die intempestiuis cœnauit, mortua est. Non igitur eodem tempore, idem conuenit in febribus alimentum. Sed aliud in principio, aliud in augumento, aliud in statu, aliud in declinatione, aliud postremò in fine propinandum est.

Neque id seruandum est modò in temporibus febriũ vniuersalibus, verum etiam in particularibus. Vnde Hip. 1. aph. 11 cum Hipp. In accessionibus abstinere oportet, nam cibum dare nocuum est, & quibus per circuitum fiũt acHip. lib. de affect. cessiones, in ipsa accessione abstinere oportet.

Et quoscumque ægrotos febres non continenter detinent, sed intermittentes corripiunt, his cibi dandi sunt post appræhensionem, itavt coniecturam facias, ne febris à recens accepto cibo irruat, sed cibis iam conCels. lib. 3 c. 4. coctis. Satius est, inquit Celsus, principia cibi à decedente febre, quam reliquias ab incipiente excipi : ità si longius tempus secundum est, quam integerrimo dandus est, si breue etiam antequam ex toto integer fiat ; quo loco verò integritas est, eodem est remissio, quanCels. lib. 3. c. 5. ta maxima in febre continua potest esse. & inferius, Sed his cibus dari debet, si quotidiana febris est, quæ ex toto desinat, simul atque corpus integrum factum est, si quamuis non accessiones, febres tamen iungun tur, & quotidiè quidem increscunt, sed sine integritate tamen remittunt, cum corpus ità se habet, vt maior

re ;

remisſio non expectetur. Si altero die grauior, altero leuior acceſſio eſt, poſt grauiorem. Si verò febres vagæ ſunt, quia verendum eſt nè cibum ſtatim ſubſequantur, quandocumque quis ex acceſſione leuatus eſt, tūc debet aſſumere. Si ex acceſſionibus altera grauior, altera leuior eſt, poſt grauiorem debet dari cibus. Si altera longior, altera breuior, poſt longiorem. Si altera grauior, altera longior, conſiderandum eſt vtra magis affligat, illa vi, an hæc tempore: & poſt eam dandus eſt cibus. Si poſt alteram febrem motio manet, poſt alteram integrum corpus eſt, integro corpore cibo tempus aptius eſt. Si acceſſiones continuatur, protinus inclinata priore dandus cibus eſt: Hoc autem perpetuū ſit, cibum quam maximè ſeper ab acceſſione futura reducere, & hoc ſaluo dare quam integerrimo corpori, quod non inter duas tantum, ſed etiam inter plures acceſſiones ſeruabitur. Et hæc, & huiuſmodi alia repe-riuntur apud Celſum, ex quibus etiam colligimus, quod in principio vniuerſali febrium, alimentum maius eſſe debet, quam in ſtatu, in augumento, quantò magis appropinquatur ſtatui, tantò minus eſſe debet. In ſtatu verò alimentum eſſe debet quantitate valdè minus, quam alijs in temporibus. In declinatione tandem, augeri ſemper debet, & adeò, vt morbus quoquò magis appropinquatur fini, eò magis etiam augeatur, atque poſtremò alimentum in fine morbi ferè plenum exhibeatur.

Et hæc quò ad alimenta in ordine ad febres in communi, in quibus cum Hipp. aliquid tempori exhibendum eſt ſemper, naturæ, ætati, regioni, & conſuetudini. *Hip. 1. de dig. ta, & alibi.*

CAPVT QVARTVM.

De iisdem quæ superiori capite dicta sunt.

Dicebatur primò, superius, alimentum plurimum valere ad febres curandas: contra ea quæ Aesculapij filij antiquissimi medicinæ parentes nos edocuere. Hi etenim, Machaon scilicet, atque Padalirus, in curatiore quorumcumque morborum, victus rationem omninò spernebant. Et non sine ratione forsam, insurget aliquis, namque ex Gal. quod suauius, facilius etiam concoquitur, vnde salernitana postmodum concinit schola, quod sapit nutrit. nulla itaque obseruatio necessaria est ex Medico, in alimentis exhibendis: cum natura ipsa ægrorum ad huiusmodi sufficiat, suauitate, vel similibus alijs.

Plato refert: & alib. ad Trasybolum.

Gal 1. alin. sa cult. c. 11.

Secundò bruta, quamquam infirma, iisdem nutriuntur, quibus antea vescebantur, cum sana essent; atq; vt homines reualescunt etiam ex morbis, ergo victus ratio necessaria non est in curatione morborum.

Tertio modus in victu non reperitur certus nisi corporis sensus, edocebat Hipp. Igitur sensus ægroti elicere debet alimenta, non autem Medicus.

Hipp. lib. de veteri medic.

Parum deterior potus siue cibus, suauior autem melioribus est præferendus, cum Hipp. Ergò alimenta febrientibus, dummodò suauia sint nihil aliud requiritur.

Hip. 2. aph. 38

Naturæ per eundem Hipp. sunt morborum medicatrices; & ex Gal. natura corporis partes fingens, perficienq; fecit, vt ipsæ citrà doctrinam proprias actiones aggrederentur. ad quid igitur obseruatio medicorum in alimentis offerendis?

Hipp. 6. epid. sect. 6. tex. 1. Gal. 6. de loc. aff. c. vltimò. Hipp. 1. de victu acut.

Deniq; victus rationem, inquit Hipp. veteres omni-no

Hip. lib. de veteri medicina.

nō neglexerint; & adhuc non peruenit. necessaria igitur non est dieta. Ad Barbaros

Altera ex parte Coetus Medicorum videntur supradictis omnino contrarij: Et Hipp. præsertim, nihil medicina inquit, opus erat ægrotis hominibus, si eadem diæta vterentur, & assumerent, quæ sani edunt, ac bibunt. Probè etiam nosse oportet, quibus sorbitiones in morbis non conducunt: nam statim vbi hoc fecerint, exacerbantur ipsis febres, ac dolores, & manifestum fit, quod assumptum morbo quidem alimentum, ac incrementum præbet, corpori verò tabes, & infirmitas. Ergò alimentorum obseruatio in febribus curandis maximopere quidē necessaria est: quemadmodum Gal. Auic. & omnes ferè alij auctores in hac sententia corriuant. Hip. li. de veteri medicin. Hipp. ibid.

Non obstant verò superioribus quæ dicta sunt. Siquidem tametsi Aesculapij filij nullam seruauerint in alimentis exhibendis regulam, & penitus hanc medicinæ partem neglexerint; nihilominus eandem seruandam non esse haud sequitur: Nimirum, Machaon, & Podalirus, referente Celso, chirurgiæ solum professores erant. & propterea diæteticam medicinam omittebant. Aut cum Gorrhæo, diætam non curabant ijdem, quoniam eò temporis maxima obseruabatur abstinentia in cibis assumendis. Cels. in proem. Gorræus li. de fin dict. dicte.

Sed de huiusmodi Aesclepiadis filijs quidquid sit; licet quod suauius facilius etiam concoquitur, vt secundo loco obijciebatur: non tamen sequitur alimentorum obseruationem in febribus habendam non esse, quoniam id quod concoquitur non semper est bonum. ideò cura medici est, vt præter suauitatem, bonitatem quoq; secum ferat alimentum in febribus. Quod sapit nutrit verum est etiam, sed non semper bene nutrit, vtque bene nutriat diætetica medicinæ pars agit.

Bruta eadem semper vti dicta primò inficiari posset. namque in canibus, & alijs domesticis animalibus omnino contrarium experitur; non modò, inquam, ijsdem alimentis vtuntur bruta cum ægrotant, atq; dum sana essent; verum ab illis libenter se abstinent interdum, alijs potiuntur, & vsque ad medicamenta etiam veniunt pro conseruatione ipsorum valetudinis. Vnde

Cicero de nat. Deorum li. 2 Cicero, Auditum est Pantheras, refert, quæ in Barbaria venenata carne caperentur, remedium quoddam habere, quo cum essent vsæ non morerentur. Et capras

Cic. li. de diuinat. in Creta feras, confisæ cum essent venenatis sagittis, herbam quærere quæ dictamus vocatur, quam cum gustauissent saggittas è corpore statimque excidere.

Solin. c. 28. De Visis, inquit Solinus Polystor, cum gustauere mandragoræ mala moriuntur, sed eunt obuiam ne malum in perniciem conualescat, & formicas deuorant ad recuperandam sanitatem. Et Cerui dum dictamo pa-

Idem c. 21. sti excutiunt accepta tela, herbam quoq; quam cynarem vocant, contra noxia edunt gramina, quemadmodum supradictæ in Hircania Panthere aduersus Aconitum venenum, humana excrementa deuorando resistunt.

Sed etiam si inquam exhibeatur, bruta ijsdem vesci alimentis cum ægrotant, atque dum sana essent: nihilominus diæteticam medicinæ partem inutilem esse in febribus curandis non sequitur. cum bruta id committant (dici potest) quoniam & rationabilia non sunt.

Ad illud præterea Hipp. Modus in victu non reperitur certus nisi corporis sensus. Respondetur de sanis intelligi, non autem ægris in quibus sensus deprauantur.

Parũ deterior potus siue cibus suauior aũt melioribus est preferẽdus obijciebatur etiã, sed animaduerten dum est quod parum deterior, inquit Hipp. cuius dictionis

ctionis parum diætetica madicinæ pars iudicium ferre debet.

Naturæ morborum medicatrices, conceditur etiam, Medica arte tamen adiuuante; & quamquam Galen. naturam corporis partes ita constituisse etiam dixerit, vt ipsæ citra doctrinam proprias actiones aggrederentur, de proprijs actionibus intellexit Gal. non autem de omnibus. Eligere bonum à malo, alimenta conuenire, nunc, in alio verò tempore malum esse, in tali vel tali forma, & huiusmodi alia, partes corporis ex se aggredi non valent; sed medico indigent, & diætetica arte. *Gal. 6 de loc. affect. c. vlt.*

Denique si antiqui alimentorum obseruationem in curationibus ægrorum neglexerunt, cum Hipp. malè egerũt, quemadmodũ & si tẽpore eiusdẽ Hip. medicina ad barbaros non peruenerat, id fortassè acciderat, quoniam delata non fuerat; quamquam omni penitus medicina caruisse non affirmarem; cum ex Celso, hec nusquam quid non sit, siquidem etiam imperitissimæ gentes herbas, aliaque prompta in auxilium vulnerum, morborumque nouerunt. Et sic firmissima remanet conclusio nostra, alimentorum obseruationem, siue dictam, etiam atque etiam necessariam esse, in profligatione morborum. *Cels in præm. Hip. li. de art.*

Secundò dicebatur superiori capite cibum constare ex fortiori substantia, sorbitionem verò ex humidiori, pauca tamen ipsi substantia admixta fortiori, & sicciori. quæritur modo, vtrum in febribus pro sorbitione etiam cibo medicus vti valeat? videlicet exhibeatur febris in qua ex arte sorbitio conueniat. Vtrum modò sorbitionis loco & cibum medicus propinare possit?

Sanè, inquit Hipp. quibuscumq; cibis, aut potibus homines sani in victu vtuntur, ex his oportet præsentibus vti ad ægrotos. Ergò etiam si ex arte præcipian-

tur sorbitiones, ijs qui cibis vesci solebant, cibos eosdem exhibere poterimus.

Hip. li. de aff. Hip. lib. de ve. teri medicin. Quicunq; verò, è contrà, homines, docebat Hipp. in hac affectione existentes, siccum cibum assumunt, aut mazam, aut panem, etiam si valdè modicum, decuplo magis, & manifestius leduntur, quam si sorbitione vsi essent, ob nullam aliam causam, quam fortitudinem edulij ad affectionem, in quo sorbore conducit, edere autem non. Itaque pro sorbitione, cibo vti non possumus, nec pro cibo sorbitione, absque noxa; namque sorbitio, vt dicebamus, alimentum est prædominio humidum, & per se in siccis effectionibus conuenit: Si autem ipsius sorbitionis loco cibum propinetur, cum hic substantia sicca sit, tantum abest vt prodesse possit, quod potius in aduersum noceat: sicca nimirum siccis adiungendo, morbus augetur, vndè sorbitionis loco in febribus æquè benè cibis nequaquam vtemur.

Si autem hec duo, nempè cibum & sorbitionem quoad quantitatem perpendamus, profectò cibum in febribus exhiberi non valere, affirmarem, nisi decupla portione minorem, cum ratione fortitudinis, ipsa sorbitione, etiam decupla portione sit maior.

Non obstat autem quod Hipp. superius affirmauit: quandoquidem estò ægrotis propinari valere quæcunq; sanis commoda sunt. huiusmodi tamen dare oportet, cum Hipp. detracto ipsorum vigore. vndè tametsi cibis vescerentur, exempli gratia, hi febricitantes, eosdem nihilominus cibos medicus offerre debet, sed detracto ipsorum vigore. Si autem vlterius quæras quo modo cibis vigor detrahatur? Diuersis modis respondere potest, præcipuè autem, cum Hipp. cum pauca ex fortibus multa aqua permiscentur; huiusmodi siquidem ratione robur ipsum, & temperatura, & coctura

Hip. li. de aff. (margin, beside "tet, cum Hipp. detracto")

Hip. lib. de veteri medicina & affecti. (margin, beside "ex fortibus multa aqua")

coctura a cibis detrahitur.

Dicebatur tertio supradictas alimentorum species qua regula administrarentur experientiam nos edocuisse: nimirum, ægrotis, inquit Hipp. eadem in cibo assumentibus, quæ sani solent, non fuit vtile, incœperunt obseruare quid prodesset, quidue noceret, & ex multis denique experimentis veritatem attigere.

Hip lib. de veter medic. Idē docēt Cels. l. 1. Arist. in proœ. 1 phys. et quintil. li. 3. oratoriarum. instit. Plutarch lib. cui titulus sic viue, vt nemo te sēsiat vixisse.

Plutarchus, priscos illos mortales, refert, palam ægrotos curare solitos: eorum vnusquisque si quid habuisset conducibile, quod vel ipse ægrotans, vel alterum curans comperisset, consulebat ei, cui opus erat. Atque ita ferunt artem experimentis natam, in maius auctam esse. Quod idem scribit quoque Maximus Tyrius Platonicus; quandò vetustissimum medicinæ inuentum, ait, his initijs ortum, constans est fama, eum qui vexaretur à morbo domestici exportantes in frequentissimo vico statuebant, vt à transeuntibus visus de qualitatibus morbi rogaretur, ità qui tulerat, depuleratque similem morbum, aut medicamentis sumptis, aut cauterijs, aut incisionibus, aut tolerantia sitis, prodito remedio, laborantem iuuabant. Vnde Seruius super versu.

Maximus Tyrius ser. 40

Ille vt depositi proferret fata parentis.

Depositi, inquit, idest desperati: nam consuetudo erat, vt desperati antè ianuas suas collocarentur, vt possent à transeuntibus fortè curari, qui aliquando simili laborauerant morbo. Et sic alimentorū species qua regula administrarentur, experientia nos docuit.

Seruius li. 12. Aeneid.

Quartò superioribus ferebatur sententia Hipp. primæ particulæ aph. Victus humidus febicitantibus omnibus confert, maximè verò pueris, & alijs qui tali victu vti consueuere. In qua sententia Dubitatur primò.

Hip. 1. aph. 16

Vtrum victus humidus, in febribus, actu humidus esse debeat, an potestate, an verò vtroque modo?

Secundò,

Secundò, Vtrum victus humidus sit idem, atque tenuis?

Tertio, vtrum victus humidus conueniat omnibus simpliciter febribus, an verò vt alij dicunt, omnibus ardentibus?

Quartò, cur Hipp. de pueris præsertim mentionem fœcerit.

Quintò, ait Gal. in com. ideò Hipp. dixisse victum humidum conferre omnibus febricitantibus, quoniam febris sicca est. cum autem eadem febris sit etiam calida, cur igitur Hipp. non dixit victus frigidus, & humidus simul?

Hip lib. de salubri diæta tex. 7. primo de diæta parte 10. 2. de nat hum tex. & cap. 1.

Sextò Hipp. lib. de salubri diæta, & alibi, iunioribus corporibus, ait, victus mollior, & humidior esse debet: nam hæc ætas sicca est. Ergò pueris, cum sint humidi, vtilis est victus siccus, non autem humidus.

Hip. 4. aph. 59

Præterea idem Hipp. corporibus, ait, carnes humidas habentibus famem adhibere oportet, fames enim corpora siccat. Ergò pueris, cum sint humidi, siccus victus, non humidus exhibendus est.

Ad primum verò, quod hesitabatur, reuertens, dicerem, quod sumpta indicatione à febre, quæ calida, & sicca per se est affectio, humidus victus tum actu, tum etiam potestate esse debet. Si autem indicatio sumatur à causa morbifica, vel alio, tunc victum etiam potestate humidũ exhiberi valere. cuiusmodi estò causam febris humidam esse, victus siccãs propinandus est.

Ad secundum, victus humidus, atq; tenuis non idem sunt, respondetur; cum interdum humidum, & non tenue assignari valeat alimentum, & è contrà.

Tertio sumpta indicatione à febre, quæ calida, & sicca est, victus humidus communiter, confert omnibus febribus, non verò biliosis modò, vt aliquorum sententia erat.

Quartò

Quartò Hippocratem de pueris præsertim mentionem fœcisse, affirmamus. quoniam dubitari poterat, an iisdem febricitantibus, victus humidus expediat. namque contraria contrarijs curãtur sententia vulgatissima est. igitur pueris humidis victus siccus exhibendus est, contendere poterat aliquis. Vndè Hipp. victum, inquit, humidũ exhibere oportet pueris, tanquam videlicet tacitæ obiectioni respondens.

Quinto, dicitur Hipp. de humido solum, & non de frigido alimento in hoc aphorismo mentionem fœcisse; quoniam de frigido dubitauerat nemo, atque frigidi alimenti, in febribus, indicatio clarissima erat; quia verò apud nonnullos contendebatur an febris sicca esset, & sic non conuenire humidum victum, proindè ad penitus diluendas quascumque dubitationes de hoc alimento humido præsertim Hippoc. in aphorism. mentionem habuit. *Vgo Senen. in hoc aph.*

Sextò, alimenta vt nutriunt nutrito similia esse debere, docebat Gal. vt verò medicamenta sunt dissimilia. Cum itaque Hipp. pueris, & molliori carne constatibus siccum victum adhibendum esse docuit, dicẽdum est eo loco eundem propinare vt medicamentum, non autem vt nutrimentum. Et sic etiam ad vltimam dubitationem respondendum est. Carnes videlicet humidas habentibus, famem adhibere oportet, quia fames medicina humidi esse potest. *Gal. 2. art. medic. & Arist. lib. de spirat.*

Sextò affirmabatur etiam superiori capite, non omnibus quantum vno modo conuenire febrientibus alimentum: verum huiusmodi nos offerre debere, cum Hipp. ea copia, quantam corpus, cui offertur, superare valeat; erratum, siquidem inquit Gal. cuiusq; cibi in mensura, nocumenta affert maxima. *Hip. lib. de loc. in homine. Gal. lib. de venæ sect. aduer. Erasistr. de curandi rat. per sang. miss. c. 12.*

Sed, de diæta humana exactè quid conscribere, vt ad ciborum copiam, laborum commensuratio, ac symme-

tria

Hip. 3 de diæta in princ. tria fiat non est possibile, docebat Hippoc. alibi: multa enim sunt impedimenta, primum quidem hominum naturæ diuersæ existentes; nam & siccæ ipsæ ad se ipsas, & ad alia collatæ magis, ac minus siccæ sunt, & humidæ. similiter etiam aliæ omnes. deinde ætates non iisdem indigentes, insuper & regionum situs, ventorum mutationes, & temporum alterationes, & anni constitutiones. Est & inter ipsos cibos multa differentia: triticum enim à tritico differt, & vinum à vino, & reliqua omnia, ex quibus victum facimus diuersa existentia, impediunt quò minus possibile sit exactè de diæta conscribere. Refert enim qualis morbus sit, quale corpus, quale cœlum, quæ ætas, quod tempus anni, & Cels. lib. 3. c. 3. huiusmodi alia de alimentis, Celsus affirmabat. & propterea (nè in longum nimis orationem deferamus nostram) Modus in victu non reperitur certus nisi corporis sensus, edocebat Hipp. Similiter & de cibi quantitate in præsenti nos affirmabimus: nemò inquam melius, atq; facilius eandem præscribere poterit, quam ipsemet febrientium sensus.

Gal. lib. art. med. c. 85. Verum quia (responderi potest) sensus in ægris non semper benè se habet: propterea Gal. docuit, quod cibi, & potus mediocritas circumscribitur coctionis perfectione, & excrementorum symmetria. prout igitur coctiones perfectæ, vel imperfectæ erunt, prout excrementa bona, vel mala se se demonstrabunt; sic & aliquibus febricitantibus multa, alijs autem pauciora alimenta offeretur. Ergò non omnibus febrientibus vno modo quantum alimentum exhibendum est, vt superiori capite dicebatur.

Septimò dicebatur peracutis febribus conuenire victum tenuem, vel tenuissimum. In quo loco se se quatuor diluendæ offerunt dubitationes.

Primò quę febris acuta sit, quę peracuta, & quę lõga.

Se-

Secundo eadem nè sit febris peracuta, atque acutissima?

Tertio an dentur febres perperacutæ vt Gal. & alijs placuit?

Quarto victus exquisitè tenuis quis sit?

Et quoad primam dubitationem, acutus ὀξὺς græcè dicitur, hoc est velox, vel celer morbus: Vndè Aurelianus ſiccenſis, Acutus, inquit, vel celer morbus ille est, qui in mortem, vel ſanitatem ocius feratur. Et ſanè acutos morbos celeriter moueri non heſitatur. verum tamen eſt nonnullos reperiri morbos, qui tametſi celeriter moueatur, non tamen acuti nomine induuntur ex medicis: cuiuſmodi ephimeræ febres ſunt; quamquam etenim ſua tempora breuiter tranſeuntes hæ ſint, nihilominus acutæ non appellantur. Et ideò Archigenes (in hac re multum quoque ex Gal. collaudatus) acuti morbi non temporibus quidem ſolis, nudiſque, ſed motu potius, & natura appellandi ſunt, affirmabat. Eſt enim acutus morbus per eundem Archigenem, cui motus velox, & ſubitò pericula aduentatur. Ergò etiam (vt ad noſtram redeamus hypotheſim) acutæ febres illæ ſunt, quæ citò, & periculosè tranſeunt ſua tempora. Huiuſmodi verò potiſſimum quatuordecim diebus perſolui conſuetum eſt; iuxtà aph. Hipp. Acuti morbi quatuordecim diebus terminantur. Cum verò acutæ febres tales ſint, nempè quibus velox motus, & ſubitò pericula inſurgunt, atque diebus quatuordecim terminari ſolent. Ergò ſequitur peracutas, vel acutiſſimas febres illas quoque eſſe, quibus velociſſimus motus erit, & pericula citiſſimè etiam ſuperuenerint; atq; tandem terminus, vel finis earundem intrà quartum & decimum diem erit. Quemadmodum è contrà longæ febres illæ erunt, quæ vltrà quatuordecim dies terminari ſolent, cum eodem Archigene ſuperius.

Cœl Aurel. 1. acu. in proem.

Galen. 2. de dieb. criticis.

Hip. 2. aph. 23

Hu-

Corræus lib. definit. & alij

Huiusmodi verò tres febrium species sunt nonnulli, qui in alias segregare solent. & ex peracutis aliæ exactè peracutæ asseruntur, aliæ verò non exactè. Exactè peracutæ perperacutæ etiam appellantur à nonnullis, & quatuor diebus explere dies suos, affirmant; vt non exactè peracutas etiam ad septimum vsque diem protrahi valere.

Et veluti ex dictis aliæ febres exactè peracutæ appellantur, aliæ verò non exactè. ita pariter de acutis, aliquas dicunt exactè acutas, aliquas verò non exactè.& acutæ febres, inquiunt, omnes illæ sunt, quæ diebus quatuordecim supradicto modo terminantur. non exactè verò illas esse, quæ vsque ad vigesimum diem peruenire solent.

Quinimò præter has differentias acutarum febrium, etiam tertia à quibusdam additur, quę ἐμπτωτικαί, idest ex decidentia, siue delapsu, acuta dicitur. & huiusmodi febris quadragesimum diem tangere potest: licet verè potius longa propriè nuncupari deberet ex Hippocratis aph. Acuti morbi quatuordecim diebus terminantur. Qui ergo morbi dies quatuordecim excedunt, acuti propriè dici non valent, sed longi. Vndè febres vltra dies quatuordecim, & quæ etiam ad quadragesimum interdum extenduntur, vt dicebam propriè, & per se longæ erunt: cum etiam suos mutauerint mores, atque terminos tetigerint longarum febrium. Dicuntur autem acutæ ex decidentia, nimirum acutæ prius erant, nempè acutis sympthomatibus, atque periculis concom tabantur: nunc verò mutata facie è contra & pericula euaserunt, necuon etiam tempora longarũ febrium adepta sunt.

Longæ insuper, febres, vt dicebam, vltrà dies quatuordecim terminantur: & ex ijsdem aliæ quoque lon-

gæ

gæ dicuntur, aliæ verò cronicæ. Longæ terminantur intrà dies à quartodecimo, vsque ad quadragesimum. Cronicæ verò amplius quadraginta dies pertranseunt, & interdum plures menses, vel annos aliquibus durant.

Secundò loco dubitabatur eadem ne sit febris peracuta, & acutissima. cui dubitationi implicitè satisfactum fuit superioribus. apud Hipp. scilicet, idem significare acutissimam febrem, atque peracutam, cum græcè eodē vocabulo appellentur ab eodē Hipp. & eadem alimenta ijsdem exhibeat, vt primò aphor. & alibi sępè patet. Hipp. 1. aph.

Tertio quo modò dentur febres peracutæ, iam etiam declarauimus, licet apud Hipp. huiusmodi distinctio nequaquam legatur. cū etiam vltrà superlatiuum quid magis assignari valeat non reperiatur.

Quartò victum exquisitè tenuem nōnulli ex Gal. putarunt esse omnimodam inediam. sed verbis Hipp. non consona dicunt. Vbi namque morbus peracutus est, inquit Hipp. extremè tenuissimo victu vtendum est: vbi verò non sed pleniorem victum contingit adhibere, & quæ sequuntur. Ecce igitur in præsenti victus exquisitè tenuis, comparatur victui pleniori. Gal. 1. aph. 4. Gorræus lib. desinit & alij. Hip. 1. aph. 7.

Vndè si in his victus plenior conuenit, videlicet in quibus morbus non adeò peracutus est, & non valdè extremi adsunt labores: in acutissimis conueniet victus valdè minus plenus, & per consequēs, aliquod conueniet alimentum, non verò nullum, neque extremè tenuissimus victus significat omnimodam inediam, sed è contrà aliquam, & si minimam. Notandum est amplius dictionem extremè in præsenti aph. fuisse additam ex Hipp. ad maiorem efficaciam orationi suę cumulandam; non autem inclusiuè extremè intellexit, & quia nihil in febribus acutissimis exhibendum docere voluerit,

voluerit, quandò per dies quatuor in huiusmodi morbis nihil penitus alimenti assumere, valdè esset periculosum, & Gal. ipse cum ergà diatritarios, id maximopere redarguit.

Gal. 10. meth. 3. 4. & alibi.

Octauò superiori capite in medium ferebatur etiam sententia septima primi libri aph. Hipp. videlicet, vbi ergo morbus peracutus est, statim extremos habet labores, & extremè tenuissimo victu vtendum est: vbi verò non, tantum cibi indulgendum est, quanto morbus extremis est mollior, quæ verba nihil aliud sonant, nisi victum tenuissimum in morbis peracutis, extremos labores habentibus, conuenire statim, in ijs autem morbis, qui neque adeò peracuti sunt, neque adeò extremos habent labores, victus tenuissimus haud conuenit: sed tantum alimenti magis dandum est, quantò morbus extremis morbis mollior erit.

Gal. in com. & 1. de crisib. cap. vltimo.

Vbi igitur morbus peracutus est, statim extremos habet labores. Notandum est etiam, hic nomine laboris Hipp. nocumentum intelligere, & quæcumque affectum præter naturam, cum Gal. in commentario.

Sunt verò extremi labores, inquit idem Gal. apud Hipp. summi affectus, vel vltima sympthomata, per quæ status morbi in esse ponitur.

Tantum alimenti magis dandum est, quantò morbus extremis est mollior, in fine sententiæ tandem asseritur, videlicet tantum alimentum magis dabitur, quantò morbus extremis morbis est mellior; hoc est quantò ab extremis morbis magis recedet: Dictio siquidem illa extremis suprà morbos cadit, & non alibi, & hæc quoad intelligentiam prædictæ sententiæ.

Gal. 9. meth. c. 17.

Contra quam sic primò dubitatur. Gal. in method. virtutes in morbis semper conseruandas esse docuit, igitur in morbis peracutis victus tenuissimus non conueniet: cum huiusmodi virtutes non modò conseruentur, verum

verum è contrà extenuentur potius, vel diminuantur.

Secundò, multum & repentè euacuare, malum inquit Hipp. in aph. Ergò in morbis peracutis non statim, & à principio tenuissimus victus præbendus est, cum huiusmodi agere sit repentina mutatio, & ab extremo ad extremum corpus mouere. Hip. 2 aph. 51 2 acuti per totum.

Respondetur, & primò ad primum quod in contrarium adducebatur, virtutes in morbis conseruandas semper esse, sanè in inficias non ducitur; sed in ægris diuersò modo id agendum dicimus, nimirum in sanis virtutes fortissimè sunt, ideò pleniori alimento conseruandæ, in ægris è contrà, quia debiles, debili alimento, vel tenuissimo victu tutandæ sunt, cum à multis extinguantur potius vires imbecilles, quàm conseruentur cum Hipp. exemplo seniorum. Senibus, videlicet, pauca alimenta conueniunt, quià à multis extinguntur, Hipp. edocebat. Hip 1. aph. 14

Secundò multum & repentè euacuare periculosum, vtique verum est, mutationes repentinæ periculosæ etiam. Sed repentinum non dicitur mutare in morbis, quià corpora ęgrorum iam ex morbo mutata sunt, & corpora immota penitus manentia repentinè mutare periculosum est cum Hipp. in acutis. Hipp. 2 acut. tex. 33. 36.

Nonò dicebatur superiori capite acutis febribus conuenire alimentum tenue, ex quò propterea ferebatur etiam sententia altera Hipp. victus tenuis, & exquisitus in morbis quidem longis semper, in acutis verò in quibus non conuenit periculosus. αἱ λεπταὶ, inquit gręcus textus, καὶ ἀκριβέες δίαιται, & quæ sequuntur. circà quam sententiam sciscitatur primò, verum victus tenuis, & exquisitus idem sint, an verò diuersæ species inter se differentes? Hip. 1. aph. 4.

Et breuiter me quidem expediens, exquisitæ dię-

tæ, dicerem, nil aliud ſunt, quam dietæ actæ cum maxima diligentia, & in ſuo genere omnibus numeris abſolutæ, vt Gorræus lib. definit, aſſerebat, victuſque tenuis, & exquiſitus idem non ſunt ſententia mea; cum tenuis, & non exquiſitus dari poſſit victus, nec non etiam exquiſitus & non tenuis, ſed plenus. plenus victus nimirum cum omni diligentia, & omnibus numeris abſolutus exhiberi valet: Atque præterea omnis victus poteſt eſſe exquiſitus (quia omnis victus cum extrema diligentia adminiſtrari poteſt) non tamen omnis victus poteſt eſſe tenuis.

Gorræus lib. defin. in verb. ἀκριβὴς

Secundò quæritur, victus tenuiſſimus in febribus acutis cur exhibendus? namq; Gal. in comm. aph. vt vires minuantur, inquit, propterea in morbis acutis diætę exquiſitiſſimæ propinandæ ſunt.

Sed vires morborum hic ego ex Gal. intelligi affirmarem, non autem ægrorum, quorum vires aliàs omnium medicamentorum baſes ſunt, & ſine quibus incaſſum à medicis præſidia offeruntur. Vndè vires conſeruandæ ſunt in morbis, non autem minuendæ.

Cur etiam in febribus longis, & ijs quibus non conuenit periculoſus eſt tenuiſſimus victus?

Percunctanti reſpondere, quoniam per longum tempus conſeruandę ſunt vires; quod ex victu tenuiſſimo præſtari non poteſt; Et ſic, coniectare oportet, Hipp. etiam edocebat, an æger cum victu ſufficiat perdurare donec morbus conſiſtat: numquid prius ille deficiat, nec poſſit cum victu perdurare, vel morbus anteà deficiat, & hebeteſcat.

Hip. 1. aph. 9.

Poſtremò quotuplex victus ſit etiam quæritur?

Et breuitati conſulendo, Dicimus primò cum Galeno ſpecies victus in totum eſſe tres: nimirum vel plenus eſt victus, vel mediocris, vel tenuis. Plenus, inquam, φαῦλος græcè, vel vulgaris etiam latinè appellatus, ille eſt,

Gal. com. aph. 4. 1. lib.

est, qui per carnes, pisces, panem, & alia huiusmodi solidiora alimenta administratur, quæ omnia prout maiorem præbent alimoniam; ita etiam plurium differentiarum sunt, namque vel plenus dicitur victus, vel plenior, vel plenissimus.

Victus plenissimus celebratur per carnes suinas, bubalinas, ceruinas, & alia huiusmodi valentissimi nutrimenti alimenta.

Plenus verò simpliciter, per alia administratur, hac tamen latitudine minimè nutrientia: & talia auiculæ montanæ sunt, pisces saxatiles, oua sorbilia, & his similia, quæ victus species mediocrem attingit.

Victus denique mediocriter plenus, siue plenior ille est, qui medium quoque locum obtinet, inter summè, nimirum, exiltat, victum plenum, & diminutè plenum. Et hic etiam victus per carnes hedinas, exempli gratia, fit, gallinaceas, perdiceas, vel alia similia alimenta; quæ tamen minus nutriant suina, vel bubalina carne, plus verò è contrà auiculis, & sorbilibus ouis.

Altera species victus, secundo loco mediocris appellabatur, & huiusmodi per alimenta etiam fit, non tamen solida, sed liquidiora, vt Medici practicantes affirmant, cuiusmodi ferculæ multæ præsertim sunt, ex ouis, ex carnibus, & similibus alijs per se plenè autem nutrientibus: quibus in aliam formam deindè redactis, amplius plena alimenta nequaquam dicuntur, sed mediocriter nutrientia.

Carnem tritā in vino albo bibendam dato inquit Hip. lib de internis affect. in 3. morbo regio.

Et Hæc mediocris victus secunda species, quemadmodum de alia superiori dicebatur, in tres alias partes segregari potest: nimirum vel summè mediocris victus etiam dicitur, vel diminutè mediocris, vel mediocriter mediocris.

Summè mediocris victus, attingit diminutè plenum

M 2 superius

superius descriptum, & per carnes, panem, & alia similia in forma liquidiori redacta, celebratur.

Diminute verò mediocris, attingit victum tenuem, fitque cum ferculis, & alijs, sed diminutè mediocriter nutrientibus.

Mediocriter tandem mediocris ille dicitur victus, qui medium quoque obtinet, inter hæc duo locum.

Tertia, & vltima victus species affirmabatur tenuis, & huiusmodi per minimum etiam nutrientia fit, qualia potiones sunt, vel alia similia; Diuiditurque etiam hęc tertia, & vltima victus tenuis species, in tres aliàs partes, vt de alijs speciebus superius dicebatur. Videlicet vel tenuis, vel tenuior, vel tenuissimus appellatur victus.

Tenuissimus victus iuxtà Gal. in præsenti aph. est nihil prorsus exhibere, vel omnimoda inedia, circà quam opinionem superioribus iam diximus sententiam nostram.

Tenuis autem victus est aliquid exhibere, sed tenuiter nutriens, tantum scilicet exhibere, victus est tenuis, quantum vires sufferre possunt, & earundem patrocinio sufficiens sit, cuiusmodi iura dicuntur, cremor ptisanæ vel alia similia.

Tenuior denique ille est victus, qui inter duos supradictos medium obtinet, vt de alijs speciebus medium locum tenentibus superius affirmabatur.

Sed his omnibus nunc victus speciebus omissis. Dubitatur primò, vtrum panis, caro, & his similia alimenta solidiora, in pauca tamen quantitate sumpta, victus tenuis, vel tenuissimus dici possint?

Et Vtrum tenuia, vel tenuissima alimenta, iugiter tamen sumpta, victus pleni vices gerere possint?

Ad primam dubitionem, quamquam superioribus aliàs in parte satisfecerimus: nihilominus, potentialiter,

ter, respondemus, alimenta pleniora etiam victus tenuis, vel tenuissimi vicem gerere valere, cum panis, caro, & alij cibi virtute polleant interdum tenuè, vel tenuissimè nutriendi, formaliter verò panis, caro, & alij cibi similes, nequaquam tenuis, vel tenuissimus victus dici poterint, cum forma victus tenuis vel tenuissimi liquida sit, cibi verò, & alimenti plenioris, solida, & sicca vt plurimum.

Ad secundum eadem responsio erit; formaliter scilicet, victus pleni, alimenta tenuiora vicem gerere non possunt, sed virtute, vel potentialiter.

Decimò, affirmabatur etiam superiori capite, in febribus longis non conuenire neque victum tenuem, neque tenuissimum, sed mediocrem, ac tamen, quandò morbus in suo vigore constiterit, tunc victu tenuissimo vtendum est, inquit Hipp. Ergò in febribus longis in vigore, saltem, tenuissimo victu vtendum erit. Hip. 1. aph. 8.

Respondetur præsentem in contrarium adductum aph. Hipp. non quidem de omnibus vniuersaliter morbis intelligi, verum de illis modò, de quibus in præcedenti aph. (septimo scilicet) loquutum fuerat. Vbi, inquit idem Hipp. morbus peracutus est, statim extremos habet labores, & extremè tenuissimo victu vtendum est: vbi verò non, hoc est, vbi morbus adeò peracutus non erit, & pleniorem victum contingit adhibere, tantum cibi indulgendum est, quantò morbus extremis est mollior. In sequenti dehinc aphorismo, Quandò autem morbus (hoc est ille morbus qui non adeò peracutus est, & cui conuenit pleniorem victum ahibere) in vigore constiterit, tunc victu tenuissimo vtendum est. Et sic verba illa, quandò autem morbus in suo vigore constiterit, victu tenuissimo vtendum est, de particulari morbo proximè dicto intelligenda sunt: non autem de quocumque morbo; siquidem

Vide super hoc aph. adnotationem nostrã

in vigore aliorum morborum non peracutorum, victu tenuissimo vtendum non est, sed tantum cibi indulgendum est, quantò morbus extremis est mollior. In statu igitur longarum febrium, neque tenuis, neque tenuissimus victus præbendus est, sed mediocris, vt affirmabatur: & sic etiã vsus est hodie apud Romanos medicos.

Vndecimò dicebatur etiam cum Hipp. in accessionibus febrium abstinendum esse ab alimento: siquidem in accessionibus abstinere oportet, nam cibum dare

Hip. 1. aph. 11

nocuum est, legitur etiam in aph. Circa quam sententiam notandum est primò dictionem, accessionibus, græcè legi παροξυσμοῦσιν: παροξυσμὸς autem exacerbatio latinè dicitur, ex Cornario, & Anutio Foesio in sua

Gal in com. li. de morb. tẽp. c. 6. Auic. c. de boris febr.

Oeconomia Hipp. Quæ amplius exacerbatio Galen. in com. est totius circuitus tempus deterius ad vigorem vsque. Insultus, nimirum, principium, augmentum, atque status, exacerbatio morbi asseruntur: quod reliquum est declinatio, & finis. In accessionibus igitur abstinere oportet nam cibum dare nocuum est τὸ προστιθέναι γὰρ βλάβη: dictio προστιθέναι de alimento genericè legenda est, non autem de cibo solum alimenti specie, per eundem Foesium loco superius dicto.

Gal. 10. meth. 3. 4.

Sed dices, Galen. in meth. etiam in accessione febrientibus alimenta exhibuit, ergò in accessionibus non semper abstinendum est.

Respondetur, Galen. in meth. propinasse ægris alimenta non vt alimenta sunt, verum vt medicamenta, & in ijs tantummodò, quorum naturæ ad calidum, & siccum vergentes sunt, in quibus multa bilis generatur, quę tandem in accessionibus ad ventriculi os regurgitans, interdum etiam chardialgias excitat: vndè pro corroboratione oris dicti ventriculi, non alimenta multa, non plenè nutrientia, at micam panis vino madidam, vel aliud simile modò Gal. exhibebat.

Præterea

Præterea exacerbationem, dicebatur superius, constare insultu, principio, augmento, & statu morbi; sciscitatur nunc, in quo ex his temporibus alimenta offerre maius sit malum?

Huic petitioni, sententia mea, satisfœcit plenè Cornel. Cels. his verbis: Cum verò febris instet, incipiat, augeaturque, consistat, decidat, deindè in decessione consistat, aut finiatur: scire licet optimum cibo tempus esse febre finita: deindè dum decessio eius consistit: tertio si necesse est quandocumque decidit, cœtera omnia periculosa: si tamen propter infirmitatem necessitas vrget, satius esse consistente iam incremento febris aliquid offerre, quam increscente, satius esse instante quam incipiente, cum eo tamen, vt nullo tempore is qui deficit non sit sustinendus. Cels. lib. 3. c. 5.

Duodecimò aliquid etiam tempori, in diæta conscribenda, exhibendum esse dicebamus, naturæ, ætati, regioni, & consuetudini.

Tempori, inquam, quià medela tempore consistit per Hippocrat. & aliud vere, aliud in æstate, aliud in autumno, vel denique hieme conuenit hominibus alimentum. Hipp. de diæta secundum tempora nonnumquam egit. Et in aph. Ventres hieme, & vere natura calidissimi sunt, legitur, & somni longissimi, quarè per ea tempora copiosiora sunt exhibenda alimenta. Theodorus deniquè Priscianus, in febribus, ait, generaliter omnibus, vnum magnum remedium cunctorum cautum est auctoritate, præcipuè seruire temporibus. possunt enim in ijs officere, quæ æquè vtilia iudicarentur, si in competenti tempore suggerantur. Hip. lib. præcept. Hip. 3. de diæta, & alibi. Hip. 1. aph. 15. Theod Priscianus c. 1. li. 2. ad Thimoth. fratrem.

Naturæ etiam aliquid exhibendum in curatione febrium, quoniam naturæ morborum medicæ, & qua repugnante irrita omnia fiunt cum Hipp. Naturarum, inquit Hipp. 6. epid. sect. 6. Hip 3. aph. 2.

inquit idem Hipp. aliæ quidem ad hyemem, aliæ vero ad æstatem bene, vel male se habet. Inuenies, docebat

Gal.2. de alimen.facult.c.16.

etiam Gal. qui cucumeres ceu alia multa, quæ homines plerique coquere nequeunt, coquant, ob naturæ, scilicet, cum eis familiaritatem, quam nos exposuimus, demonstrantes à totius substantiæ proprietate suum cuique animantium generi cibum esse familiarem. Asinis quidem, & æquis paleam, fœnum, hordeum, & id genus alia: Leoni autem crudas animalium carnes, homini tamen has omnes coctas, tum panes ex frumentaceis seminibus, vt diximus confectos; atque & helleboro coturnices, & cicuta sturni citra noxam vescuntur, ceu vtriq; eruo boues. Porrò quæ cuiq; coctu facilia, aut difficilia sint alimenta, aut ex substantiæ proprietate, aut aliquo sympthomate per experientiam sunt discerrenda. Illud autem perspicuum est, inquit,

Gal.c.2.

eodem in lib. Gal. quod quæ corpus habet compactum, quemadmodum habitum ipsius habent perdurantem, ità solidum, ac tenerum, & ob id multum nutrientem cibum assumere debent.

Aetati respiciendum est etiam in diæta febricitātium.

Hip.1.de diæta. Hip.1.aph.13.

& ætatem ab ætate discernere oportet. Vndè Hipp. de diæta secundum ætates aliàs edocebat. In aph. Senes facillimè ieiunium ferunt, legimus, secundo loco qui ætatem consistētē habēt, tertiò iuuenes, omnium verò minimè pueri, & præsertim, qui inter ipsos sunt viuidiores. Quartò exhibendum aliquid in curatione fe-

Hip.1.de diæta. Cels.lib.3.c.4.

brium, regioni cum eodem sæpius recordato Hippocrate: Aliud enim in Asia, inquit Cornelius Celsus, cœli ratio patitur, aliud in Aegypto. In morbo qui plus virium aufert, celerius cibus dandus est, itemque eo cœlo, quo magis digerit, ob quam causam in Aphrica nullo die æger abstinere rectè videtur.

Denique respiciendum est in alimentis proprinādis con-

consuetudini: nam consuetudo est altera natura, & quæ consueta sunt, & si deteriora, insuetis tamen minus molestare solent, & ad consueta transire oportet. Maximam profectò vim habet consuetudo, Gal. asserebat, in his quæ ad medicam artem spectant, & Arist. in probl. quod enim cibo solito non vescantur homines, perindè afficiuntur, ac si nullum penitus capiant. Quibuscumque igitur symplicia alimenta afferebantur in secunda valetudine, eadem quoque in aduersa magis conueniunt, vt varia varijs, inordinata inordinatis, condita conditis, & alia huiusmodi, ijsdem tamen vesci solitis exhibenda sunt.

Gal lib. Hipp. de medica officina com 3. tex. 20.
Arist. sect 8. probl. 1.

CAPVT QVINTVM.

De Potu in ordine ad febres.

ET si quæ de alimento febrientium superius diximus, etiam de potu intelligantur, cum ipsemet potus nihil aliud sit quam tertia alimenti species; constituere nihilominus placuit nobis aliud caput, in præsenti, de potu, in quo videlicet nonnulla etiam, quæ potui vt potus est magis propria sunt, declarentur.

Sunt autem potionum generà sanè plura, præsertim verò hodiernis temporibus, vino, aqua, vel ceruisia vtuntur homines: & quoniam idem vinum alijs duabus potionibus, valentius est, & vulgare magis, à vino etiã nunc speculari incipiemus; Quæritur igitur primum de vino, vtrum in febribus exhibendum sit nec ne?

Vinum, inquit Themison, febrientibus natura noxium, & antè declinationem ægritudinis aduersum, docebat Praxagoras. Iam vini, inquit etiam Gal. tum qualitatem, tum quantitatem memoremus, vtpotè quod

Refert Cæl. 1. acut. c. 16. 2
Refert Cęl. acut. 8.
Gal. 7. meth. 6.

quod maximam ad talia vim habeat, quando vno hoc in potu vtendum censeo omnibus, quibus refici corpus opus est, modò non febricitent. Vt alibi, verum hæc omnia asserebat, iustò sunt calidiora, ideóq; febres accendunt, ita vtique vt vinum. Vinum itaque quod non simpliciter vt calidum medicamentum, sed vt conueniens nutrimentum corpus calefacit, in febribus ex Galen. propinandum non est. Vndè Cornelius Celsus antè Galen. vini sola abstinentia cunctos morbos curari admonebat. Et Tull. Cicero; Quoniam ægrotis, inquit, vinum raró prodest, nocet verò sæpissimè, proptereà melius est ipsum non exhibere, quam spe dubiæ salutis in apertam perniciem incurrere.

Gal.8, meth.4

Galen 3. de temp. c.2.

Cels. lib.3.c.1.

Cic lib.3. de nat. Deorum.

Ex altera verò parte, Constat autem, dicebat idem Galenus, non in diarijs modò febribus, verum etiam in acutis Hippocr. vinum exhibere. In lib. de morb. idem Hippocr. in febre biliosa, sed inclinante, vinum præcipit odoratum. Vinum itaque tum apud Galen. tum etiam per Hippocr. & alios, in febribus tutò exhiberi potest, vt etiam experientia, vel vsus demonstrat.

Gal.8 meth.3

Hippocr.2 de morb.

Neque obstant quæ superius è contra inijciebantur, siquidem non semper, at aliquandò vinum febrientibus non conuenire probant.

Supposito autem, vt etiam verissimum est, quod vinum in febribus administrare conueniat, queritur nunc quale vinum esse debeat, quantum, cui, quandò, & quomodò, exhibendum sit.

Quoad primum estò igitur vinum quale sabinum in Italia, inquit Galenus Hyrcinum verò in Asia, ac vt generatim comprehendam, quod aquosum quidem alioqui est, cœterum leuiter astringit. Aquosum subiungit natura appello vinum, quod tenue est, & purum, & oligoforum, est autem oligoforum vinum, quod

Gal.7. met.6.

si

ſi diluatur minimam ſubſtinet aquæ mixtionem, id eſt ſanè imbecilliſſimum, & vt in vinis aquoſiſſimum: nam quod plurimum aquæ in mixtura ſubſtinet, id tum vehementiſſimum, tum validiſſimum eſt;eiuſmodi vinum Hippocrates oenodes ideſt vinoſum nominat, verum ab hoc cauendum quoniam imbecilles vires feriat.

Vina igitur aquoſæ ſubſtantiæ eſſe debent, cuiuſmodi vt idem Galenus alibi dixit, Adrianum eſt, Sabinum, Albanum, Gaurianum. & Tuſculum, Neapolitanum, & Amineum, vel aliud ſimile, *Gal. 11. meth. 18.*

Sed notandum eſt cum vina aquoſa ex Hipp. & Gal. aſſerun tur,non quidem natura ſua aquoſa intelligenda, ſemper, ſed quæ etiam arte talia interdum fiunt: nam in cura pleuritidis vinum album (aſſerebat etiam Hip.) bibat, vinoſum,parum, aquoſum, hoc eſt valdè dilutum, vt græca verba ſonant. καὶ πινέτω οἶνον λευκὸν οἰνώδεα ὑδαρέα ὀλίγον. *Hipp 2. de morbis.*

Sed dices in febre nõ ex bile vinum exhibet Hip.meracum:Ergò in febribus non ſemper aquoſum eſſe debet. *Hip. 2. epid. ſ. 6. circa finẽ.*

Reſpondetur non implicare vinum aquoſum, & meracum ſimul eſſe. quia vinum aquoſum, & meracum præter conſuetudinem de repentè potatum aſſerebat Hipp. in acutis. Et quamquam non ex bile febricitanti vinum meracum exhibuerit Hipp. idem, huiuſmodi non tanquam alimento, & potu, ſed vt medicamento vſus fuit, ad laſſitudinem videlicet repellendam, & alia ſimilia eo caſu febrium cauſæ non bilioſarum. *Hip. 1. acut.*

De qualitate vini in febribus agendo quæri etiam poſſet, an dulce eſſe debeat, vtrum auſterum vel aſtringens, an denique acidum?

Et quidem circa primum quæſitum, ſi verò cubans per ſanitatem, aiebat Galenus, dulcibus vinis inſueuit, huic nihil prohibet dulcius phalernum exhibere; itaq; conſue- *Gal. 11. meth. 4.*

consuetudini de hac re standum est.

Sed non à consuetudine indicatione sumpta, at generice loquendo dulce vinum in febribus, vt febribus, & calidis affectibus, sententia mea exhibendum non est.

Gal. lib. de atte. victus rat. cap. 11.

Nimirum dulcia calida sint potius apud nonnullos, & cum Gal. sanguinem crassum gignant, excrementosaq; sint, & facillimè accenduntur.

Quò verò ad secundum quæsitum, vtrum conueniat vinum austerum, paullo antè ferè declarauimus, cum de vino oligoforo ageretur, oligoforum, inquiès Galenus, vinum, quod scilicet leuiter astringit esse debet, hoc est leuiter austerum.

Ad tertium, vinum acidum febrientibus nequaquam conuenire affirmamus (vt potum tamen, cum aciditas stomaco inimicissima sit) vt verò medicamennon negatur.

Petronius. li. 5. de januaue da cap. 13.

De qualitate amplius vini agentibus nobis quæritur prætereà, vtrum nigrum, an verò album, vel rubrum febrientibus conueniat? Cui petitioni Alexander Petronius breuiter satisfecit his verbis Hippocr. scriptum reliquit ex vino tum albo, tum nigro subitam à consuetudine mutationem lædere, vbi tamen ad hoc vel ad illud indifferes est homo, nihil refert nigrum an album sit, modò cætera sint paria.

Gal. lib. de nat. facult. c. vltimo.

Sed dices, Galenus ipsorum verò vinorum asserebat quod album est, & purum, tenuitatis gratia promptè in corpus digeri, sicut è contrario nigrum, & turbidum crassitudinis vitio per viam hærere & tandari. Ergo haud vinum in febribus propinandum est nigrum.

Respondetur Galenum in præsenti vinum nigrum damnasse, non vt tamen nigrum, sed vt nigrum, & crassum simul; vt è contra vinum album extollebat,

non vt album simpliciter, sed vt album, & tenue, non verò crassum. Vinum itaquè vel album, vel nigrum sit in febribus exhiberi potest, dummodò cætera sint paria: dummodo inquam cætera febrium vel ęgrotantium ipsiusq; vini conspirent.

Secundo loco quod de vino quærebatur erat quantum in febribus exhibendum sit: Namq. Galeno referente, Theognis aiebat, vinum multum epotum malum esse, si verò quis ipsum scitè bibat non malum, sed bonum. Paulus Aegineta, vino neque viribus corporis vtilius aliud asserebat, neque aliud voluptatibus perniciosius si modus absit. Vinum, inquit Mnestheus apud Atheneum mortalibus dij præbuere quo nihil perniciosius si modus absit, at si quis rectè vtatur nihil, & animis, & corporibus vtilius. Huiusmodi quamquam de sanis dicerentur à relatis auctoribus, nihilominus etiã in ægris intelligi possunt; si quis, inquam, in febribus rectè vino vtatur maximè vtile erit vt è contra inutile non rectè vtentibus.

Gal. an animi mores sequantur corporis temperaturam. Paul lib. 1. c. 95.

Sed dices quisnam erit vini rectus vsus in febribus? Sanè difficile est eundem præscribere, cum ætas, tempus, consuetudo, vel aliud simile diuersum requirant potandi vini vsum, vnde consuetudini standum esse in hoc præcipuè responderem: secundum varias videlicet hominum consuetudines vario modo in febribus vino vtendum est. In vniuersum prætereà ego dicerem quantitatem vini in febribus tantam esse debere, quanta sufficiens sit ad vires conseruandas, tum etiam refocillandas; proportione tamen semper habita ad magnitudinem, ad naturam, tempus, ætatem, regionem, consuetudinem, vel aliud simile, tum febrium earundem, tum etiam ipsorum febricitantium, quę res medicorum prudentiæ supponendæ sunt; Et hæc in communi de quantitate vini sufficiant in ordine ad febres.

Minus

Minus autem generaliter loquendo, qui ex laboribus febrierint vinum potare quantum possunt conuincere, sunt permittendi, inquit Gal. at qui imbecilliori stomaco sunt præditi, ijs paullum vini propinare præsertim aquosi, quale etiam est Cnidium, Samium, & Sareptinum, nullum autem vinum sit vetustum; nam præter quam quod caput non nihil feriat etiam vaporis quippiam ad superiores partes affert. Tertium deinde, quod superioribus de vino quærebatur, erat cui febrienti sit offerendum: Nam interroganti, inquit Gal. an vinum febricitantibus sit exhibendum, responderi debet, quod huic quidem alicui dandum sit. vt inquam talibus febricitantibus, vinum propinandum est, non tamen cunctis febrientibus, cum per se calidæ, & siccæ febres sint.

Galen. 1. ad Glauc. c. 3. Trall. lib. 1. c. 10.

Gal. 9. de Hip. & Plat. placit. circa fin.

Plin. in suis naturalibus, non dandum est, inquit, in febre vinum, nisi veteribus, nec nisi declinante morbo: in acutis verò periculis nullis, nisi qui manifestas remissiones habeant, & has noctu potius, nec à partu, abortuuè, nec à libidine ægrotantibus, nec in capitis doloribus, nec quorum accessiones cum frigore extremitatum fiant, nec in febre tussientibus, nec in tempore, neruorumque doloribus, vel faucium.

Plin. lib. 23. c. vlt.

Vinum, docebat etiam Gal. prohibet Hipp. in calidis temperamentis, idq; non modò febrientibus, sed etiam per sanitatem.

Gal. 8. met. 3.

Cum de febre ephimera alibi loqueretur; Vinum quoque affirmabat, sine formidine ad potandum exibe, adhibito tamen pro tempore modo.

Galen. 1. ad Glauc. 2.

Qui ira, vel mœrore aliquo, aut cogitatione febricitant, his vinum est exhibendum, & qui furore perciti fuerint, quandò omnino ab affectu quieuerunt, prius verò periculosum vti vino.

Gal. ibid. c. 3.

In febre tertiana exquisita, ex vino antequam morbus

Galen. 1. ad Glauc. c. 9.

bus coquatur omninò abstinendum, at vbi concoqui cœperit dandum est ab initio tenue, aquosum, & paucum; vbi verò iam propè est, vt soluatur morbus, amplius est offerendum.

Ibidem de quartana febre, vino, inquit, Gal. vtendum est albo, ac tenui, & mediocriter calido. Gal. ibid. c. 11

In methodis, æquidem, legitur, febricitantes aliquos ostendi tibi maximè ex ijs, qui è longo morbo conualuerant, quorum cum vini fortè futura occurrisse, qui mox ante horrescere cœpisset, vt rem exposuisset, dato ex vino diluto pane, continuò horrorem inhibui. Alios verò, qui prius se domum suam recepissent in ipso principio horroris, vel posterius cibauimus: atque vt semel dicam, quibus incipientis adhuc accessionis aderant sympthomata, ijs omnibus panem ex vino diluto, ac calente maturè exhibens, horrorem statim inhibui; quantò verò hos citius cibaueris, tantò scilicet magis febrem prohibueris. Gal. 10. meth. c. 4.

Et alibi; Cœterum vbi magnitudo febris obstat, sicut in continuis, nec vino est vtendum, nec lauacro. At si mediocris est febris, & vires non validæ, sed cum notis concoctionis, ijs qui ità se habent balneum prodest, & vini potio. ostensum prætereà est ipsius febris, prout febris est, aquam frigidam semper esse remedium; quò vero ad alia non semper, veluti cum ex obstructione glutinosi, & crassi humoris putredo exoritur, & humorum redundantia est in corpore. Gal. 11. meth. 9.

Audiamus in hac re etiam Trallianum, Quin, inquiens, & vinum quod sitim restinguat dare phreniticis audendum est, in quibus multæ vrgent vigiliæ, & vires sunt imbecillæ, febres autem non dum vehementiam, neque ardorem habent, sed quædam concoctio vrinarum in eis quoque apparet: præterea illis potius cum fiducia dandum est, qui per sanitatem quoque Trall. lib. 1. c. 13.

vinum

vinum amare consueuere, & os ventriculi imbecillum, & natura frigidius obtinent, & omnibus mente alienis conuenit, si modicè assumatur.

Paul.lib.2.c. 18. Quod si verò, ait Paulus, magnitudo febris obstiterit, neque vino vtendum, neque lauacro, neq; vnctionibus rarefaciendi virtute præditis, sed aqua frigida his in febribus cõmodè bibitur, nisi quid & hanc prohibeat.

Et hęc quoad cui in febribus exhibendum sit vinum, ex nonnullis auctoribus sufficiant.

Sed redeamus ad Plinium, verum quidem est vinum veteribus magis conuenire, quam alijs aliarum ætatum febrientibus: solummodò tamen senibus propinari debere, haud cum Plinio affirmamus: nam & pueris nunc exhibetur vinum, iuuenibus, vel alijs, dummodò tamen ab aliquo non contraindicetur. Cuius etiam rei amplius rationem esse puto, quoniam præsenti sæculo cunctis ætatibus & cuiuscumque sexus est vinum in vsu; è contrà verò in antiquioribus nonnullis interdicebatur vini eiusdem potio: cum à Romulo & lege etiam vetitum esset, vt refert Plin. Vini vsus inquit Val. Max. olim Romanis fœminis ignotus fuit, ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur, quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus ad inconcessam venerem esse consueuit. Olim Romanis fœminis, inquit su prædictus Plin. vinum bibere aiunt non licuisse, imò nec seruis, nec etiam liberis à pubertatis tempore ad annum vsq. trigesimum quintum.

Plin.lib.14.c. 11.
Val.Max.li. 2.c.1.
Plin lib.14.c. 13 & Athen. lib.10.dipnos.

Sed olim inquit Plin. vinum potare non permittebatur fœminis, & ab anno pubertatis, ad annum vsque trigesimum quintum. Ergò suis temporibus maximè potabatur ex dictis vinum. Igitur non adeò senioribus exhibendum laudat, reliquis verò damnat in ætatibus, quoniam senes vino consueuerint, reliqui verò non dicet aliquis:

Hæc

Hæc sanè ratio Plinio non suffragatur; Vndè vinum dicemus conuenire nisi senibus cum Plinio, sūpta solum modò indicatione ab ætate; non verò ab alijs; namq; alijs de causis etiam alijs febrientibus vinum propinare licet. A partu abortuuè ægrotantibus fœminis non licet exhibere vinum sumpta solum indicatione à partu vt partus est, & quatenus hic aliquam dicit vnitatis solutionem, vel inflammationis periculum, vt verò viribus destitutæ semper sunt feminę parturientes, vel abortum facientes, vel alijs de causis, vinum nō modò ijsdē propinare licet, verū necesse est interdū, vt nostris quoque temporibus maximè vtitur: quāquā optimè dilutū, pauciferum, & non generosum esse debeat vinum supradictum, & circà primos dies partus præcipuè.

Potum eundem vini subiungebat Plin. ex libidine ægrotantibus nec etiam conuenire, at sumpta indicatione à febre, vt febris est ego dicerem: vel de immoderata libidine, intellexisse, propter nimium motum etiam corpora excalefacientem. Aut quandò vinum ex libidine febrientibus interdicebat Plin. non de actu proprio libidinis intelligebat, sed de appetitu, vel titillatione ad libidinem. qui inquam veneris desiderio febricitant (quemadmodum Seleuco accidit infando Stratonices nouercę ardore correpto, & alijs) vinum potare nequaquam permittendi sunt, cum sanguis ex desiderio libidinis per calefactus maximè adsit.

Vinum dicebat etiam Plin. non conuenire his, quorū accessiones cum frigore extremitatum fiunt, nec in febre tussientibus, nec in tremore neruorumque doloribus, vel faucium. Cuncta hæc interdum, non tamen semper seruanda sunt: siquidem, & nullus reperiatur medicorum, qui etiam febribus cum frigore extremitatum incipientibus, febris tamen declinante paroxismo, vinum non exhibeat.

In febre tussientibus prohibet quoque vinum Plinius sed tale vinum, non omne dicere; vinum videlicet vinosum, caput offendens, destillationesq; faciens, ac tussim, in febre tussientibus non conuenit, sed vinum aquosum, pauciferum, & subdulce.

Plin. lib. 23. c. 1. Tremores neruorum, & dolores vino modico iuuantur, inquit Plin. alibi; Igitur de immodico vsu hic intelliget, quandò vinum in tremore affectis, & neruis dolentibus, prohibet.

Galen. 3. epid. com. 2. agroto 5. Vndè Gal. hisce Plinij astipulans; Hoc omnium, asserebat, est vinorum immodico vsui commune, quod neruos tentet, atq; mentem.

Faucium dolores in febribus vinum denique prohibere valent, quoniam præsentem, vel proxime futuram aliquam inflammationem indicant. Et hæc quo ad Plinium.

Gal. vinum exhibendum, edocebat, in ijs qui ira, aut mœrore aliquo, aut cogitatione febricitant, & qui furore perciti sunt, quandò autem ab affectu quieuerint. & hac ratione affirmarem, quoniam in huiusmodi affectibus quam maximè spiritus deperduntur; ad eorundem igitur reparationem vinum optimo iure Gal. exhibet, quo nihil vtilius, vel celerius est ad huiusmodi officium.

In febre quartana vinum album, tenue, & mediocriter calidum Gal. etiam laudabat; ratio est sententia mea, quoniam quartana, vt longa febris, semper aliquam obstructionem secum ferat: calida verò melius deostruũt, quia calidi est aperire, frigidi verò constringere per Arist. in phys. Aristotelem.

Trallianus denique vinum conuenire omnibus mente motis affirmabat, si modicè scilicet ex eo assumatur. at huiusmodi Tralliani in melancholicis transeant, cum omni mœrore, & animi angore vinum epotum certissimè

me liberet cum Gal. Sed de maniacis non intelligam, cum ex Hipp. vbi capitis grauitatem, vel delirium suspicatus fueris à vino te abstine habeamus. & per eundem Gal. mania calidus affectus sit. nisi dicamus Trallianũ hęc affirmasse cum ijsdem conditionibus, cum quibus etiam in phrenitide vinum superius laudabat, & interdum cunctis ex medicis propinatur.

Gal. lib. de animi, morum, & corporis mutua temperatura.
Hipp. in acuti

Successiuè iuxtà ordinem superius descriptum, quandò idem vinum in febribus expediat, declarandum est. Gal. superioribus exhibuit vinum in principio etiam febris. Celsus autem è contrà de potione quacumque loquens, vbi frigus in febribus expectatur, inquit, omni potione prohibendus est æger, hæc etenim paulò antè data multum mali adijcit. Sed Gal. vt medicamentum vinum in febribus exhibuisse dicemus; Celsum è contrà potionem exprobrasse, vt potionem, & tertiam alimenti speciem. Et sic non in principio febrium, non in augumento, neque in statu, in quibus temporibus corpora ægrorum valdè calida sunt, sed ipsa febre declinante regulariter, vt potum exhibendum est vinum. neque etiam in instanti, sed paulatim ad consuetam quantitatem reducendus est æger.

Cels. li. 3. c. 11

Vltimò loco, quod de vino etiam discutiendum proponebatur, erat quo modo in febribus offerendum sit: Quomodò inquam intelligimus vini potionem hic, nimirum vel symplex exhibendum sit, vel alijs vinis mixtum, vel calidum, vel frigidum?

Quoad primum genericè loquendo plura genera vini simul miscere inutile est, docebat Plin. & Hipp. mixtionè eadem vinorum vtebatur ad vomitum excitandum; Ergò vina in febribus ad potum miscenda non sunt.

Plin. li. 23. c. 2
Hipp. lib. de salubri diæta.

Ad secundum vtrum vina calefacta, an verò refrigerata etiam in febribus esse debeant?

Hipp. lib. de locis in homine.

Pro prima quæstionis parte videtur fuisse Hipp. quandò febrienti, asserebat, potum dabis aquam calidam, aquam mulsam, & acetum cum aqua. Ergò si vinum in febribus propinandum est, etiam calidum esse debet.

Gal. 8 meth. 9 5. & 14. meth. 9.

Ex altera verò parte, febris vt calida, & sicca est affectio, remedia expostulat cum Gal. tum refrigerantia, tum etiam humectantia.

Vndè vinum actu frigidum esse debet non verò calidum pro potu febricitantium. ità tamen esse debet frigidum, vt interdum tempore æstatis etiam niue refrigeratum condonandum sit aliquibus, & ijs præsertim, qui frigide potioni in secunda valetudine assueti etiam fuerint.

Neque obstat Hippoc. in lib. de locis in homine calidam potionem febrienti exhibuisse: siquidem casus ille particularis est, & de febre quadam in particulari erat ibi sermo Hippocrati.

Arist. sect. 1. probl. 13. Card. lib. de varietate rerum. Celsus lib. 2. c. 19.

Secundò loco, superioribus, inter potionum species enumerabatur à nobis aqua, quæ vtrum in febribus exhiberi valeat controuerti non potest. Aquarum verò multa genera sunt inquit Arist. & Cardanus calidæ, vel frigidæ sunt aquæ, asserebat, dulces, salsæ, sulphureæ, leues, graues, turbidæ, claræ, odoratæ, fœtidæ, odoreq; carentes; Pluuiales inquit Celsus aquæ sunt, primumq; locum obtinent, deindè fontaneæ, tum ex flumine, tum ex puteo, post hæc ex niue, aut glacie, grauior his ex lacu, vt grauissimè ex palude sunt. Earum verò quæ in potu assumuntur quinque tantum ex Iouberto numerantur, pluuialis, videlicet, fontanea, fluuialis, puteana, & stagnans: quarum etiam postrema mala censetur ex omnibus; aliæ verò vtiles esse possunt, si bonitatis suæ notas expleant. Notæ autem bonitatis illæ sunt quæ ex Gal. adducuntur his verbis. Optimam autem

Ioubert. in Paradox.

Gal. 6. epid. co. 4 t. 10. 2. de alim. facult. c. 2. 1. de sanit. tuen. & alibi.

&

& vſquequaque laudabilem aquam appello, quæ omninò limi, odoriſque mali expers eſt: quæque nullam in guſtu qualitatem præ ſe fert, & huiuſmodi. Celſus de *Celſ.li.2 c.17.* optimæ aquæ natura ſcribens, leuis aiebat pondere apparet, & ex his quæ pondere pares ſunt, eo melior quæ eſt, quò celerius, & calefit, & frigeſit, quoque celerius ex ea legumina percoquuntur. Eam prætereà Paulus frugi eſſe putat, quæ æſtiuo tempore frigidior, *Paul li.1.c.5* brumali verò calidior. Vitruuius aquæ probitatem ex- *Vitruu. lib.8. de architect.c.* periebatur, ſi in vas corinthium, aut alterius generis, *1.Pallad lib 9* quod erit ex aere bono, ſparſa maculam non fœcerit.op- *rei rusticæ tit.* timam quoque eſſe ſubiungit, ſi in aeno feruefacta, & *10.* poſteà requieta, & defuſa fuerit, neque in eius alieni fundo arena, neque limus inueniatur. Aqua itaque, ideſt à qua iuuamur, & quam Celſus ſupradictus, om- *Celſ.li.2.c.17* nium potionum imbecilliſſimam vocauit,quæritur nũc, Vtrum decocta, vt fieri ſolet,an verò cruda ſit febrientibus exhibenda?

Fuit ſanè nonnullorum opinio, nequaquam eſſe decoquendam aquam; ſiquidem vi ignis, ſubtiliores partes, melioreſque deperduntur, reliquæ verò quæ remanent, terreæ ſunt, craſſiores, magiſque excrementoſæ, & per conſequens minus etiam nutritioni idoneæ.

In aduerſum autem, omnis aqua decocta vtilior eſt, in Plin. legitur. *Plin.lib.21.c.*

Galen.inter has contrarias opiniones medium locum *3.* dehinc obtinens,ex Hipp. ſententia, inquit, aqua omni *Galen.6.epid. com.4.tex.10* culpa carens abſque eo quod concoquatur danda eſt. vitioſa verò è contrà prius concoquenda: nam vt legumina multa ſubiungit, oleraque, & fructus, & animalium partes coquentes apta cibo reddimus,ità & aquam prius decoquendo ad meliorem naturam transferentes mox bibendam propinare. Et Plin. ſupradictus, aquæ *Plin.li.31.c 3.* vitioſæ remedium eſt ad dimidias partes coquere,aſſere-

bat. Aquæ igitur in febribus nequaquam semper coquendæ sunt, sed vbi vitiosæ erunt.

Sunt nonnulli, qui loco coctionis, vt melioris conditionis vitiosas reddant aquas, micam panis, vel furfuris portionem in ijsdem imponunt; nimirum panis caliditas, vel aliorum huiusmodi, cruditatem aquæ, vel alia similia vitia emendare valeat.

Tertiò, & vltimò, inter potiones in ordine ad febres, enumerabatur superioribus ceruisia, de qua etiam in præsenti vtrum in febribus conueniat necnè disputandum est. Atq; Ceruisia nomen est gallicum, quod Hispanis
Luc. c. 1. euangel. Celia, vel Cærea nominatur. Hebreis Schechar, vel Sicera: nam Lucas Medicus de Ioanne scribens in Euange-
Diosc. c. 79. li. 2. lijs, vinum, & siceram non bibet, asserebat. Ex Dioscoride dicebatur etiã curmis: Apud Aegyptios verò vt re-
Plin. lib. 22. c. vlt. fert Plin. Zitum, cuiusmodi & græcè ζυτός: dicitur autem ζυτὸς fortassè græcè quià ἀπὸ ζυμῆς, scilicet farina, & fermento cum hordeo conficitur. Vnde Virgil.

Virg. *Et pocula læthi fermenta, atq; acidis*
Imitatur vitea sorbis.

Est igitur ceruisia, quam Dyonisium, siuè Baccum inuenisse referunt, potionis species ex frugibus, vel alijs
Plin. ibid. confecta. Ex frugibus, inquit Plin. fiunt potus: Zitum in Aegypto, cælia, vel cærea in Hispania, ceruisia & plura genera in Gallia, alijsque prouincijs, quorum omnium
Hipp. 3. de victus rat. in acutis tex. 45. spuma cutem fœminarum in facie nutrit, & quæ sequuntur. De eadem potionis specie, vt puto, Hippocrates sic loquebatur; Ex quo de potionibus, quæ fiunt ex hordeo, herbis, vua, vel eius corticibus, tritico, cneo, mirtis, malo punico, vel ex alijs quoque rebus quandò
Hip. 7. epid. ipsis vti conueniat seorsum à singulis morbis dicemus. Et alibi Nicoxeno (asseruit) ægroto potus erat aqua de farina crassa in ipsa macerata, sed & de pomis, simulq; mali punici succus, & lentis torrefactæ, ac farinæ lotura

cocta

cocta frigida tenuis sorbitio, & huiusmodi; Vnde veluti affirmabamus frumentis, vel alijs quoquè mixtis conficiebatur antiquitus ceruisia,vt etiam nostris temporibus fieri solet; apud varios nimirum variæ sint ceruisiæ præparationes, ergo etiam varia eiusdem temperamenta asserenda sunt; in vniuersum tamen Baccius Næotericus auctor, ceruisiam, & huiusmodi potiones quantumuis ex aqua, & frigidis parentur frugibus, inquit, omnes plus minus varij temperamenti sunt, sed communiter calidi ac vini æmulas obtinent facultates. Calidæ verò potissimum facultatis esse subiungit ceruisias, quæ lupulorum flores amplius admittunt, nec minus hordeum, quod exacta innata sibi frigiditate concipit ex assatione, ac putredine caliditatem, eamquè in substantiam potionis imprimit, geminatque feruore per ignem adhibito,& quæ sequuntur. *Bacc. lib. 3. de vinis italiæ.*

Cum igitur calidi quoquè temperamenti ceruisia concludatur (ad quæstionem nostram redeuntes) febri, vt febris est, quæ frigida, & humida indicat, nequaquam conuenire ceruisiam asseremus, nisi ratione consuetudinis, vel alijs de causis, cum de vino agebatur, dictis.

CAPVT SEXTVM.

De motu, & quiete in ordine ad febres.

ABSOLVTO Capite de potu febricitantium, de motu, & quiete nunc transigendum sequitur, quæ duo etiam ad diætam superioribus pertinere dicebamus, & nomine motus nihil aliud hic intelligimus, quam exercitationem; motum nempè quemlibet ob corporis tutelam, vel valetudinis gratià susceptum. Plura autem nomina sortitus

Hip.lib.de medica officina com 3.t.25 Hipp 3.de dieta & lib.de arti.com. 3.t. 104. Hipp 6. epid. sect.4.

fuit huiusmodi motus: namque ab Hipp. præsertim, vsus nonnunquam dicitur, his verbis, vsus firmat, otium verò tabefacit. alibi vocatur exercitatio. exercitatio inquiens idem Hippocr. excrementorum copiam minuit, calorem insitum adauget, & roborat, & ad coquendum aptiorem efficit. In epid. eundem motum appellat laborem, cum sanitatis studium non saturitas cibi, non refugere labores, inquit.

Hip.2 de diæ. t.1. Arist. 7. de morib.ad Nica.

Labores insuper, vel exercitationes alij sunt naturales, alij violenti per eundem Hipp. Naturales visus sunt, auditus, vocis, curarum, & huiusmodi. vndè Aristot. semper laborat animal, inquit, quià videt, audit, & similia.

Cels.lib.1.c.2

Violenti autem labores cursus sunt, deambulatio, frictio, vnctio, vel tale quidpiam. De ijsdem violentis laboribus, Celsus ità loquitur; commodè verò exercent, clara lectio, arma, pila, cursus, ambulatio, atq; hæc non vtiq; plana commodior est. siquidem melior ascensus quoque & descensus, cum quadam mediocritate corpus moueat, nisi tamen id per quam imbecillum est; melior autem est sub dio quam in porticu, melior si caput patitur in sole quam in vmbra; melior in vmbra, quam parietes, aut viridaria efficiunt, quam quæ sub tecto subest, melior recta, quam flexuosa.

Gal.ad Trasib. Gal.2. de sanit.tuen.

Huiusmodi labores, vel violenta exercitia fiebant præcipuè antiquitus in gymnasijs. atq; gymnastica dicebat Galen. est quæ omnium exercitationum facultates nouit: locusque erat gymnasium in publica aliqua urbis regione structus, quo vngendi, fricandi, luctari, discum iacturi, aut tale quidpiam facturi confluebant homines.

Sed omissis gymnasijs, vtpotè quæ doctissimè exarauerint viri coetanei, & sua ætate insignes, Marsilius Cagnatus Doctor meus, & Hieronymus Mercurial. in

pro

proprijs libris: Quæritur hic in præsenti, vtrum exercitia, vsus, vel labores, quomodolibet appellari velimus, in febribus conueniant necne?

Et quidem exercitia, quatenus motum dicunt, calefaciunt, & exiccant per Hippoc. quiquumq; affirmantem, labores vocis sunt, velut sermo, aut lectio, aut cantus, hi animam mouent, mota autem siccatur, & calescit. Exercitatione, docebat etiam Arist. & sanguis, & reliquum corpus exiccatur: omnis etenim exercitatio mouet, motus autem vim habet corpora calefaciendi, & exiccandi, omnis deambulatio, inquit amplius Cornel. Cels. qua exercitatio est, seu labor, vim habet exiccandi, magis autem siccat matutina, & ieiuna, quā meridiana, & à cibo, per inequalia loca, quam per plana, & quæ sequuntur. Igitur exercitia, vt dicebamus, in febribus quatenus febres sunt non conuenient; nisi fortasse aliqua alia ratione, & ab alijs indicatione sumpta. Inter cœteras exercitationes fiebant supradictis in gymnasijs balnea, & de balneis exempli gratia in ordine ad febres sic loquebatur Hipp. Cum itaq; lassitudo occuparit, & febris, & repletio, lauare multa aqua, oportet, & oleo illinire, & quam maximè calefacere, quò caliditas operto corpore præ sudore ægrediatur, Cœterum affirmabat etiam Galen. vbi magnitudo febris obstat, sicut in continuis, nec vino est vtendum, nec lauacro, nec ijs quæ habitum rarefaciant, vnctionibus, & huiusmodi. at si mediocris est febris, & vires non validæ sed cum notis concoctionis, ijs qui ita se habent, balneum prodest, & vini potio. Et alibi, Ego verò nec eorum, qui ex putrescente humore febricitent lauem, aliquem, nec relaxantibus cataplasmatis, priusquam superuacua purgarint, vtar. quandoquidem, vt superius etiam dixerat, calefacere, & perfusionibus vti, non est perpetuo tutum, sed in ijs tantum ægris, quibus in toto cor-

Hip. 2. de diæ.

Aristot. 31. probl. 14.

Corn. Cels. lib. 1. c. 3.

Gal. 2. de motu muscul.

Hip. lib. de loc. in homine.

Gal. 11. meth. 9. Paul. lib. 2 c. 18.

Gal. 11. meth. 17. & 15.

Homer. 5. Odissæ.

corpore nullum errat superfluum, vel in ijs adderem cum Homero, qui ex lassitudinibus, & alijs huiusmodi febricitant.

Sed omissis balneis, vtpotè quæ in secunda valetudine non vtantur, vt antea fieri solebat, nec etiam ex medicis, ideò præscribantur amplius, inter alias exercitationes in ijsdem gymnasijs erant frictiones de quibus frictionibus Gal. sic loquebatur.

Gal. de puero epileptico.

Atque dignum etiam scitu est, & frictionem exercitationem esse, imbecillioribus præsertim corporibus, proindè primum linteis corpus rubefacere oportet a supernis ad inferiora, sensim manus deferentes à brachijs manibusque sumpto initio, ità deindè ad pectus & ventrem procedendum est, deindè & crura exactius fricanda sunt, ità vt aliquid à superioribus hac defluat, & sic tandem caput attingere opus est; nam ad ipsum statim accedere periculosum admodum est, nimirum vbi adhuc corpus repletum est, ad eam partem, quæ primò calefit superfluitates attrahuntur. Frictio, docebat Hippoc. vim habet soluendi, deuincendi, carnem progignendi, augendi, imminuendi. Deuincendi quidem quæ dura est, soluendi quæ mollis, minuendi quæ multa, incrassandi quæ mediocris. Data itaque aliqua necessitate vnius ex superioribus, vt scilicet soluere necesse sit, augere, vel imminuere in febribus, nulli dubium est, quod frictiones celebrandæ sunt, vt sanè temporibus etiam nostris vtuntur medici, & in febre leuiori præsertim, & longa laborantibus, in quibus corpore euirato, concoctoque morbo, & partim diminuto, frictiones ante cibum quotidiè exhibentur, leuis exercitij tamen loco, & ad resoluendas materias febrificas, necnon etiam calefactione motus roborandas partes. Et sic patet quod in febribus etiam exercitia conueniant: exercitia, inquam, moderata, & ad proportionem tum morborum, tum etiam

Hipp. lib. de med. officina com. 3. t. 25.

etiam ęgrotantium,non tamen exercitia illa Prodici,vel Hærodici superius recensitorum, qui luctationibus, fomentis calidis,circuitibus multis, cursibus,& huiusmodi, febricitantes potius interficiebant, quam sanabant. Vnum præterea cum Galeno si fieri potest procurandū est; In quacumque exercitatione, videlicet, exercitia quæ celebrantur talia sint,quæ corpus non solummodò exercere possint,verum etiam & animum oblectare. Gal.li. de vsu paruæ pilę c. 1. & 4. & alibi.

Licet autem exercitationem interdum alicui morbo, & alicui etiam ægroto conuenire dixerimus,non tamen ità locuti fuimus,vt etiam, & quietem in febribus penitus, & omninò neglexerimus: quinimò è contrà in febribus, videlicet, quietem potius, quam motum laudamus: quies etenim non modò non calefacit,& exiccat, vt vsus, exercitium, vel labor dicebantur, sed è contrà refrigerat, humectatq; cum Hipp. Otium humectat,calor verò exiccat,inquit Hipp.Neque adhoc probandum pluribus indigemus in præsenti auctoritatibus, cum ratio ipsa idem clarissimè ostendat; Exercitia, inquam, iam dicebamus,tum etiam probauimus calefacere, necnon etiam exiccare. Ergò quies contrarium peraget, contrariorum etenim eadem est ratiò, & disciplina; Et sic febricitantes maximè sunt in quiete detinendi. Hip. 1. de dię.

Sed dices, quies ex Gal. auget putrefactionem, vt, exemplo etiam vestium,quæ immobilitate putrefiunt, ostenditur. Otium,docebat idem Galenus, quiescentiū morborum vires reddit imbecilles, effeminatur etiam cuiuscumq; corpus qui in otio degit ac eneruatur. Hippocr.antè omnes,otium humectat, & corpus debile facit, inquit, cum anima quiescens humiditatem ex corpore non consumat.Quies igitur in febribus non conuenit, ipse dices. Galen.3.epid. com.3 t. 1. Gal. de med. offic.com.3. t. 22.

Quidquid tamen de his sit auctoritatibus,sententia verior est in febribus quietem magis, quam motum cōuenire,

corpore nullum erret superfluum, vel in ijs adderem cum Homero, qui ex lassitudinibus, & alijs huiusmodi febricitant.

Homer. 5. Odissæ.

Sed omissis balneis, vtpote quæ in secunda valetudine non vtantur, vt antea fieri solebat, nec etiam ex medicis, ideo præscribantur amplius, inter alias exercitationes in ijsdem gymnasijs erant frictiones de quibus frictionibus Gal. sic loquebatur.

Gal. de puero epileptico.

Atque dignum etiam scitu est, & frictionem exercitationem esse, imbecillioribus præsertim corporibus, proinde primum linteis corpus rubefacere oportet a superius ad inferiora, sensim manus deferentes à brachijs manibusque sumpto initio, ità deinde ad pectus & ventrem procedendum est, deinde & crura exactius fricanda sunt, ità vt aliquid à superioribus hac defluat, & sic tandem caput attingere opus est; nam ad ipsum statim accedere periculosum admodum est, nimirum vbi adhuc corpus repletum est, ad eam partem, quæ primo calefit superfluitates attrahuntur. Frictio, docebat Hippoc. vim habet soluendi, deuincendi, carnem progignendi, augendi, imminuendi. Deuincendi quidem quæ dura est, soluendi quæ mollis, minuendi quæ multa, incrassandi quæ mediocris. Data itaque aliqua necessitate vnius ex superioribus, vt scilicet soluere necesse sit, augere, vel imminuere in febribus, nulli dubium est, quod frictiones celebrandæ sunt, vt sane temporibus etiam nostris vtuntur medici, & in febre leuiori præsertim, & longa laborantibus, in quibus corpore euirato, concoctoque morbo, & partim diminuto, frictiones ante cibum quotidie exhibentur, leuis exercitij tamen loco, & ad resoluendas materias febrificas, necnon etiam calefactione motus roborandas partes. Et sic patet quod in febribus etiam exercitia conueniant: exercitia, inquam, moderata, & ad proportionem tum morborum, tum etiam

Hipp. lib. de med. officina com. 3. t. 25.

etiam ęgrotantium,non tamen exercitia illa Prodici,vel Hærodici superius recensitorum, qui luctationibus, fomentis calidis,circuitibus multis, cursibus,& huiusmodi, febricitantes potius interficiebant, quam sanabant. Vnum præterea cum Galeno si fieri potest procurandũ est; In quacumque exercitatione, videlicet, exercitia, quæ celebrantur talia sint,quæ corpus non solummodò exercere possint,verum etiam & animum oblectare. *Gal.li. de vsu parvæ pilę c. 1. & 4. & alibi.*

Licet autem exercitationem interdum alicui morbo, & alicui etiam ægroto conuenire dixerimus,non tamen ità locuti fuimus,vt etiam, & quietem in febribus penitus, & omninò neglexerimus: quinimò è contrà in febribus, videlicet, quietem potius, quam motum laudamus: quies etenim non modò non calefacit,& exiccat, vt vsus, exercitium, vel labor dicebantur, sed è contrà refrigerat, humectatq; cum Hipp. Otium humectat,calor verò exiccat,inquit Hipp.Neque adhoc probandum pluribus indigemus in præsenti auctoritatibus, cum ratio ipsa idem clarissimè ostendat; Exercitia, inquam, iam dicebamus,tum etiam probauimus calefacere, necnon etiam exiccare. Ergò quies contrarium peraget, contrariorum etenim eadem est ratiò, & disciplina; Et sic febricitantes maximè sunt in quiete detinendi. *Hip. 2. de die.*

Sed dices, quies ex Gal. auget putrefactionem, vt, exemplo etiam vestium,quæ immobilitate putrefiunt, ostenditur. Otium,docebat idem Galenus, quiescentiũ morborum vires reddit imbecilles, effeminatur etiam cuiuscumq; corpus qui in otio degit ac eneruatur. Hippocr.antè omnes,otium humectat, & corpus debile facit, inquit, cum anima quiescens humiditatem ex corpore non consumat.Quies igitur in febribus non conuenit, ipse dices. *Galen. 3. epid. com. 3 t. 1. Gal. de med. offic. com. 3. t. 22.*

Quidquid tamen de his sit auctoritatibus,sententia verior est in febribus quietem magis, quam motum cõuenire,

uenire,& quæcumque superius à magnis viris dicebantur, de sanis intelligenda sunt, non autem ægris.

Neque obstat otium, vel quietem putrefactionem inducere, corpora debiliora reddere vel aliud simile mali facere. siquidem etiam sanis medicamenta interdum venena sunt: ægris autem exhibita sanitatem inducunt, & vitæ patrocinium sunt.

CAPVT SEPTIMVM.

De somno, & Vigilia in ordine ad febres.

Auic.li.1.fen. 1.doctr.1.c.1.

SOMNVS Et vigilia sunt causæ permutantes, vel conseruantes corporis dispositiones, inquit, Auic. cum alijs pluribus medicinæ Doctoribus. & ex Hipp. præsertim primo medicorum parente idem in epidim. manifestè colligitur. adeo siquidem somnum,& vigiliam magni faciebat Hippoc. vt nullius ferè ægri historiam recensuerit, in quo, & eorundem quoque mentionem aliquam non fecerit. Vnde febrium curationem, in præsenti agentibus nobis, de iisdem somno,& vigilia disputandum est etiam.

Vtrum videlicet, dormire, an vigilare potius in febribus conueniat. Et quoniam hęc determinari nō possunt, nisi etiam omnis cognitio, somni, & vigiliæ prius adipiscatur: de ipso somno primum quid sit, quotuplex sit, à quo fiat, & cuius gratia transigendum mihi propono. Dixi autem de ipso somno, quoniam & eodem cognito, cognoscetur etiam vigilia, cum cognito vno contrariorum, cognoscatur etiam aliud per Arist. & rectum regula sit sui,& obliqui.

Arist. 1. de anima tex.85 & in prædicam.

Somnus igitur ὕπνος grecè dictus, nihil est aliud per Arist. quam passio primæ sentientis particulæ veluti vinculum, & immobilitas quædam. In qua definitione no-

Arist.lib.de somno & vig. c.1.

notandum est primò, passionem dixisse somnum Aristotelem. non quia tamen res præter naturam, symptoma quoddam, vel aliud simile ipse sit somnus: sed passionem, hoc est proprietatem intellexit: consueuere siquidem cum Philosophi, tum etiam medici omnes, interdum nomine passionis proprietates intelligere. Vnde risibilitas passio est hominis affirmatur, sensibilitas passio animalis, & huiusmodi alia. *Nicolaus Leonic in arg. ad lib. de longit. & breuit. vitæ.*

Passio igitur est ipse somnus primæ sentientis particulæ. Circa hanc secundam partem definitionis somni ab Aristot. traditæ, magna sanè semper fuit lis, neque adhuc sancita inter medicos, & Phylosophos: siquidem Phylosophi omnes, & Arist. duce præsertim, primam sentiendi partem cor ipsum asseuerarunt; medici verò è contra caput.

Sed de hac prima sentiendi parte quidquid sit, pro nunc (namque inferius id fortasse agetur) veluti vinculū, & immobilitas quædam tertiò loco dixit Aristot. vbi dictio veluti ad distinctionem veræ immobilitatis addita fuit. namque actu primo dormientia immobilia non sunt. Quinimò & actu secundò etiam mouentur interdum dormientes, vt in noctabulis apparet; sed veluti immobilitas inquit Arist. ad similitudinem immobilitatis; quemadmodum ab illo altero similitudo mortis appellabatur idem somnus.

Stulte quid est somnus gelida nisi mortis imago?

Hanc autem veluti immobilitatem cum pluribus modis habere possint homines: nimirum supernaturaliter, præternaturaliter, & naturaliter; ità etiam vel supernaturalis est somnus, vel præternaturalis, aut naturalis.

Supernaturalem somnum dicerem ego illum, qui ope aliqua diuina hominibus contingat, cuiusmodi in Annalibus ecclesiasticis somnus ille refertur septem dormientium. præternaturalis autem qui aliqua de causa

præ-

præternaturali contingat somnus erit; qualis apud medicos lethargus græcè legitur, subeth arabicè, coma,& huiusmodi apud alios. Sed omisso præternaturali somno in præsenti, vtpotè qui pro ipsius declaratione maiorem requirat,altioremque indaginem.omisso necnon etiam supernaturali altero somno, cum huiusmodi theologicum sit potius agere, quam medicum, & phylosophum. de somno naturali hic solum agendum proponitur,& de quo Poeta.

Virg. in Aen.

Nox erat & placidum carpebant fessa soporem
Corpora per terras, siluæque & seua quierant
Aequora: cum medio voluuntur sydera lapsu,
Cum tacet omnis ager, pecudes, pictæq; volucres,
Quæq; lacus latè liquidos,quæq; aspera dumis
Rura tenent, somno positæ sub rupe silenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.

Arist.lib.de somn. & vig. c.4.

Somnus igitur naturalis,à quo fiat, & quibus de caussis tertio loco sciscitatur? Arist.in eodem lib. de somno & vigilia, non est somnus, inquit, impotentia quælibet ipsius sensitiuæ, sed ex euaporatione circa alimentum passio fit hæc. necesse enim quod euaporat aliquo vsque impelli, deindè conuerti,& permutari, sicut Euripum. calidum enim cuiusque animalium ad superiora natum est ferri: cum autem in superioribus locis fuerit,multum simul iterum reuertitur,ferturq.deorsum,& calorem repellens somnus efficitur.

Gal.de caus. sympt.c.8.

Gal.in hoc cum Arist. sanè conuenit, cœterum, inquiens, quod capitis repletio somnum conciliet, iam Arist. in lib. de somno, & vigilia satis monstrauit. Sed vtrum ex omni repletione contingat somnus, an verò ex tali,vel tali?

Gal.1.de cau. sympt.c.vlt.

Quæ,inquit idem Gal. medicamenta tantum humectant, meritò omnia somnifera vocantur:quæ verò perfrigerãt, nec somnum, nec indolentiam afferre rectè di-

cuntur:

cuntur:sed pro somno coma, caronq; pro indolentia ob refrigerationis excessum, sensus quidem abolitionem, aut saltem certè diminutionem. Paulus Aegineta, somnus, affirmat, requies est virium animalium vtili humiditate cerebrum madefaciente. Princeps Auicenna, somni augmentum edocet, frigiditatem, & humiditatem significat; cumq; somnus grauis, seu caros fit ab intemperie, fit à frigido primò. Ex quibus omnibus Cardanus, naturalem somnum ab humido, morbosum verò à frigido fieri conclusit: videlicet repletio capitis ab humore frigido simul, & humido facit somnum;& si prædominium frigidi sit, efficitur somnus præternaturalis, si verò humidi naturalis, inquiunt medici,& phylosophi simul.

Paul.lib. 1.c. 90.

Auic.li.1.fen. 2.doctr.3.c.3. p.3.tract.4.c. 1 tract.1.fen. 1.c.7.

Cardan.lib.2 contrad.med. tract. 6. contradict.5.

Et si autem repletione capitis ab humoribus frigidis, & humidis somnum fieri, Gal. & Arist. dixerint, & in causa somni efficiente maximè coueniāt differunt tamē in alia re.siquidem primā sentiendi vim,&somni sedem Aristot. in corde posuit, atque somnum propterea fieri asserebat, quoniam oppletò capite ab humoribus frigidis,& humidis,ijdem humores postmodum refrigerantur, refrigerati in inferiora decidunt, occupant principia venarum,spiritibus motum impediunt, & vigiliæ nō celebrantur,siuè quædam sentiendi impotentia excitatur,quæ somnus est.

Gal.primam sentiendi partem,& somni sedem, non cor,sed caput ipsum esse voluit: in eodem nimirum capite à refrigeratis & humectatis vaporibus ex infernis partibus eleuatis,occludantur principia neruorum,spiritibus animalibus impediatur transitus,non fiat per neruos eorundem spirituum irradiationes, non fiant sensationes,quod nihil aliud est quam sensus,vel facultates sensibiles dormire,& quiescere.

Gal.de symp. caus.4.c.8.

Et præter plura argumenta quibus vtitur Gal. aduersus

ſus Ariſt. ad hæc probanda:nullus inquit reperitur medicus, qui in ſomno curando capiti medicamenta non exhibeat; ergo caput prima ſedes eſt ſentiendi, & ſomni.

Sed de prima ſentiendi parte quidquid ſit. ex his Galeni,& aliorum medicorum ſomni cauſas quatuor eſſe colligitur:efficientem ſcilicet,materialem,formalem, atque finalem.

Efficiens cauſa prima ſomni, nulla alia eſt quam ipſe calor eleuans vapores ad caput, calor inquam eleuans non quilibet tamen,ſed mitis atque ſuauis, ſicuti enim qui pluuias excitat per eundem Ariſtot.non igneus eſt ſed moderatus, ita etiam ſomnum efficiens.igneus etenim vapores exiccat, nec pluuias,neque ſomnum in eſſe ponit. magis autem propinqua, & immediata cauſa ſomni ijdem dicti refrigerati vapores ſunt in capite principia neruorum occludentes,& ſpiritibus tranſitum impedientes.

Materialis inſuper cauſa ſomni ſi de totali intelligamus caput ipſum eſt, in quo ijdem vapores recipiuntur ibidemq; refrigerantur, humectanturq; & neruorum oſcula occluduntur,vt affirmabatur.

Cauſa formalis, vel erit occluſio ipſa dictorum neruorum, vel potius quieſcentia ab operationibus ſenſibilium facultatum.

Et denique finalis cauſa,ſi extrinſeca,vel remota magis perquiratur, nulli dubium eſt conſeruationem ſanitatis,vel vitæ eſſe. ſi verò proximiorem petamus, confortatio eſt inquit Forliuienſis virtutum animalium reſolutarum in vigilia, & naturalium. Somnum aſſerit Auic.iuuamenta plura ſequuntur: nempe caloris naturalis reſtauratio,cõcoctio tã nocentis, quã iuuantis materiei, ſeu cibi,retentio eius quod præter naturam fluit ſedatio malorum ſympthomatũ plurima,vt tuſſis laſſitudinis,

Forliuienſis. Auic.2.1.

tudinis, & doloris, sitisque præparatio materiæ ad expulsionem, & similia. Somnus, aiebat etiam Gal. quies est virtutum animalium, cum intentione naturalium; quandoquidem somnus cibum elaborat, humores excoquit, dolorem lenit, lassitudinem solatur, intenta laxat, animi verò egritudines obliterat, rationem vitiatam corrigit. Gal. 4. de acci denti c. vit. Paul lib. 1. c. 96. & 117.

Et hæc sunt, quæ de causis somni à magnis viris habentur cum Phylosophis, tum etiam medicis communiter; Sed in ebrijs, defatigatis, expletis, febricitantibus, vel alijs huiusmodi, somnum repleto capite ab humore frigido, & humido semper fieri, quis credat, dicit aliquis? Sunt enim in capite venæ arteriæ, membranæ, nerui ipsi, vel alia exactissimi sensus; & nihilominus somnescentes nihil frigidi percipiunt intra caput, neque in ipso principio inchoationis somni: intemperies autem frigida, & humida ex qua somni fiunt communiter, non in instanti, at in tempore fit: vndè in partibus saltem in quibus adhuc introducitur, persentiretur; Sed è contrà non modò frigus percipiunt qui à somno capiuntur, sed ebrij febricitantes, expleti, vel alij similes cum somnescere cœptant, caput cum internè, tum etiam externè calidū sentiunt. Causa necessaria necessariò agit: si ergo vapores illi frigidi & humidi in causa essent somni; donec & quousque permanerent, semper etiam adesset somnus. ac tamen volentibus nobis, a somno semper expergiscuntur homines.

Sed quid amplius? defatigatis accidunt somni facillimè, in quibus verisimile est nullam adesse capitis repletionem ab humore frigido, & humido, at è contra potius inanitionem; namque exercitatio exiccat, & extenuat, superius docebatur.

Scio quod Arist. in defatigatis somnū fieri asserebat à colliquatione: cum etenim calor in defessis nihil am-

plius habeat vbi depascatur, vtitur propria animalis substantia; nimirum colliquat substantiæ eiusdem humiditates, à quibus deinde eædem in arterijs præfatæ celebrantur obstructiones.

Sed nescio vtrum res liquefiendo incrassescant adeò vt occlusioni sufficiant; an verò potius humiditates colliquatæ ineptæ reddantur obstructionibus, cum liquefiendo tenuiores etiam euadant? Galen. ibidem, somnum accidere defatigatis inquit, quia caput refrigeratur, & humectatur. Sed motus calefacit, & exiccat dicet aliquis. Puerum refert præterea Plin. æstu, & lassitudine fessum in quodam specu dormiuisse quadraginta & septem annos. an dicamus etiam huic refrigerato, & humectato capite contigisse somnum? profectò difficilia sunt hæc.

Plin. li. 7. c. 52

Plin. idem in rebus naturalibus nemini secundus, somnus, inquit, nihil est aliud quam animi in se se medium regressus, aurea verba profectò; animi regressus in se se medium somnum efficit. Fauet Plinio in hoc Hipp. primum, cum sanguis in somno intrò fugit loquebatur: quia animus retrahatur videlicet. Gal. remissio animę, inquit, somnus est, secundum naturam à finibus ad principatum. Et in Auic. remissio est sensuum, legitur, somnus, siuè spirituum à proprijs instrumentis ad partem intrinsecam corporis. An igitur cum Plinio, tota ratio somni ab ipsa anima effectiuè proficiscatur? peractis enim ab anima suis exercitationibus, suisque functionibus executioni vigilando mandatis, tandem vt requiem accipiat, aliquàque quietem, derelictis sensibus, in se se mediam reuertitur, ad sua principia facultates retrahit, nec amplius sensus, vel sua instrumenta defatigari permittit. desinit scilicet ex se ipsa anima, & nulla alia cogente causa ab operationibus suis, & ita quies, vel somnus accidit.

Plin. lib. 10. c. 75.
Hipp. 6. epid. sect. 5. t. 30.
Gal. lib. de sta. medici.
Auic. li. 3. fen. 1 tract. 4. c. 1.
Auer. 2. coll. c. 21.

Vndè

Vndè cum Plin: supradicto causa efficiens primaria naturalis somni, & necessaria, nulla alia erit quam ipsa anima in se se mediam rediens, & spiritus, vel facultates ad interiora retrahens.

Causa materialis in qua, cor ipsum erit, siquidem ad cor spiritus retrahuntur in somno, & ideò alibi Hippoc. apertè vigilans calidior inquit est externis partibus, frigidior autem internis, dormiens verò vice versa.

Causa verò formalis retractio ipsa actualis est animi. otium animi, asserebat etiam Arist. in æticis, ipsaq; animi quies ab operationibus causa est formalis ipsius somni. Ex quo Seneca in Traged. *A.2.atic c.13*

Tuq; o domitor somne malorum
Requies animi pars humana melior vitæ.

Et Poeta:

Somne, inquit, *quies rerum placidissime somne Deorum*
Pax animi, quem cura fugit, tu pectora duris
Fessa ministeriis mulces, reparasq. labori.

Gal. eundem somnum quietem, asserebat, virtutum animalium, cum intentione naturalium, siuè virium animalium requies. *Gal. 3. de sym ptbom. causis. Paul. lib. 1. c. 96.*

Sed dices Hippoc. anima hominis, docebat, cū corpus dormit, ipsa verò vigilans cognoscit, ac visibilia videt, & audibilia audit, vadit, tangit, tristatur animaduertit. in summa quæcumque corporis munia, ea omnia ipsa in somno obit. ergo anima in somno haud quiescit; vt etiā in noctambulis quibusdam dictis experimento amplius constat. Gal. ipse dormientem se integrum stadium peregisse refert, nec à somno priusquam in lapidem impegisset excitatum fuisse. Artificem cognoui, recenset Salius, qui dormiens è lecto surgebat, è thalamoq; exiens domum suam ferè totam peragrabat, scalasq; nullo discrimine ascendebat, descendebatque. *Hip. lib. de insomn. 11.* *Gal. lib. 2. de muscul. motu c 4.* *Petr al li. de affect part. c. 18. schencb. in obseruat. med.*

Accidit enim, inquit etiam Arist. dormientibus animalibus; *Arist. 5. de generat. anim. c 1.*

malibus; sensus non modo quæ somnia vocantur, sed etiam præter somnia, vt ijs qui dormientes resurgant, & quidam pleraque agunt sine somnio, sunt enim qui dormientes resurgant, & ambulent, videntes eo modo, quo qui vigilant. Cur igitur in somnis hæc accidant, si somnus animi quies est, vt dicebatur, & sensus omnes in somno quiescunt?

Quandoquidem responderem non omnes sensus tūc quiescunt, neque ex toto in se se mediam retraxerat anima, cum supradicta acciderunt. facta inquam Galeno multa phantasia ambulandi, tametsi circa reliqua quiesceret animus, nihilominus circà ambulationem etiam dormiens ratiocinabatur; species nimirum intelligibilis ambulationis faciendæ in intellectu retenta mouit in somno appetitum prosequutionis Galeni, appetitus facultati animali imperauit, & tandem ad sui etiam libitū dormiens ambulationem illam celebrari fœcit.

Vel melius ab anima operationes in corporibus nostris quatuor præcipuè celebrantur; naturalis vtputà, vitalis animalis, & rationalis. Naturalis operatio illa dicitur, quæ corpori naturali, vt naturali contingit: cuiusmodi nutritio, augumentatio, generatio, vel aliud simile, sunt, omnibus natura viuentibus proprium, & conditio.

Vitalis actio, vel operatio, sanè phylosophicè loquendo haud à naturali segreganda videretur; sed medicis magis distinctè hic loquentibus, huiusmodi spirituum generatio est, eorundem per arterias diffusio, vel ad interiora regressus, & similia.

Tertiò operationes animales illæ sunt, quæ alicui, vt animam habenti accidunt, & non alias. & has moueri, sentire, immaginari, memorem esse, vel aliud simile communiter affirmant doctores.

Diuiduntur autem huiusmodi animales operationes

in

in intrinsecas,& extrinsecas. extrinsecæ inquam animales operationes,moueri sunt, audire, sentire, videre, gustare, & huiusmodi, extrinsecis sensibus, vel organis tantummodò operatio fiens. Aliæ verò operationes animales intrinsecę,sunt imaginari,& meminisse presertim.

Denique,& vltimo rationalis operatio dicebatur,hoc est operatio illa quæ hominibus solummodo competit, & quæ ab anima rationali procedit, cuiusmodi intelligere est,phātasmata speculari, vel ratiocinare vt dicitur.

Cum igitur animam in somno quiescere dicebatur; haud naturales circiter operationes intelligendum est, vel vitales; siquidem huiusmodi etiam in somno obit anima. & propterea Hippocr. superius, si corpus dormiat, asserebat, anima tamen semper vigilat; vigilat in quam circà corporis nutritionem, spirituum regenerationem. & alias cœteras tum naturales, tum etiam vitales operationes.

Vnde somnus passio animalis, vt animal est, intelligendus etiam superioribus in definitione Aristot. Cessat anima interior ab exercitatione mēbrorum in sensu, & motu, inquit in somno Fracastorius. hoc est animi quies in extrinsecis animalibus operationibus est somnus: Quinimò per accidens etiam in intrinsecis: namq; quiescentibus sensibus extrinsecis haud species obiectorum in organis animalium recipiuntur, minus etiam ad intrinsecas facultates transmittuntur,vtputà sensui communi, immaginationi, & intellectui non proponuntur speculanda phantasmata,& sic anima etiam intrinsecus operari desinit in somno,vel quiescit. Quod si fortè fortuna,& sæpè contingit, vel in ipsa parte immaginante, vel in intellectu aliquod remaneat non illustratum phantasma, & speculatum, etiam si corpus dormiat,anima tamen circà illud phantasma vigilat,&ratiocinatur, vt Galen. superius recinsito accidit. Facta siquidem

Fracast. lib. 2. de intellectu.

Fracast. in Turrio lib. 2. phantasia surgendi inquit Fracast. quamquam sopiti sensus sint, motus tamen illi fieri possunt qui è phantasia dependent. species inquam ambulationis faciendæ in intellectu Galeni quamquam dormientis retentæ, appetitum mouit: appetitus facultatibus extrinsecis, & motrici præsertim imperauit; facultates transmiserunt, reuocaruntque spiritus, & calorem ad organa, & facta deniq; ambulatio integri stadij fuit.

Præter dictam verò integri stadij cogitationem, & ambulationem, nulla alia operatio animalis facta fuit in dormiente tunc Galeno: quoniam aliæ species in intellectu retentæ haud erant, ideoque circa reliqua animalis facultas dormiebat, retracta nimirum in se se media anima erat, quamquam circa ambulationem vigilaret.

Neque mirum sit alicui animam & quiescere, & vigilare simul circa diuersa; siquidem, & circa eandem rem id agere valere docuit interdum Arist. Plerumq; legitur in Arist. somno discusso deprahenderis spectra, quæ per quietem obuersabantur esse meras in sensorijs motiones. vnde dormientibus nonnullis accidit quodammodò sentire sonum, lumen, saporem, atque etiam tactione fungi, leuiter tamen, & quasi procul. Habentur etiam qui somno capti suspiciebant, vt lumen, quod tum leuiter viderant, vt putabant, id ipsum experrecti continuò verum agnouerunt. Nec desunt qui gallinaceorum cantu, & canum latratu leuiter audito, eundem ipsum cum edormierint manifestè perceperint. Nonnulli item ex interrogatione respondent. Accidit enim in vigilia, & somno, cum alterum adsit, alterum etiam quodammodò adesse.

Arist. lib. de somn. & imaginibus.

Et sic, anima hominis, etiam si corpus dormiat, ipsa tamen vigilans cognoscit, bene loquebatur Hippocr. ac visibilia videt, audibilia audit, vadit, tangit, tristatur, animaduertit, & quæcumq; munia ēt in somno aīa obit.

Hip. lib. de insomnijs.

De-

Declaratis autem naturalis somni causis materiali, formali,& efficiente, remanet quartò loco causa finalis. quæ nulla alia est quam illa communiter recepta, & superioribus descripta: scilicet si remotam petamus, causa finalis somni conseruatio est sanitatis, & vitæ. si proximiorem restauratio est spirituum, nouaque eorundem generatio. Et hæc pro altera sententia de somno dicta sufficiant.

Contrà quæ sic primò fortasse obijcies. In somno caput refrigerari, cunctaque somnifera frigida esse, communis est sententia. vnde causa somni frigidia, & non alias affirmanda est.

Præterea somnus retractio animi in se se medium si modò asseratur, non magis vno, quam alio in tempore eundem quoque fieri cerneretur. ac tamen à cibo magis & facillimè somni fiunt, à lassitudinibus; noctu potius, quam in die: verè, & hyeme longiores somni fiunt cum Hipp. quam alijs in temporibus. Falsò itaq; somnus retractio animi solum in se se medium affirmatur. Hip. 2. aph. 15

Resp. in somno caput non ideò refrigerari, quià frigiditas eiusdem causa sit: at quia idem somnus frigiditatem capitis potius efficiat. et ideò frigefaciendi vis somno, à natura est, inquit Hippocrates. retractis etenim spiritibus ad sua principia in somno, cœteræ partes frigescunt, & illæ præsertim quæ sua natura temperamento tales sunt: Et quamquam insuper somnifera, vt plurimum etiam frigida communiter asserantur (quia de oppio præsertim, & alijs nonnullis similibus dubitatio fuit nonnũquã apud aliquos) id nihilominus à frigido somnum conflari naturalem non probat. quià frigida, vt frigida somnum efficiunt præter naturalem, vt superius edocebatur. obstupefiunt nimirum à frigidis sensibiles partes, ab eadem obstupefactione partes constringuntur, & meatus, vel transfusio spirituum intercludi- Hip. lib. de flatib.

 tur,

tur, nullæque exercentur sensationes à facultatibus animalibus, & somni præternaturales deniq; excitantur.

Quod verò à cibo magis somni fiant, a lassitudine, noctu potius quam in die, hyeme, & vere quam in æstate, & similia, nec etiam faciunt contrà hanc sententiam: quandoquidem ab alimento assumpto somni fiunt ideò sententia mea, quoniam alimentum assumptum petit concoctionem, concoctio autem fit à calore; anima igitur totius corporis gubernatrix, retrahit spiritus ad partem concoquentem, & organa sensibilia relinquit; sicq; somnus ab alimento apparet.

Neque etiam obstat ex nimio alimento interdum non modò dormire homines, at potius vigilare: Siquidem huiusmodi fit ex eo quia natura ad concoquendũ valens non est, vndè expulsioni incumbit, quæ vigilando celebratur.

Fiũt etiam somni à lassitudine eadem ratione: retrahuntur nimirum spiritus ab anima, lassitudine accedente, vt refocillentur vires, nouaque caloris restauratio fiat.

Cur denique noctu, potius quam in die ijdem somni fiant? Ratione consuetudinis primò responderem. tum etiam quia, dicerem, ad corporis functiones ferè cunctas sensibiles, lumẽ ipsum requiratur, quod cum noctu amplius absit, natura easdem non molitur, at somnum conciliat. retrahit nempè in se facultates animales, cum in exterioribus necessariæ non sint. Et eædem quoque valeant rationes cur hyeme potius, quam in æstate somni fiant, vt superius obijcebatur.

Gal. lib. prom. hipp. com. 1. t. 71. Sed dices, Demonstrauimus, inquit Gal. vigilantiam quidem fieri propter cum siccitatem, tum caliditatem primæ sentientis partis: somnum verò ex contrarijs. igitur somnus à frigido, & humido fit.

Respondetur, iam superius indicatum fuisse frigida & humida

humida ſomnum efficere præternaturalem, vt etiam calida & ſicca præternaturales vigilias in eſſe ponunt. naturales autem neque à calido, neque à ſicco, at ſimplici ſolum animi ægreſſu ab interioribus ad exteriora, vt ſomnos regreſſu eiuſdem animi ab exterioribus ad interiora ſui cum Plinio fieri dicebatur.

Et hęc ſufficiant quò ad ſomnum ſecundum ſe dicta. quibus cognitis, cognoſcetur etiam vigilia res è directò eidem ſomno diuerſa: contraria inquam aſſerenda ſunt in vigilia ijs quæ de ſomno huc vſq; diximus.

Quibus omnibus denique omiſſis, atque ſuppoſitis, quæritur modò, vt à principio etiam indicatum fuit, vtrum ſomnus, an verò vigilia in febribus magis conueniant?

Et quidem in ſomno docuit Hipp. ſanguis intrò fugit, & interiora caleſcunt. in vigilia verò contrarium accidit cum Aetio. igitur vigilia magis expedit febrientibus, quam ſomnus. cum etiam pulmo, cor, & arteriæ in ſomno maximè repleantur. atque ſomnus ab eodem Auicenna reditus ſpiritus animalis, dicatur, ab inſtrumentis ſenſuum, & motuum, ad principium. (Hipp 6. epid. ſect. 5.t.3. — Aetius tetrab. 3 ſem.3. — Auic.li 1.fen. 2.doct.2.c.13. lib. 3.fen. 1. tract 4.c.1.)

In aduerſum verò, ſomnus loquebatur Paul. ſi rectè ineatur, multa præſtat commoda; cibum elaborat, humores excoquit, dolorem lenit, laſſitudinem ſolatur, intenta laſſat. (Paul.lib. 1.c. 117.)

Sed hæc conueniunt in febribus; ergò ſomnus in febribus nequaquam damnandus eſt. accedente inſuper quod Galen. alibi, ſomnus concoquit, vigilia verò digerit, edocebat. ſomnus humectat, & vigilia exiccat. Somnus inquit Auic. alibi citatus, omnes operationes naturales fortes efficit: nimirum ad expellendum materias iuuat, propterea quod calorem interius contrahit, & nutrimentum in corpore partitur, & expellit illud quod eſt iuxtà cutim, impellendo quod eſt elongatum à cute ſuc (Galen. lib. de vict rat.t.vlt. 6. de morb. vulg. com. 4. t.17. — Auic.li 1.fen. 2.doctr.2.c.3)

ceſſiua

cessiua impulsione; ita quod illud, quod est interius, expellit id quod est ante ipsum, vel ei oppositum versus cutem. & alibi, somnus temperatus virtutem naturalem potentē efficit perficiendi suas operationes, animalem virtutem auget, prohibet spirituum resolutionem, digerit cibum, succurrit debilitati, humectat: sitim sedat, vomitum, singultum, tussim, fluxum ventris; interiora siquidem corporis calefacit, ex quo fit cibi digestio laudabilior, & melior. Multa prætereà alia, atq; his similia de somno penes doctores habentur; quæ omnia cum etiam aptissima sint febrientibus, rationem non video cur à somno arcendi sint ægri. Cum amplius vigilias, dicat idem Auic. complexionem corrumpere cerebri, debilitare, rationem commiscere, humores adurere, ægritudines acutas facere, anxietatem, & angustiam animæ, spiritus dissoluere, corpora fœdare, splendorem, claritatemq; corporis corrumpere, oculos profundare, digestioni nocere, corpus debilitare, disturbare, & huiusmodi. Spiritus corrumpunt, inquit Gal. vigiliæ, totũ corporis habitum siccant. siuè vt Hipp. asserebat, vigilia morbum mutari non sinit, & cibos, potusque concoctioni rebelles efficit. Et denique nullus reperitur medicus, qui in febribus vigilias arcere non conetur, ad hoc vt melius, atque citius curentur ægri. Somni itaq; non vigiliæ in febribus exoptandi sunt.

Auic. lib. 1. fen. 3 doctr. 2 c. 9. lib. 3. fen. 13. tract. 2. c. 20. tract. 5. c. 12. 21. fen. 16. tract. 1 c. 4. primę partis, canticorum tract. 1. Aetius tetrab. 2. serm. 4.

Aui li. 1 fen. 2. doctr. 2. c. 13. 1. par canticor. tract. 1. 140.

Gal. 12. meth. c. 5. 7. meth. c. 6. Hip. 2. acut.

Hip. li. de arte

Sed dices, vigiliæ sanant aliquando, docuit Hipp. igitur prohibendæ non sunt in febribus. Vigiliæ famem efficiunt, docuit etiam Auic. sunt de causis conseruantibus corporis dispositiones; vigilia temperata excitat sensus, & disponit virtutes, & mundificat corpus à fœcibus, & superfluitatibus. multaque prætereà alia de vigilijs his similia leguntur. Vnde in febribus nec etiam vigiliæ denegandæ sunt.

Auic li. 1. fen. 2 doct. 2. c 13. 1. canticorum tra. 1. 139.

Huiusmodi autem hinc indè nunc dictis, dicerem, & verum

verum fortaſſe, moderatam vigiliam, moderatum, conſuetumque ſomnum in febribus etiam atque etiam conuenire. & ſic diluuntur omnes difficultates huc vſque ſuperius diſceptatæ.

Non conferunt quidem ſomni ſuperius obijcebatur, vtique verum eſt, at immoderati intelligendi ſunt ſomni. Vndè Auic. ſomnus multus enunciauit, virtutum animalium obtuſionem operatur, capitis grauedinem, ægritudines frigidas.& alibi; ſomnus multus nocet multum, nocet viſui, replet caput, obeſt animæ. Vigilia etiã in febribus mala eſt, ſed nõ omnis. moderata ſiquidem prodeſt, vt immoderata obeſt. Vnde idem Auic. ibidem, vigiliæ, inquit, complexionem corrumpunt (de immoderatis, loquebatur) ſuperfluitas quandoquidem vigiliarum reſoluit ſpiritum, debilitat, repletque cerebrum vaporibus. Ex quibus tum vigilias, tum etiam ſomnos, in febribus non conuenire concludendum eſt, ſi de immoderatis vtriſque intelligamus. moderati quandò ſomni, & vigiliç, febrientibus maximè probentur, vt ſuperius contendebatur.

Auicen. lib 1. fen. 2 d &r 2 c 13 li 3 fen. 1. tra. 4. c. 14 fen 3 tra 4. c. 4 1 par. cant. tract. 1. 137. p 3.

Sed dices, ſomni, legitur in Gal. febrientibus ſemper nocerent, eò quod materia ad viſcera fluit, niſi coctionis vtilitas adeſſet.

Galen. 4. aph. 67.

Ergò non ex toto conueniunt; Vndè magis vigiliæ, quam ſomni febricitantibus laudandæ ſunt.

Reſp. febribus. vt febres ſunt, vtique ſomni interiora calefacientes minus conueniunt quam vigiliæ. Sed quoniam ijdem ſomni coctiones moliuntur, ſpiritus reſtaurant, & alia ſimilia bona exhibent, ideò in febribus maximoperè deſiderantur, & magis etiam quam vigiliæ. Sed de moderatis ſomnis hic intelligimus, quià ſomnus immoderatus, & corpori, & animo obeſt cum Platone. Somnus atque vigilia vtraque mala ſi modum exceſſerint, in aphor. Hipp. etiam legitur. Tam itaque

Plat. lib. 1. de legib.

Hip. 2 aph 3 Gal. in com.

ſomnus,

somnus, quam etiam vigilia moderata esse debent in febribus adhoc vt prosint, generaliter tamen loquendo, & non particulariter.

Galen.6.epid. com.4.t.17.2 aph.1. Si autem fortè fortuna casus exhibeatur, in quo magis vigiliæ conueniant, vt febris est, exempli gratia, ab intrinseca aliqua inflammatione procedens, vbi Galen. vigilias, & non somnum extollebat. potest etiam alius è contrà induci casus, cuiusmodi in febre esset, quæ ab externa inflammatione oriretur: quamquam inquam idem hic affectus sit, ratione tamen originis contrario modo agendum est. nam & in somno aliter quoq; se gerit calor, quam in vigilia, vt alibi dicebatur.

Gal.2. aph.1. 6.epid.com.4. t.17. Somnus igitur prodest in febribus. conuenit tamen in declinatione magis, aut in fine earundem febrium cum Gal. quam aliàs. in principio autem febrium nocet: siquidem in eodem principio calor naturalis totus, & humores, in profundum corporis vergant; atque præsertim in ijs, quibus horror, vel rigor, vel fortis partiū refrigeratio contingit. Præterea si in principijs febrium dormierint ægri, ca sus illis protenduntur, & vix febres ad consistentiam perueniunt. si qua verò inflammatio sit circà viscera, rationabile fit ipsam adaugeri: & si humores aliqui ad ventrem confluat, non æquè atque in alijs somnis concoquuntur, sed longè plures fiunt inconcocti permanentes. Ob hanc itaq; causam ægrotis

Gal. ibid. vigilias præcipimus tempore illo, inquit ibidem Galen. eam quæ fit ex ipsis vigilijs, spiritus, sanguinisuè, atque caloris, qui in eis est, ad exteriora motionem volentes opponere, tanquam maximum auxilium aduersus illam, quæ fit in accessionum principijs, sanguinis, spiri-

Galen.6.epid. sect.4.t.17. tus, & caloris naturalis ad interiora retractionem. Et si ex visceris cuiuspiam inflammatione febricitas aliquis in accessionis initio dormiat, febrem vnà cum inflammatione augebit.

Et

Et prohibe eum à ſomno in principiis febrium,aiebat etiam Auic. propriè quando eſt horripilatio, aut frigus, & rigor: quoniam prolongatur ſuper eum frigus, & rigor: ipſe namque adiuuat materias, ſi fuerint commotæ ad quædam viſcera,& prohibet digeſtionem humorum: Apud declinationem verò eſt iuuatiuus valdè, & fortaſsè non nocet apud ſtatum.

Auicen. lib. 4 tract. 2. fen. 1. c. 7.

Gal. 2. aph. 1.

Et ſi autem ſomnus in febribus conueniat,non tamen etiam in quacumque febre, vel in quocumque tempore idem eſſe debet,nec etiam in quacumque ætate,quantitate,figura,& ſimilibus. namque vt benè alibi Auic. adnotabat, ſomnus cauſat ægritudines frigidas,ſomnus verò qui ſuprà vacuitatem cadat, & propter hoc inquit idem,quod reſoluat. Vndè cum cauſa frigida erit in febribus, talis ſomnus non æquè bene, atque in alijs conueniet: Nec etiam in quocumque tempore; ventres etenim hyeme,& vere natura calidiſſimi ſunt, & ſomni longiſſimi,dicebat Hipp. in aph.

Auic. li. 1. fen. 2. doct. 2. c. 13 c 1. fen. 3. doc. 2. c. 9.

Hip. 1. aphor. 15 lib. prenot. com. 2. t. 11. et 3. de dieta.

Et alibi, quemadmodum ex natura, & conſuetudine eſt, interdiù vigilandum, noctu dormiendum eſt;ſi contrà commutetur pe[illegible] eſt; minimè verò offendit ſi quis dormiat prima luc[illegible] [illegible]rtiam diei partem,qui verò ab hoc tempore ſomnus eſt,deterior eſt. Aeſtate prandio modico vtendum eſt,& ſomnis a prandio breuibus.

Auic. ſomnus docuimus,inquit,ſit vnius,vel duarum horarum, neque poſt cibum immediatè adminiſtretur: antè prandium verò malus,niſi ſit ex labore, triſtitia, ira,cogitatione,& ſimilibus: præſertim verò in gracilibus cum Hipp.namq; huiuſmodi extenuat: è contrà verò à prandio factus.

Auic. tract. 1. in fine lib. de remouendis nocumentis & 2. parte cantic.

Hip. 2. de die. Plin. lib. 11. c. 27.

Tempus ſomni optimum à cibo eſt, docebat Paul. ſed diurnus haud omnibus eſt idoneus: tempus enim quo obdormiſcunt ad abſolutam ciborum coctionem non ſufficit,interrupta enim ante horam ſuam coctione

Paul. lib. 1. c. 96.

a me-

à meridie resurgentes, subinde acidos ructus edunt, & flatibus replentur. Vnde somnus optimus nocturnus est, quoniam nox naturali humiditate, silentioque animum in somnum deducens, absolutam molitur concoctionem.

Hip. 2. de die. Somnus bonus est, si stomacho antè referto fiat, vacuo, & famescente non est bonus docebat alibi Hipp. succum enim vtilem, qui intus est absumit, hominem extenuat, imbecillum, tristemque reddit.

Sed hęc pro sanis docetur ab Auctoribus dicet aliquis. si tamen ægris adaptari valeant, vtiq; non derelinquendum, optimumque erit, respondetur: In reliquis cum febre progrediendum est semper.

Arist. 5. de gener. anim. c. 1 Circa ætatem, dormire inquit Arist. omnium maximè pueri solent, quoniam intrà parietem cum primum sentire cœperint, tempus dormiendo ferè totum consumunt. cum inquam febricitantibus dormire continget, id magis pueris, quam alijs aptum erit, nec non etiam longiori tempore. Auic. tempus edormitionis duodecim horas esse docuit. & Galen. septem, octo, vel nouem etiam horas interdum: dummodò tamen à febribus con cedatur adderem. & cum eodem Auic. somnus bonus continuus, & profundus est.

Auic. tract. 1. in fi. lib. de rem ouen nocu. & li. 1. fen. 3. doctr. 2. c. 9. Gal. 6. de san. tuen. c. 5.

Hip. 1. prenot. Quò verò ad figuram, depræhendendus est æger in dextrum, sinistrumue latus cubans, inquit Hipp. brachijs, ceruice, & cruribus paulum reductis, ac vniuerso corpore molliter affecto, qui ferè sani quoque iacentis habitus est: sed hæc ad prognosticum pertinent.

Auic. li. 1. fen. 3. doct. 2. c. 9. Arist. 6. probl. 5. Ex figuris autem somni melior est quæ super dextrum incipiat latus, cum Auic. eodem, & Arist. deindè ad sinistrum reuoluatur. quod si eius incæptio super ventrem fiat, auxilium fert satis magnum in digerendo; propterea quod calorem retinet naturalem, & ipsum comprehendit, quarè augetur. Resupinè autem dormi-

re

re est malum, & ad malas præparat ægritudines, sicut apoplexiam, paralisim, & incubum, tantummodo verò oculis prodest, vt Plin. ait. *Plin. lib. 18. c. 4.*

Considerantur etiam loca, siue regiones in somnis. namque in crasso aere somni longiores damnantur. perniciosum est etiam dormire supra humum humidam, sub sole, & noctu sub luna è regione rimæ cubiculo ad orientem spectante, maximè brumalem: sed ad æstiuũ, & inter duo solaria posito loco, si non aliter puro; non in loco nouo, nec nouiter dealbato gypso, aut calce, aut existentibus intrò carbonibus accensis, nec propè vias publicas ob strepitum, nocuus enim admodum est interruptus somnus, cum hic maximoperè debilitet, si Galeno, & alijs fidem adhibeamus.

In ijsdem somnis habetur quoque ratio temperamẽti; & valdè calidis, exempli gratia febrientibus minus conueniunt somni, quam frigidis: quoniam ex retractione sæpius dicta spirituum in somno sanguis euadit calidior: vndè frigidioribus temperamento, etiam aptior quoque erit somnus, quam calidis. Et quamquam natura sua qui frigidi sunt, longiores, profundioresque patiantur somnos, id ex eo fit, ego dicerem, quoniam retractus in somno frigidior spiritus, vel vt rectius loquar minus calidus, vt temperamento frigidiorum est animalium, hic inquam spiritus retractus diutius etiam occlusus retineri potest, quam calidior spiritus, & natura calidiorum animalium: siquidem hic vt calidior, ne suffocetur dormiens animal, à corde exit, & vigiliam facit. ille autem, nempè spiritus frigidiorum animalium, tãquam frigidior diutius retineri, & occludi in corde valet, & sic etiam diutior somnus fieri potest. Sicciores insuper eadem ratione febricitantes minus dormiunt, quam natura humidiores; spiritus enim sicci dum occluduntur sicciores euadunt, acrioresque; vnde sua acrimonia

irritant

irritant partes occludentes, & ad eorum met expulsionem cogunt.

Ratio est habenda denique in eodem somno consuetudinis: quippe qui optimus sit ille decubitus, qui à sanorum consuetudine non variat, cum Hipp. & consuetudo altera natura sit, vt alibi affirmabamus. Et hæc sufficiant de somno in ordine ad febres.

Hip. 1. prgnot.

CAPVT OCTAVVM.

De excretis, & retentis in ordine ad febres.

INTER Res nonnaturales reponuntur à Doctoribus etiam excrementorum euacuationes, vel retentiones: quando hæc eadem vtroque modo se se habere valeant; & conferre, videlicet, necnon etiam humano corpori obesse. Sunt autem excrementa specie non vnum, at plura, & indeterminata, & vel vtilia amplius appellantur, vel etiã inutilia. Vtilia semen, dicuntur, lac, vel aliud huiusmodi tametsi ab animalium corporibus seiunctum nihilominus alicuius vtilitatis postmodum esse valens. vt inutilia excrementa illa sunt, quæ nulli prosunt, vel prodesse possunt, cum excreta sunt: atque talia vrinæ præsertim recensẽtur fęces Ani, sudores, lacrymæ, Sputa, mucci, aurium sordes, in fœminis lunares purgationes, & alia similia ab Hippocrate, vel alijs pluries recensita. Vtraque hæc excrementa vtilia, vel inutilia dicta diuiduntur amplius in naturalia, vel præter naturalia. Summatim verò in ordine ad febres, eo modo inquit Paulus excrementa in ægris quæri debent, quo in secunda valetudine excerni, tum etiam retineri solebant.

Semen vtile excrementum vltimi alimenti. Arist. 1. de gen. animal. c. 17. 18.

Hipp. 6. epid. sect. 5. Ruffus ephesios lib. 1. de partium humani corp. appellat. c. 36. Paul. lib. 2. c. 3

Sed omissis omnibus alijs excrementis; quæ prệsertim in febribus sæpè sæpius dubitationem inferunt, euacua-

tio

tio seminis, vel ipsius retentio sunt, atque lactis. Vtrum scilicet semen effundere prosit febrientibus, an verò è contrà iisdem arcendus sit coitus?

Vtrum pariter febricitantes mulieres lac exhibere, vel non exhibere debeant in præsenti disputandum est.

Et quidem naturalis est euacuatio venus, & refrigerãdo prodest inquit Gal. Est concubitus, docebat etiam Aristot. naturalissimum opus, & omnium suauissimum, quo animalia qua possunt æternitate fruuntur. Aegrotant insuper nonnulli, cum eodem Arist. vbi à venere se abstinent. Et in epid. Pitioni recenset Hippoc. ad solũ sanum curam habenti abstinentia à coitu maximè obfuit.

Galen. 5. epid. com. 3. t. 16. et 6. epid. sect. 5. t. 26. 6. de san. tuenda c. 14. 6. de loc. affec. c. 5.

Aris. 2. de anima & sect. 4. probl. 16.

Præterea experientia constat concubitum ægris non semper obesse. Nicippus enim, inquit idem Hippoc. in febribus per somnum semen effudit, & nihil ad peius processit, & hoc ipsum sæpè ipsi factum est, & nihil læsit. Audi quantum conetur Hippoc. demonstrare venerem non tantopere obesse; nihil ad peius processit, inquit, nihil læsit subinde repetit: namque sanus fuit postmodum Nicippus idem, tametsi multum seminis effudisset. Cum igitur haud nocuerit seminis effusio in præcensito Nicippo. ergò febrientibus, nec etiam venus interdicenda est interdum, cum qua delectatio, & aliqua persentitur suauitas, per Arist. superius.

Arist. sect. 28. probl. 1.

Hip. 4. epid.

Asclepiades, inquit etiam Celsus Rom. Medicus, vlterioribus quidem diebus cubantis quoque luxuriæ se subscripsit, & iucundum curandi modum (vt verbis Plinij vtar) habebat. Igitur venus exhibeatur interdum febricitantibus, dicet aliquis.

Cels. lib. 3. c. 4.

Pli. lib. 26. c. 3.

Ex altera verò parte, in coitu legimus apud Hippocr. robustissimum quid excernitur, & viribus cum eodem destituuntur homines. Semen partem cerebri nobilissimam Alchmeon appellauit. Pitthagoras verò quan-

Hip. lib. de genitura.

Plutar de placit. c. 3.

dam spumam melioris sanguinis: Plato destillamentum medullarum: & tandem Zeno criticus, semen dixit sperma hominis, quem cum humido emittit, partis animæ spolium, & generis proauorum permixtio. Quis igitur medicus etiam in febribus seminis effusionem, vel venerem ex his laudauerit?

Galen. 6. epid. sect. 5. t. 2. Arist. lib. de long. & breu. vitæ. Hip. 7. epid.

Accedente amplius quod venus exiccat cum Galen. & Aristot. Atque Timocharem recenset Hippocr. cum Satyro cognomento Grypalopex; quorum alteri ad nares destillatione affecto, cum venere vsus esset, resiccata sunt omnia inquit: Huic vero, nempe satyro quoniam per somnum sæpè semen prodibat, & interdiu quoque, ad annum trigesimum cum peruenisset, interitus tãdem hecticè superuenit. Siccat igitur venus, & exiccantia maximopere in febribus aduersa sunt.

Hipp. 6. epid. t. 25. com. 3. & lib. de genit.

Postremò venus in febribus non conuenit quia calfacit sanguinem cum eodem Hippocr. sanguinem, inquiens, coitus, calfaciens, viam faciliorem mensibus facit, & quæ sequuntur.

In hac sententiarum, rationum, & experimentorum contrarietate sanè anceps sum vtrum venus nonnunquã permittenda sit febrientibus, vtrum verò semper, & omninò prohibenda. quoniam pro prima parte omissis omnibus alijs superius allatis, ex veneris actu maximam refrigerationem, maximumque leuamen percepisse aliquando mihi retulerunt quidam luxuriosi febricitantes, hocque munus sæpè exercere in prospera valetudine consueti. E contra verò plurimos interijsse vidi sæpius ab actu venereo, cum febre essent affecti: Sed liberè asserens nunc sententiam meam, tutius est, ego dicerem, ab eadem venere abstinere febrientibus, quam aliquo pacto eandem exercere.

Neque obstant quæ superius pro venere exercenda ferebantur, siquidem plurima de sanis intelliguntur,

non

non autem ægris,& febrientibus præsertim. Et amplius in ijsdem sanis hominibus inquit Gal. superius allatus, retentio eiusdem seminis maximè prodest: vt experimento etiam patet in ijs qui cœlibatum exercent. Et ex Aretæo vir seminis profundendi abstinens, robustus fit, audax, neque vel feras expauescens: testimonio sunt ex athletis temperantes. Aret. lib. 4. c. 5.

Præterea Nicippo haud nocuit seminis effusio esto, sed non voluntaria, & coeundo effusio illa erat, verum naturalis, vel à natura facta, & morbi cuiusdam causa fortasse. non obfuit inquam, Ideoque eundem casum adnotauit amplius Hipp. & tanquam rarum monumentis suis recondidit. lib. 4. c. 5.

Asclepiades denique cubantis luxuriæ se subscribabat, sed aduerte quia luxuriæ inquit, cum luxuriosis agens, valdeque flagrantibus, & consuetis etiam veneri, venerem ipsam admittebat, sed cœteris paribus, nonnullisque existentibus conditionibus, cum quibus venerem exhibere conducebat fortasse.

Secundum quod circà excreta, & retenta discutiendum proponebatur, erat lac; Vtrum scilicet febrientes mulieres lac exhibere valeant?

Lac materialiter ex sanguine generatur cum Aristot. eadem inquiens materia est, quæ alit, & ex qua generationem natura constituit, eoque sanguineus humor in sanguinem habentibus est: lac enim sanguis concoctus est, non corruptus, vt Hipp. lib. de nat. pueri affirmauit, & alibi. Arist. 4. de gener. anim. c. 8. Lac non ex sanguine, sed ex materia, qua fit sanguis constare, est etiam opinio.

Igitur in illis etiam mulieribus, in quibus plenitudo erit, vel copia sanguinis, lactis exhibitionem præcipere valebimus: & eo magis, cum tales lactantes mulieres viribus destitutæ non erunt, sed valentiores, non valde febricitantes, & hanc per mammas lactis euacuationem diù etiam consuetam habuerint: diuturnæ quoniam

euacuationes si repentè claudantur, ægrotantes in maio-
Hip.6.aph.12 ra discrimina ducunt: Vndè Hipp. de hemorrhoidibus, in aph. à diuturnis, inquit sanato hemorrhoidibus, si vna non seruatur necesse est in tabem, vel hydropem transire.

Per eandem lactis euacuationem preterquam quod aliquantulum corpus ægrę refrigeratur, poterit interdum natura excernere causam febris, & sic eadem ægrã postmodum sanare. Vndè lactis exhibitio febrientibus fœminis non tutò prohibetur, at nonnunquam præcipienda est, respectu ipsius tamen, loquendo, mulieris febrientis: respectù verò fœtus cui lac exhibetur nunquã bona est, cum lac illud febriculosum sit, valdeq; calidum.

Ideò in hoc casu, lactis euacuationem laudarem per aliquod instrumentum artificiale, vt sæpe sæpius fieri solet; exhibitionem verò fœtui semper & quandocunq; damnarem.

CAPVT NONVM.

De animi affectibus in ordine ad febres.

Auic. fen. 1. doctr. 1. lib. 1. c. 1. ANIMI Accidentia sunt de causis conseruantibus, & permutantibus dispositiones humani corporis, inquit Auic. & ratio est, quoniam affectione animi spiritus nonnunquam recreantur, interdum verò maximoperè corrumpuntur,
Gal. 12. meth. 5. cum Gal. à quã postmodum corruptione infinitæ oriuntur morborum species, infinita sympthomata mors ipsa tandem aliquibus accessit. Diodoras sapientiæ diale-
Plin. li. 7. c. 53 cticæ professor, lusoria quæstione non protinus ad interrogationes Stilbonis dissoluta, pudore perijt. Lacon Chilo insignis Phylosophus cum filium olimpici

cer-

certaminis victorem conspiceret præ nimio gaudio expirauit, vt etiam Sophocles, Dionysius Tyrannus, & alij ab eodem gaudio interfecti recensentur. Maximè igitur faciunt animi affectus ad valetudinem nostram. Vndè curaturus febres de ijsdem etiam dicendum est aliquid.

Plures inquam referuntur à Doctoribus animi affectus, nempè timor, gaudium, tristitia, amor, misericordia, ira, vel aliud huiusce modi: genericè tamen ad quatuor capita referuntur: gaudium scilicet, spem, timorem, atque dolorem. vndè Boetus de consolatione concinens. *Boetus 1. de consol. metr. 7*

Gaudia pelle, pelle timorē, spemq; fugato, nec dolor adsit.

Et Virgilius; *Virg. 6. Aenei.*

Hic metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque,

Nec auras,

Respiciunt, inquit. Quæ etiam omnia quatuor genera animi affectionum subiectiuè, & materialiter sciendum est in sanguine, & corde fieri cum Galeno his verbis. *Gale lib. de sympth. caus. c. 5.*

In timore sanguis, atque spiritus in interiora cordis retrahuntur, ex quo fit, vt partes in superficie positæ maximè deindè algeant: per iram verò, & distenduntur, & calescunt. Certamen verò, vt vocant, ex vtrisque conflatum, inæquales habet motiones. Vndè per verecundiam animalis facultas, in primis quidem ad interiora. sed rursus affatim redit ad exteriora; quod si non redierit, iam non verecundia, sed timor censeri debet: quippè verecundia derepente fit animata facultate nihil mali perpessa. euenit, inquit idem Galen. vt ità dixeris, ob molliciem, natiuumque timorem, cum quis præstantioris conuersationem ferre non potens, fugam parat, & procul, si liceat, abesse percutit, vndè fit vt recedat dumtaxat ad intima, veluti subterfugiens, idque

citrà refrigerationem: excitante verò, impellenteque ratione patibilem animæ partem. nempe eam quæ, & timet, & verecundatur, mox redit, ferturque foras eo maximè motionis modo, quo calor reuocatur ijs, qui in frigida se lauerunt. At in timore, neque excitante, neque impellente ratione patibilem animæ partem, magis,ac magis calor extinguitur, vt nonnulli rigore quoque infestentur. Vt in timore autem, ità in mœstitia paulatim fit motus, magnitudine dumtaxat, ac vehementia, non toto genere differentibus inter se pathematis. Atque nonnulli ob timorem subitanea morte perierunt: vbi debilis suapte natura animula, sub valido pathemate oppressa, confertim & extincta, & suffocata est. Etenim extinctio pathematis naturam sequitur ob refrigerationem euenientis: suffocatio verò cum vniuersus sanguis ad principium confluit, deferturque.

At ex iratis, subiungit ibidem Galen. nemo mortuus est, vtpotè quibus neque calor refrigeratur, neque robur dissoluitur. Præ gaudio autem, nonnulli supra modum pusillanimes mortui sunt, haud aliter quam timentes: sed non ita valido motu, aut feruore, ad exteriora fertur animata facultas: quin è contrà, si quid anteà fuit ei roboris, id nunc exoluitur, laxaturq; quum enim nimio gaudio laxata petit exteriora, discutitur, atque dissipatur. Iam dolor è diuerso cogens animam moueri, haud leniora, quam maximus timor, affert symptomata: quippe laborantes decolores apparent, refrigerantur, rigore concutiuntur, tremunt, pulsus minores redduntur, & abolentur; tandem veluti siderati, attonitique moriuntur: nam & in ijs fugit intimus calor ad principium, ac anima soluitur, simul, & extinguitur. Et hæc Galen.

Quibus omnibus nunc possitis dicerem ego, in febribus, cunctos illos euitandos esse animi affectus, in quibus

bus ſanguis, atque ſpiritus caleſiunt. cuiuſmodi omnes ferè ſunt, præter leue gaudium: in quo tametſi ſanguis quoquo pacto etiam caleſiat, nihilominus quoniam id cauſa eſt, vt à corde calor euadat, in quo febres accedunt; eſt etiam cauſa refrigerationis ipſius corporis, quam aliàs. nimirum veluti affirmabatur, in gaudio cor ipſum refrigeretur fons caloris: & per conſequens corporis partes dehinc omnes. Et ſic omnes animi affectus, vt animi affectus ſunt, in febribus per quam euitandos eſſe concludemus, præter leue gaudium, & delectationem.

CAPVT DECIMVM.

De Chirurgia in febribus.

HACTENVS de ſex rebus nõnaturalibus, & parte diætetica medicinæ diſputauimus; expedit ergò, vt ad aliam trãſcamus, quę χειρουργία gręcè dicitur, à χεὶρ χειρὸς, videlicet manus vocabulo; quandò huiuſmodi medicinæ pars manibus etiã exerceatur: Medicina, inquit enim Corn. Celſus, in tres partes diuiſa eſt, vna victu, altera medicamentis, tertia verò manu medetur. *Celſ. in proœ.*

De hac medicinæ parte quæ manu medetur agentibus nobis, plura ſunt quæ diſquirenda offeruntur: cum eadem mediante, plures etiam celebrentur operationes. præcipuè verò in ordine ad febres de quibus noſtrum eſt inſtitutum, phlebotomia, vel ſanguinis miſſio latinè eſt, quæ ſæpè ſæpius exercetur. Quibus igitur inſtrumentis vtantur chirurghi pro ſanguinis miſſione facienda primò quæritur?

Hippoc. in lib. de medico, ſcalpris incuruis in ſummo non valdè anguſtis vtendum inquit. Ibidem nominat

quoque gladiolos acutos, vel latos, est nimirum gladiolus instrumentum expeditum, quo etiam chirurghi nostri seculi vtuntur, & secũdum medici phisici intentionem, vel acutum, vel latum gladiolum exercent ijdem, prout etiam, vel crassum, vel subtiliorem sanguinem exire cupimus.

Hip lib. de medic. & loc. in hom.

In eodem libro, & alibi. meminit idem Hippoc. cucurbitularum, quæ etiam temporibus nostris in vsu veniunt, & vel sacrificatas, vel sine sacrificatione applicamus.

Quartò sanguinem extrahunt hyrudies, vel sanguisughæ aliter dictæ: animalia musculosum os habentia, adeoque valens, vt eodem & cutim, & venas interdum referent; & sic eti m ad libitum medicorum deinde sanguis euocetur ijsdem mediantibus hirudinibus. Sciscitatur à plurimis vtrum huiusmodi etiam animalibus pro exercenda phlebotomia supradicta, vteretur Hippoc. cum in lib. prorrhit. βδέλλαν dixerit; quam dictionem Gal. hirudinem interpratatur. Huic quæstion modum constituit Alexand. Petronius, cum Dioscoride primò βδέλλαν venam varicosam interpretans. Vndè cum nunquam alibi huius vocabuli meminerit Hippoc. verisimile est nec etiam vsum fuisse pro phlebotomia ijsdem hyrudinibus.

Gal. 4. de loc. aff. 5.
Cagn lib. 2. var. lect. c. 2.

Quintò naris vnguibus scalpta sanguinem non effudit, inquit alibi Hippoc. Ex quibus verbis, nonnulli, vngue argentea vsum fuisse, ad sanguinem extrahendum, Hippocratem concluserunt. quod necnè sit verum dubitatur profectò: cum dicta Hippocratis non minus de vngue argentea, quam propria naturali digitorum intelligi valeant.

Hipp. 6. epid. sect. 6. t. 6.

Secundo loco de eadem phlebotomia quibus in partibus corporis humani facienda sit declarandum proponitur. Soranus Ephesius in Isagogis sic loquitur de

venis

venis exsecandis. In occipitio propter querelas capitis incidimus vsque ad os mensura quatuor digitorum ab aure.

De lingua duas. De media fronte vnam. De naribus item. De collo duas. De manibus vnam secus digitum minimum propter inflammationem splenis. Super pollicem vnam propter inflammationem pulmonis. Sub talo pedis duas. De sub digito pollicis pedum duas propter indignationem testiculorum. De bracchio tres, cephalicam, scilicet, meson, & epaticam.

A Galeno, & alijs antiquioribus, aliæ etiam venæ secabantur: cuiusmodi quæ ad angulos oculorum magnos decurrunt; aliæ duo, quæ in parte anteriori labiorum vtrinq; adsunt. quæ in mammis sunt; tres aliæ in cruribus, & huiusmodi.

Præter venas Coelius Aurel. antiquo tempore meminit quoque fuisse sectas arterias. vt etiam Galen. lib. de curandi ratione per sanguinis missionẽ circa finẽ, consueuisse recenset quosdam medicos incidere arterias, quæ in temporibus circa malleolos, & post aures sunt. Somnio monitus idem Galen. aggressus fuit ad sectionẽ arteriæ inter dextræ manus pollicem, & indicem, & bono etiam consequuto fine, vt retulit. *Cęl lib. 1. chronicon. c. 3.*

Arteriothomiã maxime familiarẽ Aegyptijs fuisse refert Prosper Alpinus. nostri autẽ medici, & multis etiã ab hinc annis, ab huiusmodi arteriarum sectione abstinere satius iudicarunt, cum & periculis plena sit; atque prętertim si arterias magnas secari contingat: cuiusmodi illæ bracchij sunt, quas citra ανευρισμα semel tantum incisas coaluisse vidit ipse Galen. nonnullos insuper interijsse, transeunte nimirum hemorragia in gangrenam. alios denique dum aneurisma à chirurgo tractaretur, ab eodemmet chirurgo occidisse. *Prosp. Alpin. lib. 2. c. 11. & 12.*

Sed de his quidquid sit, secentur venæ, secenturque

artetię,

arteriæ, quid eſt illud quod venis apertis euacuatur ſubſequenter quæres? Huiuſmodi petitio inanis fortaſſe videbitur nonnullis, cum nemo ignoret illud quod euacuatur ſanguinem eſſe. Vndè Galen. in meth. venæ ſectio, inquit, ſanguinis euacuandi gratia fit. Clarum eſt inquam ſanguinem ſecta vena fluere. quià verò maſſam ſanguinis vtraque bile, & pituita cum ſanguine proprio componi aſſerunt omnes: Vtrum phlebotomiæ celebratione vnicus etiam ſanguis exeat, reliquis omnibus remanentibus; an verò venis reſeratis, omnes etiam alij humores ſimul effluant? & id eſt quod ex prima quæſtione intendebatur.

Gal. 9. meth. c. 11.

Simplicem ſanguinem reperiri ſupponitur apud omnes medicos: ſicuti enim quatuor ſunt elementa verè, ita ēt quatuor exhibentur humores, etiam verè, & realiter inter ſe diſtincti; vtraq; bilis videlicet, pituita, & ſanguis: vtraq; bilis autē, pituita, & ſanguis dicti humores ſimul mixti componunt tertium quid, ſanguis, vel αἷμα græcè appellatū, & ἀπὸ τοῦ αἴθειν dictū: fortaſſe propter calorem, cuius ſanguis fons eſt. quamquam inquam ſanguis mixtum quoddam ſit, & ex pluribus conflatū, nihilominus vna res dicitur, formaque vna continetur. Vndè nec etiam vnicum ſanguinem, at ſimul omnes humores exire dicendum eſt phlebotomia adminiſtrata. non eſt enim vis aliqua in ſanguinis miſſione, quæ diſcernat, vel ſeparet humores, & hos ducat, illoſq; dimittat, vt facere quædam medicamenta aſſeruntur.

Neque obſtat interdum acutos, vel latos gladiolos cum Hippocrate ſuperius exerceri debere: & foramen, vel acutum, vel latum à phyſicis medicis iuberi. quoniā id fit, non quià humores particulariter intendantur, ſed vt magis ſubtilis vel calidus ſanguis craſſior frigidiorq; euocetur, prout indicatio erit ſubtilioris euacuādi, vel craſſioris etiam, medicinam facienti.

Sed

Sed à quibus corporis partibus educatur sanguis cũ vena aperitur iterum quæritur?Nemo sanè ignorat immediatè prouenire à vena ipsa quæ inciditur; Sed vetus quædam opinio fuit à Galen. memorata, nihil referre quamuis venam incidas; nam omnes omnibus affectibus apertè æquè prosunt. *Gal. lib. de cur. rat. c. 1.*

Videtur fauere huic sententiæ primò Hippocr. cum omnes venas inter se communicare,& mutuò confluere docebat. vndè Vessalius inter recentiores, omnes venas,vnam esse venam etiam asseruit. Auicenna phlebotomia inquit euacuatio est vniuersalis; & ex Hippocrate forsan,confluxio vna,conspiratio eadem, consentientia omnia,alibi asserente:vel etiam ex Galen.totum corpus euacuari,affirmante,cum vena aperitur. Trallianus denique,nihil minus iuuabis,inquit,ex quacumque parte sanguinem detraxeris. cum omnia simul euacuentur. *Hippoc. lib. de loc. in hom.* *Vessal li ana. tom. obseruat.* *Gal. 1. acut.* *Trall. lib. 1. c. 17.*

Ex altera parte Hipp.& Gal.cœteriq; medici rationales omninò his contraria docuere. Dolenti enim capitis parte posteriore recta vena frontis incisa iuuat, legimus in aphorismis.non igitur quamquumq; sed præcisè illam quæ in fronte est recta, secuit Hipp. *Hipp. 5. aph. 69.*

Quartò acutorum in pleuritide secari iubet quoque venam lateris affecti. Et alibi, pro dorsi, aut coxendicum doloribus, sanguis,inquit, mittedus est sectis venis exterioribus in poplite, aut molleolo. In epid.proximum ventrem purgato, ventrem sanguinis secato legitur. Et non venæ sectio profuit, neque quæcumque alia tentaui, secui etiam venam sub lingua, quosdam purgaui, & huiusmodi. *Hipp. 4. acuti 73.* *Hippoc. lib. de nat. hum. c8.* *2. r. 6.* *Hipp 6. epid. sect. 7.*

De quodam laborante canina fame; Vbi verò,inquit, vena ipsi secta esset in vtraque manu donec exanguis redderetur, posteà vtilitatem percepit, & à malo liberatus est. *Hip. 5. epid. in princ.*

Emit-

Hipp. lib. de nat. hum.

Enitendum est autem, denique alibi legitur in eodem Hipp. vt sectiones quam longissimè à locis faciamus, vbi dolores fieri, & sanguis colligi solet; sic etenim mutatio minimè magna derepente fiet, & consuetudinem remouebit, vt non amplius in eundem locum colligatur.

Hæc ad præseruationem docet Hip.

Gal. lib. de cur. rat. per sanguin miss. c. 16. lib. de San. tuend. c. 16. & 13. met. c. 9.

Gal. lib. de Cur. rat. per sanguinis missionem longa oratione docet, quæ in quibus affectibus venæ secandę sint. Ibidem, & lib. de sanitatis ingenio; humerariam dixit venam secandam in capitis affectibus; internam cum partes infra caput laborãt. mediam verò vtrique generi communem esse. Ex quibus, & alijs, vt verum est, manifestè colligitur non omnem venam in omnibus affectibus secari valere, sed in hoc illam, in illo autem hanc, & similia.

Non obstant quæ superius aduersa ferebãtur: siquidem estò venas cum Hipp. mutuò inter se confluere, & communicare: hæ autem cum his magis, cum illis verò minus communicant, respondetur. vt etiam vna vena omnes venæ cum Vessalio; sed multæ sunt earundem venarum propagines, multifariam per corpus distributæ, vndè fit hanc partem cum illa magis, aut minus consentire, magisque vel minus etiam quam aliam secandam esse.

Phlebotomia cum Auic. euacuatio est vniuersalis vtique: cum Galen. corporis omnes partes quaquumq; secta vena euacuantur, etiam concedimus; non æquè tamen subiungentes.

Et sic firma remanet conclusio nostra, non omnes venas in omnibus affectibus secari valere, vt nonnullorum fuit opinio à Gal. superius recensita.

Subsequenter de sanguinis missione declarandum accedit quem fructum ex eadem percipiamus.

Et quidem duplex fructus, phlebotomiam sequitur præ-

præcipuè. Primo videlicet, detrahitur copia maximè grauis cum Galen. ægrotantibus. & sic exonerata natura ab eo quo tanquam sarcina præmitur, melius concoquit quod concoquendum est, quod verò expellēdum melius expellit. Gal. 11. meth. c. 4. Gal. lib. dicto c. 15.

Secundò phlebotomia corpus ęgri refrigeratur, quod primò, & principaliter intendimus in curationibus febrium de quibus ad præsens. Quod verò phlebotomia refrigeret præter quam quod sensu ipso constat, docuit Gal. in meth. & alibi: Refrigerat autem sanguinis missio quoniam calidi succi partem eximit. Gal. 9. meth. 4. 5. 10. meth. 10.

Vlterius de eadem sanguinis missione sciscitantur doctores à quo demonstretur, vel indicatio hauriatur. Atque indicatio comprænhensio scilicet iuuantis cum comprænhensione nocentis, absque experimento, & ratione, deriuatur à pluribus. cum Galen. autem, & neotericè cum Eurnio Vltraiectano, quod primò, & principaliter indicat affectus ipse est, vel ipse morbus. Gal. lib. de sectis ad eos qui introd. Eurnius lib. 1 instit. med. c. 3

Deinde causa:

- Sympthoma
- Temperamentum ægri
- Pars affecta
- Vires decumbentis ægri
- Aer ambiens
- Aetas
- Consuetudo
- Pœculiaris cuiusque natura
- Sexus
- Exercitium
- Longitudo, vel breuitas morbi
- Quatuor morbi tempora
- Particulares eiusdem morbi paroxisimi
- Ordinatæ naturæ functiones
- Medicamentorum vires

Syde-

Syderum influxus,& huiuſmodi alia indicant.

Ex his omnibus planè ſumuntur indicationes in febribus, & hac diſtinctione, quod nonnulla propriè, & principaliter, alia verò impropriè,& ſecundario indicet. Propriè indicant morbi, vel febres ipſæ,& earundem naturæ. ſiquidem hæ ſolum ſunt quæ primò,& per ſe quid agendum demonſtrant. impropriè verò indicantia cętera alia ſunt ſuperius recenſita.

Hip. 1. aph. 23 & 4 acut. Sed dices Hippoc. in aph.& alibi prodeũtia, docet, nõ multitudine ſunt æſtimanda, ſed ſi talia deijciantur, qualia conueniunt, & ægri facilè tolerant: hoc eſt ſi vires ęgri ſufficientes ſint euacuandum eſt, etiam ad animi vſque deliquium.

Gal. 4. meth. c. 6. Igitur vires indicant miſſionem ſanguinis, non verò morbi, eorundem naturæ,& cœtera talia. vt etiam Galen. affirmare viſus eſt cum ſcopos purgandi, vel phlebotomandi, magnitudinem morbi, & virium robur affirmabat.

Reſpondetur,& primò ad aph. Hippoc. nequaquam intelligi de indicatione remedij dicimus, ſed de iudicandi modo remedia iam adminiſtrata. non pertinent, profectò, illa verba ſi facilè ferant, ad indicationem quæ à viribus ſumenda ſit: quandoquidem indicatio præcedit opus, ſed verba ſi vires ferunt, è contrà opus ſequuntur, cum ex ijſdem deiectiones, cognoſcamus, vel euacuationes iam geſtas fuiſſe perquam opportunas. vnico verbo iudicationem morbi factam, non verò indicationem, continet in ſe aphoriſmus ſuperius Hippocratis. aut ſi aliquam fortè fortuna intelligebat indicationem in eodem loco Hippocrates, non propriam, ſed impropriam indicationem dicemus.

Quod verò Galen. ſcopos phlebotomiæ, magnitudinem morbi dixerit, cum viribus, nihil indè contrà nos: ſiquidem indicant morbi, coindicant vires affirmabimus.

mus. Vel Galenum eo in loco reſpectiuè loquutum, aſſeremus, cum multa recenſeat indicantia, cuiuſmodi ætatem, anni tempus, viriũ robur, & ſimilia: inter quæ poſtmodum virium robur, ſubiunxit, phlebotomiam magis indicat, quam alia. non autem abſolutè, & ſimpliciter ſupradicta verba enunciauit Galen. cum alibi ſolam affectionem vel morbum, phlebotomiam demonſtrare dixerit, his verbis, Virium robur ſolam indicat alimoniam, morbi verò è contrà reliqua omnia præſidia oſtendunt. *Gal. 1. acut. t. 44.*

Miſſionem eandem ſanguinis propriè, & principaliter non à viribus, ſed à morbis ipſis indicari, probatur amplius, quia Hippocr. in acutis phlebotomiam iubet primò, non verò alimoniam. Et præterea ſi à viribus deſumeretur principalis indicatio, ſequeretur in quocumque morbo validæ eſſent vires, promiſcuè, & nullo alio habito reſpectu, eſſe ſanguinem perpetuò mittendũ, quod maximè abſurdum eſt. A morbo igitur phlebotomia indicatur, & per conſequens à febre, febris natura, & non aliter. *Hipp. 4. acut. 18.* *Argumẽtum Maſſariæ de venæ ſect.*

Cum autem concludatur febres indicare miſſionem ſanguinis, quæritur amplius, quidnam ipſorum ſit: an ſcilicet febris ſpecies, quia videlicet alia indicet, alia verò febris recuſet. an febris magnitudo, quia eadem parua recuſet, ſecus ſi magna ſit, an denique ab vtriſq; coniunctim, non autem ſeparatim?

Hippocr. in acut. ſanguinem extrahendum eſſe, docet, ſi morbus magnus fuerit. & in aphor. extremis morbis extrema remedia optima ſunt. Igitur magnitudo febris, non verò eiuſdem aliud phlebotomiam indicat; vt etiam Gal. in meth. lib. de cur. rat. per ſang. miſſ. & alibi viſus eſt idem affirmare. *Hip. 4. acu. 18* *Hipp. 1. aph. 6.* *Gal. 4. meth. 6 lib. de cur. rat. per ſang. miſſ. c. 6. & 9.*

Contra hanc verò concluſionem Franciſcus Vall. in controuerſijs acerrimè inſurgit, & magnitudo ſupradicta, *Vall. 7. contr. c. 2.*

cta, inquit, non magis contrariatur sanguinis missioni
Gal.4.meth.6 quam purgationi. præterea Galen. in meth. scopum hunc magnitudinis vtrique vacuationis generi communem esse asseuerauit: Atque Hippoc. inquit idem Vall. medicinam esse docuit adiectionem, & detractionem: sunt autem morbi magni, qui ab inanitione fiunt neque vllam euacuationem indicant; verum è contrà potius adiectionem, cuiusmodi tabes est exempli gratia, in qua nemo inueniatur sanguinem educens: & hæc Vall. qui perbenè profectò loquutus fuit.

Vndè non solam morbi magnitudinem phlebotomiã indicare dicemus, sed magnitudinem cum redundantia
Gal.li.de cur. rat. per sang. miss. c.5. 11. meth.4.8.14. sanguinis. vt Gal. lib. de cur. rat. per sanguinis missionem, in methodis, & alibi docuit: huiuscemodi amplius redundantia nec etiam quæcumque sed insalubris indicat à quo ortus, vel oriundus aliquis morbus: vel orta, aut oriunda sit aliqua febris.

Gal.4.meth.6 Neque obstat Gal. in meth. non esse redundantiam, dixisse, sanguinis, quæ indicat phlebotomiam: Quandoquidem illud intelligendum est, quod nec sola, neq; semper necessariò phlebotomiam indicat ipsa sanguinis redundantia: non tamen cum alijs, nempè cum ipsa natura affectus, tum etiam magnitudine, quod indicare non possit.

Sumitur indicatio, secundò affirmabatur, à causa mor
Gal.c.12. bi. Vndè Galen. lib. de curandi rat. per sang. miss. Cæterum, inquit, vbi feruescentis est sanguinis plenitudo acutissimam accendens febrem, subitò, ac simul euacuare expedit, inanire tentandum, vel ad animi deliquium vsque, virium modò inspecto robore.

Gal.c.15. Sed dices Galen. in meth. saluberrimum esse, docuit, in omni febre putrida sanguinem mittere. febres autem putridæ oriuntur à causis, vel calidis, vel frigidis, vel alias.

An

An igitur quæcumque causa indicet missionem sanguinis, an verò calida magis, vel frigida, vel huiusmodi?

Respondetur per se phlebotomiam demõstrari à causa multa, & calida solum: per accidens verò à quacumque, & frigida, & humida, vel quomodolibet. Ergò loquebatur Galen. præfate mulieri licet iam tremore correpte Hipp. secare venam non distulit, cum è diuerso nemo alter in tremoribus æquè & hidropisi, vel frigido affectu vllo sanguinem detrahere nunquam ausus sit. Vt scilicet natura exonerata ab eo quo tanquam sarcina præmitur, melius expellat quod expellendum est, vel concoquat quod concoquendum, vel alijs rationibus, & per accidens, quæcumque causa febrium phlebotomiam indicare potest. *Gal. de venæ sect. adu. Erasistr.*

Tertio, dicebatur superius, indicationem desumi à sympthomatibus. vt putà si in febre, exempli gratia, aliqua superueniat magna inflammatio, in parte principali, vel aliud consimile accidens, sanguinis missionem ex recenti affectu indicari nemo inficiabitur, quãquam alijs rationibus non conueniret.

Sympthomata verò non modo indicant, verum è cõtra sæpe sæpius contraindicant eandem phlebotomiam cum Galen. in meth. Ergo, inquit Galen. idem, febricitare incipiunt nonnulli, vbi maximam crudorum succorũ copiam vna cum oris ventriculi, quod stomachum vocant, offensione, vel ex cruditatibus, vel alia quapiam occasione congesserunt; nullique talium sanguis mitti sine dispendio maximo solet, cum tamen vacuationem desiderent: verum nec sanguinis missionem, neque purgationem sustinent, vtpotè quos sine his sincope subitò adoritur. *Gal. 11. meth. 3.*

Aluo fluente, dicebat alibi Galen. nulla opus est alia vacuatione, atque præsertim phlebotomia, cum *Galen. 1. ad Glauc. c. 14.*

ex huiusmodi in grauiora pericula deducantur ægri.

Sed in hac re de prohibente sanguinis missionem, perpulchra se se offert nobis diluenda quæstio perutilis & curiosa.

Vtrum videlicet post concubitum huiusmodi vtendum sit præsidio in febrientibus? Communis enim opinio est apud omnes ferè medicos, nō modò in febribus, verum etiam in omnibus alijs morbis, missionem sanguinis post concubitum haud esse celebrandam, nisi vt Auicenna docuit, post sextum diem. idq; adeò rigorosè obseruant nonnulli, vt prius ægrotos à morbis necari permittant, quam ipsam phlebotomiam exercere velint.

Hip lib. de genitura, & in epid. Nituntur huiusmodi opinionem munire auctoritate præsertim Hipp. edocentis genituram robustissimum quid esse, constat autem, quia tametsi paucula re emissa imbecilles reddimur. Igitur nec etiam à concubitu sanguinem mittere expedit, quià adderetur debilitas debilitati, inquiunt. Accedente, insuper, eundem Hippocratem in historijs Nicodemi, & adolescentis ex Moelibæa febricitantium à venere, hoc præsidij genere nec etiam fuisse vsum.

Gal com. 3. 6. epid. t. 16. Hipp. 6. epid. sect. 3. t. 44. Concubitus ex altera parte inquit Galen. naturalis, & necessaria est sanitati euacuatio, quemadmodum aliorū excrementorum. & in ijsdem epid. inter ea quæ prohibent sanguinis missionem, tempus anni recenset Hipp. vel pleuritidem, nequaquam verò concubitum.

Huiusmodi hinc inde sic se habētibus dicerem, quod concubitus duplex esse potest, vtilis videlicet, nec non etiam inutilis. in vtili, vel ab vtili concubitu non timenda est phlebotomia; post inutilem verò etiam atque etiam prohibendam esse affirmandum est.

Sed quisnam vtilis concubitus, quis verò inutilis?

Cels. lib. 1. c. 1. Scire licet eum concubitum non inutilem esse, inquit Corn. Celsus, quem corporis neque languor, neq; dolor sequitur.

ſequitur. Si itaque poſt concubitum languor, vel dolor ſequantur alicui febricitanti, etiam ſi à morbo, vel aliàs phlebotomia indicetur, nequaquam celebranda eſt: aut ſi peragi cogantur medici, eadem exacta cum diligentia, vel prudentia molienda eſt: & paulatim, vel re petitis vicibus, vtque vires cum Hipp. ſufferre poſſint, necnon etiam morbi totam latitudinem perdurare. Si autem neque dolor, nec laſſitudo eundem conſequantur concubitum, verum è contra, excitatio quædam ipſius corporis (namque vt idem aſſeruit Cornel. Celſus, rarus concubitus corpus excitat) atque inſuper morbi, vel febres phlebotomiam peragendam indicent: phlebotomare formidandum non eſt: præſertim verò ſi cum coniunctis res agatur, vel ægris temperamento calidis & humidis, in quibus cum ratione temperamenti, tum etiam ratione inueteratæ conſuetudinis, tantum abeſt vt ſanguinis miſſio obeſſe valeat, vt contrà iuuet potius, & interdum optimi medicamenti vires gerat. Celſ. ibid.

Neque obſtat, quod ex Auic. primo loco in aduerſu ferebatur. ſiquidem ſextus dies expectandus eſt cum Auicen. poſt concubitum inutilem, non autem vtilem reſpondetur. non etenim vtilis concubitus, ſed inutilis eſt qui vires deſtituit. quinimò turgentibus hominibus ad venerem, & poſtmodum coeuntibus, non modo vires imbecilles euadunt, ſed è contra, tanquam à ſarcina exonerati, vegetiores efficiuntur homines.

Semen emiſſum cum Hippoc. ſtatim debilitat, vtiq; ſi ipſo videlicet non turgente animali, aut immodicè exprodatur, vt diximus.

Quod denique idem Hipp. in hiſtorijs Nicodemi, & adoleſcentis ex Mœlibæa ſanguinis miſſionem haud retulerit, nihil contra nos. cum ex Galen. Hippoc. in ægris epid. ea omnia adminiſtraſſe præſupponatur, quæ ex arte medica præcipiuntur, & ſi cuncta præſidia nequaquā Galen. 3. epid. com. 1. t. 4.

Q 2 adhibita

adhibita legantur. erat siquidem in animo potius Hippocrati, accidentia morborum in epid. libris adnotare, quam ipsa pharmaca administrata: & ideò tam rarò eadem scripta ibidem inueniuntur.

Circa prohibens sanguinis missionem, silentio pariter non inuoluam errorem, qui passim, & omni ferè die ab aliquibus patratur medicis. nimirum textus est Hippocratis in aph. sudores si incœperint tertia die, quinta, septima, nona, vndecima, & similiter, boni: hi enim iudicant morbos: Quamquam inquam incœperit sudor alicui febrienti in septima, nona, & alijs aphorismi diebus; atque sudor, cum Hipp. iudicatorius sit, febrimque sanaturus: nihilominus plurimi medicorū exhibent pharmaca, extrahunt sanguinē, & omni penitus omisso respectu iudicatorij, per sudorem, motus, quæcumque præsidia exercent etiam fortiora, & fortissima; à quibus deindè præsidijs sæpè sæpius natura concitata, & à bono opere sudoris reuulsa, efficitur denique, vt ægri non modò sanentur, verum in peiora labantur, & occidant. Quæ iudicantur, & iudicata sunt, neque mouere, neque nouare, siuè medicamentis, vel aliter irritando, sed sinere oportet, inquit Hippocrates. Igitur si sudores tertia die incipiant febrientibus, quinta, septima, nona, vel alijs dictis in aph. diebus; neque mouere, neque nouare, siuè medicamentis, siuè aliter irritando, sed sinere oportet: quoniā hi sudores iudicant febres. Audi lector, quandoquidem secus exercens medicinam, homicida facillimè eris. neq; te moueant lucra, vel politica quædam ratio per ora hominum quorundam sæpè lata. inquiunt aliqui medici si opus naturæ committamus, nihilque peragamus, aut alij accersientur ad curationem: vel si fortè fortuna vitam expleat æger, in culpam nostri mors eadem referetur: quatenus videlicet facienda non fecerimus, plurimumq; in omittendo errauerimus. Profectò in hac parte valdè ignosco

ignoſco miſeris medicis, vtputè qui ſemper de morte calumnientur ægrorum obiurganturque. Sed quoniam ex alia parte plus charitas in proximum, quam alij quilibet reſpectus apud chriſtianos medicos valere debet: Ideò caueant obſecro lectores mei aliter exercere medicam artem, quam conueniat, & ex doctoribus benè docetur; ſique ſudor vel aliquis alius naturæ motus contraindicet artis opera, derelinquenda omninò ſunt: quid quid doceant politici, quidquid lucra promittant. ſiquidem Deus optimus maximus omnium actorum iuſtus remunerator ſemper fuit, eſt, & erit.

Quarto indicatio mittendi ſanguinis oritur à temperie totius corporis. Si ſanguinis enim prædominium adſit, quod diſtendat, veluti profectò in phlegmone fieri ſolet, protinus vbi vires ægri valentes ſunt ſanguis mittendus eſt, inquit Galenus. Sed ſi is vel ſanguinis miſſionem timeat, vel imbecillis viribus ſit, tum reuellendus in diuerſum ſanguis eſt, tum per propinqua deriuandus. In ſanguineis itaque febricitantibus mittendus eſt maximè ſanguis, ſi indicatio à temperamento deſumatur.

In 42. ægris li. 1. & 3. non recenſentur præſidia, vel rara.

In 5. & 7. lib. ſapè legitur & enam curatio

Gal. 12. meth. 8.

Quintò indicationem dicebatur haberi à parte morbo oppreſſa. Vndè Gal. lib. de cur. rat. per ſanguinis miſſionem, ſecari iubet in cubito venam, ſi ex dextra nare prorumpat ſanguis, in bracchio dextro, ſin ex altera in ſiniſtro.

Gal. c. 11.

Et inferius, In quibus autem iuxtà ſectam venam phlegmone eſt ingens, optimum eſt ſanguinis in colore, & in conſiſtentia mutationem expectare, ſicur indicauit Hippoc. in acut. victu de pleuritide verba faciens: alius enim eſt qui in phlegmone eſt ſanguis, quam qui ſecundum naturam, vtpotè plus excalefactus.

Gal. c. 14.

Quin & pleuritis, alibi legitur, quæ è directo laborantis lateris adhibita fuit ſanguinis miſſio clariſſimam

Galen lib. de cur. rat. per ſang. miſ. c. 16

ſæpe vtilitatem attulit; quæ verò ex bracchio oppoſito, aut omninò obſcuram, aut certè poſt temporis interuallum.

Namque, inferius ait, hi tres ſunt loci mittendi ex cubito ſanguinis; Interior, exterior, medius. Igitur interior vtilis eſt in ijs quibus inferiores collo partes patiuntur: exterior verò in ijs quibus, quæ ijs ſuperiores ſunt, vt facies, aut caput. Medius verò locus interdum vtraſque ſimul habet diductas venas in alteriorem bracchij partem tendentes, ac deindè his coeuntes, &c.

Et cap. 18. porrò quemadmodum prædictæ partes in cubito ſecta vena iuuantur, nempè quæ partes infrà collum vſque ad renes ſunt, ſic quæ inferiores ſunt illis, quæ per poplites, & malleolos decurrunt: ſunt autem dictis inferiores coxendix, vterus, veſica, & renes. at renes cui parti adſcribi debeant ambigunt: ſiquidem inferiores ſunt ijs quas primò loco retulimus, ſuperiores verò ijs, quæ ſecundo loco dictæ.

Mille huiuſmodi loca apud Hipp. Gal. & alios reperiuntur manifeſtè commonſtrantia in ſanguinis miſſione etiam partis affectæ habendam eſſe rationem. Quæ itaque in febribus afficiatur pars maximoperè exquirendum eſt, cum ex eadem quoque præſidia coindicentur.

Galen. lib. de cur. rat per ſang. miſſ. c. 9. Gal. c. 11. & 12.

Sextò indicationem dicebatur deſumi ex viribus decumbentis ęgri. Conſtat id primò per Gal. ſic loquentem. Cœterum primi, principeſque mittendi ſanguinis ſcopi ſunt morbi magnitudo, & virium robur. Atq; inferius, Vbi ergò multa euacuatione eſt opus, & vires imbecilles ſunt, in his euacuationem partiri expedit. Igitur etiam viribus proſpiciendum eſt in febrium curatione.

Galen. lib. de cur. rat. per ſang. miſſ. c. 6.

Septimò iniebatur indicatio ab ambiente. Et ideò, ſi verò, inquit Galen. horum nihil ſit, cœterum hyems fuerit, ijs per ſanguinis miſſionem, & totum corpus refrigeratur,

geratur, & accidunt nonnulla, quæ ad grauem sequuntur refrigerationem symphtomata. Et illi insuper quibus medici nihil omninò de temporum statu cogitantes sanguinem abstulerunt, naturæ etiam concesserunt. Gal lib 1. ad Glauc.c. 14.

In calidioribus anni temporibus, legitur apud eundẽ Galen.&sub ortu canis à secanda vena nos continemus. Galen.6 epid. sect.3.t.44. Ob hæc igitur neque in locis suprà modum calidis, aut frigidis, sanguinem mittere expedit. In locis supra modum calidis inquam; quoniam tametsi calida, vt calida indicent sui refrigerationem, quæ phlebotomia mediante maximè assequitur: nihilominus quoniam phlebotomia vires perquam prosternit, propterea in regione calenti maximè aufugienda est: In hac siquidem regione calenti patefactis poris, assiduò etiã spiritus effluunt, & corporum interiora nimis refrigerãtur: vndè nec etiã phlebotomia celebranda est, aut si peragenda valdè exilis sit, vicibusque repetitis, vtque vires haud infringantur, vel vitales labefactentur facultates. In tempore, vel regione frigidissimis: quamquam succi calidiores existant in vasis hominum ratione antiperistatis, nihilominus largè phlebotomare, nec etiam debemus. quiã vt natura viribus frigoris consistentis par esse valeat, vtque se tutam reddat ab iniurijs dicti contrarij frigoris, eget in sanguine illo pluri calore, quo secus derogato, impenderet periculum abolitionis.

Et sic etiam ambienti in febrium curatione respiciendum est.

Octauo indicationes fluunt ab ætate secundum Hip. Galen. & alios. In acutis sanguinem mittas inquit Hippocr. si morbus magnus sit, ægerque iuuenis, & robur adsit. Hipp.in acuti & Gal.c.9.li. de cur.rat per sang. miss.

Sed ex huiusmodi Hippoc. verbis videntur segregari à sanguinis missione cœteræ omnes ætates, atque præsertim pueritia, & senectus. Quæritur itaque in præ-

 senti,

senti, utrum in pueris, & senibus venæ sectio facienda sit?

Gal. 11. meth. c. 14. 9. meth. 5. At si febris, inquit Galen. in puerum incidat, qui decimum quartum annum adhuc non attigit, mitti illi sanguis non debet, propterea quod tantillis, cum præsertim calidi, & humidi sint, plurimum corporis substantiæ quotidiè defluat, ac digeratur.

Gal 9 meth. c. vltimo. Alibi verò idem Galen. non adeò totaliter sectionem venæ in pueris denegabat, sed connotatiuè sic loquebatur. fit enim & propter calidam, siccamque regionem, ac tempus æstiuum, & statum coeli impensè calidum, & siccum, notabilis per cutem in pueris euacuatio. Itaque etiam huius causa ijs, qui sanguinis detrahendi egent, aut prorsus venam non secabimus, aut parum detrahemus. Etiam igitur parum sanguinis detrahi in pueris valet secundum eundem Galenum. Sanguinem incisa vena mitti nouum non est, loquebatur Celsus; sed nullum pene morbum esse in quo nō mittatur nouum est. Item mitti iunioribus, & foeminis vterum gerentibus vetus est. In pueris verò idem experiri, & in senioribus, & in grauidis quoque mulieribus, vetus non est: siquidem antiqui primam, vltimamque ætatem sustinere non posse hoc auxilij genus iudicabant, persuaserantque sibi mulierem grauidam, quæ ità curata esset abortum esse facturam, posteà verò vsus ostendit nihil ex his perpetuū esse, aliasque potius obseruationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis consilium debeat. Interest enim non quæ ætas sit, neque quid in corpore intus geratur, sed quæ vires sint. Ergò si iuuenis imbecillis est, aut si mulier quæ grauida non est parum valet, male sanguis emittitur. emoritur enim vis, si quià quæ superat, hoc modo erepta est. At firmus puer, & robustus senex, & grauida mulier valens tutò curantur.

Cels. li. 2. c. 10

His Celsi verbis de senioribus adstipulatur quoque Galen.

Galen. cum & ſeptuagenarijs, inquit; modò valentes adſint pulſus, ſi affectus iubeat venã ſecabis; ſunt enim quidam,& in hac ætate multi ſanguinis, viresq; habent robuſtas, ſicut alij ſicci,& pauci ſanguinis.

Gal. lib. de cur. rat. per ſang. mij. c. 13

Itaque non numero ſolum modò animum aduertas, quod quidã faciunt, ſed & corporis habitui: ſunt enim qui ſexageſimo ætatis anno venæ ſectionem non ferant, cum quidam qui ſeptuageſimo nati ſunt anno perferant.

Et ſic & pueris, & ſenioribus, & omnibus poſtremò cuiuſcumque ætatis mitti ſanguis valet, dummodò vires adſint. indicat verò ætas, quia in iuuentute cum Hippoc. ſuperius magis tutum eſt phlebotomiam exercere, quam alijs in ætatibus; dummodò tamen cœtera ſint paria, vt è contrà contraindicat ſenectus viribus, vel alijs ſimilibus concomitata.

Hip. lib. de vuln. cap ſanguinem mittit in pueris.

Nonò ſumitur indicatio à conſuetudine. quoniam cum Galen. conſuetudinis ratio in inuentione eorum, quæ ad ſanandum conferunt, magnam ſibi partem vendicauit. In ijs igitur qui largè phlebotomiæ aſſueti ſunt, largè phlebotomandum eſt: vt è contrà exiguè in exigua conſuetis.

Gal. lib. de conſuetudine in fine.

Decimo ſumitur indicatio à pœculiari cuiuſque natura, idiocraſiam græci appellant: etenim cuique rei propria quædam natura eſt, quæ prouenit ex pœculiari corporis temperamento. Magnes exempli gratia ex propria natura trahit ad ſe ferrum,ſuccinus paleam. Tigres fugantur timpani ſono;Leones timent arcipitris cãtum,& ſimilia.ſi fortè igitur fortuna contingat aliquem etiam cum ſanguinis miſſione ſympatiam, vel antipatiam habere, huiuſmodi etiam reſpiciendum eſt à medicis.

Vndecimo, demonſtrant phlebotomiam ſexus: vtrũ videlicet mas, an fœmina ſit æger decumbens obſeruandum

uandum est. quia mulieres morbis vt viri non similiter
Hip. 6. epid. capiuntur cum Hip. & vel grauida est mulier phlebotomanda, vel interdum cum largè fluentibus menstruis, vel diminutè, vel alio modo. In totum verò, quoniam fœminæ copiosiorem viris sanguinem obtinent, etiam largius iisdem phlebotomandæ venæ sunt.

Duodecimò indicant exercitia; namque coci, exempli gratia, chimistæ, furnarij, & alij, qui calidis continuò obuoluuntur, missionem sanguinis melius ferent, quam piscatores, otio degentes, & alij similes superioribus contrariam vitam agentibus.

Hip. 1. aph. 9. Decimotertio oritur indicatio à longitudine, & breuitate morbi: Proindeque Hippocr. in aphoris. & alibi: Coniectare oportet an æger sufficiat cum victu perdurare donec morbus consistat, & quæ sequuntur. sic etiam à simili, igitur, coiectare debet an æger sufficiat cũ tẽpore morbi durare phlebotomiã præcepturus medicus. siquidem eodem morbo breuiter duraturo, largã feret phlebotomiam æger: diu verò duraturo è contrà breuem, exiguaque quantitate; Et eadem quoque ratione quam Hippocr. in superiori aphorismo subiungit: vt scilicet vires cum ipso morbo durent, neque prius eodem extinguantur, aboleanturq.

Plurimum in hac re errare videam nonnullos, & medicos, & chirurgos interdum nimis audaciter in sanguinis missione se gerentes, prospicientesq. solum qualitati effluentis sanguinis; nequaquam verò quantitati, & viribus etiam ægri. quamquam conscij sint, quod relinquitur sanguinis, iterum, atque iterum extrahendi locum adesse, minimè verò addendi, si iugiter nimis euacuatio fiat. infrà potius, quam suprà in hoc cælo Romano præsertim sistere debemus. siquidẽ corpora hominũ cachomica sunt, vt plurimũ, & in sanguine virtus vitaq; tota consistit, vt superioribus demonstrabamus.

De-

Decimoquarto indicationem desumi affirmabatur à temporibus morborum. Galen. de angina loquens, sic ait: Porrò quæ in gutture, & aspera arteria graui torquentur inflammatione, in principio quidem apta in cubito vena, post principium autem in ipsa lingua magnificè prodest, incisis videlicet venis, quæ in ea sunt ambobus. Gal. li. de cur. rat. per vena sect. c. 19.

Sic etiam in febribus, in principio reserari solent venæ bracchiorum, vltimò verò manuum, si phlebotomia facienda sit. Venæ bracchiorum in principio morbi, præter cœteras, melius aperiuntur, quoniam, & magis etiam corpora ægrorum refrigerantur; maioremque refrigerationem sufferre valuerint. In fine autem viribus dictorum ægrorum confractis, venæ manuum cautius aperiuntur: & præsertim quæ saluatella appellatur. tum ratione exiguæ futuræ refrigerationis: tum etiam quia in morbis diuturnitate viscera labefactantur, & lien præsertim, qui cum dicta vena cōsensum habet ferè semper obstruitur, augeturque. A vena caua, inquit Hipp. producitur quædam alia in sinistram manum, fertur autem subter splenem ad sinistri lateris mollitudinem vndè splen propagatur. Vndè vena manus saluatella, nuncupata, in fine morborum nonnunquam aptisimè inciditur, vel aperitur. Hipp. lib. de loc. in homine.

Decimoquintò ducitur indicatio à pœculiaribus paraxismorum temporibus. Et sic Celsus, in impetu febris sanguinem mittere hominem iugulare est: expectanda ergò est remissio si non decrescit; sed crescere desijt, neque speratur remissio, tunc quoque quamuis peior, sola tamen occasio non omittenda est. Atque Galen. in lib. de curan. rat. per sanguinis missionem. Quamquam, inquit, quibusdam id non satis sit notum, qui mane tātum secandam esse venam, aut ad summum in horam vsque quintam, aut sextam existimant; verū Cels. li. 2. c. 10. Gal. c. 21.

si

si quis memoria teneat, quæ toto suprà libro sunt dicta nihil tale committet, sanguinem mittens quauis diei noctisque hora, scopum sibi proponens in febrientibus quidem particularium circuituum declinationem.

Galen. de cur. rat. per sang. miss. c. 18.

Decimoquintò indicationes eliguntur ab ordinatis naturæ functionibus: docuitque id Galen. in lib. suprà dicto his verbis. Porrò vteri inflammationes magis etiã quam renum à venis in crure sectis iuuantur. nam quæ ex cubito fiunt euacuationes aliud etiam habent adiunctum malum; nempè quod purgationes menstruas cõprimant, sanguinemque ad superiores corporis partes trahant: quæ verò fiunt ex cruribus, tantum abest vt retrahant, vt etiam menses promoueant; ac vbi id facere volueris tempus consueti mulieri circuitus tribus quatuorue diebus anteuertas.

Gal. 9 meth. c. 5.

Et in meth. si menses moueri contingerint, aut hemorrois reclusa fuerit, si non satis fore videbitur tantum ipse detrahes, quo ex coniunctis ambobus perficiatur quod postulas. Vndè etiam Auicen. cum natura mouet tace tu enunciabat; cum verò quiescit moue tu hora motus eius: si enim alio tempore, quam consueto ipse moueas malè agetur, nec natura ad talem motum concurret, sed potius repugnando omnia tunc irrita fient, vt dicitur. In febribus itaque phlebotomiam facturus etiam ordinatis naturæ functionibus prospicere debes Lector.

Hipp. 5. epid. in principio.

Decimoseptimò indicationem sumendam esse à remedio dicebatur; à remedio inquam prius experto dicerem, siquidem Hippoc. in epid. exempli gratiã agens de quodam laborante canina fame, secta vena, inquit, ipsi in vtraque manu donec exanguis redderetur, postea vtilitatem percepit, & à malo liberatus est. si cuidam facienti medicinam, fortè fortuna idem casus accidat,

etiam

etiam in manibus vtetur missione sanguinis: & sic reme dium remedio indicatio erit.

Vltimo loco sydera quoque in indicationibus suo fungi dicebantur officio ad sanguinis missionem. Porrò, inquit Hippoc. obseruandi sunt astrorum exortus, præci puè canis, deindè arcturi, & pleiadum occasum. maximèque obseruare oportet magnas temporum mutationes, vt neque medicinas in illis libenter exhibeamus, neque vramus, quæ circà ventrem, neque secemus priusquam prætereant dies decē, aut plures, & nō pauciores. Periculosissima sunt etiam ambò solstitia, maximè verò æstiuum, periculosum etiam æquinoctium vtrumque, magis verò autumnale: morbi enim in his maximè dies iudicantur, alijque perimunt, alij verò desinunt, aut in aliam speciem, aliumque statum transmutantur. Ratio autem est cum Aristot. quoniam eorundem temporum mutationes, aut frigidæ, aut calidæ, aut humidæ, aut siccæ sunt, morbosque qualitatum huiusmodi excessus committit. *Hip. lib. de aere aquis, & locis.* *Arist. i, n probl. sect. 1. probl. 7*

Secunda etenim valetudo mediocritas quædam est. quod si per humidam, frigidamuè materiam morbus constiterit, tempus accedens contrarium tollere illum poterit: & quæ sequuntur.

Gal. super epid. Hipp. sub ortu canis inquit, à vena secanda abstinendum est. *Galen. 6 epid. sect. 3 t. 44.*

Et alibi cum Astrologis communiter, in sanguinis missione, alijsque chirurgiæ operationibus lunam maximè obseruandam docuit: quandò eadem, propter viciuitatem quam nobiscum habet, vehementer in corpora influat. Sed huius sideris in ordine ad chirurgicas operationes, parum, vel nihil faciendos esse influxus, docuit communis agendi vsus; cum scilicet nemo reperiatur medicus, qui omittat secare venā, influxus causa lunę, dūmodò tamē secādā atq; secādā ab alijs indicetur. *Gal. li. de diebus decretorijs secundum mathemat.*

De eadem sanguinis missione adhuc agentibus nobis, quæritur amplius, Vtrum phlebotomia habeat statutos dies. an verò semper, & quolibet die administrari valeat?

Galen. sanguinem mittas, aiebat superius, si magnus sit morbus, aegerque iuuenis, & robur adsit. quod idem alibi sæpè sæpius repetijt, & nulla etiam ab ipso dierum facta mentione. Ergò quacumq; die phlebotomiam exerceri posse, dices.

Gal.c.10. In lib. de curandi ratione per sang. missionem, in vniuersum, etiam, enunciauit, hoc sciendum in sanguinis missione dierum numero minimè attendendum esse, vt quidam litteris prodidere, atque nonnulli admodum ridiculè post tertiæ diei circuitum. Quocumque enim die mittendi sanguinis scopos in laborante inueneris, in eo auxilium illud adhibeto, etiā si vel vigesimus is ab initio extiterit. Et qui nam fuerint hi scopi? morbus ingens, roburque virium, excepta ætate puerili, & aere nos ambiente valdè calido. Quapropter dierum ratio nulla habenda est in phlebotomia nonnulli asserunt. qui sententia mea maximè à vero aberrantes sunt; & saltem dies criticos obseruandos in ipsa etiam sanguinis missione celebranda, dicerem: siquidem contingere potest, vt in eadem die critica natura prompta se exonerare, & benè etiam dispositą sit, per sudorem, exempli gratia. si à Medico igitur alia fiat euacuatio, aut nō amplius sudor molietur quià natura à bono opere reuocatur, vel si fiet, periculū imminebit ne eger fractus à duplici simul euacuatione moriatur. Et quamquam futuræ crisis indicia docuerit Galen. nihilominus neque etiam ijsdem existentibus, nō futuræ iudicationis indicijs, sanguinem mittere in die critica tuti sumus. quoniam dicta signa fallacia sunt, & adeò obscura, vt cum ijsdem in aliquem errorem labi facile

facilè sit. vndè cautius agendo dies iudicatorij feriales sint à phlebotomia, nisi casus præceps, & periculosus sit. atque morbi ratio cum Celso idem patiatur. Cels.li.2.c.10

Cum autem Galen. superius, dierum numero haud esse attendendum docuit, verba eiusdem sano modo percipienda sunt, nec vniuersaliter, omnique de numero intelligebat Galenus, sed de illis tantummodò numeris qui ab alijs contendebantur. Sed vt aliquando etiam primò die sanguinem mittere necesse est: sic nunquam vtile post diem quartum(asserebat ibidem Celsus) cum iam spatio isto materia alias exhausta est,& corpus corrupit, & detractio imbecillum id facere possit, non possit integrum,& quæ sequuntur. Aliqui subiungebat ibidem, Galen. post tertię diei circuitum: alij non vltrà quartum, intrà quem dies quelibet quoque liceret: Alij sanguinem alijs diebus emittunt: At dierum numero vt isti faciunt minimè attendendum inferre volebat. sed quandocunque scopi apparent mittēdus est sanguis; seruatis tamen seruandis,vt alibi docetur.

Successiuè de sanguinis missione agendo,qua mensura facienda sit amplius quæritur.Gal. lib. de cur. rat.per sanguinis missionem sic loquebatur: Nihil æquè artem medicam in agendo coniecturalem efficit, vt cuiusque remedij qualitas. Etenim cum frequenter compertum habeamus tempus instare exhibendi aut cibi, aut potus, eiusq; aut calidi, aut frigidi, quantum tamen dandum sit certò haud nouimus.In sanguinismissione summum id bonum est,euacuationem dum voles posse sistere, ac rursus quo videatur tempore fluere sinere, quoad vsque rectè appareat. Gal.c.12.

Quapropter præstat, nisi quid vrgeat, priori missione minus detrahere, iterumque eam repetere, immò si lubet, & tertiò.

Vbi ergò multa euacuatione est opus verū vires sunt im-

imbecilliores, in his euacuationem partiri expedit, vti nimirum, & me fecisse vidistis in ijs quibus crudorum inerat humorum copia. Et hæc Gal. ex quibus non determinatam sanguinis copiam extrahendam colligimus sed maxima cum prudentia, circa eandem, se se gerendos esse Medicos. Et veluti Celsus pretereà admonebat, hęc eadem medicina, vbi necessaria est, in biduum diuidenda: satius est enim primum leuare ęgrum, deindè perpurgare, quam simul omni vi effusa fortasse præcipitare; Quod enim paulatim fit cum Hipp. tutum est etiam.

Cels. li. 2. c. 10.

Hip. 2. aph. 51

Sed dices, Cœterum vbi feruescentis inest sanguinis putredo acutissimam accendēs febrem, subitò, ac simul euacuare expedit, eamque inanire tentandum, vel ad animi deliquium vsque, virium modo inspecto robore docuit Gal.

Galen. de curat. per sang. miss. c. 12.

Hipp. 5. epid. in principio.

Et ante ipsum Hippoc. agens de quodam laborante fame canina; Vbi verò ait vena ipsi secta esset in vtraq manu donec exanguis redderetur postea vtilitatem percepit, & à malo liberatus est. Non igitur semper paulatim, sed interdum ad animi vsque deliquium phlebotomia celebranda est.

Cels. lib. 1. & cap. dictis.

Respondetur euacuationem vsque ad animi deliquiū Cornelium Celsum non admittere; sed antè sēper finis faciendus est in phlebotomia, quam anima deficiat, idē asseruit. Aut si etiam ad animi, vsq; deliquium facienda est phlebotomia aliquando, non inclusiuè, sed exclusiuè saltem fit dicerem, & eadem cum diligentia quam Galen. seruare consuetus erat. Vtile est, docebat idem Galen. pulsuum diminutionibus animum aduertere tangendo eos, sanguine etiamnum fluente, sicut in alijs omnibus, dum sanguis emittitur, facere consueui, ne videlicet nobis nec opinantibus, pro animi deliquio mors occupet, quod sane tribus euenisse medicis noui.

Gal. ibid. & 9 meth. 10.

Ex-

Expedit autem, docebat supra Galen. vt vidistis, nō eò vsque sanguinem educere dum ad extremum vires ducantur, sed quoad quod symmetrum, moderatumq; sit eductum videatur, prorumpentisque sanguinis impetus non dum flauescat, sed validus permaneat. Satius igitur erit lector, in sanguinis extractione semper vt vires tales resideant, quę supra morbum sint, eundeq; haurire valeant, quàm aliàs. Et cum Celso supradicto, ista medicina si fieri potest in biduum diuidenda est, siquidem, & idem in cura aquæ inter cutem seruatur: quantò igitur magis in sanguine? Gal.lib.dicto, c.11.

De eadem sanguinis missione quæstio etiam esse solet, Vtrum purgatio, an verò ipsa in curationibus præcedere debeat? Atque in febribus de quibus ad præsens nostrum est institutum, vsus communiter est, perpetuò aliquam sanguinis missioni purgationē præferre: aut eiusdem loco, clisterijs vti, vel similibus alijs. Auctores huius vsus videntur mihi fuisse præsertim Galen. & Auicenn. Cruditatibus enim ciborum existentibus, tanto tempore venæ sectionem differre iubet Galen. quantum satisfacere tum ad eorum concoctionem, tum vt excrementa discendant videbitur. Sed in principio morborū rarò non adsunt cruditates dictæ. igitur semper in principio febrium aliqua purgatio molienda est. Vnde Auicen. & hac fortasse etiam ratione ductus, fac sequi solutionem ventris phlebotomiam enunciabat. Gal 9.meth. 5. 4. de sanitat. tuen. 5. lib. de humoribus com. 3. c. 9. Auic. li. 4 fen. 1. tract. 2. c. 7. De intentione vniuersali ad cur. febrium.

Ex altera parte Hippoc. in acutis clisteres, vel pharmacum pungans eidem phlebotomiæ postposuit. Igitur nonnunquam posteà, haud verò ante semper missionem sanguinis mouenda est aluus, dicet aliquis. Hipp. 4. acut. t. 20. 21. 29.

Hanc quæstionem exarauit doctissimè Marsilius Cagnatus Doctor meus præstantissimus. ita quod silere mihi satius esset in pñti quā loqui. Nihilominus dicēdi series ne infringatur, vtque nostro febrium instituto Marsil. Cagn. in opusculo de Vrbana febres curandi ratione.

pro viribus nihil etiam deficiat, circà id quod in præsenti controuertitur, nihil certi respóderi posse affirmarem; quam ei quod magis vrget occurrendum altero non neglecto.

Et sic non malè profectò loquebatur Galen. cum superius existentibus cruditatibus in ventriculo phlebotomandum non esse docuit: supponit enim tunc temporis Gal. eandem phlebotomiam differri valere sinè præiudicio febris, magisque iuuamen exindè consequuturum, quam si sanguinis missio celebraretur.

Secus etiam Hippocr. sanguinis missionem elisimis, & purgationi præferens, nec etiam malè agebat. siquidem si morbus vehemens, & magnus sit, sanguis extrahendus est statim loquebatur. supponit in quam hic Hipp. breuitatem temporis, in qua tardare malum est, sed ei quod magis vrget illicò occurrendum altero non neglecto.

Galen. 1. ad Glauc. c. 14. 2 ad Glauc. c. 6

Si autem quod vtrumque præsidium æquè indicaretur fortè fortuna contingeret, à quo primum exordiendum? Enodauit sanè hanc quæstionem Galen. in lib. ad Glauc. cui neotericè se subscribens Vallesius, cum adest redundantia, inquit, & simul vitium, sanguine misso sæpius scopum attingimus, quam sola purgatione: nam per sanguinis missionem extrahitur simul vitiosum cũ sanguine; per expurgationem autem non extrahitur sanguinis vitiosi: & melius præparat sanguinis missio ad expurgationem, quam purgatio ad sanguinis missionem: hæc enim laxat vias quò maximè corpus expurgandum indiget: illa debilitat vires quo nihil ad mittendum sanguinem periculosius. Profectò in febribus de quibus nostra est oratio, cum eodem vallesio, existentibus æquè indicationibus purgationis, & phlebotomiæ, semper ab eadem phlebotomia curationem inciperem: nimirum præter rationes doctissimas à Vallesio indicatas,

Galen. 1. ad Glauc. c. 14. Vall. 2. meth. c. 3. & 7. controuers. c. 9.

tas, ab eadem phlebotomia perpetuò iuuamen sequatur refrigerationis, quod primò, & principaliter intenditur in curationibus febrium. corporibus namque febrientium paululum à phlebotomia refrigeratis, restituentur etiam vires; quibus deindè mediantibus, tutius, atque fœlicius denique purgatio qualibet molui potest.

Si verò medicamenta purgantia phlebotomiæ preponantur, tutamen futurum in incerto est;cum feuientes humores ab eisdem euacuari, quis nobis ratum efficiat? aut nimium quoque corpora non expurgari?

Ergò,concludamus,purgationis,& phlebotomiæ existentibus in pari gradu indicationibus, in curatione febrium,prius phlebotomiam celebrandam esse, quam purgationem. Quod si cum Paulo multa stercoris retentio intestina vrgeat,molli clistere anteà euacuari debet,ne venæ putridam aliquam excrementorum colluuiem ab intestinis attrahant: si inquam stercoris retentio intestina vrgeat inquit Paul. aduerte lector, quoniã vt communiter fieri solet,non semper, & quandocunq; & nulla habita ægrorum distinctione, clisteres inijciendi sunt antè quãcumque phlebotomiam.siquidem preterquam quod interdum simplices clisteres largam euacuationem,& cum virium iactura moliuntur, vt recensuit Alex. Petronius, sanguinem detracturi solidam aluum semper facere debemus cum Hippocrate in acutis.

Paul.li.6.c.4

Petronius lib. de aluo sine med.moll.

Hipp.in acut.

Quod verò superius vt ratum supponebatur,in principio, scilicet, febrium perpetuò aliquam adesse inventriculo cruditatem, nos haud concedimus: datur siquidem viri adeò frugales, vt his non afficiatur cruditatibus. Deindè alimenta ab innato calore concoquuntur, hic autem minus vegetus est in reliquo febrium tempore,quam in principio; igitur etiam cruditatibus

minus dicet aliquis, ſcatent febrientes in principio, quam cœteris temporibus.

In ſanguinis miſſione controuerti pariter ſolet, an eiuſdem immutatio obſeruanda ſit, vt à quibuſdam fie-
Hip.1.in acu. ri ſolet, cum in acutis Hippocr. hæc verba legantur. At ſi quidem dolor ad clauiculam de ſe ſignificationem præbeat, aut grauitas ad bracchium, aut circa mammam, aut ſuprà ſeptum tranſuerſum, venam ſecare prodeſt in cubiti flexura internam, & non cunctari copioſum ſanguinem detrahere donec multò rubicundior fluxerit, aut pro puro, & rubicundo liuidus, vtrumque enim contingit.

Gal.c.14. Galen. in lib. de curandi ratione ſæpius citato, in quibus, inquit, iuxtà ſectam venam phlegmo eſt ingens, optimum eſt ſanguinis, & in colore, & in conſiſtentia mutationem expectare: alius enim eſt, qui in phlegmone eſt ſanguis, quam qui ſecundum naturam, vtpotè plus excalefactus. Igitur ſanguinis mutatio in phlebotomia maximè expectanda eſt.

Cul.lib.1.c.4 Ex altera parte Cœlius Aurel. lib. cronicon. de epilepſia agendo, Themiſon, dicit, detrahendi ſanguinis modum docens, eius approbat mutationem, quæ ſunt vaniſ-
Cœl.li.1.cron. c.19. ſimæ inuentiones. & alibi, ſanguinis mutatio, apud eundem legitur, iners eſt detractionis moderationi. Iners profectò eſt regula in ſanguinis detractione mutationē expectare; cum eadem prius interdum lethum contingere poſſit: & è contrà impoſſibile non ſit etiam in principio phlebotomiæ mutationem accidere illicò valere. An igitur & ſtatim mutato ſanguinis colore, expediat quoque venam claudere, & phlebotomiæ finem exhibere, ſecus magnitudine morbi, & viribus ipſis quamquam indicantibus? vtique cum Cœlio ſupradicto, Themiſonis vaniſſimæ ſunt hæc inuentiones.

Neque obſtant Hippocr. allata ſuperius verba: tantū enim

enim abest vt illa mutationẽ sanguinis in phlebotomia expectandã resonẽt, vt potius è cõtrà contrariũ indicẽt: καὶ μὴ ὀκνεῖν συχνὸν ἀφαιρέειν τὸ αἷμα ἕως ἂν ἐρυθρότερον πολλῷ ῥέῃ, sunt verba græca Hippocr. Et non cunctari, videlicet, continuum adimere sanguinem ἕως ἂν dum rubicundior multò fuerit; non verò vt communiter interpretatur, verba ἕως ἂν donec rubicũdior fuerit legenda sunt: quandoquidem cum subiunctiuo tempore hic sunt, & dum, significant. Videlicet, sanguinem mittas, inferre volebat Hippocrates, in ea quantitate quæ expedit, non autem vt nonnulli faciunt (tacite aliorum sententiam reprobat hic Hippoc.) cunctandum est copiosum sanguinem detrahere dum rubicundior fluxerit, aut pro puro & rubicundo liuidus: detestatur ab Hippocrate huiusmodi regula, non verò approbatur, vel docetur, vt multi putant.

Quod verò Galen. optimum quoque dixerit in sanguinis missione mutationem expectare, nec etiam facit contrà nostram sententiam: siquidem non in qualibet phlebotomia, verum quotiescunque iuxtà sectam venam phlegmo est ingens, mutationem expectandam intelligebat Galen. alius enim est sanguis, subiungit ibidem Galen. qui in phlegmone est, quàm qui secundum naturam.

Præterea de sanguinis missione controuerti etiam solet, vtrum somnus, ab ipsa, conueniat nec ne? Quam profectò quæstionem Laurentius Ioubertus neotericus Author decernit in suis de medicina practica. somnum inquiens nequaquam prodesse à phlebotomia quotiescumque febres ab intrinseca causa proficiscantur: sin verò extrinseca secus illa sint à quibus febres primordia ducunt, vtique, & somnum conuenire pariter. Nãq; in somno ex Hippocr. sanguis intrò fugit, vbi cum etiam causa febris reperiatur, aduentu eiusdem sanguinis digeretur

Laur. Iouber. li. 2. medicinæ practicæ c. 3.

Hipp. in epid.

 retur

retur calor. E contrà verò extrinsecus existente eadem causa febris: si vel inflammatio, aut erisipelas, vel aliud simile exterius existens, causa febris esset, conciliando somnũ, diminueretur causa; nimirum sanguis intrò fugeret, & à parte affecta in aliã partẽ reuelleretur. Ideoque conuenit somnus in egro laborante febre extrinsecus adueniente (quamquam non valdè profundus etiam esse debeat) siquidem in hoc casu morbus ab exterioribus in interiora trahitur, & ab externis ad interna malum, dicebat Hipp. in ordine ad erisipelatem.

Hip.6.aph.25 Quoniam verò sanguis cum incisione venarum per scalpellum, tum etiam cucurbitularum adhibitione, vel hyrudinum, extrahi solet: quæritur successiuè vtrum in curatione febrium quam nos in præsenti agimus, earundem vsus conueniat?

Cucurbitularum vsum præter quam quod experientia ipsa in dies approbat, ferè apud omnes etiam medicinæ professores receptum legimus. & ab antiquioribus iuxtà morem nostrum non discedentibus, Cornelius Celsus sic loquitur. Cucurbitulæ vicem gerunt phlebotomiæ, quæ ex vena fieri non potest, cum vires non patiuntur. idque auxilium, vt minus vehemens, ità etiã magis tutum est: neque vnquam periculosum, etiam si in medio febris impetu, etiam si in cruditate adhibeatur. Ideòque vbi sanguinem mitti opus est, si incisa vena præceps periculum est, aut si in parte corporis etiã vitium est, huc potius confugiendum. cum eo tamen vt sciamus hic vt nullum periculum, ità leuius præsidium esse; nec posse vehementi malo nisi æquè vehemens auxilium succurrere. Et hæc Celsus. In quibus duo reperiam disquisitione digna. Vtrum, scilicet, in impetu febris, vt ipse ait Celsus, scarificatas cucurbitulas admouere conueniat? Vtrum nec nõ etiam cruditatibus existentibus?

Cels li.2.c.11. Paul. lib. 6.c. 41.

Quò

Quòd ad primum ipse met Celsus, in impetu febris sanguinem mittere hominem iugulare est edocebat. Ergò nec etiam scarificatæ cucurbitulæ administrandæ sunt.

Sed respondebit fortasse Celsi defensor, intellexisse videlicet eundem Celsum de sanguinis missione per venæ incisionem, haud vero scarificatu cucurbitularum.

At ratio, quæ à Celso afferebatur, vtique non in vna solum phlebotomia, sed in quacumque militat. sanguinem scilicet mittendum non esse, docebat Cornelius Celsus, in impetu febris, ratione virium, in impetu febris maxime dimicantium. quod si igitur Phlebotomia diminuantur, periculum imminet ne postremò corruant; morbus nimirum augebitur, & homines febrientes iugulabuntur, vt inquit Celsus. Hæc autem ratio etiam in cucurbitulis scarificatis valet, vt asserebam. Vnde in impetu febris potius reprobandæ sunt, quam admittendæ scarificatæ cucurbitulæ. Ego cucurbitulas cum scarificatione minus obesse quam phlebotomiam incisa vena celebratam, sanè non negauerim in impetu febris, cum illæ sanguinem absque spirituum iactura educant, & potius icorosum, interque carnem, & cutem inutiliter existentem, crudumque, & imperfectum; nihilominus quādocumque fieri possit, ortor medicinæ professores, vt huiusmodi præsidium non exerceant, sed in aliud tempus disponant. Etenim ne quid quam moueas, inquit Auic. in hora paroxismi, quantum fieri potest.

Secundo vtrum cucurbitulas cum scarificatione etiā ventre pleno admouere valeamus, declarauit Galen manifestissime, cum superius crudis cibis in ventriculo existentibus sanguinem haud esse mittendum docebat: neque vna magis intellexit de sanguinis missione, quam de altera. quinimò clarius in meth. Cucurbita, inquiens, Gal. 13. meth. c. 9.

 in

in occipite defixa, efficax est remedium ad oculorum fluxiones, vacuari tamen prius totum corpus expedit: nam si refertum sanguine corpus sit, in quacunque parte capitis cucurbitam defixeris, totum ipsum implebis. Nisi igitur aliqua maxima necessitas vrgeat, cucurbitulas cum scarificatione adhibere non conuenit.

Gal. lib. de hyrudinibus. Hyrudines medicinæ vsui non erant antiquissimis medicinæ professoribus: Galenus earundem meminit his verbis: Eum qui in profundo est sanguinem non extrahunt, sed tantum quo caro imbuta est exugunt, & eis pro cucurbitulis vtimur. Huiusmodi verò Galeni dicta, de sanguine intelliguntur ab hyrudinibus immediatè exucto, dicerem, non autem è foraminibus etiam exeunte ab ijsdem facto. à quibus profectò foraminibus, sanguis adeò profunditus exit interdum, vt vix repelli possit. Maximum verò vsum in febribus habent

Argent. com. 3. art. paruæ. hyrudines, inquit Argenterius.

Præter sanguinis missionem pertinent ad chirurgiam synapismi, vasicantia, cauteria, vel alia huiusmodi. Synapismus medicamentum est antiquum, & eiusdem

Gal. 5. meth. c. 14. 15. Plin. lib. 20. c. 22. Galenus sæpissimè meminit, Paulus etiam, Aetius, & alij plurimi. Plinius Secundus in suis naturalibus de sinapismo sic loquitur. Et si vehementior somnus lethargicos præmat, cruribus, aut etiam capiti illinitur synapis cum fico, & aceto. Hoc remedium, docebat Archigenes, cataplasma est ex synapi, vt humor à centro ad superficiem trahatur. Galen. superiori loco hunc eundem componere quoque solebat è columbinum stercore, & ipsius effectus, inquit, est rubificare cutim, ibidemque vesiculas educere. Vtrum verò in febribus synapismi conueniant, breuiter declaratur, si dicamus febribus, vt febres sunt, & calidi affectus, nequaquam conuenire; sed causarum tantummodò ratione: videlicet frigida vel humida sit causa febris, vel in toto corpore

corpore praua, & similiter. in calidis autem, & siccis affectionibus, his ego non vtor dicebat Aetius. *Aetius tetrabi li 1. serm. 3. c. 181.*

Sed vtrum nostri temporis vessicantia, idem sint atque synapismi antiquiorum? Vtrum etiam pro vesicantibus synapismis vterētur antiqui? Hæc quidem mihi nō constant. Gal. de vesicantibus visus est loqui 5. sympl. cap. 14. 15. 5. med. secundum loca c. vltimo 10. de med. secundum loca c. 2. & 3. 8. med. secundum loca c. 4. 6. med. per genera c. 2. 13. meth. c. 6. Auic. lib. 3. fen. 1. tract. 2. cap. 33. & alij. Quidquid inquam de hac re sit, certum est eundem intendere scopum vesicantia nostra, atque synapismos antiquorū, licet illa efficacius agāt, quam hi: nostri enim temporis vesicantia fieri solent cantaridibus pulucrizatis, cartamo, synapi, interdum, etiam cum euphorbio, & alijs similibus, prout intentio medici est magis, vel minus trahere.

Vesicantia igitur à vesicando dicta vtrum etiam in febribus conueniant? Sententiæ variæ sunt, & varij varia dixerunt circa hoc præsidium. Summatim quidam sunt medici ex professo huiusmodi non admittentes medicamenta, tanquam venenata qualitate pollentia: nec vllo in tempore, nullique morbo, vel ætati conuenire contendentes.

Quibus Medicis, omni tamen semper cum debita reuerentia loquens, nihil aliud respondeo, quam in his dicendis, parum vel nihil medicinam exercuisse se ostendunt. Quid enim rationibus est opus, vbi sensus adest? In febribus malignis, in frigidis affectionibus, & frigida, vel humida causa prouenientibus febribus, vel sympthomatibus, vesicantia semper profuerunt. Eadem verò est indicatio vesicantium, atque synapismorum, & nisi ratione magis, & minus non differunt, quamquā illa venenata qualitate comitētur, hi verò simplici qualitate manifesta agant: siquidem non vt venenum pro-

desse

desse modo vesicantia dicerem (quanquam venenum veneno inimicum nonnunquam) sed vt vesicam inducentia, & exterius humores peccantes ab interioribus euocantia.

Sunt præterea nonnulli in omnibus febribus, & nulla penitus distinctione facta, eadem vesicantia administrantes; quibus etiam dico temerè, vel ignoranter eos medicinam exercere: siquidem nullum reperitur medicamentum, cunctis in febribus æquè aptum.

Vltimo loco in fonte chirurgico enumerabantur cauteria, græcè καυτῆρα, vel καυτῆρια appellata. Cauterium est ferrum candens, quo vtimur ad inustiones faciendas pro valetudine, vel conseruanda, vel recuperanda: habetq; plures formas, rotundam scilicet, latam, longam, & huiusmodi. Hippocr. vtitur cauterijs in lib. de hemorrhoidibus, de internis affectionibus, secundo de morbis, de locis in homine, & alibi, aduersumque plures affectiones. Sed vtrum huiusmodi præsidium etiam febribus conueniat? si rectè memini in ordine ad febres, vt febres sunt, tali præsidio vtitur nunquam Hippocrates: sed indicatione solum, à causa percepta, vel symptomate aliquo. iisdemque scopis satisfaciendo à quibus vesicantia, & synapismi moueri superius enunciabantur: cum tria hæc, synapismus vesicatorium, & cauterium, ignea sint omnia, & nonnisi secundum magis & minus inter se differant.

CA-

CAPVT VNDECIMVM.

De pharmacia in ordine ad febres.

PHARMACORVM Exercendorum rationem, ut refert Cicero, tertius Aesculapius Arsippi, & Arsinoe frater nos docuit; cum purgationem corporum siuè supersum, siuè infernè antè hunc vetustioribus in monumentis celebrasse nullum alium reperiamus. Ducunt suam denominationē eadem pharmaca à φαρμάκω græco nomine, quod cum medicamentis, tum etiam venenis commune est: vndè Paulus, omnia medicamenta sunt venena, si rectè tamen administrentur manus Dei sunt asserebat. siuè dicuntur à φαρμακεύω verbo, genericè tametsi medicari significante, nihilominus cum Pergameno pluries, apud Hippocratem cuiuscumque medicamenti ad exhibitionem minimè refertur, sed ad eorum dumtaxat, quæ vim purgandi habent. De pharmacia in præsenti verba facturi, nos primum agemus quatenus purgationem, siuè medicamenta purgantia sub se comprahendit; deindè verò quatenus ad alterantia transfertur, tota substantia agentia, vel similia.

Cic. lib 3. de nat. Deor.

Paul. & Valleriol. lib. 3. c. 16.

Gal. 1. aphor. 22. li. de frac. com. 2. t. 19.

Et paulò altius orationem nostram repetentes, quod primò de purgatione exquirendum proponitur, ipsius quidditas, vel essentia est, quid nempè ipsa sit. Gal. super aph. purgatio, inquit, euacuatio est humorum sua qualitate peccantium.

Galen. 1. aph. com. 2.

Sed dices, purgantia quæ appellantur medicamenta, non solum illos euacuant humores, qui sua qualitate, verum etiam, & quantitate infestant. Igitur Galeni definitio tradita insufficiens est.

Respondetur, quantitatem humorum purgantibus me-

medicamentis profligari valere, nemo est qui inficiatur, Sed secundario, & per accidens, non autem primariò, & per se: Primario siquidem quantitas dicta missione sanguinis detruditur per Galenum, vt propriè,& per se qualitati purgatio dirigitur. aptius enim est qualitate peccantes humores purgatione trahere, quam phlebotomia; cum amplius purgantia pharmaca proprijs partibus respiciant, phlebotomia verò non semper. Et sic purgatio euacuatio humorum sua qualitate infestantium per benè definitur à Galeno.

Galen. 1. ad Glauc. c. 14. lib. d. sang. miss. c. 10.

Supposito autem quid sit purgationis, quæritur secundò, vtrum in febribus sit eadem peragenda nec ne? Videbitur fortasse alicui vana propositio hæc, cum vsus continuarum purgationum, qui à pragmaticis exercetur, hanc quæstionem decernat breuissimè. Sed ex altera parte Celsus in contrarium ita loquitur. Aluus si vehementius fluit, aut sæpè ducitur, hominem infirmat: ergò nunquam in aduersa valetudine medicamentum eius rei causa datur, nisi vbi morbus sine febre est, vt cum veratrum nigrum, aut atra bile vexatis, aut cum tristitia insanientibus, aut ijs quorum nerui parte aliqua resoluti sunt, datur. At vbi febres sunt satius est eius rei causa cibos, potionesq; assumere, qui simul & alant, & ventrem molliant.

Cels. li. 1. c. 12

Huiusmodi Celsi originem fortasse traxerunt ab Hippocratis dictis in lib. de med. purgantibus, quæ talia sunt. Quicunque à febribus fortibus capiuntur his medicamenta purgatoria dare non oportet, carnes enim ipsorum, & ventres cum calidi sint, medicamentum assumunt, & nihil depurgantur, & febris maior fit, & color euertitur, & morbi regij speciem præ se fert; sed peius, addatur, purgantium medicamentorum ex potatione interdum ægri moriuntur, vt Scamāder in Larissa, Theophorbi filius, Hecason in Omilo, Adolescens ex Eubea

veniens,

veniens, serua barbara, Homo Eubeus, Antander, coeterique alij ab Hippoc. recensiti idem experimento nos docuere. Hipp. 5. ep.d. & alibi.

Hanc eãdem partem negatiuam sequebatur quoque Asclepiades, vt refert Plin. meritò, inquiens, Asclepiades damnauit & vomitiones tunc suprà modum frequentes, arguit, & medicamentorum potus stomacho inimicos, quod est magna ex parte vetitum. Plin. li. 26. c. 3

Quidquid autem de his sit, Hippocr. Corn. Celsus, Galen. Auicen. omnes communiter medici, & vsus superius dictus, medicamenta purgantia, docent, in febribus etiã atq; etiã conuenire. Cum autem Celsus superius, aluum, asserebat, si vehementius fluat, & sæpius, hominem infirmat, non quamcumque purgationem, sed vehementem, & sæpius exprobrasse respondetur in febribus. & satius esse affirmamus eius rei causa potius cibos, potionesque assumere, qui simul & alant, & ventrem molliant; & si hoc habere non possimus, optimũ laudamus vti clisterijs, & alijs huiusmodi, quæ non nimis corpus peruertant, ibidem subiungitur. Igitur purgatorijs vti valere nonnullis corpus non vertentibus, neque valdè calefacientibus, etiam Celsus affirmat in febribus.

In fortibus febribus medicamenta purgantia exhibere non conuenit, valdè benè profectò loquutus fuit Hippocr. sed aduertendum est non de omnibus febribus intellexisse, & alijs non fortibus, in quibus purgantia exhibere nonnunquam valdè vtile experitur.

Neque etiam obstat interdum ex pharmacorum purgantium potatione ægros fuisse mortuos: siquidem id casu accidit, nequaquam verò purgantium medicamentorum defectu: aut ægri met ipsi, aut assistentes, videlicet, vel medicinam facientes, coeterique similes, in causa necis ægrorum relatorum fuere. Et quamquam insuper

ſuper pharmaca purgantia malè adminiſtrata nonnullos occidant aliquando, infinitos tamen, cum iiſdem ſanari videmus continuò, mandauit autē memorie Hippocr. in lib. ſuis epid. relatos febrientes mortuos, quoniam ægritudinibus interiere obſeruatione maximè dignis.

Et ſic Aſclepiades etiam recenſet Plin. maximè damnabat vomitiones ſuprà modum frequentes, optimè pro fectò actum: namque huiuſmodi vomitiones vt ſuprà modum frequentes ventriculis exitioſæ erant. arguit & medicamentorum potus ſtomacho inimicos, etiam optimè: quia fortaſsè eodem tempore fortioribus vtebantur medici purgatorijs: cuiuſmodi, elateriū eſt, veratrū, & ſimilia alia ibidem recenſentur à Celſo, quæ omnia fortiora pharmaca ventriculum vitiant, inquit Galen. & præcipuè ipſius os, quod maximè neruoſum eſt, & ſenſile, ideò odoratorum mixtura excogitata eſt.

Gal. quos, & quando purgare oporteat, & lib. de med. comp. 5. gener. Scribonius Caio. Iulio Calisto ſcribens.

Neque verum eſt, inquit Scribonius Largus, penitus, & omninò vſum medicamentorum damnauiſſe Aſclepiadem: quia vltimæ ſortis eſſe medicos dicebat idem Aſclepiades, qui duo ſaltem medicamenta ſecum prōpta non habeat. Fortia igitur, ſiuè fortiſſima pharmaca damnabat Aſclepiades, non autem omnia, & quæcūque. Et ſic in febribus, vt aſſerebatur, purgantia pharmaca maximè etiam exercenda ſunt.

De purgatione in febribus tertiò loco à quibus ipſa indicetur declarandum ſe ſe obuiam facit. Superius phlebotomiam exarando dicebamus indicationes deſumi à pluribus: vtputà morbo, eiuſdem cauſa, vel ſymptomate, à temperamento ægri, ab ambiente, ætate, conſuetudine, pœculiari cuiuſque natura, à ſexu, exercitio, à longitudine, vel breuitate morbi, ex morborum temporibus, à paroxiſmis, ab ordinatis naturæ functionibus, à medicamentorum viribus, ab influxu ſyderum, vel ſimilibus alijs. Ab his etiam omnibus purgandi in-

dicationes

dicationes eligendæ ſunt dicimus.

Et à morbo ipſo incipientibus nobis, neceſſe eſt' loquebatur Galen. remediorum inueniendorum initia ex morborum ipſorum natura deſumi. Atque magis particulariter loquendo, in Hippocr. quicumque legitur, à fortibus febribus capiuntur, his medicamenta purgantia dare non oportet, donec remiſerit febris, ſaltem non intra quatuordecim dies: carnes enim ipſorum, & ventres cum calidi ſint, medicamentum aſſumunt, & nihil depurgantur, & febris maior fit, & color euertitur, & morbi regij ſpeciem præ ſe fert. Gal. 3. meth. c. 1. Hip lib. de med. purg.

Sed quæ nam eſt febris fortis ἰσχυρὸς græcè appellata?

Superuacaneis omnibus ad præſens omiſſis, declarauit id Hippoc. inferius, cum carnes ipſorum ſubiungit, cum calidæ ſint, medicamentum aſſumunt, nihil depurgantur, & quæ ſequuntur. Cunctæ igitur febres valdè calidæ, fortiori etiam nomine dignæ ſunt.

Sed vtrum febres etiam intermittentes aliquandò fortes appellari valeant?

Profectò id ego non negauerim, cum Hippocrates etiam confirmet in lib. epid. οἱ δὲ τριταῖοι πλείους μὲν τῶν καύσων, καὶ ἐπιπονώτεροι; videlicet, at verò tertianæ (de exquiſitis loquitur) plures quidem, quam ardentes erãt, ac grauiores. Vniuerſam febrium rationem referebamus ſuperius in ipſum caliditatis exceſſum, qui in febribus intermittentibus æquè fortis, & magnus eſſe poteſt, atque in febribus continuis. igitur intermittentes febres, vt etiam continuæ, fortes eſſe maximè valent. Hipp. 1. epid. ſect. 2.

Accedit altera difficultas, Vtrum febris fortis idem ſit atque acuta? Et quidem ſi fortitudo febris præcipuè in exceſſu caloris conſiſtit, vt paulò ſuprà indicabatur, planè omnis acuta non eſt fortis; quia poteſt aſſignari

aliqua

aliqua febris citò percurrens sua tempora, & cum periculo (quod proprium est acutorum) ac tamen nō sit fortis, neque valdè calida. Habemus in hac re exempla millies de febribus prauis, siue malignis appellatis, in quibus neque calor interdum, neque aliud præternaturale sentitur, quamquam postremò intrà quatuordecim dies occidant ægri. Neque etiam fortis febris semper acuta est etiam, quia eædem fortes febres, sæpè sæpius quatuordecim dies pertranseunt, cum Hipp. iisdem supradictis verbis; Quicumque à fortibus febribus capiuntur, his medicamenta purgantia dare non conuenit, & saltem non intrà quatuordecim dies. Igitur febres fortes durant quandoq; vltrà quatuordecim dies; morbi autem acuti è contrà quatuordecim diebus iudicantur cum eodem Hippoc. in aph.

Cœl. Aurel. 1. acut. in princ.

Hip 2. aph 23

In febribus itaque fortibus medicamenta purgantia dare non conuenit, & saltem non intrà quatuordecim dies. Contrà hæc videtur ipsemet Hippocr. insurgere, quandò in aphor. rarò inquit, medicinis purgantibus, vti oportet in principijs, & hoc cum præmeditatione faciendum. Igitur non ante decimum quartum diem nō est molenda purgatio, vt cum Hipp. in febribus fortibus, enunciabatur.

Hip. 1 aph. 24

Respondetur iam superius declarasse nos quod non idem sit semper febris fortis, & acuta, quamquam, vt plurimum. Præterea licet aphorismus superius allatus ita communiter legatur, voluisse nempè Hippocratem docere, quod in morbis acutis, medicinis purgantibus rarò vtendum sit, sique vtendum in principio id fieri debeat, & non alias: tum quidem ratione breuitatis temporis, tum etiam quia iisdem morbi acuti in principijs tergeant cum Galen. & ideò etiam alibi idem Hippocr. In morbis acutis eadem die, dixerit, medicare oportet, si turget; tardare enim in talibus malum est: Nihilominus

Gal. in com. Hipp. in aph.

lominus, inquam, idem aphorismus alio modo mihi legendus videtur. haud enim dictionem rarò super acu tos morbos tantummodò, verum etiam super alia verba in principijs cadere dicerem: In morbis videlicet acutis rarò medicamentis purgantibus, & maximè in principijs rarò vti oportet (est modus loquendi ad maiorē efficaciam orationi exhibendam.) Aut asseratur in morbis acutis rarò etiam in principijs medicamentis purgantibus vti, & scilicet pro etiam, cum dictio καὶ græcè etiā nonnunquam significet. Placuit verò Hippocrati declarare, quod etiam in principijs morborum acutorum, purgare non liceat; quoniam alibi circa initia, & fines omnia imbecilliora dixerat; Veluti igitur tacitè obiectioni respondens Hipp. etiam in principijs, inquit, morborum acutorum rarò purgare oportet, cum principia eorundem morborum breuiora, & sine tempore sint, statimque habeant extremos labores, vt idem Hippoc. alibi docuerat. Rarò itaque etiam in principijs morborū acutorum, purgare oportet, atque in fortibus febribus medicamenta purgantia dare non conuenit, cum Hipp. & saltem non antè dies quatuordecim.

Hip.2.aph.3

Hipp.1.aph.7

Neq; verum est etiam, quod superius supponebatur, in principijs nempe acutorum morborum frequentiorem turgentiam reperiri. præter quam quod enim experientia id minimè constat, repugnat etiam rationibus; siquidem turgere, alibi dicebamus, nihil est aliud quam desiderium, appetitus, vel inclinatio quædam partium corporis ad aliquid expellendum, at huiusmodi minus in principio, quam in declinatione, vel fine adesse potest. Igitur turgentiam principijs morborum adscribi vanum est etiam. Quod autem in principio minus turgeat, quam in declinatione, vel fine, probatur ex eo, quia tunc temporis natura ad expulsionem inclinat, quando, & expellere posse incipit; id autem in principijs

Quid turgere declaratur in ll. ad Prosperum Martianum.

morborum minus adest, quam alijs temporibus dictis: Igitur in principijs, veluti affirmabatur, minus etiam turget: præsertim verò si de bona turgentia intelligatur. duplex enim bona, & mala turgentia dicitur, vel critica, aut sympthomatica. illam verò naturæ turgentiam nos sequi debemus, quæ bona, vel critica appellatur, quæque in principijs morborum aspici minimè valet.

Galen. 1. aph. 22. Neque obstat Galenum in aph. turgentiam dixisse humorum motum, huc illucque fluentium, atque id in principijs morborum acutorum magisque fieri. quandoquidem fluunt humores non ex se, impetu verò partium, huc illucque eosdem detrudentium: neque partes id agere in principio flagrant magis, quam fine. Ideò nec etiam turgere fit in principio magis, quam in fine morborum.

Gal. meth. c. 5 & 6. Præterea, nunc illud, ait etiam Galenus, docere volo, tum ipsam morbi siue vim, siue magnitudinem appellare velis, pro indicatrice quadam sanguinis detrahendi, vel purgationis adhibendæ statuendam esse. Ergò sequitur, in febribus magnis, atque fortibus purgandum esse maximè, cum ipsa met morborum magnitudo, cum Galen. purgationem expostulet.

Sanè purgationē indicat magnitudo morbi, quia hic indicat sui ablationem respondetur, non tamen hinc sequitur semper, & quandocumque morbus magnus sit, purgationem exercendam esse, siquidem pleuritis, peripneumonia, angina, & quæcumque aliæ similes inflammationes, circa initia præsertim, purgatione potius exasperantur cum Hippocr. quam aliàs, tanquam crudæ, Hip. 4. acut. videlicet, & non concoctæ affectiones. Proindè eadē ratione etiam in febribus fortibus, & magnis, quoniam crudæ sunt, purgatoria medicamenta dare non conuenit, nisi fortasse turgeat, vel aliquod aliud ad idem cogat.

Cum

Cum autem fortes febres purgantia non admittant; igitur debiles erunt, & calore mites, in quibus purgare expedit: mites, inquam, quia in huiusmodi febribus carnes ægrorũ tanquã nõ nimis calidæ, medicamenta nec etiam assument, neque febres augebuntur, neque colores peruertentur: neque postremò morbi regij speciem pre se ferent ægri, vt in febribus fortibus exhibita purgantia, superius, efficere solent.

Sed dices in febre maligna calor maximè mitis interdum, an igitur conueniat eidem purgatio?

Profectò tum ratione pauci caloris à quo concomitantur malignę febres: tum etiam indicatione sumpta à prauitate, purgatio issdem maximè expedit: quinimò, & magis quam phlebotomia, vt communis recentiorum est opinio; siquidem quid est aliud prauitas siuè malignitas, quam ingens putredo? putredo autem fit excessu humidi, præsertim in calidum per Arist. nimirum tanta sit humiditas, vt à calore consumi, vel actuari non valeat: vndè veluti marcescens color, putridus fit, atque corrumpitur, à qua postmodum corruptione ingenti malignæ febres fiunt, vel generantur. Putredo igitur refrigerando, & valdè humectando fit: frigida verò, & humida per se, & propriè, non sanguinis missionem, sed purgationem, suique euacuationem indicant. Ideò in febre maligna purgatio maximè etiam vtilis erit. conuenit interdum, & phlebotomia, sed vel à sympthomate, vel aliquo alio indicata, non autem primaria indicatione, vt purgatio. Ari. 4. meteo.

Neque obstat malignas febres, vt plurimum interficere; & ideò forsan plurimis hominum fortes quoque febres appellandas. quoniam fortes nulla alia ratione sunt malignæ febres, nisi quatenus interficiunt: non tamen formam fortium febrium, nempè ingentissimum calorem, quia secum deferant.

Secundum quod in curationibus febrium indicare dicebatur erat causa: Vndè Galen. ad Trasyb. Ad curationem satis est causæ perceptio, loci vexati dignotio, & facultatis mensura. Et Alex. Trall. diligenter inquit, attendendum est, qua ex parte nascatur morbus, & generationis trahat originem, sic namq; morbus si modum, vel tempus inspexeris arte facilius solui poterit. Causas febrium superioribus explicando iam plures, atque præsertim humores dicebamus, quibus omnibus in substantia deficientibus, purgationes celebrandę sunt, secus eui tandæ contra indicantibus existentibus.

Gal. ad Trasyb. c. 23.

Alex. Trall. lib. 1. c. 2.

Tertiò indicant purgationes symphthomata; sic etenim Galen. docuit in lib. ad Glauconem. Quæ verò, inquiens, cum accidentibus sunt febres, non æquè simplicem exigunt curationem, at pro viribus metiendum est quanta sit febris, quantumuè ex accidentibus periculum immineat. atque ad id quod vehementius, ac difficilius intendendum, non posthabita omninò etiam alterius cura. Age enim si quis febricitet, eorum qui non sunt habitus plenioris, verum ex accidentibus cruditatibus angorem quemdam sentiat, ac morsum, atque os ventriculi pressum, vel si etiam humorem aliquem malum euomuerit, & in huius transitum non parum fuerit offensus, adeò vt difficilè ferat, atque molestè: numquid hic ad febrem respicientes, solam multitudinem euacuare tentabimus, quod alioquin sinè molestia faceremus, an prius ori ventriculi prouidebimus? ac postea sic vbi circà hoc benè se habuerit, quam licuerit totius corporis euacuationem faciemus, mihi quidem ità agendum videtur. Multos itaque vidi qui ità affecti erant, quosdam interijsse, nonnullos ad extremum periculum fuisse perductos, cum medici eos euacuare tentassent antequam os stomachi corroborassent.

Galen. 1. ad Glauc. c. 14.

Ibidem, sed neque si fuerit febris, inquit idem Galen.

cum

cum profluuio ventris alia est opus euacuatione, sed hęc sola sufficit, quamuis non sit pro multitudinis ratione: si vehementes etiam vigiliæ, aut dolor intensus ægrotum infestent, cauendæ sunt subitæ, ac multæ euacuationes.

Antè ipsum Galen. nigra vomentes dixerat Hippoc. cibos fastidientes, deliros, in pube parum dolentes, quibus oculus ferox, claususque, purgare non oportet, neq. intumescentes, vertiginososque, neque in errando deficientes, neque cibos auersantes, neque decolores. Neq. in febre comatosos, inclinatosque, perniciosè enim habent. *Hipp. in prorrhect. com. 2. t. 36. 37. 3. t.*

Cornelius Celsus, denique, de purgatione per vomitū sic loquebatur. At vomitus, vt in secunda quoque valetudine sæpè necessarius biliosis est, sic etiam in his morbis, quos bilis concitauit. Ergò omnibus qui antè febres horrore, & tremore vexantur, omnibus qui cholera laborant, omnibus etiam cum quadam hilaritate insanientibus, & comitiali quoque morbo oppressis, necessarius est. Sed si acutus morbus est, sicut in cholera, si febris, vt inter rigores; asperioribus medicamentis opus non est, sicut in deiectionibus quoque supra dictū est, satisq; est ea vomitus causa sumi, quę sanis quoque sumenda esse proposui. *Cels.*

Quartò loco indicat temperamentum. quia Gal. quicumque dixit, calidi, & sicci natura sunt, hi omnes facilè ab integris euacuationibus offenduntur. differt enim sicut natura à natura, ætas ab ætate, sic etiam temperamentum à temperamento. In valdè humidis medicamenta in forma secciori melius exhibentur, quam humidiori, vt siccis è contrà, humida pharmaca esse debent. *Galen. 1. ad Glauc. c. 14.*

Quintò indicant partes affectæ. Et ideò medicamentum potare oportet, docuit Hippocr. quod educat qua parte febris magis hæret. Alibi, dolores, legitur, supra *Hip. lib. de loc. in hom. Hip. 4. aph. 18*

præcordia quicumque egent purgatione per superiora purgari oportere significant, qui verò infrà subsistunt per inferiora. In lib. de Vlceribus; Purgatio per aluum multis vlcerum prodest, præterea vulneribus, quæ in capite sunt accepta, item quæ in ventre, & articulis, ad hęc ijs, quibus ossi caries impendet; præterea quæ fiuuntur, & quæ exeduntur, & herpetibus, & reliquis, quæ vlcera diuturna reddunt, etiam quæcumque deliganda sunt per aluum purganda. Etiam igitur in febribus affectæ partes indicant, & respiciendæ sunt.

Hip. lib. de loc. in hom. Gal. 3. meth. c. 7. 9. meth. c. 13. Sextò indicant vires. Namque fortioribus corporibus fortiora, debilioribus autem debilia medicamenta conueniunt, cum Hipp. Et Gal. maior inquit, ratio habenda est virium, quam ipsius morbi.

Sed dices, Vires in principio sunt fortiores; ergò purgantia fortia etiam in principio febrium exhibenda sunt contra ea quæ superius contendebantur.

Respondetur, quamquam vires in principio maiores existant, licet pariter, & virium ratione pharmaca purgantia in principio conueniant; nihilominus aliorum respectu contraindicantium, vt superius dicebatur, nequaquam exhibere licet.

Hip. lib. de loc. in hom. Vires autem ità pensitandæ sunt in febribus, veluti Hippocr. edocuit in lib. de locis in homine, his verbis. Si morbus debilis & fortis ægrotus, fortiori quam morbus est medicamento vtendum: si verò morbus fortis, & debilis ægrotus, debilibus pharmacis curabis, quæ ipsum morbum superent & abducant, verum ægrotum nihilò debiliorem reddant.

Gal. lib. de med. purg. Septimò indicat ambiens; Vndè propterea Gal. tempore æstatis, edocebat, à canis ortu per dies quinquaginta vitare oportet, & non dare medicamentum, sed infusis per clysterem vti.

Pau. li. 2. c. 37 Paulus etiam Aegineta; Ergò loquebatur, si æstas sit, &

& æger calidi temperamenti, frigidæq; potioni assuetus, frigidum huic dabis medicamentum: sin hyems sit, calidum omnibus.

Antè omnes, Hippocr. in lib. de salubri diæta, sex inquit menses hibernos vomendum, hoc enim tempus pituitosius æstiuo: cum verò æstas, & calor fuerit infusis vtendum est.

Sed cur inquit Hippocr. sex menses hibernos, cum tres astrologicè, ad summum quatuor sint menses hyemis? Annus, inquit idem Hippocr. diuiditur in quatuor partes, hyemem, ver, æstatem, & autumnum. Hyems à pleiadum occasu vsque ad æquinoctium vernum; ver autem ab æquinoctio vsque ad pleiadum exortum. Aestas vero à pleiadum ortu, vsque ad arcturi exortum. Autumnus ab arcturi exortu vsque ad pleiadum occasum. Hanc eandem sententiam de anni diuisione adsciuerunt Diocles, Gal. Paul, & ferè omnes Græcorum. Inter latinos Varro, Plin. & alij. Ver ergò aperit nauigantibus maria, legitur Plin. cuius in principio fauonij hybernum molliunt cœlum, Sole aquarij vigintiquinque obtinente partes, is dies sextus est antè februarias idus. Fauonium quidem ad VII. Cal. Martij Chelidoniam vocant ab hirudinis visu: nonnulli verò Orinthiam vno & septuagesimo die post brumam ab aduentu auium flantem per dies nouem. Fauonio contrarius subsolanus. Datus est autem huic exortus virgiliarum in totidem partibus tauri sex diebus antè Maias idus, quod tempus austrinum est huic vento Septentrione contrario. Ardestissimo autem æstatis tempore oritur caniculæ sydus, sole primam partem Leonis ingrediente, qui dies decimusquinctus antè Augusti calen. est. Huius exortum diebus octo fermè aquilones antecedunt, quos prodomos appellant; post biduum autem exortus ijdem aquilones constantius perflant diebus quadraginta

Hipp. 3. de diæta.

Diocl. ep. ref. Paul. lib. 1. c. 100. Gal. in prim. epid. Varro lib. 1. c. 31. Plin. lib. 2. c. 49.

draginta quos ecthesias vocant. molliore eos creditur solis vapor germinatus ardore syderis, nec vlli ventotorum magis stati sunt. Post eos rursus Austri frequentes vsque ad sydus Arcturi, quod exoritur vndecim diebus antè æquinoctium autumni. Post æquinoctium diebus fere quatuor & quadraginta, vergiliarum occasus hiemem inchoat, quod tempus in tertio Idus Nouembris incidere consueuit, hoc est Aquilonis hiberni, multumque æstiuo illi dissimilis: cuius ex aduerso est Africus. Antè brumam autem septem diebus, totidemque posteà, sternitur mare halcyonum fœturæ, & indè nomen vndecim dies traxere, reliquum tempus hyemat. Ex his ergò Plinij, sex menses haud, quatuor verò, vel paulò plus in se continere hyemem colligitur, contrà illa quæ Hipp. anteà dicebat. Sex autem menses dixisse hiemem Hippocratem, ego responderem, quatenus annus duabus modò partibus hyeme, & æstate conflaretur, non autem quatuor vt alibi diuidebat: comprehendidit nimirum hic Hipp. sub hyeme autumnum, tempus eiusdem naturę hyemis magis accedens quam aliæ anni partes, & ideò sex menses appellauit quoque hyemem.

Hip. 4. aph. 4. Sed dices iterum, medicari legitur in aph. Hippocr. æstate superiores magis, hyeme verò inferiores. igitur sex menses hybernos nequaquam vomendum est, vt superius affirmabatur.

Respondetur, quemadmodum diuersis in locis, ità pariter & diuersa intentione loquutum fuisse Hippocratem. In libro inquam de diæta sex menses hybernos vomendum legitur quià cum sanis loquebatur Hipp. hic autem in aph. secus per inferiora purgandum, quoniam de victus ratione in ordine ad ægros sermo erat.

Eurnius in com. Vel cum Eurnio, Hippocratem dicemus, in aph. intellexisse de vomitu vniuersali, qui medicamentis comparari

parari solet. in lib. autem de salubri diæta è contrà pœculiarem vomitum intellexisse, & eius videlicet materiæ, quæ in ventriculo solum reperitur: cuius pariter vomendi particulariter vsus, apud antiquos cum græcos, quam latinos, frequentissimus erat. Hippocrates alibi bis in mense vomendum esse docebat, & semper post aliquam ventriculi repletionem. Ratio autem cur vomitus particulares adeò in vsu vetustioribus essent, nulla alia mihi est profectò, quam vernacula tunc temporis repletio: vel, & melius fortasse dicemus, id consuetum fuisse ex mala quadam intrusa consuetudine ab aliquo magno viro: vndè magnus etiam vir esse debebat, qui eandem demitteret; cuiusmodi Asclepiades fuit superioribus à Plinio recensitus. Hipp. 3. de diæta.

Ventres, inquit etiam Hipp. in aph. hyeme, & vere natura calidissimi sunt. Igitur iisdem quoquè temporibus verisimile est pituita non scatere homines: neque etiam vomendum esse. Hip. 1. aph. 15

Quamquam ventres in hyeme calidissimi sint, nihilominus, dicitur, animalium corpora hyeme pituita magis abundare, quam alijs humoribus: tum quià inquit Gal. particulæ corporis ab ambiente adeò refrigerantur, vt etiam pituitosa postmodum generentur: tum etiam quià hyberno tempore plus alimenti accipiunt homines, vndè repletio, cruditates, pituitosaq; omnia exoriuntur. Gal. 1. de. nat. hum.

Octauò indicant purgationem ætates. Quià differt corpus à corpore, ætas ab ætate inquit Hipp. in lib. de morbis. Et lib. de genitura, habenda est ratio hominis, legitur, & ætatis, & speciei, horæq; anni, & modi ipsius morbi. In historijs epidemiorum Silenus legitur annum ætatis agebat circiter vigesimum. Vt Equilo Palamedis in Laryssa vndecim annorum erat. Arnaldus Villanouanus pueris, & decrepitis pharmaca purgantia Hipp. 1. de morb. Hipp. 5. epid. Arnald. in aph.

gantia valdè suspecta esse prodidit; & iuuenibus quoq; si crebrò sint suscepta.

Sed de ætatibus quidquid sit, nonò indicare dicebatur consuetudinem. Et consuetudo non parui est momenti cum ad omnia alia, tum præcipuè ad euacuationis indicationem dicebat Galenus; quidam enim nunquam prius fuere euacuati, neque vnquam euacuationem integram pertulerunt, & multis cibis vsi sunt: nonnulli contrà neque multis cibis vsi fuerunt, & euacuationibus sunt assueti. Hos igitur intrepidè euacuare oportet, quando, & reliqua etiam consentiant: alios verò nec si omnia alia id suaserint.

Galen. 1. ad Glauc. c. 14. lib. quos & quando pur. gare oportet.

Hipp. in lib. de salubri diæta: Quicumque autem loquebatur, bis in mense vomere consueuit, huic melius est vt consequenter in duobus diebus vomat, quam per quintum, & decimum. Atq. in lib. de med. purgantibus: Cum itaq; alicui pharmacum dare voles, siuè sursum purgans, siuè deorsū interrogare ipsum oportet an prius biberit medicamentum, & an aluus ex deorsum purgantibus cita sit, & celeriter obediat, aut dura. Et si citam ac facile solutu esse dixerit, mollioribus, & paucioribus medicamentis opus habet. Si verò dura fuerit fortioribus indiget: Idem modus in sursum purgantibus requiritur. at si nunquam neque sursum, neq; deorsum purgatum esse dixerit, neque medicamentum bibisse, cognoscere oportet an ad ea quæ sanus in corpos ingessit, aluus deorsum solutu facilis fuerit, aut sursum versus opposita ad vomitionem, & an ad repletionem aliquam alui profluuium ipsi successerit: hæc omnia interrogare oportet quo rectè cōsulere possis. namque aliàs, turpis est calamitas medicamento purgante dato hominem interire: & medicamentorum prima exhibitio in tua potestate sita, cœtera autem fortuna administratrice contingunt, cum Gal. superioribus. De-

Hipp. lib. de med. purg. Gal. li. de vena sect. ad Erasic. c. 12.

Decimò purgationem in febribus indicat pœculiaris cuiusq; natura. Tanquam enim quoddam accidens ægrotantis ad patiendum facilitatem considerare est necessarium, cum supradicto Galeno, atque multi neq; vnquam facilè euacuari, neque euacuationem vllam integram, aut inediam longam possunt, perferre, sed aliis quidem ab ista facilè totius corporis robur labefactatur, alijs verò os ventriculi malè afficitur, adeò vt cibos abhorreant, quod si eos cogantur assumere, aut non retinent, aut malè concoquunt, & quæ sequuntur. Vt sympatiæ, vel antipatiæ cum alimentis, odoribus, saporibus, vel alijs huiusmodi, hominibus sunt; ità etiam & medicamentis: atque rhabarbaro, exempli gratià, nonnulli facillimè purgantur, alij verò difficillimè; quidam alij euomunt hoc, aliud verò retinet pharmacorum: nimirum occultæ sunt cum Auic. naturæ potentiæ,& cuiq; proprias natura cōstituit. Galen. 1. ad Glauc. c. 14.

Vndecimò indicant sexus: tum quidem ratione alterius, tum etiam sui met. Ratione alterius quidem, lactantes mulieres, inquiunt Hippocrat. Galen. & alij, si aliquo purgante vesci contingat, etiam pueros vim pharmaci sentire necesse est. Ratione autem sui quoniam ex eodem Hippocrat. multum refert, ad facilem ac difficilem purgationem, vir sit an mulier qui morbum habet, iuuenis an senex, & mulier iuuencula, an anicula. Hipp. 6. epid. sect. 5. t. 29. Gal. ibidem. Hipp. 1. de morb.

Et in lib. epid. Cœterum, legimus, mulieres non similiter à tussi afflictæ, verum paucæ febricitarunt, & ex his valdè paucæ ad peripneumonicam affectionem deuenerunt, atque hę seniores, & omnes superstites euaserunt: causabar autem hoc fieri, eo quod non similiter velut viri prodirent, & quod nequaquam similiter vt viri morbis corripiuntur. Cum itaque fœminarum morbi proprij quidam sint, neque viris communes; Hipp. 6. epid. sect. 6.

nes;

nes. Igitur etiam purgantia quædam fœminis, nonnulla autem viris apta sunt, & magis propria.

Hipp. 6. epid. sect. 3. t. 34. Duodecimò indicant exercitia. Vnde idem Hipp. considerare inquit oportet occasiones ex quibus ægrotare incœperint ægri, Profectò piscatoris exercitium, occasio est ad morbos frigidos; chimistæ, furnarij, vel alterius similis, occasio est ad calidos affectus. Aliter quoque purgantibus medicamentis tractandi sunt edaces, vitamque otiosam degentes; quam frugales, continentesque homines. Illis nimirum fortes, atque fortes purgationes exercendæ sunt; his in aduersum aut nullę, vel debilissimæ.

Plato in Thimæo filiinus l. 1. san. tuend. cap. 21. Decimotertiò indicant purgationem longitudo, vel breuitas morbi: Docuitque id, præsertim, Plato in Thimæo, cum diuturnam affectionem valentioribus præsidijs haud imitandam protulit.

Hip 1. epid. De Scamandro in Laryssa; Videbatur autem refert Hipp. multo tempore morbum ferre potuisse, nisi ex pharmaci vi perijsset. Qua propter in morbis qui actu longi, vel futuri sunt, purgantia pharmaca multarum virium exhibere non conuenit: verum debiliora esse debent, & quæ pluries reiterari possint: non autem semel exhibita interficiant, vt Scamandro accidit. Commensurandæ sunt cum ægrorum viribus quæcumque euacuationes, atque tales semper tutandæ, vt cum morbo sufficere possint, non autem eodem prius deficiant, vt de alimentis particulariter Hipp. in aphor. loquebatur. Coniectari autem oportet, inquit ibidem Hip. an æger cum victu sufficiat perdurare, donec morbus consistat: & numquid prius ille deficiat, nec possit cum victu perdurare, vel morbus anteà deficiat, atq; habetescat. Hunc aphorismum præ oculis semper habere deberent medici, quoniam in quacumque euacuatione peragenda, longitudo, vel breuitas morbi coniecta n-

Hip. 1. aph. 19

lectandæ sunt: sique morbum cognoscemus longo tempore duraturum, euacuationes paruæ celebrandæ sunt, ne scilicet viribus destituantur ægri, sed vegeti potius relinquantur, atque ad morbi omne tempus duraturi. Si autem è contra breuis futura est febris (de qua agitur) etiam largis vti valebimus purgationibus, alijsque euacuationibus.

Decimoquartò indicant purgationem tempora morborum. quia nihil magis periculosum, quam immatura medicina cum Seneca. atque Hipp. concocta medicare, & mouere non cruda neque in principijs modò non turgeat, plurimum verò non turget asserebat. in 5. epidim. ὑποκαθαίρειν τὰς κοιλίας χρὴ ἐν τοῖσι νουσήμασιν, ὁπόταν πέπονα ᾖ. videlicet sub purgandi sunt ventres in morbis, vbi purganda matura fuerint, communiter legitur, sed profectò dictio purganda in græco non reperitur. In septimo autem dictorum epidim. ὑποκαθαίρειν τὰς κοιλίας, etiam legitur, ἐν τοῖσι νουσήμασιν ὁπὴν πέπονα ᾖ, πεμπταῖα. Vltimam dictionem πεμπταῖα cum Vallesio nos alibi mittenda legebamus; videlicet subpurgandi sunt ventres in morbis, vbi matura fuerint mittenda: inferni quidem vbi considisse videris: signum habes si non anxij fuerint, neque capite grauati, & cum calores mitissimi, & cum post exacerbationes cessarint. Cum inquam calores mitissimi sunt purgare oportet: quandò eo temporis, siuè humores, siuè febres, quomodolibet intelligas, maturæ sunt, crudæque amplius & fortes nequaquam, febrium scilicet impetus cum remissus est, concomitantia sympthomata imminuta, partes vel ventres non amplius grauantur, neque anxij sunt, at considentes, tunc planè subpurgandum est, neque earundem in exacerbationibus, sed cum cessarint.

Seneca de consolat. ad Hecub.
Hip. 1. aph. 22
Hipp. 5. & 7. epid.
Val. in com 7. epid.
In resp. ad Martig.

Ibidem, superni verò ventres inquit idem Hipp. in

exacer-

exacerbationibus purgandi sunt, tunc enim & hi eleuantur, cum anxij, & grauati supernis partibus fuerint. Paulò autem inferius, propterea subiungit in principijs purgandum non est, quoniam sua spontè in his temporibus expurgantur. (De vomitu erat sermo hic Hippocrati.) In principijs videlicet morborum sua spontè vomendo expurgantur ventres superiores; ideò ante purgandum minimè: sique purgandum, in ipsa accessione faciendum id est, dicere volebat Hipp. eleuatis nimirum, tunc temporis, ab anxiatate, & grauitate supernis ventribus, maiori etiam comitate vomitiones fient.

Præterea, inchoantibus morbis si quid tibi videtur mouendum moue, cum verò consistunt melius est quietem habere, dicebat Hipp. plurimi commentatorum de sanguinis missione magis hanc sententiam intelligendam esse voluere. Sed & depurgatione etiam intelligendo, si quid tibi videtur mouendum moue, inquit Hipp. non verò semper, atque vt in principio perpetuò essent purgationes agendæ: interdum scilicet, magisque in principio quam statu, ad cuius respectum aphorismi verba sunt. & ideò in calce, cum verò consistunt melius est quietem habere, etiam legitur.

Hip.2.aph.29

Decimoquintò indicant purgationem particulares febrium paroxismi. Ideoque Hipp. in Coacis quartanarios in paroxismo ipso purgandos docuit, & nulla sanè alia purgatione, quam superna, percuntanti respondere rem: siquidem eò temporis superiores ventres eleuantur, & ad vomitum magis inclinant, quam infernam purgationem, vt paulò superius declarabatur: Infernè autem purgationes, quantum possibile est in iisdem paroxismis euitandæ sunt, cum etiam intrinsecæ partes calidiores sint, medicamenta autem omnia purgantia, etiam calida per Hipp. vtque calida plures

Hip. in Coac.

Hipp. 4. de morb.

Gal.5. simpl. 5. c. 5.

corporis

corporis partes peragrantia magis etiam calefaciant, necesse est.

Ideo, vt etiam docebat Auic. In die paroxismi ne quidquam moueas, neque febrem cures. Sed potius cum Hipp. accessiones considerandæ sunt, & an citius redeant, & continuitas, & quæ sequuntur. *Auic.* *Hipp. 4. epid.*

Decimosextò ordinatæ naturæ functiones in purgatione haud etiam spernendæ sunt: cum medicus naturæ imitator non tantum esse debeat, sed etiam eorum, quæ cum sua sponte veniunt conferunt, vt Hipp. & Gal. edocebant. Modum qui sanitatem facit, non mutabis alibi legimus, atque natura quò vergit per loca conferentia eò ducere oportet. Vndè si menstrua moliantur, exempli gratia, aut hemorrhoidum purgationes, coeterique intersint à natura motus in febribus, aliæ purgationes tentandæ non sunt, sed eadem agere debet medicus, quæ natura aggressa est. *Hip. lib. de vlceribus. Gal. 4. meth. 6. Hip. lib. de loc. in homin. & aph.*

Decimoseptimò indicant vires ipsorum remediorum: quæ cum Tralliano contrariæ semper sint superanti affectui, familiares autem, & amicæ ægrotantis, habitui. *Trall. vbi de angin.*

Duodevigesimo atq; postremò, purgationem faciendam indicant sydera, cum ijsdem quæ sequuntur Hippocratis verbis.

Sub cane, & antè canem operosæ, ἐγχύσεις græcè, sunt purgationes. *Hip. 4. aph.*

Tempore æstatis à canis ortu per dies quinquaginta vitare oportet, & non dare medicamentum, sed infusis per clisterem vti. *Hipp. lib. de med. purg.*

Maximè autem obseruare oportet magnas temporum mutationes, vt neque medicinas in illis libenter exhibeamus, neque vramus quæ circa ventrem, neque secemus priusquam præter eant dies decem, aut plures, non pauciores. Periculosissima sunt etiam ambo solstitia, *Hip. li. de aere aquis & loc.*

tia, maximè verò æstiuum; periculosum etiam æquinoctium vtrumque, magis verò autumnale. Oportet autem & astrorum exortus considerare, præcipuè canis, deinde arcturi, & pleiadum occasum: morbi enim in his maximè diebus iudicantur, alijque perimunt, alij verò desinunt, aut in aliam speciem, aliumq; statum transmutantur; & hæc Hipp.

In quibus animaduertendum primo, minimè illud in præsenti doceri, quod à multis existimatur; voluisse nimirum Hipp. in præsenti textu vt per decem dies ante & post qualcumq; temporum eximias mutationes, purgationes, & alia dicta, non exercerentur; id profectò Hipp. noluit: Sed solum à quibusuis temporum eximijs mutationibus, purgationem, vstionemque circa ventrem, paracentesim aliter dictam per decem dies post, celebrandas docuit: ante arbitrio cuiuslibet relinquens; sunt autem magnæ temporum mutationes cum Gal. discessus æstatis in autumni tẽpus, autumni in hyemem, hyemis in ver, atque tandem eiusdem veris in æstatem.

Gal. 3. aph. 1.

Periculosissima etiam solstitia sunt, & æquinoctia ibidem affirmabat Hipp. Plures medicorum, & in huiusmodi etiam per decem dies antè, & post, vacationem habent ab operationibus antedictis; sed neque in his purgationes, vstiones circa ventrem, vel sectiones denique, prohibuit Hipp. solstitia, & æquinoctia vtraq; tantum enuncians.

Igitur solstitiales pariter, vel æquinoctiales dies modò cauendi sunt, non autem dies decem antè, vel post: in ijsdem cum etiam temporibus, supradictæ magnæ mutationes haud omnibus fiant. Paulò antè cum Gal. dicebamus magnas temporum mutationes esse discessum æstatis in autumni tempus, autumni in hyemem, hyemis in ver, atque tandem eiusdem veris in æstatem.

Nihil

Nihil ex his accidit in vtrisque solstitijs; Igitur solstitia mutationes magnæ non sunt. sunt autem periculosa solstitia diceremà statu solis: siquidem & recedendo, aut nobis idem sol magis appropinquando, quam consuetus esset, mutationem in corporibus facit, nec non etiam aliqualem alterationem. *Arist. in probl.*

Aequinoctia profectò magnæ sunt temporum mutationes; namque in æquinoctio veris discedit hyems, & ver incipit: circà æquinoctium autumnale, oritur arcturus, discedit æstas, & autumnus inchoatur. Vndè post æquinoctia vtraq; decem dies vtique expectandi sunt, & non purgare, neque vrere, vel circà ventrem secare, vt superius affirmabatur, oportet.

Canis, & acturi exortum obseruandum, non autem occasum ibidem in Hipp. legebatur: quoniam scilicet ipse arcturus in ortu solummodò eximiam facit mutationem, nempè discedit æstas, & autumnus inchoatur. In occasu verò secus, aut nullam, aut minimam, nulliusque momenti cum Arist. in probl. *Arist. probl. 3. sect. 1.*

Obseruandus autem canis exortus, amplius dicitur, quoniam eo temporis ingentissimi pariter cœptantur æstatis calores. Sed vtrum ab ortu canis vt canis est, vel ingressu solis in signum Leonis?

Deniquè & pleiadum occasum in eodem loco affirmabat Hipp. nimirum earundem pleiadum, tam in occasu, quam etiam in exortu mutationes magnæ fiant: incipit enim, vt superius demonstrabatur, in ortu pleiadum æstas, & ver discedit; in occasu verò hyems, & autumnus desinit.

Adsunt nonnulli affirmantes, & lunam quoque in purgationibus obseruandam: cuiusmodi inter cœteros Gal. fuit in lib. mathem. scientiarum, & alibi. A quo postmodum, vnoque consensu, plenilunia, coniunctiones, quartus, & similes alios in ipsa luna status, *Gal.*

T cuncti

cuncti fere medici in purgationibus aufugiunt. Si huiusmodi lunæ obseruationes absque febrientium iactura fieri possint, profectò vt habeantur in purgationibus faciendis summoperè laudo. Quod si è contrà vrgeat morbus, & purgationis indicationes adsint: ortor, iterumque ortor medicinæ professores, vt lunares dictas mutationes nequaquam operiantur: præter quam quod enim eiusdem syderis Hipp. influentias, & motus non valdè fœcit, quinimò parum, (cum eiusdem lunæ nomina valdè rarò in Hipp. scripta reperiantur) experientia maximè constat, lunares aspectus ad purgationem non facere. quandò in coniunctione, plenilunio, alijsque temporibus fuere pharmaca sæpius exhibita, & nihil tamen detrimenti exindè acceperunt ægri.

Nequè dicas hanc eandem lunam influere in cancros, in arbores, in herbas, & coetera talia: ergò etiam in homines, & malè affectos: siquidem influunt in vnam rem sydera, secus in aliam, neque semper, & in omnibus rebus. & quatenus in homines etiam influentiæ lunæ exhibeantur: nihilominus vrgente maximè morbo, eidem pariter occurrendum dicerem, quacunque lunæ vi omissa.

Galen. 1. ad Glauc c.14. Gal. in lib. ad Glauc. cum esset purgaturus, respiciebat quoque ægrotantis habitui: quique densa, inquit, carne constant, his habitus haud quaquam facilis pati. quarè non oportet vereri ipsos euacuare ex toto, siquidem, & alia id iubent: Sed qui mollem, & tenellam, & diffluentem habent carnem, hi mirum in modū. Quāquā Gal. in ordine ad phlebotomiam hęc enunciaret, nihilominus de purgatione etiam affirmari possunt. Proindè, ibidem, & quicumque suprà modum crassi sunt, aut macilenti, subiungebat, his venam incidere cauendum est, aliasque vacuationes integras vereri oportet. Crassi, & pingues, & non graciles, cum

Hipp.

Hipp. ieiuni vomant à cursu, aut ambulatione cita, iuxtà meridiem, graciales, & debiles à cibis vomitum faciant: Ergò in purgationibus habitus considerare per benè valdè erit. *Hip. lib. de sa. lubri diæta.*

De eadem purgatione adhuc etiam agentibus, proponitur diluenda quæstio, qua ratione medicamenta purgent. Etenim Hipp. in lib. de nat. humana, medicamenta inquit, ita trahunt, sicut ex terra nascentia, quæ sibi in alimentum succum terræ magis familiarem exhauriunt. Vndè per Hipp. purgantia medicamenta trahendo, & non alias agunt. In sententia Hipp. corriuant Galen. Auicenn. Paul. cœteri ferè omnes medici: atque inter alios Mesue sic loquebatur: Omnis res duplici facultate dotata est, elementari videlicet, qua calefacit, siccat, humectat, vel refrigerat: altera verò cœlesti, hacque communi, vel sibi propria; propriamque vel cœlestem facultatem medicamenta ipsa purgantia præcipuè possident, quibus particulare est, hunc humorem trahere, vel expurgare, non illum, aut omnes successiuè. Erasistratus, vt legisse memini, hanc electiuam attractionem in medicinis purgantibus maximoperè inficiabatur. Gal. refert Asclepiadem purgantia medicamenta trahere nequaquam dixisse, sed potius quemcumq; humorum contingant, in propriam ipsorum speciem transmutare. Nonnulli humores è corporibus hominum contrarietate, vel sympathia detrudi affirmauerunt, minimè autem sympathia quadam expurgantibus attrahi. Alij præterea purgantia eadem, quæ nomine appellantur, humores colliquando generare, necnon etiam demittere dixerunt. *Mesue. Theoremate 1 can. vniuersal.* *Galen. lib. de nat. facult. c. 15. & lib. de med facult.*

Vt alij quidam per accidens medicamenta euacuare affirmauerunt, & solummodò naturam irritandò ad expulsionem eorum quæ sibi noxia sunt. *Icubert in parad.*

Arist. deniquè in probl. medicamenta, docuit, vbi in *Arist. 1 probl. 29.*

ventre resoluta, & ad venas delata sunt, ex venis quià concoqui nequeunt regrediuntur, & quidquid obuium fit, secum deferunt, & hæc est quam purgationem vocamus.

Huiusmodi autem ex varijs auctoribus sic dictis: Medicamenta purgantia humores interdum fieri, docuit inter cœteros Gal. cum videlicet eadem medicamenta in quantitate pauca exhibentur, nec non etiam colluuies humorum magna adest. id autem aliquandò accidit, neque ex propria purgantium natura, & semper, vt Asclepiades affirmabat.

Refert Costeus in Mesue theor 1. canon. vniu.

Secundò pharmaca nonnulla interdum colliquando euacuare, conceditur etiam; sicuti euphorbium est, quod à frigido coacta, qualia pituitosa sunt, calore sui dissoluit, colliquatque. Ex hoc autem medicamenta omnia expurgantia colliquando euacuare, inferri non potest.

Costæus ibid.

Tertiò præter supradictos modos, quædam medicamenta abstergendo purgant, cuiusmodi acria sunt, amara, salsa, & acida:

Nonnulla abluendo, & hæc dulcia sunt, insipida, & huiusmodi, potius quantitate, quam qualitate educentia pharmaca: qualia mel, inquit Arist. in probl. oleum lac, cœteriq; huiusmodi cibi sunt.

Arist. 1 probl. 42.

Quod autem lac ratione quantitatis magis, quam qualitatis, purgandi vi polleat, declarauit Hippocratis medendi vsus in libris præsertim de internis affect. & acutis. ibi enim lac exhibet Hipp. ad tres vsque heminas: scilicet duas sextarij partes, vel vt lucidius loquar, viginti & septem nostrarum vnciarum. Hic autem idem Hipp. alteri ægro, ad purgandum, duodecim, vel sexdecim lactis heminas exhibuisse legitur: sed vtrum vncia vice?

Hip lib de inter. aff. et acut.

Amplius de ijsdem purgantibus medicamentis scire est

est, nonnulla propriè & per se infernè euacuare: aliqua verò per vomitum solummodò; sicuti & alia præterea medicamenta vtramque per partem. Vndè Gal. veratrum, inquit, prius vomitum prouocat, deindè verò alui fluorem. Vnctor apud Herpalidem, legimus in epid. temerè bibit medicamentum sursum, atque deorsum purgans. Atque Mesue in can. vniuersalib. medicamentum deiectorium, inquit, fit vomitorium, & hoc ob naturam vel medicamenti, vel ægri. vel vtriusq; simul. Medicamentum enim si ventriculo supernatat, aut stomacho molestum est, ipsumque valenter agitat, & subuertit, aut nimis abominabile est, fit pro deiectorio vomitorium. Ad hæc cui stomachus tam est imbecillis, cum sumitur medicamentum deiectorium: cui vè stercus iam siccus intestinis obstructis pertinacius hæret: aut intestina ipsa arctata, & angustiora reddita sunt, aut flatus aliquis medicamentum subleuat, vomitorium euadit. Postremò corporis, aut animi motus aliquis immoderatior, vel fœtor, vel rei abominabilis aspectus, & similia, medicamentum deiectorium reddunt vomitorium, vti contrà quod natura sua est vomitorium, euadit deiectorium, causa similiter medicamenti, vel egri, vel vtriusque: sed ratione diuersa. si enim medicamentum ex sua natura promptè ad aluum descendat, aut ei grata quædam sint admixta: si item stomachus tunc est robustus, aut ob inanitionem, & vehementem famem valenter appetit, aut aluus natura est lubrica, & facilis. si denique iucunda quædam obiecta externa apprehensionem medicamenti prohibeant; id pro vomitorio fiet deiectorium. Huc accedit, quod natura in melius prudenter dirigens omnia, rem vomitoriam facit deiectoriam propter dicta prius commoda, & hæc Mesue.

Quibus omnibus etiam suppositis, de ijsdem purgantibus

Arist. 1. probl. 41.
Gal. l de fra. 7.
Com. 2. t 27.
Hip. 7. epid.
Mesue.

T 3 gantibus

gantibus medicamentis, quotuplicia ipsa sint declarandum accedit. Quid nempè illud sit quod minoratiuum medicamentum recentiores appellant. Quid lenitiuum. In quo differant. Et denique habuerit nè Hipp. hanc medicamentorum distinctionem?

Mesue in can. vniuers. Quoad primum, purgantium medicamentorum, inquit Mesue, nonnulla fortia, & quæ nimirum fortiter purgant; alia verò mediocria, & alia lenia sunt. Fortiter purgantia medicamenta, helleborum, cataputia, antimonium, scamonium, & coetera huiusmodi appellantur. Leuia verò manna, tamarindi, cassia, epithimum, thimus, & similia. Et denique inter hæc media, cuncta mediocriter purgantia medicamenta appellanda sunt.

Gal. com. aph. 29. 2 sect. Quoad secundum, minoratiuum à minorando dicitur cum Galeno, & quatenus nimirum purgandam materiam minorem efficiat. Lenitiuum verò quia leniter, blandè, & omni denique comitate purgat.

Tertiò lenitiuum à minoratiuo, primaque fronte, haud differre videtur, cum omnia medicamenta leuiter purgantia etiam minorare valeant. Vnde ibidem idem Mesue, tamarindi, loquebatur, manna, epithimum, coeteraque huiusmodi, clementer, & leniendo purgant: necnon etiam cunctis a pragmaticis minorando exhibentur. Igitur quoad hanc partem lenitiua à minorantibus non differunt.

Secus autem, alijsque rationibus, minorantia, & lenientia eadem esse non prospiciuntur: Minorantia siquidem à minorando paulò suprà affirmabamus. Sed sic est eandem minorationem etiam per alia celebrari valere, quam perlenientia. Igitur minorantia à lenientibus maximè differunt. Per alia, inquam, quam lenientia minorationem consequi valere, constat ex eo, quià fortiter purgantia, sed in pauca tamen quantitate

exhibita

exhibita, etiam minorare, vicemque minoratiui gerere valent.

Cum autem fortiter prugantia minoratiui vices gerant; Vtrum & eadem minoratiua, siuè lenitiua, pharmacorum fortiter purgantium vices gerere possint? Profectò, in multa tamen quantitate exhibita, si non per se, saltim per accidens, id affirmari valuerit: & materiei tantam colluuiem, lenitiua interdum euacuant, quantam & ipsa fortiter purgantia.

Sed de hac re quidquid sit, conscij sumus è contrà, medicamenta illa quæ fortiter purgantia, vel eradicatiua appellantur, quamquam minoratiua interdum sint, lenitiua tamen nunquam esse possunt, licet etiam in pauca quantitate exhibeantur. quandoquidem eorundem fortiter purgantiũ medicamentorum (quam-(quam parum educant) perpetuò nihilominus, propriumque sit), vt cum molestia, vel perturbatione trahant; & ità etiam Mesue docebat superius adductus. *Mesue in can. vniuers.* Vbi Costæus rationem afferens, vim inquit medicamenta purgantia faciunt, siuè molestia educunt, non quidem attractionis causâ, verum quià talibus medicamentis insunt, præter attrahendi vim, qualitates eorum substantiæ annexæ, quæ naturæ hominis aduersantur, ob quas perturbari necesse est.

Ad illud verò, quod vltimò loco sciscitabatur, Hippocratem, dicimus, dictorum omnium medicamentorum exactissimam scientiam calluisse. Atq; primò eradicatiua medicamenta, siuè fortiter purgantia cognouit in lib. de loc. in homine, & quartò de morbis. *Hip. lib. de loc. in hom.* vbi, fortibus, inquit, natura fortiora conueniunt medicamenta, debilibus autem debilia. Et quicumque in diebus imparibus medicamento fortivsi sunt, nimium *Hipp. 4. de morb.* purgati etiam fuere.

Mediocriter purgantium meminit idem Hipp. in lib. *Hipp. 4. acut. tex. 64.*

acutorum, cum ſi venter murmurauerit, atque alui excretiones bilioſæ fuerint, Scamoneo dato, moderatè purgabis, inquit. Notate mirum, Scamoneo maximè purgabat Hipp. an quià aliter quam hodiè, tunc temporis præpararetur hoc medicamentum? alioquin ſcamoneum moderatè minimè purgat. Dictio *ευρμέτρως* apud Hippocr. mediocrem ſignificat purgationem, inquit Gal. Igitur modetatè purgantia Hipp. non latuerunt, vt aſſerebam.

Gal. li. de art. ſect. 1. t. 48. in com.

Cognouit denique Hipp. & leniter purgantia, ſiuè lenientia dicta medicamenta; quoniam in lib. de loc. in hom. & de internis affect. ſi verò febre detinente, legitur, non purgentur ægri, neque ſurſum, neque deorſum, dolor autem affuerit per totum corpus, tertia, vel quarta die pharmaco leni, aut potione deorſum purgato. In epid. etiam, Huic, inquit idem Hippocr. datum eſt pharmacum deorſum purgans in potu debile, aquoſum, & modicum. Sed quid opus eſt alijs? cum aqua Mercurialis lenitiui medicamenti expurgauit Hippocrat. Cydis filium, Andream antè Pleiaden, Ariſtocratem circà ſolſtitium hybernum, Charitem, & plures alios. Ideòque lenitiua, ſiuè leniter, vel blandè purgantia pharmaca nec etiam Hipp. obſcura fuere.

Hip. lib. de loc. in hom. & de intern. affect.

Hip. 5. epid.

Hip. 7. epid. & 2. de morb.

Sed vtrum, & minoratiui pharmaci mentio apud Hipp. eundem reperiatur?

Profectò hoc nomen minoratiuum legiſſe non meminerim in libris Hipp. ſed iiſdem minoratiuis vſum fuiſſe, nec etiam contenderem. cum in aph. quod paulatim fit tutum eſt habeatur. Quid equidem eſt aliud in purgationibus paulatim fieri, quam repetitis vicibus, vel minorando euacuare?

Hip. 2. aph. 51

Præter eundem Hippocr. minoratiuis interdum procedendum eſſe, docuerunt Gal. Auic. Meſue: omnes denique tam Græci, quam Latini, & Arabes Medici.

Et

Et profectò quandocumque purgatio indicetur, maximè laudarem minorantium pharmacorum vſum: quinimò potius quam vniuerſam ſimul mateтiam vnica vice expurgare: quod (veluti Celſus optimè etiam docuit (ſi in hydrope ſecanda obſeruatur, quantò magis in purgatione ſeruandum hoc eſt? Quandoquidem medicamento exhibito in manibus fortunæ omnia ſunt, & turpis calamitas eſt, medicamento purgante dato hominem interire. Abſtineant ſe quæſo pragmatici fortiora purgantia ilicò & ſemper propinare; ſed tempore, & occaſione permittentibus, minoratiuis primò vtantur, necnon blandè attrahentibus pharmacis: mox purgantia, fortioraque exerceantur ſi neceſſitas cogat. alioquin agendo errata plurima committentur, atque in febribus de quibus noſtra eſt loquutio, fortiter ex purgantibus, exolutio virium, efferueſcentia humorum, ſitis, inappetentia, ſtomachi ſubuerſiones, & ſimilia alia adorientur. Et quandocumque fortia pharmaca exhibituri ſunt medici, meminerint ſaltem rogo illa propinari, quæ à tota ſubſtantia nature noſtre aduerſantur. *Celſ. l. 2. c. 10.*

Eandem purgationem agentes, obuiam ſe ſe facit altera quæſtio, vtrum prægnantes expurgari valeant? Et nè longius in hac re noſtram protrahamus orationem, ſanciuit id Hipp. in aph. cum vtero gerentes, dixit, purgare ſi turget quadrimeſtres, καὶ ἄχρις ἑπτὰ μηνῶν (et ad ſeptimum menſem latinè vertit interpres) ſed hæ minus, à iuniore autem foetu, & ſeniore cauere oportet. *Hip. 4. aph. 1.*

In hoc autem aph. altera quæſtio inſurgit, vtrum ſcilicet verba illa ad ſeptimum menſem incluſiuè intelliganrur, an verò excluſiuè?

Profectò, & breuiter quoque hanc partem perſoluentes, ſi ità loquitur Hippocrates, vt verba latina ſonant, ſeptimo menſe purgandum nō incluſiuè, ſed excluſiuè: Idque primum ex modo loquendi Hippocr. colligitur,

quem

quem alibi fecit. Annus legebatur in lib. de diæta, in quatuor partes diuidendus est, hyemem scilicet, ver, æstatem, & autumnum. hyems exoritur à pleiadum occasu ad æquinoctium vsque veris: Equinoctium porrò veris hic exclusiuè accipitur, cum eiusdem in principio æquinoctii, non hyems sit, sed ver exordia sumat, vt alibi edocebatur. Igitur, etiam legendo, ad septimum mensem, verba aph. exclusiuè, non inclusiuè intelligenda sunt.

Hip. 3. de diæta.

Sed græca verba an aliter sonent, atque nunc interpretata sunt? τὰς κυούσας φαρμακεύειν ἢν ὀργᾷ, τετράμηνα καὶ ἄχρι ἑπτὰ μηνῶν. Grauidas (ipse legerem) purgare si turget, quadrimestres, & donec septem mensium: dictio namque μηνῶν genitivum plurale est hic, non autem accusatiuum, vt legitur; proindè grauidæ donec septem mensium sunt, purgari valent: & sic inclusiuè, non autem exclusiuè, septimo mense purgare oportet pregnantes fœminas, quemadmodum ex sequentibus verbis eiusdem aphorismi lucidius patet; sed hæ minus subiungit infrà in eodem aphorismo Hipp. hæ inquam dictio ad alia non refertur, quam proximiora verba, quæ sunt septimi mensis. hæ scilicet septimi mensis grauidæ mulieres purgandæ minus sunt, quã quadrimestres. fermè minus periculosum, dicere volebat Hipp. est purgare septimo mense, quam in quarto grauiditatis. quantò igitur à quarto magis recedunt grauidæ vsque ad octauum tutius. quantò verò ab octauo ad quartum accedunt periculosius.

Ratio autem cur alijs in mensibus purgari non debeant prægnantes mulieres ex Gal. in com. perpulchra affertur. Veluti enim, inquit, pomorum fructus recens nati siuè maturi à vento concussi facile decidunt à suis pedunculis: ità etiam fœtus recentes, vel maturi à pharmaco purgante concussi, & ipsi etiam ab

vtero

vtero corruant necesse est. Grauidę igitur quarto mense, & etiam per totum septimum, cum Hippocr. purgari possunt.

Sed vtrum etiam mensibus antè quartum, & post septimum?

Idem Hipp. in epid. vxorem adnotat Antimachi in Laryssa decumbentem, cui tametsi diebus circiter quinquaginta vtero gerenti, nihilominus catapotium deorsum purgans, atque fortius quam expediebat, exhibitum fuit. Fortius inquam quam conueniebat inquit Hipp. igitur huic prægnanti aliquod etiam conueniebat, & quamquam non adeò forte, saltem minus, vel debilissimum, siuè blandè purgans. Vndè si opus fuerit, etiam vltrà menses in aph. descriptos purgare grauidas nos valebimus. Et sanè veluti Schenchius, atque per benè etiam, adnotauit, abortum causare difficilius est quam sibi putant homines. Retulerunt, inquit idem, nobis quondam medici maximæ veritatis, occasionem ipsis propositam fuisse necessariam, vt abortum procurarent; atque cum omnia administrassent ad hanc rem opportuna, ipsorum tamen intentum non habuere. Vidimus & nos mulierem quandam vtero gerentem, cum praxim exerceremus, cui occasione, vt medici rebantur, retenti menstrui, febris non parua exorta erat. ad easdem menstruas purgationes reuocandas exhibita fuere purgantia, serapia prouocantia menses, vena tali saphena appellata fuit pariter exoluta: atque tandem pro menstruis reuocandis vnico verbo fuere gæsta plurima: quibus tamen omnibus non obstantibus, fœtus nunquam accessit, nisi tempore consueto. Sanè purgantia pharmaca, & saltim leuissima, propinare in omni mense grauiditatis lectores ne extimescatis: quandoquidem prægnantibus mulieribus adeò quidem vteri clauduntur, vt neque specilli cuspes

Hip. 5. epid.

Schenc. obser. med. 150. lib. 4.

ſpes in matricis concauitatem immitti, valeat, ſi Galeno credimus. ità quod eiuſdem aperitio, & emiſſio fœtus, antè tempus fieri non valeat, niſi nonnaturaliter. atqui mouere partes contrà naturam aliud requirit quam leue pharmacum. Quinimò audeam quoque dicere, interdum & nono menſe grauiditatis purgare neceſſarium eſſe; atq; præſertim in mulieribus cachomicis, & corpore plenioribus. in quibus meatibus apertis, abſterſiſque, exituro fœtui poſtmodum viæ magis patebunt. Qua eadem ratione Paulus propè partum laudabat ambulationes, nonnulli abſtinentiam alimenti: nimirum vt ex hoc gracileſcant prægnantes, & fœtus maiori comitate, atque fœlicius tandem accedant.

Galen. lib. 15. de vſu part.

Paulus lib. 1 cap. 1.

Porrò quæ Hip. in aph. ait qua ratione ſoluuntur ipſe dices?

Illud ipſum ego reſponderem, quod in ſanguinis miſſione cum Celſo affirmabamus: non obſtante, inquam, altero Hipp. aphoriſmo, Mulieri vtero gerenti ſanguine miſſo ex vena abortit; Celſus è contra ait grauidas phlebotomari valere, vſus ipſe docuit, dummodo tamen mulier valens ſit. Sic etiam in caſu noſtro, ſi mulier grauida valens ſit, purgationem recipere etiam atq; etiam poterit: & leuiſſimis præſertim, blandiſque purgantibus medicamentis, hodiè in vſu maximè exiſtentibus.

Hip. 5 aph. 51

Celſus ſupra cum de chirurgia ageremus.

Sed dices Hipp. abortum refert effeciſſe famulam cantatricis cuiuſdam ſeptem ſaltibus retrorſum factis. Plin. abortus cauſa, inquit, interdum odor eſt extinctæ lucernæ. Atque nonnulli alij inter cauſas extrinſecas eiuſdem abortus, terremotum dixerunt, fulgurorum aſpectus, tonitrua, timores repentinos, æquitatus, & coetera huiuſmodi. Ex quibus colligitur facilius eſſe abortum cauſari, quam ſuperius negabatur. atq; purgationes haud etiam agendas in vtero gerentibus.

Hip. li. de nat. pueri, & lib. de carn. Plin. lib. 7. c. 7

Vnico

Vnico verbo cunctis ex aduerso dictis respondetur, nequaquam fortioribus, valentibusque de mulieribus eadem valere, sed in ijs, quæ natura debiliores sunt, in quibus causa quælibet etiam minima nonnunquam abortire facit. nos autem è contra purgantia medicamenta laudabamus in fortibus, de quibus Schenchius ibidem, Plures, inquit, vidi mulieres vtero gerentes, quæ vsque ad tempus partus innoxiè diarrheas sustulerunt. Sed quid opus alienis testimonijs? rusticæ mulieres quid non committunt erroris, quamquam vtero gerant? & nihilominus præter abortum, fœliciterq; fœtus in lucem edunt? nimirum valentes sunt mulieres, in quibus etiam purgatio timenda non est. *Schenchius.*

Præterea de purgatione in febribus, quæratur etiam, vtrum varia esse debeant medicamenta, an semper eadem? Vtrum quoque simplicia, vel composita, & simul mixta?

Pro prima quæstione, nihil, inquit Seneca, æquè sanitatem impedit, quã remediorum crebra mutatio. Atq; Galen. qui explorata contemnens, noua semper remedia tentat, flagitiosè facit. namque omnia secundum rationem facienti, non est transeundum ad alia, suppetente eo, quod à principio probaueris cum Hippoc. in aph. Atque Celsus, sæpè pertinacia iuuantis, inquit, malum corporis iuuit. Itaque si fieri potest, pharmaca purgantia non semper innouanda sunt. *Senec. li. epist. 2. ad Lucil.* *Gal. 7. κατὰ γένη 4.* *Hipp. 2. aph. 53.* *Cels. li. 3. c. 12.*

Pro secunda quæstione autem Plin. cum de lasare, sic loquebatur, Quas habeat vtilitates admixtum alijs immensum est referre, & nos symplicia tractamus: quoniã in his naturam esse apparet, in illis coniecturam sæpè fallacem. nulli sanè custodita in mixturis concordia naturæ, ac repugnantia. Igitur ex Plinio medicamenta symplicia esse debent, non verò mixta. *Pli. li. 22. c. 23*

Cuius eiusdem sententiæ, Plutarcho referente, fuit *Pluta. 4. deca de simpos.*

pariter

pariter Erasistratus, insolentiam, & curiositatem illorũ redarguens, qui simul, & metallica, & herbaria, & ferina, quæque terra gignit, quæq; mare, in vnum commiscuerunt.

Theod. Prisc. in præf. 1 lib. qui logicus dicitur ad Thimotheum.

Theodorus Priscianus in hac re ità fatur: Neque enim cum ægrotus quispiam afficitur, adhibendus est Pontus, aut interioris Arabiæ ostrea, vel styrax, vel castores, vel reliquæ fruges, quas orbis longinquus familiares habet.

Arnald. doct. 2. aph. 26.

Et Arnaldus Villanouanus, qui potest mederi simplicibus, dolosè, inquit, & frustrà quærit composita, quoniam quantò plura sunt in medicina composita, tantò componenti minus certus est effectus eius.

Hip. lib. de salubri dieta, et de vict. rat. in morb. acut. Aristot. sect. 1. probl. 15.

Insuper mixtionem ciborum, & potuum alibi cum Hippocr. damnabamus; Ergò etiam mixtio pharmacorum mala est; tum quià dissentionem inter se faciũt: tum etiam quià cuncta purgantia fortiora venenatam in se habent, vel aduersantem qualitatem naturæ humanæ: Atque venenum sæpè sæpius veneno inimicum, & maximè contrarium. Sed à contrarijs non potest fieri vna, & eadem operatio. igitur à pluribus purgantibus inter se contrarijs, neque etiam bona euacuatio fieri valuerit.

Gal. 4. meth. 1

Sed dices, simplici morbo, ait Gal. simplex adhibenda est medicina, composito verò non simplex. Igitur in purgationibus, medicamentorum commixtio fieri, non nunquam, maximè debet.

Quandocumque respondetur febrium causę non simplices, at mixtæ fuerint, profectò ex Hippocr. (cuius sententia electiuè trahere medicamenta superius referebatur) purgantia pharmaca etiam mixta exhibenda sunt. & si non substantia diuersa, saltem virtute esse debent cum Galen. compositisque facultatibus. Cuiusmodi, exempli gratia, rhabarbarum, bilem & pituitam purgat.

Gal. lib. de simpl. med. cõpos. c. 14. et 15

si itaq; aliqua febris sit, quæ ex bile, & pituita mixtis oriatur, huiusmodi simplex pharmacum, satius est, inquit Galen. exhibere, quam alia composita simul medicamenta. Quamquam ex illorum sententia, qui pharmaca, vt naturæ molesta, & irritando euacuare affirmauerunt, vel mixta sint, vel composita nihil interest.

Et quatenus purgantia dicta pharmaca interdum plura simul mixta propinare necesse sit, quò minora sunt numero, eo melius dicerem; neque eadem commiscendo finis modi, vel numeri abesse debet. mixta mixtis addunt nonnulli, quantòque plura simul miscuerint, eò pariter in arte peritiores sibi ipsis videntur. Nonnulli alij quicquam effecisse non arbitrantur, si exhibituri pharmaca, ex tribus orbis partibus conquisita non habuerint Indiam, Arabiam, Aethiopiam, & extremos illos Garamantes, in suis compositionibus coniungunt. Sed proh dolor; an quià in pulchris compositionibus consistat medicinæ essentia, non autem in opportunitate agendi, quemadmodum Hippocr. docuit? sanè haud pharmacorum sola compositio protrudit affectus, sed præcipuè eo undem opportuna administratio, cui magis stud re debent medici, quam magnificis compositionibus dictis. *Hip lib. de arte, & alibi.*

In iisdem purgationibus, prætereà, accedit altera dubitatio, Vtrum ab assumpto pharmaco somnus conueniat, an verò secus vigilia?

Et quidem medicamenta purgantia in ventrem ingesta, communis opinio est, à natura actuari: calefiunt, scilicet, colliquantur, ad loca apta demandātur, & cœteræ huiusmodi celebrantur ad purgationem dispositiones. Cum igitur ventriculus eius qui medicamentum deglutiuit, benè se habet, calidus est, atque vegetus, ab assumpto medicamēto nullam habet somni necessitatem, ego dicerem. Si autem è contrà quisquis purgandus sit debili

bili ſit, frigidoque ventriculo, aliquid ſomni capere, ab eodem ſomno maximè debet. quandoquidem, vt alibi cum Hippocr. dicebamus, ſanguis in ſomno ad intrà fugit, atque partes internæ calidiores efficiuntur. Vndè cumulato calore ſomni in ventriculo frigido, facilius deindè actuabitur medicamentum purgans, atque alias recipiet à natura neceſſarias diſpoſitiones.

Hipp. 6. epid. com. 5. t. 3.

Hip. 4. aph. 14

Neque obſtat, quod in aph. dixerit Hipp. cum biberit quis helleborum, ad motiones quidem corporum ducere magis, ad ſomnum autem, & quietem minus. indicat autem nauigatio corpus motione turbari. Igitur ab aſſumpto quocumque purganti etiam medicamento, non dormiendum dicet aliquis. Reſpondetur enim in hoc aphor. Hippocratem minimè de omni, at particulari quodam pharmaco intellexiſſe: nempè veratro. à particulari autem ad vniuerſale non valet argumentatio. Veratrum inſuper album, atque vt vomitatorium, intelligit ibidem Hippocr. ſiquidem in anteriori aph. Qui non facilè per ſuperiora purgantur ad veratrum, dixerat, admittendi ſunt, pleniori cibo, & quiete, corporibus antè potionem humectatis: quaſi igitur hi duo aphoriſmi, cum duobus ſequentibus, vna, & eadem oratio ſint; ſemper de veratro albo, & vomitum excitante intelligendi ſunt. Vndè ad motionem magis quam ad ſomnū admittendi, qui veratrum aſſumpſerunt, quoniam vomitibus faciendis, magis etiam confert motus, quam ſomnus.

Aph. 13.

Indicat autem nauigatio corpus motione turbari ibidem addebatur ab Hippocr. An igitur turbatione ſolum quam in corpore facit veratrum, purget, vomitumque efficiat? Quidquid ſit de hac quæſtione in præſenti, motione corporis vomitum prouocari colligitur etiam ex Ariſt. in probl. quando vomitus cum tempora immutantur, cur maximè excitari debere quærebat.

Ariſt. probl. 4 1 ſect.

Suc-

Successiuè circà eandem purgationem altera quæstio sese obuiam facit. Quò scilicet in tempore medicamentum sit exhibendum ijs qui purgaturi sunt? Hippocr. de veratro in particulari, Veratrum inquit haustum si celerius purgare vis lauare, & comedere. Galen. in comm. hunc locum ad aliam sententiam Hippocr. reduxit, corpora cum quispiam purgare voluerit, oportet prius fluida facere: fluida fiunt corpora per Galen. cum veratro purgandis, cibo, quiete omnique alia re quæ humectet. Quoniam dixerat alibi Hippocr. Qui non facilè per superiora purgantur ad veratrum admittendi sunt, pleniori alimento, & quiete corporibus antè potionem humectatis. *Hip. 5. epid. com. 5. t. 19.* *Hip. 2. aph. 9.* *Hip. 4. aph. 13*

Porrò quæ loquitur Galen. tametsi vera, optimaque sint. Vtrum, ad Hippocratis mentem interpretentur? Namque veratrum haustum, inquit Hippoc. si celerius purgare vis lauare, & comedere. itaq; de veratro haud assumendo, at de assumpto est hic Hippocrati sermo. Veratrum haustum ergò si celerius purgare vis lauare, & comedere.

Sed dices cum Gal. in comm. si incoepta iam purgatione, aut paulò post inchoatura hominem laueris, profectò motum humorum à purgante medicamento ad interiora tractorum reuelles.

Respondetur, motum eandem habere virtutem, quæ de balneo hic asseritur: nimirum ab interioribus ad exteriora reuellit. & nihilominus quoniam corpus turbare dicitur, proindè ab assumpto veratro celebratus purgationem maximè iuuat. Sic igitur in casu nostro, quatenus balnea corpora turbant, ex veratro purgationem maximè etiam iuuant. Balnea autem corporum turbationem efficere, sententia mea, probatione non indiget. Præterea extrinsecæ partes quamquam ex balneo aperiantur, intrinsecæ secus haud constringuntur: cum calore

V

lore eiusdem balnei, tam intrinsecæ, quam etiam extrinsecæ aperiantur. & sic ab eadem veratri expurgatione non modò impeditur, sed è contrà celerius fit, dicitur.

Quod si quæras insuper qua ratione super assumptũ alimentum veratri purgationem acceleret? Ideò quidē percunctanti responderem, quoniam venter plenus facilius vomit, quam ieiunus, si de albo veratro intelligere hic alicui magis arrideat: si autem de nigro; quoniam, dicitur, alimẽtum super assumptum veratrũ humectat, aluum fluidam facit, præmit, impellit, & veluti ad exitũ grauitate sua frequentat. præterea in hoc tempore accepti veratri alimenta, quæ super assumuntur calida sunt; atque calidi semper est aperire cum Phylosopho.

Supposito autem, vt verũ est etiam, quod si velimus celerem à veratro purgationem, lauari, vel comedere debeat æger cum Hipp. In quo tamen tempore id fieri debet? An igitur statim ab assumpto pharmaco. Vtrum in media purgatione. Vel denique in fine?

Hipp. 1. acut. tex. 12. & 13 Respondetur hanc quæstionem tametsi Hippocr. in præsenti non decreuerit, alio tamen loco declarare non reliquisse: scilicet in acutis, Pthisanam, loquebatur, statim insuper sorbendam dare oportet postquam medicamentum bibit, non memorabili copia pauciorem, quam quanta sumere consuetus est. nam, & rationi consentaneum est, in media purgatione sorbendam non dare. quum autem cessauerit purgatio, tunc minus sorbeat de ea quam adsuetus est: posteà verò reducat semper ad maiorem copiam, si & dolor sedatus fuerit. Aut igitur statim à veratro assumpro comedendum est, aut perfecta eiusdem purgatione: In media vero purgatione minimè, quia actio medicamenti dissolueretur, inquit alibi Galen.

Gal. lib. quos, & quando purgare oportet. Sed de veratro vsque adhuc dicta, Vtrum & de omni pharmaco purgante intelligenda sint?

Pro-

Profectò cunctis in purgationibus irà medicum se ge rendum non dubito. ad faciendam videlicet celeriorem purgationem, alimentum assumi debere illicò à pharma ci potatione: eodemque modo, & forma, vt superius di- cebatur: quandò, & allatæ pariter ibidem rationes, quã- quam in ordine ad veratrum, in quacumq; tamen phar- macorum purgatione militent.

Vtrum etiam, tametsi celerem non exoptemus pur- gationem, ab assumpto quolibet medicamento semper sit alimentum illicò exhibendum?

Galen. in lib. quos, & quando purgare oportet sic lo- quebatur; vbi purgatio assumpta est, conducit pthisanã superforbere, vt ait Hipp. ipsum etenim purgans medi- camentum, vt quod exiguum sit ad ventriculi fundum peruenit: in transitu autem stomachus quantum ad su periorem ventriculi partem attinet, non modò qualita- tis medicamenti purgantis, sed etiam substantiæ inter transeundum adherescentis, particeps factus, vehemen- ter offenditur. Vtilis est igitur cremor pthisanæ si su- perbibatur, vt qui id quod in transitu affixum, applica- tumque est, abstergere, & deorsum trahere, qualitatem verò medicamenti particulis insidentem contemperare, & inalterare possit. Huiusmodi quamquam de hiera enunciarētur à Galeno, nihilominus de quolibet purgan ti pharmaco, atque præsertim fortiori intelligi possunt. Nostris temporibus medici ab assumpto pharmaco ex- hibent iura. atque eadem ratus de causa, qua & pthisa- nam Gal. supersorbendã fore docebat. Neq; in omnibus idem vsus semper seruandus dicerē, sed in gracilibus ma gis; in pinguioribus autē, & tēperamēto humidis ęgrotã- tibus, non adeò necessariū est à purgãti pharmaco su- persorbere. Et hęc quo ad purgationem dicta sufficiant. *Galenus.*

Succedanea purgantium medicamentorum ex Hipp. clysmata sunt: quorum formæ quemadmodum & phar *Hippo. 2. de morb. agēs de fistula in pul. mone.*

macorum plures diuerſæque à medicis componuntur, & ex diuerſitate earundem indicationum, de quibus ſuperius actum fuit. Ideòque ad illa omnia me remittens, in præſenti nihil aliud de clyſmis aſſeram, quam ad alterandum clyſteres inijci debent pauci; in ordine verò ad euacuationem è contrà magni eſſe debent. & ità etiã ex Hippocr. colligitur in lib. de internis affect. vbi talis legitur clyſter.

Recipe Vini albi heminas duas
Mellis heminam dimidiam
Olei heminam dimidiam
Nitri Aegyptij rubri torrefacti quadrantem, foliorum cucumeris ſylueſtris tuſorum, ac expreſſorum ſucci heminam. Hæc omnia mixta, & in ollam infuſa ferueſacito, & per clyſterem infundito. Quantitas huius Hippocratici clyſteris, ſi ad noſtra nunc vſitata pondera reducamus, duæ libræ ſunt, & octo vnciæ.

CAPVT DVODECIMVM.

De alteratione in ordine ad febres.

QVAMQVAM pharmacia de purgantibus medicamentis propriè intelligatur: nihilominus etiam alia ſub eodem nomine cõpræhenduntur; atque præſertim alterantia, à tota ſubſtantia agentia, & huiuſmodi. Antè quam igitur pharmaciç oratio à nobis perſoluatur, alia duo capita, de alteratione, cum etiam, & de ijs, quæ à tota ſubſtantia agunt, conſtruenda ſunt.

Et ab alteratione primordia ſumentes, huiuſmodi Ariſtot. mutationem eſſe docuit in ſubiecti paſſionibus, vel ſecundum quarè, eodem ſenſibili ſubiecto omninò remanente.

Ariſt. 1. de gen. & corru. t. 23 & 24.

Duplex

Duplex autem ex eodem Arist. alteratio fertur, in qualitatibus videlicet, vel in substantia: atque hanc vltimam Themist. impropriam, illam verò propriam alterationem dicebat. Nos autem in præsenti de alteratione agentes, vtramque mutationem intelligemus. Cum inquam aliqua exoritur in corporibus intemperies, vel crassities, tenuitas, aut aliquid simile, ad alterantia pharmaca percurrendum est. cuiusmodi serapia sunt, succi, conseruæ, liquores, aquæ stillatitiæ, & huiusmodi: quæ febrium causis necnon etiam contrarientur. Exempli gratia, si calida sit febris causa, exhibentur syrupi de nimphea, de succo rosarum, Endiuiæ, Cicoriæ, vel similium aliorum. In aduersum verò frigidis existentibus earundem febrium causis, syrupi de bettonica dantur, de stechade, capill. ven. prassij, calaminte, & aliorum. Et idem quoque de omnibus alijs intemperiebus affirmandum est: pro diuersitate scilicet intemperierum, diuersa, & varia esse debent alterantia pharmaca: Quorum amplius alterantium pharmacorum cum sylua maxima sit, in præsenti ad illos me remittam, qui hanc rem ex professo egerunt: & ad illa accedo, quæ magis negocium faciunt.

Arist. 5. phys. t. 15. & 16. Themist. 1. phys. t. com. 63.

Circa alterationem oritur quæstio vtrum eadem ipsa sit cum præparatione, & coctione? Et sanè quoad Galen. non videntur hæc tria disparitatem habere; cum semiputres humores concoquendi sunt, inquit, quod verò putridum omninò est, euacuare oportet: & alibi semiputres humores alterandi, & præparandi etiam.

Gal. 11. meth. c 9. 13.

Cum Aristot. superius alterationem duplici modo asserebamus, propriam scilicet, & impropriam. propriam alterationem cum præparatione idem, & semper esse non dicimus: quia præparatio de purgatione semper intelligitur, alteratio verò secus, etiam non in ordine ad alterationem fit.

Sed

Sed vtrum cum iisdem duobus, nempè alteratione, & præparatione idem sit atque concoctio? Huiusmodi πεπασμὸς græcè dicitur, & nihil aliud est cum Hipp. atq; Gal. quam rei concoquendæ ad temperiei meditationē reductio. quoniam verò talis reductio interdum fieri potest etiam non in ordine ad præparationem; Igitur concoctio non semper præparatio est, quamquam semper alteratio sententia mea.

Galen. 6. epid. com. 5. tex. 6. Theod. Prisc. lib. 2. ad Thimot. fratrem.

Corpora cum quispiā purgare voluerit oportet prius fluida facere, habemus in aph. Vtrum verò tria dicta superius, nempè alterationem, præparationem, & concoctionem, intellexerit in hoc aph. Hippocr.

Hip. 2. aph. 9.

Gal. præsentem quæstionem haud contendit, & alterationem, præparationem, & omnimodam coctionem, per fluida facere, intellexisse, inquit, Hippocratem.

Gal. in com. et lib. quos, & quando purg. oport.

Idem Hippocr. in iisdem aphor. Corpora, inquit, cum quispiam purgare voluerit oportet prius fluida facere, & si suprà velis fluida facere, sistere aluum, si verò infrà humectare. An igitur per fluida facere solum id intellexerit semper Hipp. non autem abstergere, humores crassos incidere, extenuare, & huiusmodi alia? Idem Gal. cum alijs antiquorum, fluida fiunt corpora, alibi inquit, humectando; & si per vomitum, exempli gratia, purgatio aggredienda sit, pleniori cibo, & quiete antè purgationē humectare oportet, & aluus sistenda est; si autem per aluum, clismata præmittenda sunt; quò facilius purganda etiam fluant. Et sic fluida facere quamquam sit idē cum præparatione semper, & interdum etiam alteratione, non tamen concoctio propriè est.

Hip. 7. aph. 72.

Gale. in com. aph. prædicti, & lib. quos, et quando purg.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

De medicamentis à proprietate occulta agentibus in ordine ad febres.

ADESSE quædam à tota ſubſtantia, latentique virtute in morbis agentia communis eſt ſenſus: Græci, Latini, Arabes, cuncti denique medici id aſſerunt. Fuit eorundem medicamentorum vſus ſemper apud quaſcumque nationes; floruit tamen magis, magiſque, apud barbaros: vel quia ijſdem abundantiores ſint, aut experiundi locus aptior ſit Arabia, quam Græcia, & latium (ſiquidem alexitiria ſola experientia inuenta ſunt) propter loca ſcilicet inſalubria, quæ incolunt, aut malam victus rationem, quam ſemper exercuerunt. apud barbaros nimirum diætetica medicina adhuc non peruenit in Hipp. legitur. Vtcumque tamen ſit, quæ de Alexitirijs dictis in ordine ad febres ſcitu digna præſertim mihi eſſe videntur, hæc tria ſunt. Quibus in febribus videlicet exhibenda ſint, quomodò, & quandò. *Hip. lib. de veteri medicina.*

Et breuiter, in febribus non vt febres ſunt, ſed quatenus ab aliqua praua cauſa ortum ducunt, & malignæ ſunt, alexitiria exhiberi poſſunt, debenturq. & ità Mercatus inter cœteros neotericè docuit. *Merc. lib. 7. de feb. peſt.*

Secundò propinandi modus eadem pharmaca, inquit Galenus, eſt vt ſi calidum, & humidum ſit venenum febrem efficiens, alexitirium propinandum eſt, frigidum, & ſiccum: aut ſaltem cum frigidis, & ſiccis exhibeatur; & ſemper iuxtà illud axioma per ora omnium decantatum, contraria contrarijs offerenda ſunt. Neq. largius & vna ſolum vice idem quoq; dandum eſt pharmacum, ſed paulatim, & ſæpius repetitum, ſubiungit ibid. Galen. *Gal. 5. ſimpl. med. facult. c. 18.*

Tertiò quoniam Gal. idem loco dicto, alexitiria mediam naturam habere dixit inter corpora perpetientia, & deleteria ipsa, plurimi medicorum contendunt, non esse semper exhibenda, at in febre actu praua solum, & maligna, purgatoq; prius corpore. Alij verò è contrà non solum actu existente semper maligna febre, at satis sit, inquiunt, vt malignitas potentia existat proxima, & etiam non purgato corpore. Et hanc vltimam sententiā præter quam quod plurimi doctorum confirmant, & Merc. ibid. recenter Mercatus supradictus, vsus ipse ostendit, experiturque. Et profectò (in hoc præsertim cœlo Romano vbi febres facili de causa in malignas commutantur propter humidum disponentem, tametsi impurgato corpore, quamquam etiam in principio febrium, quandocumque malignitas instet, vsum alexitiriorum laudo iterumque laudo. Neq; obstat Galeni textus in contrarium adductus; quandoquidem de fortibus alexipharmacis intelligebat fortasse tunc temporis Galen. cuiusmodi mitridatum, theriaca, & cœtera huiusmodi præsertim antiquo tempore erant: non autem de leuibus qualia bezaar lapis, margaritæ, coralli, & plurima alia similia sunt, quibus hodie abundamus;

Et hic laus, & honor sit Deo, Virginiq; Matri Mariæ.

FINIS.

INDEX
RERUM, ET VERBORUM,
Quæ in hoc operè continentur.

Prior numerus librum, secundus paginam demonstrat.

B

C

Cibus

D

Diæta

INDEX.

250.292

F

Febris

In-

INDEX.

I

L

Luna

Diæta

F

Febris

In-

I

L

INDEX.

Sal-

S

Suaue

T

V

Vo-

Errata sic corrige.

Fol.14.obstant,obstat, 15. infinita. Partium,infinita partium. 18.ledimentum, sedimentum. 30.lefaciens,calefaciens. 34.indicant,iudicant. ibid. quolibet, qualibet.38.& altera,ex altera.44.ipsa anima, & ipsa anima. 53.aquilonico, aquilonio.68.& similia.fiunt,& similia fiunt.72.natura vocat, natura vacat. 73.aque,atque.92.ipsarum,ipsorum. 130.subqui,subsequi. 133. prauus, paruus.fr48.hoc,hac. 158.à morbi,à morbis. 164.Æsculapis filis,Æsculapij filij. ibid.Podalius,Podalirus. 180.nimium,minimum. ibid. potentaliter, potentialiter.181.prosunt,possunt. 186.hinziuum, hirsinum. 188. excrementosa, sunt,excrementosa sint.ibid.accendant.accendantur.201.vires imbecillæ,imbecilles.209.neotenicus,neotericus. 211.exercitatio monet, exercitatio mouet.240.vigore,rigore.251.à quamcunque,à quacunque.253.expurandus,expectandus.258.ceci,coci.267.debeamus,debemus.273.exercedisse,exercuisse. 275.aut,vt.314.eodem venatri,eadem veratri.4.quidquid enim,quicquid etiã

[illegible] S. Paoli

C[illegible] Romę